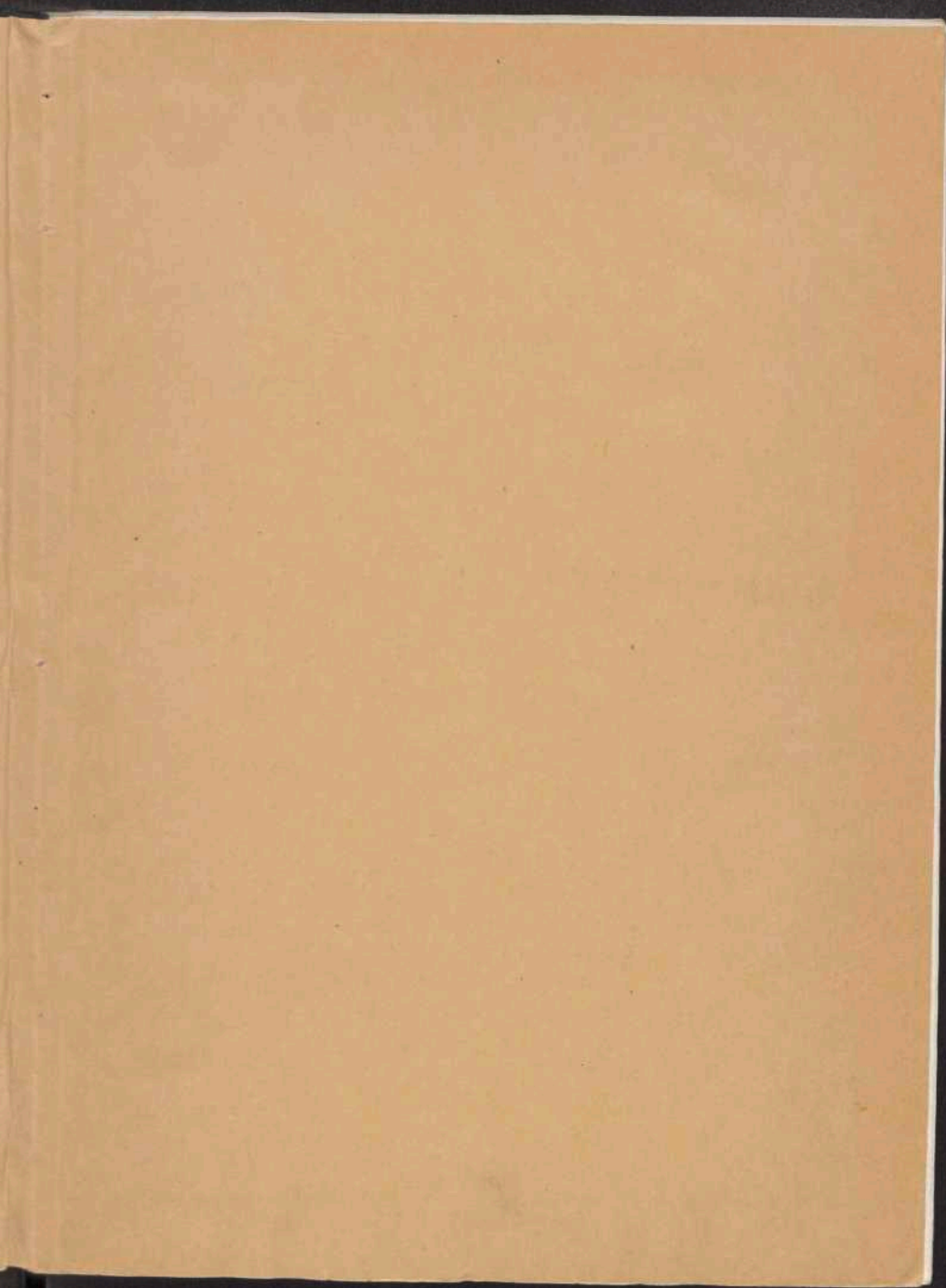
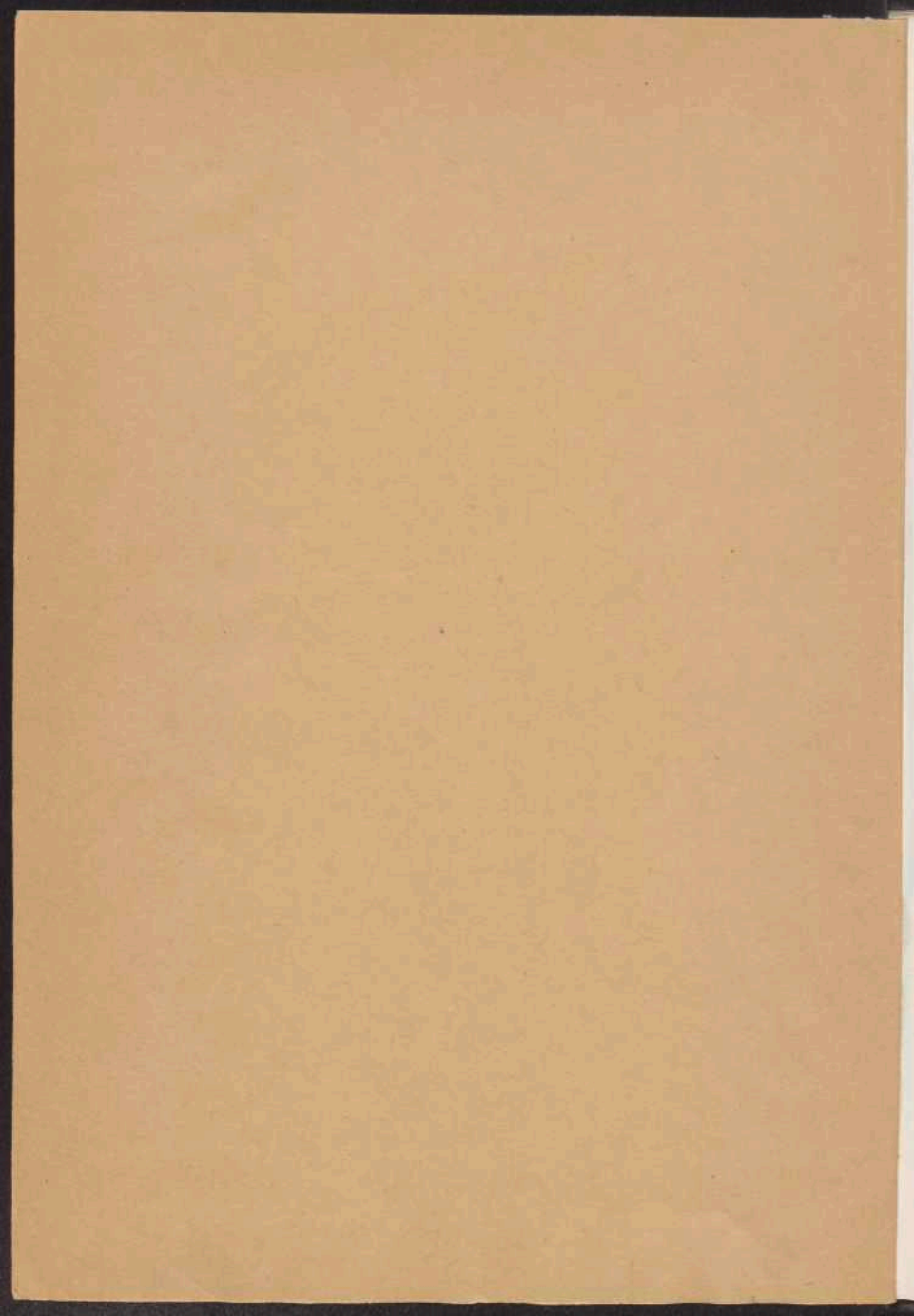

8693278

1251 B 30

~~R 672 B 1~~

Verslag
van de staat van het onderwijs
in Nederland

over het jaar 1968

Inhoudsopgave

Deel I

Verslag van de staat van het onderwijs
in Nederland over het jaar 1968

Algemeen gedeelte

	blz.		blz.
Woord vooraf	7	4 Huishoud- en nijverheids- onderwijs	67
Inleiding	10	5 Land- en tuinbouwonderwijs	70
A Ministerie	18	6 Middenstandsonderwijs en economisch en administratief onderwijs	77
B Rechtspositiezaken onderwijs	20	7 Sociaal-pedagogisch onderwijs	81
C Onderzoek en planning	21	8 Kunstonderwijs	84
D Bouwzaken onderwijs	28	9 Opleiding onderwijzend personeel	87
E Rijkschooltoezicht	31	10 Leerlingwezen	93
F Rijksstudietoelagen	34	11 Vormingswerk leerplicht- vrije jeugd	95
G Kleuteronderwijs	37	12 Schriftelijk onderwijs	97
H Basisonderwijs	38	K Wetenschappelijk onderwijs	100
I Buitengewoon onderwijs	39		
J Voortgezet onderwijs	41		
1 Algemeen voortgezet en voorbereidend weten- schappelijk onderwijs	41		
2 Technisch onderwijs	54		
3 Nautisch onderwijs	66		

Deel II

Bijzonder gedeelte

Bijlage bij het verslag van de staat van
het onderwijs in Nederland over het
jaar 1968

	blz.		blz.
1 Inspectie kleuteronderwijs	108	17 Inspectie kunstonderwijs	259
2 Inspectie basisonderwijs	114	18 Inspectie leerlingwezen	264
3 Inspectie buitengewoon onderwijs	138	19 Inspectie vormingswerk leerplichtvrije jeugd	275
4 Inspectie lager algemeen voortgezet onderwijs	158	20 Inspectie internationaal onderwijs (Nederlandse scholen in het buitenland)	282
5 Inspectie middelbaar algemeen voortgezet onderwijs	160	21 Rijksuniversiteit te Leiden	293
6 Inspectie algemeen voortgezet en voorbereidend weten- schappelijk onderwijs	183	22 Rijksuniversiteit te Utrecht	293
7 Inspectie lager technisch onderwijs	197	23 Rijksuniversiteit te Groningen	304
8 Inspectie middelbaar technisch onderwijs	205	24 Gemeentelijke universiteit te Amsterdam	310
9 Inspectie hoger technisch onderwijs	208	25 Vrije universiteit te Amsterdam	316
10 Inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp	213	26 Katholieke universiteit te Nijmegen	322
11 Inspectie nautisch onderwijs	217	27 Technische hogeschool te Delft	329
12 Inspectie huishoud- en nijverheidsonderwijs	221	28 Technische hogeschool te Eindhoven	334
13 Inspectie lichamelijke opvoeding beroeps- onderwijs	239	29 Technische hogeschool te Enschede	335
14 Inspectie middenstands- onderwijs	242	30 Landbouwhogeschool te Wageningen	342
15 Inspectie economisch en administratief onderwijs	247	31 Katholieke hogeschool te Tilburg	348
16 Inspectie sociaal-pedagogisch onderwijs	251	32 Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam	352
		33 Medische faculteit te Rotterdam	357
		34 Commissies	361

Woord vooraf

De indeling van het verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1968 wijkt weinig af van de opzet, die bij het verslag over het jaar 1967 werd toegepast.

In deel I, Algemeen gedeelte, wordt een overzicht gegeven van de overheidsmaatregelen en de gebeurtenissen in 1968 voor zover deze voor bespreking in aanmerking komen. De onderwerpen zijn daarbij gerangschikt in hoofdstukken naar de soorten van onderwijs waarop zij betrekking hebben.

In deel II, Bijzonder gedeelte, zijn de verslagen vervat welke de inspecties van de onderscheidene takken van onderwijs hebben uitgebracht, alsmede uittreksels uit de verslagen van de instellingen voor wetenschappelijk onderwijs over het studiejaar 1967-1968.

Bij het samenstellen van het verslag werd zo nodig gebruik gemaakt van de statistische gegevens uit de desbetreffende publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De instelling van het verslag van de Staat van het onderzoek in
Nederland over het jaar 1955 wordt wijzigd al van de oorspronkelijke
op het verslag over het jaar 1957 wordt toegevoegd.

In het I. Algemeen gedeelte wordt een overzicht gegeven van
de wetenschappelijke toestand in de gebieden in 1955 van de
aan deze wetenschappelijke in samenwerking komen. De onderzoek-
ten zijn daarbij gegroepeerd in hoofdlijnen naar de volgende
aan onderzoek waarvan zij bestaan hebben.

In deel II, Wetenschappelijke toestand, zijn de verslagen van de
inrichtingen van de onderzoekingen taken van onderzoek in de
inrichtingen, althans afzake van de verslagen van de instel-
lingen voor wetenschappelijk onderzoek over het onderzoek
1955-1956.

Op het verslag van het verslag van de Staat van het onderzoek
wordt van de Staat van de Staat van de Staat van de Staat van de Staat
op het verslag van het verslag van de Staat van de Staat van de Staat.

Deel I

Algemeen gedeelte

Verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1968

Inleiding

ALGEMEEN

Misschien meer nog dan voorheen is het onderwijs met het maatschappelijk leven verweven. Het onderwijs, dat in de eerste plaats inhoudelijk gericht moet zijn op de toekomst, zal aan een ieder de gelegenheid tot optimale ontplooiing van zijn talenten moeten bieden.

De onderwijsproblematiek heeft ook in het afgelopen jaar in het middelpunt van de publieke discussie gestaan. Door het streven naar democratisering van het onderwijs raakte het Nederlandse volk in al zijn geledingen steeds nauwer betrokken bij de problemen van de onderwijsvernieuwing, waarbij de inspraak van alle betrokkenen bij het onderwijsbeleid in ernstige beschouwing werd genomen. Bij het zoeken naar nieuwe vormen van inspraak zal echter moeten worden voorkomen dat de slagvaardigheid van het beleid in ongewenste mate wordt aangetast.

Met betrekking tot de samenhang tussen de verschillende sectoren van het onderwijs is in het verslagjaar met name aandacht besteed aan de overgang van het hoger beroepsonderwijs naar het wetenschappelijk onderwijs. Door de inwerkingtreding met ingang van 1 augustus 1968 van artikel 29, derde lid, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, geldt voor abiturienten van een school voor hoger beroepsonderwijs niet meer de leeftijdsgrens van dertig jaar of ouder, indien zij zich wensen te onderwerpen aan het zgn. colloquium doctum voor de toegang tot universitaire examens. De Studiecommissie coördinatie technisch wetenschappelijk onderwijs-hoger technisch onderwijs heeft een verruiming van de mogelijkheid van overgang van de hogere technische school naar de technische hogeschool voorgesteld. Inmiddels is een Koninklijk besluit verschenen waarbij voor bezitters van getuigschriften van een hogere technische school de directe overgang naar een overeenkomstige of verwante studierichting bij een technische hogeschool wordt mogelijk gemaakt. Bij het ter perse gaan van dit verslag is reeds bekend geworden, dat het aanbod van studenten, afkomstig van hogere technische scholen, bijvoorbeeld bij de technische hogeschool te Delft in het jaar 1969 aanzienlijk hoger is dan in voorgaande jaren.

Aan de coördinatie tussen de faculteiten der sociale wetenschappen enerzijds en de sociale academies en de voortgezette opleidingen op het gebied van maatschappelijk werk anderzijds wordt eveneens een studie gewijd in een daartoe ingestelde commissie. Mede in verband met het vraagstuk van het zittenblijven op de instellingen van onderwijs is in het afgelopen jaar bijzondere aandacht besteed aan het systeem van beoordeling en selectie. Met betrekking tot deze problematiek is een Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (C.I.T.O.) opgericht, dat een bijdrage hoopt te leveren aan het oplossen van het vraagstuk van de selectie door het ontwerpen ten behoeve van het onderwijs van gestandaardiseerde studietoetsen. Het probleem van de toetsing van verworven kennis en vaardigheden zal zaken als selectie, zittenblijven en examens tot een oplossing moeten brengen.

De huidige onderwijsvernieuwing is niet een aangelegenheid van enkele scholen, maar het betreft thans vele tientallen scholen, waar wordt geëxperimenteerd met nieuwe

schooltypes, brugjaren en brugperiodes, nieuwe leermethodes, leerplannen en examens. De hiermede in verband staande activiteiten vormen een begin van een proces, dat zich in een steeds sneller tempo verder zal gaan voltrekken. Een geweldige taak ligt op uitvoering te wachten. De op grote schaal begonnen onderwijsvernieuwing maakt een einde aan de oude, aan strakke regels gebonden inrichting van het onderwijs. Mede op grond van de ervaringen in andere landen opgedaan wordt de huidige schoolstructuur en ook die, welke in de Wet op het voortgezet onderwijs is gegeven, geleidelijk vervangen door een flexibel bouwsel, waarvan de vorm steeds moet kunnen worden aangepast aan de veranderde eisen van de maatschappij en de toenemende onderwijskundige mogelijkheden. Deze flexibiliteit is noodzakelijk voor het schoolstelsel als geheel en ook voor elke school afzonderlijk.

Mede uit financiële overwegingen diende door het beleid een keuze te worden gemaakt uit de activiteiten, die voorrang genieten, aangezien het niet mogelijk is alle onderwijsvernieuwingen gelijktijdig te realiseren.

Op 22 oktober 1968 is een door de minister van onderwijs en wetenschappen en de staatssecretaris van zijn departement ondertekende prioriteitennota aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. Hierin wordt een voorlopige volgorde aangegeven waarin maatregelen zullen worden getroffen die dienen tot verwezenlijking van de doelstellingen van het beleid.

De nota is verdeeld in acht hoofdstukken. Na de inleiding worden de doelstellingen van het beleid aangegeven. Voorts wordt de huidige toestand belicht, met in aansluiting daarop de mogelijkheden tot betere verwezenlijking van die doelstellingen. In drie hoofdstukken wordt respectievelijk aandacht besteed aan de onderwijskundige afweging van de prioriteiten, aan de randvoorwaarden en aan de toetsing van de onderwijskundige prioriteiten aan de randvoorwaarden. Het laatste hoofdstuk van de nota, die de neerslag is van een intern beraad over de grote lijnen van het onderwijsgebied, bevat een aantal tabellen, ramingen van kosten, alsmede een raming van benodigde aantallen docenten.

Op de historische datum 1 augustus 1968 is de Wet op het voortgezet onderwijs in werking getreden, waarmede een lange periode van voorbereiding werd afgesloten. In verband met deze wet is een groot aantal uitvoeringsbesluiten tot stand gebracht en zijn vele bestuursbeslissingen voorbereid.

Vanzelfsprekend diende het bevoegd gezag der scholen uitvoerig te worden ingelicht over de gevolgen van de invoering van de genoemde wet. Belangrijk is de voorlichting over nieuwe salarisregelingen en over de formatie van het niet-onderwijzend personeel (artikel 79, negende lid, W.V.O.), alsmede over de tegemoetkoming in de kosten aan een school voor voortgezet onderwijs.

Verder heeft de voorafgaande experimentele periode geleid tot een nadere bezinning over problemen als de vervanging van het systeem van de jaarlijkse bevordering van de leerlingen door een systeem van enkele selectiedrempels. Ook de minimum-lessen-tabellen zijn een onderwerp van voortdurende studie, uitgaande van de overweging of meer ruimte kan worden geboden voor keuzevakken en studielessen.

Aangezien vele zaken nog in een experimenteel stadium zullen blijven verkeren, is ten

departemente een voorontwerp van een nieuwe experimentenwet gereed gekomen. Aandacht wordt besteed aan de vraag welke wijzigingen van de experimenteerartikelen in de W.V.O. wenselijk zijn.

Het verslagjaar heeft een sterke beroering laten zien op het terrein van het wetenschappelijk onderwijs, een verschijnsel, dat zich niet alleen manifesteerde in Nederland, maar evenzeer in het buitenland.

In de eerste plaats heeft de steeds toenemende groei van het aantal studenten de overheid voor grote problemen gesteld en laat het zich aanzien dat deze problemen ook in de naaste toekomst nog zullen blijven bestaan. Deze problemen betreffen in de eerste plaats de personele en ruimtelijke voorzieningen in de universiteiten en hogescholen. Daarnaast en van fundamenteel belang voor de toekomst van de universiteiten en hogescholen dient het vraagstuk van de meest gewenste vorm van bestuur te worden genoemd. Een belangrijk facet van dit vraagstuk vormt de inspraak van de universitaire groeperingen en daarbij met name die van de studenten in de bestuursorganen van de universiteit. Andere urgente problemen zijn de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs en daarmee samenhangend het probleem van een korte cursus- en studieduur alsmede het probleem van de samenwerking en taakverdeling tussen de universiteiten en hogescholen. Vele van deze problemen zijn het onderwerp van diepgaande discussies in daarvoor in aanmerking komende instanties, zoals de universiteiten en hogescholen, de Academische Raad, studentenorganisaties, etc.

WETGEVING EN BESTUUR

In het afgelopen verslagjaar bereikten de hierna te noemen wetten het Staatsblad.

1 Wet van 17 januari 1968, Staatsblad nr. 22, houdende wijziging van de Wet op de Zeevisvaardiploma's 1935.

2 Wet van 9 maart 1968, Staatsblad nr. 153, houdende vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1968.

3 Wet van 9 maart 1968, Staatsblad nr. 154, houdende wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1966.

4 Wet van 21 maart 1968, Staatsblad nr. 155, houdende wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1967.

5 Wet van 30 mei 1968, Staatsblad nr. 303, houdende vaststelling van de Leerplichtwet 1969.

6 Wet van 10 juli 1968, Staatsblad nr. 402, houdende wijziging van de Overgangswet W.V.O.

7 Wet van 10 juli 1968, Staatsblad nr. 422, houdende wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (verruiming toegang tot de examens).

8 Wet van 2 oktober 1968, Staatsblad nr. 507, houdende een interimregeling betreffende het percentage van de bijdrage uit 's Rijks kas aan de bijzondere universiteiten en

hogescholen voor het dienstjaar 1968, alsmede aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam voor de dienstjaren 1966, 1967 en 1968.

Aan het einde van het verslagjaar zijn de volgende wetsontwerpen nog aanhangig bij de Staten-Generaal.

1 Wetsontwerp 7404. Wet op het wetenschappelijk onderwijs voor de krijgsmacht. Ingediend 17 september 1963 door de minister van defensie en de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen. Voorlopig verslag vastgesteld op 15 oktober 1964. Memorie van antwoord en nota van wijzigingen ingediend 3 juni 1966. Gewijzigd ontwerp van wet.

2 Wetsontwerp 9199. Wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 (wachtgeldregeling). Ingediend 1 juli 1967. Verslag vastgesteld 3 november 1967. Nota naar aanleiding van het verslag en nota van wijzigingen ingediend op 17 december 1968.

3 Wetsontwerp 9337. Goedkeuring van de op 14 juni 1967 te 's-Gravenhage ondertekende Overeenkomst inzake de culturele samenwerking tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Unie van Socialistische Sowjet-Republieken.

Tweede Kamer ingediend op 11 oktober 1967; voorlopig verslag vastgesteld op 21 mei 1968. Memorie van antwoord ingediend 12 juni 1968. Eindverslag vastgesteld 18 juni 1968.

4 Wetsontwerp 9577. Wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs in verband met de regeling van de academische ziekenhuizen bij de openbare universiteiten en de verlening van rechtspersoonlijkheid aan deze ziekenhuizen.

Tweede Kamer ingediend 24 april 1968.

5 Wetsontwerp 9800. Vaststelling van hoofdstuk VIII van de rijksbegroting (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) voor het dienstjaar 1969.

Tweede Kamer ingediend 17 september 1968. Agenda voor de openbare commissievergadering op 6 en 7 november 1968. Vastgesteld 15 oktober 1968. Vragen ter voorbereiding van het onderzoek in de openbare commissievergadering. Vastgesteld 22 oktober 1968. Prioriteitennota ingediend 22 oktober 1968. Antwoorden op de vragen ter voorbereiding van de openbare commissievergadering ingediend 30 oktober 1968. Algemeen financieel schema voor de universiteiten en hogescholen voor het tijdvak 1970-1973. Ingediend 31 oktober 1968. Openbare commissievergadering 6 en 7 november 1968. Brief van de minister en staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen. (Antwoorden op vragen die in de besloten vergadering van 14 november 1968 niet konden worden behandeld). Ingediend 11 december 1968. Verslag van een mondeling overleg vastgesteld 13 december 1968. Openbare beraadslaging 17, 18 en 19 december 1968. Zonder hoofdelijke stemming aangenomen op 19 december 1968. (Hand. blz. 1110-1154; 1159-1200; 1210-1212).

6 Wetsontwerp 9855. Wijziging Overgangswet W.V.O. en Wet op het voortgezet onderwijs.

Tweede Kamer ingediend 7 oktober 1968. Verslag vastgesteld 20 november 1968.

7 Wetsontwerp 9889. Wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1967.

Tweede Kamer ingediend 17 oktober 1968. Nota van wijzigingen ingediend op 15 november 1968.

8 Wetsontwerp 9935. Nadere regelen betreffende het accountantswezen. (Wet op de Accountants voor het midden- en kleinbedrijf).

Tweede Kamer ingediend 15 november 1968.

Naast de reeds genoemde wetten zijn tijdens het verslagjaar 47 op het terrein van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen betrekking hebbende Koninklijke besluiten verschenen, terwijl vele ministeriële beschikkingen in de Staatscourant werden gepubliceerd en ongeveer 260 circulaires het ministerie hebben verlaten.

STICHTING VOOR ONDERZOEK VAN HET ONDERWIJS

Behalve de ad hoc research tracht de Stichting voor onderzoek van het onderwijs (S.V.O.) ook de planresearch te bevorderen. Aandacht wordt besteed aan het coördineren van onderzoeken, die in onderling verband op een bepaald onderwijsniveau of met betrekking tot een bepaalde problematiek wenselijk zijn. Allerlei programma's voor onderzoek zullen worden ontwikkeld. Zo heeft een door het S.V.O.-bestuur ingestelde werkgroep programmaresearch basisonderwijs reeds een advies uitgebracht over een doeltreffend onderzoekprogramma voor dit onderwijsniveau.

Het is duidelijk dat het van groot belang geacht mag worden, dat voor het kleuter-, basis- en voortgezet onderwijs het vraagstuk van leerstofontwikkeling op coördinerende wijze in studie wordt genomen. Men dient daarbij uiteraard rekening te houden met de omschrijving van de verantwoordelijkheden bij de vaststelling van de leerplannen in de onderwijswetgeving.

BUSCHOLING VAN DOCENTEN

Ten aanzien van de bijscholing van docenten wordt in de Memorie van Toelichting op hoofdstuk VIII (Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1969 (zitting 1968-1969-1980) op de bladzijden 8 en 9 het volgende vermeld: De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs heeft de reeds bestaande belangstelling voor de bijscholing in bijzondere mate doen toenemen, niet in het minst in de kringen van het oude u.l.o. Thans worden voor de m.a.v.o.-sector cursussen gegeven in Frans, Duits, Engels, aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde, natuur- en scheikunde, biologie en handwerken. Cursussen voor tekenen en handvaardigheid worden in oktober, cursussen voor schooldecanen in september van dit jaar geopend. De ondergetekende vermeldt met erkentelijkheid de hulp, die Frankrijk, Engeland en de Bondsrepubliek Duitsland hierbij bieden op grond van de culturele verdragen met deze landen. Frankrijk heeft in 1967 en 1968 drie Franse docenten ter beschikking gesteld voor een zomercursus in Nederland en in 1968 25 deelnemers van de cursus van 1967 ontvingen op een cursus in Aix-en-Provence. Engeland stelt sinds 1966 docenten beschikbaar voor een jaarlijkse zomercursus in Nederland en heeft in 1967 en 1968 in Bristol een cursus van drie weken georganiseerd voor de deelnemers aan de cursus in

Nederland. De Westduitse deelstaten Nedersaksen en Noordrijnland-Westfalen organiseren respectievelijk sedert 1965 en 1966 een zomercursus in hun land. Het Goethe-Instituut te München heeft sedert augustus 1967 een Duitse docent ter beschikking gesteld, die op verschillende plaatsen in het land regelmatig cursussen geeft voor leraren bij het m.a.v.o.

De Stichting Pedagogisch Onderwijs van de Rijksuniversiteit te Groningen organiseert cursussen spreekvaardigheid Frans. Het ligt in het voornemen van de ondergetekende het aantal cursussen voor leraren bij het m.a.v.o. ter verhoging van de mondelinge beheersing van de moderne talen uit te breiden. Verbetering van de spreekvaardigheid der leraren van het m.a.v.o. acht hij een eerste vereiste.

Voor aardrijkskunde heeft de ondergetekende in samenwerking met het Geografisch Instituut van de Vrije Universiteit van Amsterdam een cursus geopend, waarvoor zeer grote belangstelling bestaat.

Voor geschiedenis worden in Amsterdam een vervolgcursus en het eerste gedeelte van een nieuwe cursus gegeven.

De Commissie modernisering leerplan wiskunde (commissie-Leeman) heeft op zeer grote schaal bijscholingscursussen georganiseerd die noodzakelijk bleken voor de invoering van het nieuwe leerplan wiskunde op de scholen voor m.a.v.o. De belangstelling voor deze cursussen was bijzonder groot (er waren meer dan 1100 deelnemers), zodat de commissie zich voor velerlei problemen van organisatorische aard zag gesteld. De Commissie modernisering leerplan natuurkunde (commissie-Westerdijk) heeft thans een begin gemaakt met de bijscholing van leraren bij het m.a.v.o. voor dit vak. Nieuw zijn eveneens de cursussen voor handwerken. Andere cursussen worden nog voorbereid.

Ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs worden zeer vele cursussen gegeven, waarvoor subsidie wordt verstrekt. Zo zijn er cursussen, conferenties en studiegroepen voor Nederlands, Frans, Engels, Duits, Spaans, aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde, sterrenkunde, natuur- en scheikunde, biologie, lichamelijke oefening en sinds 1967 voor economie. Daarnaast worden subsidies verstrekt voor deelneming aan buitenlandse congressen, voor congressen en studiegroepen voor pedagogische problemen en voor conferenties van schooldecanen.

De ondergetekende maakt in dit verband graag gewag van de arbeid, die het Maison Descartes verricht ten behoeve van de Nederlandse leraren, die Frans onderwijzen. Voor de opleidingsscholen voor onderwijzers is een begin gemaakt met een cursus ter scholing van de docenten in de kennis van het culturele en maatschappelijke leven. Voor deze scholen worden bijscholingscursussen in wiskunde voorbereid door de commissie-Leeman.

Verder bestaat er een groeiende behoefte aan bijscholing van de docenten die werkzaam zijn bij het technisch beroepsonderwijs en bij het huishoud- en nijverheids-onderwijs. Hun eenmaal verworven kennis is vaak in sterke mate aan veroudering onderhevig. Zij worden in toenemende mate geconfronteerd met gewijzigde inzichten in hun vak.

Om de toekomstige behoefte aan cursussen op het gebied van het technisch en van het

huishoud- en nijverheidsonderwijs te kunnen peilen en zich een beter beeld te kunnen vormen van de bijscholingsproblematiek in deze sectoren, heeft de ondergetekende aan de desbetreffende organisaties gevraagd een plan op te stellen waarin schematisch is aangegeven op welke wijze in ongeveer vijf jaren de bijscholing van de daarvoor in aanmerking komende docenten kan worden verwezenlijkt.

Met een aantal van deze cursussen werd al begonnen, te weten, voor wat betreft het technisch beroepsonderwijs:

cursussen in o.m. betonberekeningen, bouwfysica, elektronica, meet- en regeltechniek, pneumatiek en hydraulica, georganiseerd door de vereniging van uitgebreid technische scholen in Nederland;

cursussen in o.m. meet- en regeltechniek, mechanische en chemische technologie, brandstoffen en smeermiddelen, elektronische navigatiemiddelen, golventheorie en modern los- en laadgerei, uitgaande van de vereniging 'Cornelis Douwes' (opleiding van leraren zeevaartonderwijs);

cursussen in de toepassing en het gebruik van kunststoffen in de metaal- en houtsector georganiseerd door het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leerkrachten voor het Nijverheidsonderwijs en cursussen voor personeel bij het individueel technisch onderwijs.

Op het gebied van het huishoud- en nijverheidsonderwijs zijn reeds of zullen o.m. de volgende cursussen worden georganiseerd:

Docent zijn in de brugklas, maatschappelijk inzicht, wiskunde, tekenen-stofversieren, ontwerpen en vrij borduren, elektrische huishoudelijke toestellen, textiel, leiding en beheer huishouding, kunststoffen, verpakte levensmiddelen en cursussen voor leerkrachten partieel onderwijs en voor personeel bij het individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs.

Voorts cursussen op het gebied van het economisch en administratief onderwijs, het middenstandsonderwijs, het sociaal-pedagogisch onderwijs en het vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd, alsmede cursussen voor schoolleiders, schooldecanen en beginnende leraren en veiligheidskursussen. Ten slotte merkt de ondergetekende op, dat grote aandacht wordt besteed aan pedagogisch-didactische applicatiecursussen.

Het komt passend voor de inleiding van dit Onderwijsverslag over het jaar 1968 te besluiten met een passage uit de Troonrede, die door H.M. Koningin Juliana bij de opening van de nieuwe zitting van de Staten-Generaal in september van het verslagjaar werd uitgesproken.

'Reeds gedurende enkele jaren hebben — nationaal zowel als internationaal — verschillende belangrijke gebeurtenissen duidelijk aangetoond hoezeer de burgers mede richting willen geven aan de doorwerking van de democratie in de werkgemeenschap, het onderwijs en het openbare leven. De regering staat open voor deze verlangens, die door velen in ons volk, in het bijzonder door de jonge generatie, worden geuit. Een verhoogde deelneming aan de verschillende sectoren van het onderwijs is daarvan het verheugende gevolg. Een belangrijke vooruitgang is de invoering op 1 augustus

1968 van de Wet op het voortgezet onderwijs en van die op het leerlingwezen. De aandacht wordt thans gericht op wijziging van de Kleuteronderwijswet, de Lageronderwijswet, een nieuwe Experimentenwet en de Wet op het schriftelijk onderwijs. Het komende jaar zal bij het lager onderwijs een bescheiden begin worden gemaakt met vermindering van het gemiddelde aantal kinderen per klas. Binnenkort zal een prioriteitennota worden aangeboden.

Een gedachtenwisseling tussen alle betrokkenen zal worden geopend over de juiste vorm van herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs. De coördinatie van het wetenschapsbeleid zal worden versterkt. De regering wil medewerking verlenen aan ruimere verspreiding en uitwisseling van wetenschappelijke en technische informatie.*

A Ministerie

ORGANISATIE

Voortdurende aandacht wordt besteed aan het verhogen van de doelmatigheid van het departementale apparaat en aan een steeds efficiëntere besteding van de gelden die voor onderwijs en wetenschappen beschikbaar zijn.

Een nieuwe organisatiebeschikking van het ministerie kwam gereed in maart 1968. Deze formele vastlegging van taken en bevoegdheden betekende de afsluiting van een periode met een groot aantal wijzigingen, waarvan de belangrijkste zijn:

de gehele reorganisatie van het directoraat-generaal voor het onderwijs in het kader van de nieuwe wetgeving;

het overnemen van taken van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk op het gebied van het kunst(vak)onderwijs en de centrale instituten voor de opleiding van sportleiders(sters);

de nieuwe taak van de afdeling Internationale betrekkingen wegens het overgaan van werkzaamheden naar bovengenoemd ministerie.

De huisvesting van het ministerie ondervond een verbetering door het overbrengen van een aantal afdelingen naar het Transitorium en het voormalige gebouw van de Staatsuitgeverij. De huisvesting van het ministerie in een (te) groot aantal panden blijft echter een bijzonder zorgelijke zaak.

In verband met de spreiding van de rijksdiensten werd in 1967 besloten tot overplaatsing van de afdeling Rijksstudietoelagen naar Groningen.

Aanvankelijk leek het dat de verplaatsing eerst over enkele jaren verwezenlijkt zou kunnen worden. Thans wordt onderzocht of een versnelde uitvoering van het plan mogelijk is door een overplaatsing in fasen.

Het bureau van de Bouwkundige Hoofdinspectie Lager Onderwijs kan in het jaar 1969 naar Zwolle worden verplaatst.

Het particulier organisatie- en efficiencybureau heeft een interimrapport uitgebracht, dat thans op het departement in studie is en in hoofdzaak betrekking heeft op de financiële afdelingen van het ministerie.

Aan het rationaliseren van de verschillende taken o.a. door automatisering van routinewerkzaamheden in de sfeer van uitvoering en controle wordt alle aandacht besteed. De automatisering kan onder meer worden gezien als een hulpmiddel voor een betere beleidsinformatie en een snellere afdoening van zaken in het belang van de vele scholen en instellingen die het ministerie subsidieert. De automatisering van de salarisadministratie bij het onderwijs ondervindt een toenemende belangstelling en waardering van de zijde van de school- en gemeentebesturen.

De automatisering van de toekenning en betaling van de rijksstudietoelagen is verder ontwikkeld op basis van de ervaring die in de eerste fase is opgedaan.

50-JARIG BESTAAN

In september 1968 bestond het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een halve eeuw. De herdenking van dit feit beperkte zich tot een ontvangst in de Ridderzaal te 's-Gravenhage voor alle ambtenaren van het departement en voor enkele oud-

ministers, staatssecretarissen, secretaris-generaal en ongeveer vijftig gepensioneerde ambtenaren.

Ter gelegenheid van dit gouden jubileum verscheen 'Het gouden prentenboek van O en W', waarin de ontwikkeling van het onderwijs in ons land wordt belicht van het moment af van de financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder lager onderwijs tot en met de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs.

B Rechtspositiezaken onderwijs

1 WET OP HET VOORTGEZET ONDERWIJS

In het begin van de verslagperiode werd het formele overleg omtrent een sluitend systeem van salarisregelingen voor alle takken van onderwijs, voortvloeiende uit de Wet op het voortgezet onderwijs, heropend op basis van herziene voorstellen. Dit overleg resulteerde in een akkoord, dat op 12 maart 1968 officieel bekend werd gemaakt. De hoofdzaken van de nieuwe salarisregeling voor het voortgezet onderwijs werden zo spoedig mogelijk per circulaire ter kennis van alle belanghebbenden gebracht. Details werden per nadere circulaire geregeld.

Spoedig na het bereiken van het salarisakkoord werd begonnen met formeel overleg omtrent een ontwerp van het rechtspositiebesluit als bedoeld in onder meer de artikelen 39 en 43 van de Wet op het voortgezet onderwijs. Medio 1968 werden de besprekingen terzake afgerond, waarna het rechtspositiebesluit in het Staatsblad kon worden afgekondigd. Op 1 augustus 1968 trad dit besluit in werking.

Tevens werd in de verslagperiode de salaria waardering van kwalificaties en getuigschriften voor het geven van godsdienstonderwijs en de honorering voor getuigschriften van een aantal applicatiecursussen geregeld.

2 WET OP HET LEERLINGWEZEN

In het verslagjaar kwam ook het rechtspositiebesluit leerlingwezen — ex artikel 23, lid 3, van de Wet op het leerlingwezen — gereed. Het werd van 31 juli 1968 af van kracht verklaard.

3 SALARISSEN, TOELAGEN EN VERGOEDINGEN

De algemene salarismaatregelen, zoals loonronden met de daarbij behorende nalcaculaties, de vakantie-uitkering en dergelijke werden op de gebruikelijke wijze aan de schoolbesturen bekend gemaakt. Tevens werden de salarismaatregelen uit voorgaande jaren voor een groot deel gelegaliseerd. Wijzigingen in algemene maatregelen van bestuur, die mede van toepassing zijn op het personeel bij onderwijs betrokken, werden, voorzover voor hen van belang toepasbaar gemaakt en ter kennis van bedoeld personeel gebracht.

C Onderzoek en planning

STICHTING VOOR ONDERZOEK VAN HET ONDERWIJS

De Stichting voor onderzoek van het onderwijs heeft in het derde jaar van haar bestaan de werkzaamheden verder geïntensiveerd.

In verband met zijn vertrek voor een jaar naar de Universiteit van Oregon in de Verenigde Staten van Amerika verzocht prof. dr. A. D. de Groot van het lidmaatschap te worden ontheven. Zijn plaats is ingenomen door prof. dr. S. Wiegiersma, hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam. Om gezondheidsredenen zag prof. dr. G. Kuiper Hzn. zich genoodzaakt eveneens ontslag te nemen als lid van het bestuur van de stichting. In deze vacature werd benoemd prof. dr. H. A. Becker, hoogleraar aan de universiteit van Utrecht.

In 1968 werden 28 aanvragen voor subsidiëring van researchprojecten ontvangen. Een overzicht van de resultaten van de behandeling dezer aanvragen (vermeerderd met 5 nog uit 1967 daterende verzoeken) wordt hieronder weergegeven.

subsidie toegekend	23
verwezen naar een andere instantie	1
aangehouden	2
afgewezen	6
totaal	32

In totaal verleende de Stichting in 1968 aan 45 projecten financiële steun, die als volgt kunnen worden ingedeeld.

uitvoering van onderzoeken	40
deelneming aan studieconferenties	4
publicatie van onderzoekverslagen	1
totaal	45

In 1968 werden werkzaamheden verricht ten behoeve van 5 nog uit 1966 of 1967 daterende ministeriële opdrachten. Deze hadden betrekking op de volgende vraagstukken:

- de geprogrammeerde instructie;
- de audio-visuele leer- en hulpmiddelen;
- het zittenblijven;
- de klassegrootte;
- de leerstof- en leerplanontwikkeling.

De door het bestuur van de stichting ingestelde Commissie onderzoek audio-visuele media kwam reeds in 1967 met haar rapport gereed. Het rapport van de Commissie onderzoek geprogrammeerde instructie kreeg in april 1968 zijn beslag.

In beide aan het bestuur der Stichting voor onderzoek van het onderwijs uitgebrachte rapporten werd de noodzaak van samengaan van het onderzoek van geprogrammeerde instructie en audiovisuele media bepleit. Het bestuur besloot daarom de door de twee commissies verstrekte informatie en ontwikkelde gedachten en voorstellen in een gemeenschappelijk rapport bijeen te doen brengen. Dit rapport getiteld: 'Rapport Oprichting Onderwijs-Technologisch Ontwikkelings Centrum', kwam in augustus 1968 gereed en is in de tweede helft van september daaraan volgend aan de minister van onderwijs en wetenschappen aangeboden.

Met betrekking tot de vraagstukken van het zittenblijven en de klassegrootte werd de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen reeds eind 1968 in grote lijnen op de hoogte gebracht van de te verwachten strekking van het advies, dat het bestuur in het voorjaar 1969 hoopt te kunnen uitbrengen.

Na uitvoerig overleg tussen de stichting en het departement is overeengekomen, dat het vraagstuk van de leerstof- en leerplanontwikkeling in een in te stellen ministeriële commissie zal worden bestudeerd. Het aandeel van de Stichting voor onderzoek van het onderwijs in de advisering over de problematiek terzake zal via inspraak in genoemde commissie worden gerealiseerd.

Eind 1967 deed de minister van onderwijs en wetenschappen aan het S.V.O.-bestuur mededeling van zijn instemming met de oprichting van een Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling. Daarna werd in het voorjaar 1968 een commissie-C.I.T.O. (i.o.) geformeerd, die de oprichting van het nieuwe instituut zou voorbereiden. De voorbereidende werkzaamheden zijn in de zomer voltooid en op 14 september 1968 werd de Stichting Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling bij notariële akte in het leven geroepen.

Het C.I.T.O. heeft ten doel het bevorderen van de objectieve beoordeling van door leerlingen en studenten verworven kennis, inzicht en vaardigheden, met name door de ontwikkeling van school- en studietoetsen. Het instituut werd gevestigd in Arnhem. Tot directeur is benoemd drs. J. W. Solberg. In oktober 1968 is het C.I.T.O. met zijn werkzaamheden begonnen.

Eind januari 1968 bracht een werkgroep in de vorm van een nota aan het bestuur advies uit over de hoofdlijnen van een omvattend onderzoekprogramma voor het basisonderwijs en over de wijze waarop de uitvoering daarvan verder zou kunnen worden voorbereid.

Het bestuur heeft deze Nota Onderzoekprogramma Basisonderwijs aanvaard en vervolgens aangeboden aan de minister van onderwijs en wetenschappen, aan de pedagogische centra en aan instituten, die zich bezighouden met onderzoek van het basisonderwijs c.a. of die er uit andere hoofde nauw bij betrokken zijn.

De voorbereiding van de uitvoering van het onderzoekprogramma werd in juni opgedragen aan een nieuwe werkgroep, onder leiding van prof. dr. L. van Gelder.

Tussen de stichting en het ministerie van onderwijs en wetenschappen werd eind

december 1968 overeenstemming bereikt inzake een voorziening voor de documentatie over onderwijsresearch.

Het bestuur zal een permanente Commissie Documentatie Onderwijsresearch instellen, die zal adviseren over de opzet van de onderwijsresearch-documentatie. Deze zal worden verzorgd door het bureau der Stichting voor onderzoek van het onderwijs, in samenwerking met de afdeling Documentatie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en met diverse instituten, werkzaam op het terrein van de onderwijsresearch.

In de zomer van 1968 werd in O.E.C.D.-verband te Parijs opgericht het 'Centre for Educational Research and Innovation' (C.E.R.I.).

Door dit Centre is een programma opgesteld dat beoogt:

- het bevorderen en ondersteunen van de ontwikkeling van onderzoek van het onderwijs en het zonodig verrichten van onderwijsresearch;
- het bevorderen en ondersteunen van onderwijsexperimenten gericht op het doorvoeren en evalueren van veranderingen in de onderwijsstelsels;
- het bevorderen van de samenwerking van de lid-staten (der O.E.C.D.) op het terrein van het onderwijskundig onderzoek en ontwikkelingswerk.

De minister van onderwijs en wetenschappen heeft de deelname van ons land aan de activiteiten van het C.E.R.I. toegezegd.

De Stichting voor onderzoek van het onderwijs zal hiervoor de benodigde contacten voor ons land onderhouden, de Nederlandse deelname aan deze activiteiten coördineren en voorzover nodig financieren.

Met verschillende activiteiten is reeds een begin gemaakt. Zo is een coördinatie in gang gezet tussen enkele landen op het terrein van het onderzoek naar compensatiemogelijkheden voor 'sociaal-belemmerde kinderen' in de kleuterschool en de aanvangsjaren in het basisonderwijs. Hierin zal ons land een belangrijk aandeel hebben.

DE PEDAGOGISCHE CENTRA

a Concentratie pedagogische centra

De tendens tot concentratie van pedagogische centra tot drie landelijke centra (openbaar, protestants-christelijk en rooms-katholiek), die, zoals in het Onderwijsverslag 1967 werd medegedeeld, op bevredigende wijze voortgang vond, is in 1968 zover gevorderd, dat de verwezenlijking van de concentratie hoofdzakelijk nog een kwestie van praktische aard vormt.

b Het vernieuwingswerk der centra

Evenals in het jaar 1967 hebben de werkzaamheden der pedagogische centra in 1968 vooral bestaan uit het voortzetten van eerder begonnen activiteiten: medewerking aan experimenten van nieuwe schooltypen in het kader van de Wet op het voortgezet

onderwijs, voortzetting van de eigen experimenten aan enkele schoolsoorten, het contactscholenwerk der centra lager onderwijs en het cursuswerk.

Door de grote druk van deze werkzaamheden konden weinig nieuwe projecten ontwikkeld worden.

Het denken over de organisatie van een efficiëntere overdrachtsmethodiek vond zowel in kringen van de centra als ten departementen verder plaats en bereikte het stadium van enkele concept-structuurmogelijkheden, waarover thans overleg plaatsvindt.

ONDERWIJSPLANNING EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

In het Onderwijsverslag 1967 (blz. 39 en 40) werd mededeling gedaan van de zgn. 'examination' van het Nederlandse onderwijsstelsel, die in 1967 van de zijde van de O.E.C.D. (Organisation for Economic Co-operation and Development) plaats vond. Op de conferentie van het Committee for Scientific and Technical Personnel (C.S.T.P.) van bovengenoemde organisatie, die van 27 tot 29 maart 1968 te Parijs plaatsvond, zijn zowel het van Nederlandse zijde opgestelde rapport 'Educational Policy and Planning in the Netherlands' als het door het examination-team vervaardigde rapport 'The Netherlands, examiner's report and questions' uitvoerig ter discussie geweest. Van Nederlandse zijde was hiertoe een delegatie aanwezig, die onder leiding van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen stond. Aan het einde van deze discussie werden een aantal conclusies aangenomen, welke de volgende inhoud hadden:

Educational Policy and Planning in the Netherlands was reviewed by the Committee for Scientific and Technical Personnel at its 20th Session, held in Paris from 27th-29th March 1968.

The Committee noted the rapid progress which has characterised the development of education in the Netherlands in recent years and appreciated the remarkable effort made by the Netherlands educational authorities to provide the informational basis for this review. The Committee further recognised that this effort by the Netherlands authorities has been made in the context of a growing research and policy planning programme for education. The review concentrated on an examination of the major problems facing this programme, and the discussion of Dutch educational policy which took place during this review has led the Committee to formulate the following conclusions and recommendations:

- 1 The Committee noted with satisfaction the recent development of the educational planning mechanism in the Netherlands, and recommends that this planning, firmly rooted in the context of national policy and programmes for social and economic development, be increasingly integrated in the decision-making process for education.
- 2 In commending the general, and expansive, response of the Netherlands to the challenge of a rapidly increasing demand for education following the country's democratic tradition of increasing popular participation in education, it is recommended:

- a that secondary school development under the Wet op het voortgezet onderwijs ('Mammoth Law') be specifically interpreted in terms of measures to increase flexibility within secondary schools so as to develop talents to the maximum and, among other things, to prepare access to higher levels of education;
 - b that specific education measures be taken to eradicate any hierarchical divisions which may exist in the structure of the educational system which are no longer useful for the needs of education in modern society;
 - c that extensive measures, including scientifically based experiments, be adopted to reorient primary education so that it may effectively prepare all social groups among the incoming pupils for participation in higher levels of education;
 - d that measures to meet such problems as the long duration of studies in university or the high drop-out rates in upper secondary and university education should emphasise new types of programmes which aim to serve the needs of all classes of students.
- 3 In pursuance of the efforts of the Netherlands educational authorities to meet the problems of the relative isolation of the universities, it is recommended:
- a that the universities take an active role in the continuing development of the other parts of the educational system, and particularly that they adjust their own development to match the increasing democratisation of the lower school levels;
 - b that specific steps be taken to coordinate university education with other types of third level education;
 - c that the planning of university development be more closely related to the needs of the society as should be increasingly expressed in organised planning efforts, involving government and the private sectors;
 - d that new forms of organisation of the university community including students faculty and administration should be explored.
- 4 In connection with the strong effort currently made by the Netherlands educational authorities to promote a profound reform in the techniques of education at all educational levels, it is recommended:
- a that the educational planning bodies be further developed to provide the framework for priorities for research into the educational process;
 - b that the necessary organisational steps be taken to convert research activity into a process of innovation in the daily practice of education;
 - c that specific roles should be assigned to various institutions in the educational system for the performance of research experimentation, innovational development and the application of innovations; and

- d that the sciences relevant to educational development be organised in a unified effort for high level research in the universities.

DE PLANPROCEDURE W.V.O.

In aansluiting op hetgeen in het Onderwijsverslag 1967 (blz. 40 t/m 42) over de werkzaamheden van de Commissie Planprocedure (inmiddels uitgebreid met een vertegenwoordiging van het Ministerie van Landbouw en Visserij) naar voren is gebracht, moet thans gewezen worden op het in september 1968 verschenen derde rapport van deze commissie, dat als titel draagt: Gegevens ten behoeve van het scholenplan 1971, 1972 en 1973. In dit rapport krijgt de uitbreiding van het onderzoek, welke in 1967 in het voornemen van de commissie lag, gedeeltelijk vorm.

Het rapport bedoelt op de eerste plaats een aanvulling van het vorige te zijn. Daarbij heeft de commissie hetzelfde doel voor ogen gestaan als omschreven in het Onderwijsverslag 1967 (blz. 41).

Ook is gestreefd naar het aanbrengen van verfijningen in de vooruitberekeningen betreffende het lager beroepsonderwijs.

Voorts werd het onderzoek uitgebreid door het middelbaar en hoger beroepsonderwijs erin te betrekken, terwijl de deelneming aan het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs in het verleden aan een nadere analyse werd onderworpen.

De aanvulling wordt geboden in hoofdstuk I van dit rapport. Aan de berekeningsprocedure is niets veranderd.

In hoofdstuk II wordt het lager beroepsonderwijs, voornamelijk voorzover het door jongens wordt gevolgd, uitgesplitst. Daarbij wordt er met klem op gewezen, dat het niet gaat om een regionaal gedifferentieerde benadering van de positie, die de onderscheiden schoolsoorten binnen het lager beroepsonderwijs innemen, maar om een verkenning van de ontwikkeling, die zij — landelijk gezien — zouden kunnen doormaken. Deze verkenning is enerzijds gericht op het vinden van indicaties voor de mate, waarin men in een bepaalde regionale situatie leerlingen tot lager economisch en administratief onderwijs, individueel technisch onderwijs, individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs en lager detailhandelsonderwijs zou kunnen rekenen en anderzijds een vermeerdering van inzicht in de spreiding van leerlingen over de afdelingen binnen het lager technisch onderwijs.

Deze gegevens zijn van empirische aard en kunnen dienen als basismateriaal bij de beoordeling van de mogelijkheid om aan bestaande scholen nieuwe afdelingen te verbinden.

Hoofdstuk III gaat over het middelbaar en hoger beroepsonderwijs. De commissie heeft haar onderzoek tot het middelbaar en hoger beroepsonderwijs uitgebreid met de bedoeling een bijdrage te leveren tot meer inzicht omtrent de feitelijke en te verwachten deelneming aan de verschillende soorten daarvan.

De in beschouwing genomen onderwijs- en schoolsoorten zijn:

- middelbaar technisch onderwijs
- overig middelbaar technisch onderwijs

- hoger technisch onderwijs
- scholen voor scheeps- en vliegtuigwerktuigkundigen (met inbegrip van de zeevaartscholen)
- middelbaar en hoger landbouwonderwijs
- middelbaar nijverheidsonderwijs voor meisjes
- hoger nijverheidsonderwijs voor meisjes
- opleiding gezinsverzorgster
- opleiding kleuterleidster
- overig middelbaar en hoger nijverheidsonderwijs
- opleidingsscholen voor onderwijzers
- sociale academies
- opleiding jeugdleid(st)er
- kunstnijverheidsonderwijs.

Voor al deze soorten worden deelnemingspromillages vastgesteld, waarmee een vooruitberekening over 1972 mogelijk is. Aangezien het merendeel van de leerlingen in deze schoolsoorten 17-21 jaar oud is, is deze groepering hierbij als basisgeneratie gebruikt. Daarnaast wijdt de commissie apart beschouwingen aan het middelbaar en hoger economisch- en administratief onderwijs. De criteria in verband met schoolgrootte en spreiding voor het middelbaar en hoger economisch en administratief onderwijs zijn ontleend aan een vergelijking tussen de criteria, welke zijn voorgesteld door het r.k. Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding, het Centraal Orgaan voor het Gemeentelijk Voortgezet Onderwijs (C.O.G.V.O.) en de Inspectie economisch en administratief onderwijs. Het spreekt vanzelf, dat deze criteria van voorlopige aard zijn. In verband met de relatief geringe aantallen per opleiding en de onvoldoende informatie hebben de berekeningen in de sectoren van het sociaal-pedagogisch en het kunstonderwijs slechts betrekking op enkele onderdelen. Voor de middelbare opleiding, verbonden aan lagere detailhandelsscholen is, evenals voor de opleiding tot leerkracht bij het lager beroepsonderwijs, wegens het ontbreken van gegevens geen raming omtrent de verdere ontwikkeling gemaakt.

In hoofdstuk IV over de differentiëring van de deelneming aan het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en algemeen voortgezet onderwijs is nagegaan, hoe de leerlingen zich in het verleden, na het eerste leerjaar, over gymnasium, hogere burgerschool en middelbare school voor meisjes hebben verdeeld, om premissen te verkrijgen betreffende de te verwachten verdeling over gymnasium en atheneum binnen het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en over het hoger algemeen voortgezet onderwijs. Hierbij zijn in verband met de vele onzekerheden, die de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs met zich brengt, alleen enige landelijke factoren in aanmerking genomen. In het rapport wordt dan ook een nadrukkelijk voorbehoud gemaakt ten aanzien van de toepasbaarheid daarvan op de regionale en lokale situaties.

Het vierde rapport, dat tegen de zomer van 1969 zal verschijnen is gedeeltelijk voorbereid in het laatste kwartaal van 1968. Het bevat in de eerste plaats een aanvulling op wat reeds geleverd werd. Nieuw is de speciale aandacht, die geschonken zal worden aan het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs en aan het lager landbouwonderwijs.

D Bouwzaken onderwijs

De in het verslagjaar in werking getreden Wet op het voortgezet onderwijs heeft ook op het gebied van de scholenbouw zeer belangrijke consequenties. In de eerste plaats brengt het gewijzigde onderwijsstelsel, met meer differentiatie en vrije keuzevakken van de leerlingen, de noodzaak mee de schoolgebouwen zodanig op te zetten en in te richten, dat het nieuwe stelsel daarin zo goed mogelijk tot zijn recht zal kunnen komen. Er bestaat op dit gebied nog zeer weinig ervaring; ook voor wat betreft de waarschijnlijk te achten vakkenkeuze bestaat nog slechts een zeer voorlopig inzicht. Ter bestudering van de desbetreffende problemen is in 1968 een werkgroep ontstaan, waarin naast ambtenaren van de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zomede inspecteurs van de verschillende takken van onderwijs, ook vertegenwoordigers van schoolbesturen, architecten, schoolleiding, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Informatiecentrum voor Scholenbouw zitting hebben. In verband met de bestaande onzekerheid op velerlei gebied zal één van de voornaamste taken van deze werkgroep zijn, te adviseren omtrent de mogelijkheid een optimale flexibiliteit van de schoolgebouwen te realiseren.

Een andere wijziging, die de Wet op het voortgezet onderwijs heeft tot stand gebracht, is gelegen in het feit, dat de gebouwen van de voormalige u.l.o.-scholen, thans m.a.v.o.-scholen, uit de werkingssfeer van de Lager-onderwijswet 1920 zijn overgebracht naar de werkingssfeer van de W.V.O. Dit betekent dat de financiering van deze gebouwen, zowel van gemeentelijke als van bijzondere scholen, in het vervolg rechtstreeks door de centrale overheid zal geschieden, zodat de financiële situatie van de gemeenten niet meer van invloed zal zijn op de scholenbouw in deze sector. Ook de financiering van gebouwen voor gemeentelijke scholen in de voormalige v.h.m.o.-n.o. sector zal als gevolg van de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs in het vervolg door de centrale overheid geschieden. Hierdoor zal, naar kan worden verwacht, in de toekomst de bouw van deze schoolgebouwen meer dan tot dusver kunnen geschieden op basis van de landelijk afgewogen onderlinge urgentie.

Ook de door de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs mogelijk gemaakte vorming van scholengemeenschappen, waarvoor in de praktijk grote belangstelling blijkt te bestaan, heeft belangrijke consequenties op scholenbouwgebied.

Op zichzelf brengt de scholengemeenschap op huisvestingsgebied gunstige mogelijkheden mede, doordat bij een groot gebouw voor een scholengemeenschap specifieke vaklokalen ook kunnen worden gebruikt door de leerlingen van die scholen waarvoor, indien het een afzonderlijk schoolgebouw betrof, stichting van zodanige vaklokalen — die dan slechts een zeer beperkt aantal uren per week zouden kunnen worden gebruikt — economisch niet verantwoord zou zijn.

Anderzijds is het niet steeds mogelijk in gevallen, waarin twee of meer zelfstandige scholen zich tot een scholengemeenschap verenigen, al dadelijk voor deze nieuwe scholengemeenschap één nieuw schoolgebouw te stichten, met name in de gevallen, waarin de bestaande schoolgebouwen nog aan redelijke eisen voldoen. Hier zal een zekere geleidelijkheid moeten worden betracht. Er bestaat op dit ogenblik nog geen

duidelijk inzicht over de beantwoording van de vraag, welke investeringen in nieuwe gebouwen door de stichting van scholengemeenschappen nodig zullen zijn.

Zoals uit de hieronder genoemde cijfers kan blijken, is ook het jaar 1968 geen ongunstig bouwjaar geweest. Het volume van 1967, dat als een uitzonderlijk gunstig jaar moet worden beschouwd, kon niet helemaal worden gehaald, mede omdat in 1968 voor wat de rechtstreeks door het Rijk gefinancierde sectoren betreft over minder middelen kon worden beschikt dan in 1967. In laatstgenoemd jaar werd immers

<i>Gemeentelijke bouwvergunningen</i>	1965	1966	1967	1968
		in mln. guldens		
kleuteronderwijs	28,2	35,8	35,2	42,7
(voortgezet) gewoon lager onderwijs	77,4	105,4	172,3	144,7
buitengewoon lager onderwijs	7,9	12,2	11,4	15,3
uitgebreid lager onderwijs	28,1	39,5	32,1	21,7
lager onderwijs (subtotaal)	141,6	192,9	251,0	224,4
kweekscholen en opleiding kleuterleidster	1,3	14,5	16,6	2,1
voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	50,3	43,5	67,9	33,1
nijverheidsonderwijs	83,4	75,6	170,0	182,9
Directeur-Generaal voor het Onderwijs (totaal)	276,6	326,5	505,5	442,5
wetenschappelijk onderwijs	101,7	166,3	214,2	174,2
overig	41,7	14,5	19,4	23,1
totaal-generaal	420,0	507,3	739,1	639,8

<i>Gemeentelijke bouwvergunningen</i>	In lokalen (waarvan gymnastieklokalen)			1968
	1965	1966	1967	
		in mln. guldens		
kleuteronderwijs	537	589	602	681
(voortgezet) gewoon lager onderwijs	1.322	1.637	2.679	2.001 (132)
buitengewoon lager onderwijs	102	140	137	166 (8)
uitgebreid lager onderwijs	401	553	466	328 (10)
lager onderwijs (subtotaal)	2.362 (91)	2.919 (85)	3.884 (123)	3.176 (150)
kweekscholen en opleiding kleuterleidster	10	120 (8)	145 (10)	37 (1)
voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	625 (36)	601 (37)	914 (40)	538 (30)
nijverheidsonderwijs	714 (27)	715 (29)	1.456 (72)	1.221 (69)
Directeur-Generaal voor het Onderwijs (totaal)	3.711 (154)	4.355 (159)	6.399 (245)	4.972 (250)
overig	90 (2)	127 (2)	124 (5)	119 (3)
totaal-generaal	3.801 (156)	4.482 (161)	6.523 (250)	5.091 (253)

beschikt over een extra bedrag voor het inhalen van de achterstand die in de voorafgaande jaren door de investeringstemporisatie was ontstaan.

Uit de bouwcijfers blijkt, dat in het jaar 1968 in de (voormalige) u.l.o.-sector betrekkelijk weinig is geïnvesteerd, terwijl ook in de voorafgaande jaren de investeringen in deze sector niet bijzonder groot waren.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat deze betrekkelijk geringe investering, behalve door de begrensde financiële mogelijkheden van de gemeenten, mede is veroorzaakt door de omstandigheid, dat men in een aantal gevallen de stichting van een nieuw gebouw heeft uitgesteld, totdat de eisen voor een gebouw, geschikt voor het geven van middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, bekend zouden zijn.

Op grond van artikel 38 van de Overgangswet Wet op het voortgezet onderwijs konden in het gehele verslagjaar — en kunnen ook in de volgende jaren — nog gebouwen voor m.a.v.o.-scholen worden gesticht op basis van de Lager-onderwijswet 1920.

Er vindt een uitgebreid overleg plaats over de meest doelmatige oplossing die geval voor geval kan worden gevonden, voor wat betreft de keuze tussen het bouwen op basis van de bepalingen van de Lager-onderwijswet dan wel op basis van de Wet op het voortgezet onderwijs. De betrokken inspecteurs geven terzake uitvoerige voorlichting. De beslissing blijft echter bij de gemeenten c.q. de schoolbesturen berusten.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat ernaar gestreefd wordt voor een volgend verslagjaar de statistische verwerking van de bouwcijfers aan te passen aan de gewijzigde indeling van het voortgezet onderwijs.

E Rijksschooltoezicht

In het jaar 1968 traden in werking de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het leerlingwezen. Alleen al deze feiten bergen een lawine van werkzaamheden achter zich, waaraan het rijksschooltoezicht in hoge mate heeft deelgenomen en het is begrijpelijk, dat door het inwerkingtreden van deze wetten de werkzaamheden eerder vermeerderd dan verminderd zijn. Waar eerst voorlichting omtrent deze toekomstige gang van zaken in het onderwijs gevraagd werd, is nu begeleiding van het nieuwe onderwijssysteem vereist.

In het jaarverslag van 1967 werd gesproken over het begin van een studie over de taak en organisatie van het rijksschooltoezicht, die noodzakelijk werd vanwege de verschuiving van de taken van de inspectie in verband met de nieuwe wetgeving en andere maatschappelijke ontwikkelingen. De werkgroep, die deze studie ondernam, heeft in het jaar 1968 een interimrapport uitgebracht, waarin de taak van de inspecteur resp. inspectrice aan een kritisch onderzoek is onderworpen en waarin toekomstmogelijkheden over een wat andere organisatie naar voren komen.

De studie wordt echter nog voortgezet, hetgeen door de telkens veranderende omstandigheden noodzakelijk is en waarbij rekening moet worden gehouden met historisch gegroeide situaties. De onderlinge contacten tussen de verschillende inspecties zijn in het afgelopen jaar sterk verbeterd en vermeerderd en zullen, meer geformaliseerd, in de toekomst worden voortgezet.

In de verslagen, die in het tweede gedeelte van dit jaarverslag verschijnen, zullen ongetwijfeld de vele werkzaamheden van de aparte inspecties tot uiting komen. Hier dient een algemeen beeld gegeven te worden van zaken, die door alle of enige inspectiesoorten tot stand zijn gekomen of van zaken, waaraan de medewerking van het rijksschooltoezicht onontbeerlijk is geweest.

Voor vele onderwijskundige problemen moeten oplossingen worden gezocht of is men nog bezig oplossingen te zoeken. Om één van de grootste problemen te noemen: de examens. Er moest geadviseerd worden over de regeling van de examens in het voorbereidend wetenschappelijk, het hoger algemeen voortgezet en het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs en vele vormen van beroepsonderwijs.

In verband met voorgestelde oplossingen zijn een aantal programmacommissies ingesteld, die in de loop van het afgelopen jaar de eindexamenprogramma's voor de rijksscholen van voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, voor hoger algemeen voortgezet onderwijs en voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs tot stand hebben gebracht. Met de lerarenorganisaties van verschillende vakken is gesproken over de wijze van examineren.

In de 'Lochemse' werkgroepen, die de onderwijskundige adviezen tot stand brengen volgens welke het departement de algemene maatregelen van bestuur kan concipiëren, die voor de diverse schoolsoorten van kracht zijn, werden mede over andere onderwerpen besprekingen gevoerd, veelal onder leiding van de inspecteur-generaal, in enkele gevallen onder leiding van een inspecteur of inspectrice.

Van de werkgroepen, die ongeveer tegelijk met het aannemen van de Wet op het voortgezet onderwijs haar werkzaamheden begonnen zijn en die het voorbereidend weten-

schappelijk onderwijs, het algemeen voortgezet onderwijs en het lager beroepsonderwijs behandelden, zijn in maart 1965 de samenvattingen in druk verschenen. De algemene maatregelen van bestuur betreffende deze schoolsoorten zijn inmiddels van kracht geworden.

Deze takken van onderwijs werden uiteraard het eerst behandeld, omdat de Wet op het voortgezet onderwijs begint met het brugjaar en eerst in volgende jaren telkens één klas meer gaat omvatten. Echter dit jaar is een boekje uitgekomen, waarin nieuwe voorbeeldtabellen gepubliceerd zijn, aangepast aan de denkbeelden, die sinds het verschijnen van de eerste voorbeeldtabellen (maart 1965), ontwikkeld zijn. Een nieuwe werkgroep, welke het onderwijs op het gebied van toneel en dans bestudeert, begon dit jaar haar werkzaamheden.

De werkgroep scholengemeenschappen heeft haar eindconclusies over de horizontale scholengemeenschappen in het zgn. 'groene boekje' in het afgelopen jaar gepubliceerd. Ook de werkgroepen betreffende het sociaal-pedagogisch onderwijs, het muziek-onderwijs en het leerlingwezen brachten eindadviezen uit.

Alle werkgroepen blijven in principe bestaan om de vernieuwingen en de veranderingen te kunnen blijven volgen en te kunnen herzien; zo zijn onder andere de toekomstige structuur van de onderwijzersopleiding, de inrichting van het technisch en het zeevaartonderwijs wederom in studie genomen.

Bij dit alles is ook veel aandacht besteed aan het vraagstuk van de opleiding en bijscholing van de leraren, die het nieuwe onderwijs moeten verzorgen. Waar de Commissie opleiding leraren haar taak had voor de opleiding van leraren in de algemene vakken, was evenzeer een commissie noodzakelijk, die de opleiding van leraren in de beroepsgerichte vakken ging bestuderen. In december van dit jaar is door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs geïnstalleerd. De commissie bestaat uit een coördinatiecommissie en vijf secties, respectievelijk voor het technisch onderwijs, het huishoud- en nijverheids-onderwijs (incl. het middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs, dat de opleiding van gezinsverzorgster omvat), het middenstandsonderwijs en het economisch en administratief onderwijs, het nautisch onderwijs en het landbouwonderwijs. Elke sectie wordt door de inspectie geleid, waarbij de coördinatiecommissie onder leiding van de inspecteur-generaal voor een deel bestaat uit leden van het rijksschooltoezicht en voor een ander deel uit leden van de onderscheidene secties.

De coördinatiecommissie zal moeten coördineren tussen de onderscheidene secties, richtlijnen aangeven en zij kan op voordracht van de secties programma-commissies voor de onderscheidene vakken instellen. Ten behoeve van de studie van deze leraren-opleiding werd deelgenomen aan een internationale conferentie over 'De rol van de leraar in het moderne onderwijs' die van 28 oktober tot en met 1 november 1968 te Berlijn werd gehouden.

Teneinde de uitwerking van de Wet op het voortgezet onderwijs in het brugjaar te kunnen volgen is door de inspecteur-generaal de stimulans gegeven tot het houden

van een brugklasconferentie. Gedurende vijf jaren hebben de experimenterende scholen voor algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs 'experimentele' ervaringen opgedaan met de brugklas. Teneinde de mogelijkheden en moeilijkheden van de brugklas en de studielessen te kunnen bestuderen mede met het oog op de taken van de inspecties, vond in december 1968 te Lunteren een studiebijeenkomst plaats voor de leden van de inspectie algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Daarvoor waren deskundige sprekers uitgenodigd, die voordrachten hielden naar aanleiding waarvan door de inspectieleden werd gediscussieerd.

In deze tijd, waarin het woord 'inspraak' zeer veelvuldig wordt gebruikt, zijn aan een aantal werkgroepen, die hogere beroepsopleidingen behandelen, vertegenwoordigers van de studerenden toegevoegd.

Van overige contacten tussen verschillende inspecties kan onder meer worden vermeld de studiereis naar Frankrijk van een zevental inspecteurs, afkomstig uit de inspecties voor het lager technisch onderwijs, het middelbaar technisch onderwijs, het leerlingwezen en de lichamelijke oefening van het beroepsonderwijs.

In het 'Centre international d'études pédagogiques' te Sèvres was van 4-9 maart 1968 voor deze groep een studiebijeenkomst georganiseerd. Naast inleidingen en discussies in genoemd centrum, werden een aantal bezoeken gebracht aan instellingen voor voortgezet onderwijs (voornamelijk technisch onderwijs) in en rond Parijs.

Met medewerking van de afdeling Internationale Betrekkingen werd deze studiereis gemaakt in het kader van een plan voor uitwisseling van inspecteurs, directeuren en leraren van het technisch onderwijs. In 1969 zal een Franse groep inspectieleden een tegenbezoek aan Nederland brengen.

Ten slotte mag niet onvermeld blijven, dat op het gebied van het beroepsbegeleidend onderwijs een overleg groeide tussen de inspecties van het leerlingwezen en van het vormingswerk leerplichtvrije jeugd ten behoeve van de samenhang en de condities voor vorming en bedrijfsopleiding.

F Rijksstudietoelagen

In de loop van het verslagjaar werd de behandeling van de aanvragen van studietoelagen voor het studiejaar 1967-1968 afgesloten, nadat voor de studenten bij het wetenschappelijk onderwijs nog een wijziging in de normen had plaatsgevonden. Op 8 februari 1968 werd afgekondigd, dat voor de ouderejaars studenten een aantal verzachtende maatregelen getroffen zou worden. Deze maatregelen werden nodig geoordeeld, nadat uit een onderzoek, in samenwerking met het bestuur van de Nederlandse Studenten Raad, was gebleken, dat voor vele ouderejaars studenten een daling in het studietoelagebedrag van 1967-1968 was opgetreden ten opzichte van dat van het voorafgaande studiejaar.

Aan de desbetreffende groep ouderejaars bursalen, welke onder meer 10.000 studenten omvatte, werd van de geconstateerde verschillen drierivierde gedeelte als extra toelage uitgekeerd in de vorm van een renteloos voorschot.

De definitieve cijfers over het studiejaar 1967-1968 zijn als volgt:

	wetensch. onderwijs	hoger beroeps- onderwijs	middelb. beroeps- onderwijs	overig onderwijs	totaal
totaal aantal toekenningen	22.942	19.633	8.870	14.393	65.838
totaal aantal afwijzingen	6.391	5.273	2.830	4.474	18.968
waarvan:					
wegens studieprestaties	1.611	1.785	1.381	2.788	7.565
wegens financiële omstandigheden	4.780	3.488	1.449	1.686	11.403
verstrekke bedragen	63.716.000	27.331.000	6.172.000	7.686.000	104.905.000
waarvan:					
als beurs	39.037.000	15.731.000	3.315.000	4.124.000	62.207.000
als renteloos voorschot	24.679.000	11.600.000	2.857.000	3.562.000	42.698.000

In 1968 werden de nieuwe aanvragen voor het cursusjaar 1968-1969 in behandeling genomen. Er werden 120.524 aanvragen ingediend, waarvan 109.911 in behandeling konden worden genomen.

De normen voor de vaststelling van de rijksstudietoelagen voor dit studiejaar werden op 11 maart 1968 bekend gemaakt.

De meest naar voren tredende verschillen met de normen, die geldig waren voor het voorafgaande studiejaar, waren:

- 1 In de L.B.O.-schaal (schaal betrekking hebbend op het levensonderhoudsbedrag van de ouders) is rekening gehouden met een prijsstijging van 4%;
- 2 Bij de berekening van de rijksstudietoelagen zijn de kosten van de overige fiscale kinderen verhoogd van f 950,— tot f 1.000,—;

- 3 Het maximumbedrag van de toelage voor de kosten van studie- en levensonderhoud is verhoogd van f 4.100,— tot f 4.300,—. Tevens zal de toelage verhoogd worden met het inschrijfgeld en waar dit nodig is met het collegegeld. De bedragen voor inschrijfgeld en collegegeld zullen verstrekt worden in de vorm van een beurs. In de voorafgaande jaren waren de bezitters van een rijksstudietoelage vrijgesteld van het betalen van collegegeld;
- 4 Voor alle studenten van het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroeps-onderwijs worden de gemengde toelagen gegeven als volgt: 60% beurs en 40% rente-loos voorschot;
In de voorafgaande jaren bestonden de toelagen voor diegenen, die voor de eerste maal een toelage ontvingen uit 40% beurs en 60% renteloos voorschot;
- 5 Voor de post-doctorale studies werden de toelagen uitsluitend verstrekt in de vorm van een beurs;
- 6 De toelagen voor het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het hoger alge-meen voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs dragen de vorm van een gemengde toelage bestaande uit 80% beurs en 20% renteloos voorschot. De integrale beurzen voor deze vormen van onderwijs vervallen.
In de voorafgaande jaren waren de gemengde toelagen voor deze vormen van onderwijs als volgt:
eerste toekenning 40% beurs, 60% renteloos voorschot,
volgende toekenningen 60% beurs, 40% renteloos voorschot;
- 7 Op grond van de onder punt 4, 5 en 6 genoemde wijzigingen zal het totale schuld-bestand aanzienlijk worden teruggebracht. De schuldlimitering wordt derhalve op-geheven. In de uitzonderlijke gevallen, waarin de betrokkenen hierdoor in een ongunstiger financiële situatie zouden komen te verkeren, zullen verkregen rechten niet worden aangetast.

Het personeelsbestand van de afdeling Rijksstudietoelagen bedroeg op 31 december 1968 92 ambtenaren.

De onderstaande gevens hebben betrekking op de in het verslagjaar verwerkte aan-vragen voor het studiejaar 1968-1969.

Totaal aantal aanvragen		120.524
specificatie: wetenschappelijk onderwijs	36.365	
hoger beroepsonderwijs	30.439	
middelbaar beroepsonderwijs	19.953	
overig voortgezet onderwijs	33.767	
niet terugontvangen formulieren of afgevoerd voor de behandeling		10.613
in behandeling genomen aanvragen		109.911

specificatie: wetenschappelijk onderwijs	34.281	
hoger beroepsonderwijs	27.342	
middelbaar beroepsonderwijs	17.284	
overig voortgezet onderwijs	31.004	
verzonden kennisgevingen		100.908
specificatie: wetenschappelijk onderwijs	30.912	
hoger beroepsonderwijs	25.006	
middelbaar beroepsonderwijs	15.564	
overig voortgezet onderwijs	29.426	
aanvragen, waaraan gegevens omtrent financiële omstandigheden of studieprestaties ontbraken		9.003

Stand verwerking aanvragen en toekenningen op 31 december 1968

	wetensch. onderwijs	hoger beroeps- onderwijs	middelb. beroeps- onderwijs	overig onderwijs	totaal
totaal aantal toekenningen	24.204	19.798	11.782	22.724	78.508
totaal aantal afwijzingen	6.708	5.208	3.782	6.702	22.400
waarvan:					
wegens studieprestaties	1.577	1.634	1.797	3.497	8.505
wegens financiële omstandigheden	5.131	3.574	1.985	3.205	13.895
verstrekte bedragen	76.205.157	30.072.255	8.109.854	12.886.318	127.273.584
waarvan:					
als beurs	50.871.686	19.184.611	6.140.638	10.304.142	86.501.077
als renteloos voorschot	25.333.471	10.887.644	1.969.216	2.582.176	40.772.507

G Kleuteronderwijs

Ook in 1968 vertoonde het kleuteronderwijs een groei, echter in mindere mate dan in de voorafgaande jaren.

Het gemiddeld aantal schoolgaande kleuters, dat in het jaar 1967 489.216 bedroeg, is in het verslagjaar gestegen tot 498.256, hetgeen op een aanwas duidt van 1,85%. Tevens nam het aantal leidsters in 1968 toe van 14.134 (1967) tot 14.583.

Bij de aanvang van het schooljaar 1968-1969 overtrof het aanbod van leidsters de behoefte daaraan. In verband met de geleidelijke toelating van vierjarigen tot de kleuterscholen werd evenwel in de loop van het schooljaar in tal van gevallen een beroep op de arbeidsreserve gedaan.

Door de materiële afschaffing van de margegetallen op 1 januari 1969 kunnen nog ongeveer 400 leidsters worden geplaatst bij het kleuteronderwijs. Dit leidt automatisch tot een aanzienlijke vermindering van de arbeidsreserve.

Zoals reeds in het vorige Onderwijsverslag is vermeld werd, met ingang van 1 januari 1968 het schoolgeld bij het kleuteronderwijs vastgesteld op f 4,— per maand. (Koninklijk besluit van 21 december 1967, Stb. nr. 682).

De mogelijkheid tot vrijstelling van betaling van dit schoolgeld is zowel op 1 januari als op 1 juli 1968 verruimd. Bij de vaststelling van de nieuwe normbedragen met betrekking tot deze vrijstelling is aansluiting gezocht bij het bedrag van het minimumloon.

H Basisonderwijs

TOEWIJZING EXTRA LEERKRACHTEN

Het aantal toegewezen extra leerkrachten aan scholen voor openbaar en bijzonder lager onderwijs over het jaar 1968 is ten opzichte van het jaar 1967 gedaald van 2.030 tot 1.900. Deze teruggang is het gevolg van de overheveling van het voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs naar het voortgezet onderwijs per 1 augustus 1968.

In het genoemde aantal zijn mede begrepen de leerkrachten, die zijn toegewezen aan scholen, die:

- worden bezocht door kinderen uit probleemgezinnen;
- een aantal kinderen hebben toegelaten, die op grond van taalmoeilijkheden (voornamelijk uit het Maleis sprekend milieu) extra aandacht behoeven;
- met deskundige begeleiding deelnemen aan experimenten, waaraan een streven naar onderwijsvernieuwing ten grondslag ligt.

VACATURES

In vergelijking met het jaar 1967 is het aantal niet vervulde vacatures bij het gewoon lager onderwijs in 1968 vrijwel gelijk gebleven, hetgeen uit onderstaand overzicht zal blijken.

	totaal	vervuld	niet vervuld
16 september 1967	7.346	7.205	141
16 september 1968	7.568	7.411	157

In de vervulling van de vacatures per 16 september 1968 werd onder meer voorzien door aanstelling van 2.841 gehuwde onderwijzeressen en 94 (definitief) gepensioneerde onderwijzers.

STATISTISCHE GEGEVENS

Het aantal scholen voor gewoon lager onderwijs bedroeg aan het einde van het verslagjaar 8.102, waarvan 2.591 voor openbaar en 5.511 voor bijzonder lager onderwijs.

Genoemde scholen voor openbaar lager onderwijs werden bezocht door 383.708 en die voor bijzonder lager onderwijs door 1.057.961 leerlingen. In totaal waren 45.713 leerkrachten bij het gewoon lager onderwijs werkzaam, te weten 12.606 bij het openbaar en 33.107 bij het bijzonder lager onderwijs.

I Buitengewoon onderwijs

WETGEVING

Van de nieuwe in het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 getroffen voorzieningen, waarvan de inwerkingtreding aangehouden is tot een nader door de minister van onderwijs en wetenschappen te bepalen tijdstip, zijn in het verslagjaar een aantal van kracht geworden met ingang van 1 augustus 1968. De voorzieningen omvatten:

- de verdeling van de leerstof aan de scholen en afdelingen voor onderwijs aan schipperskinderen en kinderen van kermisexploitanten over vijf in plaats van over vier jaren;
- het facultatief worden van de derde schooltijd in het eerste leerjaar van genoemde scholen en afdelingen;
- het verlagen van de toelatingsleeftijd voor enkele van die scholen c.q. afdelingen van acht tot zeven jaren;
- de verplichte rapportage door de toelatingscommissie (door het hoofd van de school wanneer het leerlingen betreft van scholen voor kinderen, waarvan de ouders een trekkend bestaan leiden) ten behoeve van de toelating tot het voortgezet onderwijs;
- de verplichting tot een heronderzoek van de toegelaten gehandicapte leerlingen zodra zij twee jaren elementair buitengewoon onderwijs hebben gevolgd;
- de mogelijkheid dat met daartoe verkregen ministeriële vergunning bijzondere afdelingen voor dubbel- of meervoudig gebrekkigen worden verbonden aan de scholen voor elementair buitengewoon onderwijs aan dove, aan slechthorende, aan ernstig spraakgebrekkige, aan blinde, aan slechthorende, aan lichamelijke gebrekkige, aan ziekelijke of aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen, alsmede aan de scholen voor elementair buitengewoon onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, aan de scholen voor elementair buitengewoon onderwijs verbonden aan inrichtingen als bedoeld in artikel 5 van de Beginselenwet voor de kindbescherming en aan de scholen voor elementair buitengewoon onderwijs verbonden aan pedologische instituten.

BESTUUR

In de verslagperiode zijn geen uitvoeringsregelen als voorzien in evenbedoeld besluit tot stand gekomen. Wel is de voorbereiding ter hand genomen van een technische wijziging ter aanpassing van het besluit aan de Leerplichtwet 1969 en de Wet op het voortgezet onderwijs, van welke gelegenheid tevens gebruik kan worden gemaakt om onvolkomenheden van de regeling bij te werken.

Bij de behandeling van de ontwerp-begroting voor het dienstjaar 1969 tijdens het verslagjaar heeft de minister van onderwijs en wetenschappen aangekondigd, dat het de regering voor ogen staat per 1 augustus 1969 een verlaging van de leerlingenschaal in te voeren voor de scholen voor buitengewoon onderwijs aan dove, aan slechthorende, aan ernstig spraakgebrekkige, aan lichamelijke gebrekkige, aan ziekelijke en aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen, alsmede voor scholen voor buitengewoon onderwijs aan kinderen die zijn opgenomen in herstellingssoorten voor langdurig zieken,

aan kinderen die aan toevallen lijden, en voor de scholen voor buitengewoon onderwijs verbonden aan inrichtingen als bedoeld in artikel 5 van de Beginselenwet voor de kinderbescherming.

Wanneer dit voornemen wordt verwezenlijkt, ontbreekt aan de integrale inwerking-treding van het meergenoemde besluit nog het voor rijksrekening komen van het salaris van een extra onderwijzer bij de grotere scholen en de daaraan gekoppelde correctie van de leerlingenschaal bij de scholen voor kinderen met leer- en opvoedings-moeilijkheden, de mogelijkheid bijzondere afdelingen te vormen aan de scholen voor zwakzinnige kinderen en de uitbreiding van de toelatingscommissie.

Naast de veelvuldige raadpleging van de Onderwijsraad, zowel over onderwerpen van algemene aard als over incidentele beslissingen op ingekomen verzoeken, is eveneens elders advies ingewonnen. Zo is enkele malen mondeling overleg gepleegd met het Overlegcentrum Buitengewoon Onderwijs over de wijze van uitvoering van het besluit, de prioriteiten van later te treffen voorzieningen en de in het besluit nog niet gerealiseerde wensen. Het in het vorige jaarverslag reeds genoemde gesprek met het Centraal Overleg Onderwijs Binnenvaart over het kostenvraagstuk van de huisvesting van het schoolgaande schipperskind, is in de verslagperiode nog niet bekroond met de totstandkoming van een nieuwe subsidieregeling. Aan het vooroverleg wordt nu ook deelgenomen door een gesprekspartner, die opkomt voor de belangen van de huis-vesting van kinderen van kermisexploitanten.

EXPERIMENTEN

In het verslagjaar op gang zijnde experimenten, waarvoor boventallige onderwijzers zijn toegewezen, konden worden voortgezet.

LEERLINGEN

Het totale aantal leerlingen bij het buitengewoon onderwijs is, vergeleken met 1967, met 2.717 kinderen (4,2%) toegenomen. Het aantal der leerlingen van het voortgezet buitengewoon onderwijs bedroeg 2.456 (3,6%) en dat der leerlingen van de afdelingen voor zeer jeugdigen 1.117 (1,6%).

ONDERWIJZERS

Bij het buitengewoon onderwijs waren met rijkssubsidie tijdens het verslagjaar 5.407 onderwijzers werkzaam (in 1967: 4.977). Hiervan waren 328 onderwijzers boven-tallig. De toename is voor een deel veroorzaakt door de vorming van afdelingen voor voortgezet buitengewoon onderwijs en van afdelingen voor zeer jeugdigen waarvoor een relatief lage leerlingenschaal geldt en voor een deel door de stijging van het aantal scholen, met name van het aantal scholen voor kinderen met leer- en opvoedings-moeilijkheden.

Tenslotte kan nog worden vermeld, dat beleids- en coördinerend overleg plaatsvindt met de bij de zorg voor gehandicapten betrokken departementen, terwijl ook inspraak mogelijk is op het terrein van de uitvoering.

J Voortgezet onderwijs

1 ALGEMEEN VOORTGEZET EN VOORBEREIDEND WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

ALGEMEEN

De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs heeft ertoe geleid dat de taak van de directie Algemeen voortgezet onderwijs vergeleken met de taak die was weggelegd voor de voormalige hoofdafdeling Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, waaruit de directie is voortgekomen, een aanzienlijke uitbreiding onderging. Deze uitbreiding van de werkzaamheden hangt voornamelijk samen met het feit, dat de directie haar bemoeiingen thans ook uitstrekt over de voormalige scholen voor uitgebreid lager onderwijs, die in het kader van de nieuwe wetgeving niet meer tot het lager onderwijs maar tot het voortgezet onderwijs worden gerekend.

Het aantal scholen, waarover de directie haar zorgen uitstrekt, werd hierdoor met ruim 1.100 vermeerderd.

Een omschrijving van de huidige taak en van de bevoegdheden van de directie is vastgelegd in de nieuwe Organisatiebeschikking van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, die in maart 1968 tot stand kwam.

Bij de nadering van de datum van de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs bleek hoeveel en hoe uiteenlopend de problemen waren, waarvoor zowel het bevoegd gezag van gemeentelijke en bijzondere scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. als de directies en administratiebureaus van deze scholen zich gesteld zagen. Talloos waren de vragen, die de directie schriftelijk en telefonisch bereikten. De beantwoording ervan vormde een extra belasting voor de ambtenaren van de directie, wier werkzaamheden in de overgangsfase toch al zeer waren toegenomen. Er is echter steeds naar gestreefd een zo ruim mogelijke informatie te verstrekken, omdat men algemeen overtuigd was van de noodzaak en het nut van een goede voorlichting. De stroom van binnenkomende vragen had voor de directie overigens een nuttige kant: zij verschaft een globaal inzicht in de aard en de omvang van de moeilijkheden, die zich in de praktijk voordeden.

Op grond van de Overgangswet W.V.O. werden onder meer de bestaande scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en voor uitgebreid lager onderwijs omgezet in scholen als bedoeld in de Wet op het voortgezet onderwijs. In enkele gevallen leidde een hergroepering van scholen dan wel een verminderde belangstelling voor een bepaald schooltype tot opheffing van scholen.

Ingevolge artikel 7 van de Overgangswet W.V.O. werden de uit 's rijks kas bekostigde zelfstandige gymnasia en gymnasiale afdelingen omgezet in gymnasia in de zin van de Wet op het voortgezet onderwijs. Twee gymnasia oude stijl werden opgeheven. Gebruik makend van de mogelijkheid die artikel 99 van de Overgangswet W.V.O. biedt, werden drie gymnasia omgezet in athenea en een gymnasium in een school voor hoger algemeen voortgezet onderwijs.

Met betrekking tot de omzetting van de hogereburgerschool A en B in athenea, welke een regeling vindt in artikel 13 van de Overgangswet W.V.O., zij opgemerkt, dat 33 hogereburgerschoolen A en B of hogereburgerschoolen B werden omgezet in een atheneum en een school voor hoger algemeen voortgezet onderwijs. De overige werden omgezet in athenea.

De middelbare scholen voor meisjes werden, behoudens twee scholen, die worden opgeheven, ingevolge artikel 17 van de Overgangswet W.V.O. omgezet in scholen voor hoger algemeen voortgezet onderwijs.

Van de handelsdagscholen, waarvan de inpassing is geregeld in artikel 20 van de meergenoemde wet, zijn zes scholen omgezet in scholen voor hoger algemeen voortgezet onderwijs, zes scholen in scholen voor middelbaar economisch en administratief onderwijs, terwijl twee scholen werden opgeheven.

Artikel 26, tweede lid, van de wet noemt voor de uit 's rijks kas bekostigde avondhogereburgerschoolen twee inpassingsmogelijkheden: de omzetting in een avondatheneum dan wel in een avondschoon voor hoger algemeen voortgezet onderwijs. Het bevoegd gezag van de betrokken scholen liet de keuze zonder uitzondering vallen op de omzetting in een atheneum.

De scholen voor uitgebreid lager onderwijs werden ingevolge artikel 35 van de Overgangswet omgezet in scholen voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs. Vijftientig u.l.o.-scholen werden opgeheven, drie worden geleidelijk opgeheven. Een aantal van 144 u.l.o.-scholen ging een fusie aan met andere scholen. Zeven scholen werden niet omgezet in scholen voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, maar in scholen voor lager economisch en administratief onderwijs.

Frappant is de belangstelling, die in onderwijskringen voor de scholengemeenschap, bedoeld in artikel 19 van de Wet op het voortgezet onderwijs, bestaat. Het aantal scholen van deze aard is veel groter geworden dan aanvankelijk werd verwacht.

In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de — op de datum van inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs — aantallen scholen en schoolcombinaties, die ressorteren onder de directie A.V.O.

A Rijksscholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.

	aantal scholen	aantal leerlingen
1 Lyceum-havo-mavo	7	4.614
2 Lyceum-havo	9	4.745
3 Atheneum-havo-mavo	5	2.725
4 Atheneum-havo	20	10.101
5 Atheneum-afd. havo	6	1.660
6 Atheneum-mavo	1	417
7 Atheneum	2	552
	51	24.814

B Gemeentelijke en bijzondere scholen voor v.w.o. en h.a.v.o.

		gem. sch. l.l.		prot.-chr. sch. l.l.		r.-k. sch. l.l.		overig bijz. sch. l.l.		totaal sch. l.l.	
Gymnasium	28	6.424	6	1.326	19	4.986	—	—	53	12.736	
Atheneum	2	506	7	1.997	10	4.450	1	215	20	7.168	
Havo	4	1.796	1	187	16	6.552	1	180	22	8.715	
Lyceum	6	3.326	8	4.923	16	12.011	8	3.008	38	23.268	
Gymn./Havo	—	—	2	1.725	13	8.746	1	138	16	10.609	
Ath./Havo	13	7.851	15	8.934	26	15.852	1	640	55	33.277	
Lyc./Havo	13	10.240	29	20.871	49	41.673	8	5.541	99	78.325	
	66	30.143	68	39.963	149	94.270	20	9.722	303	174.098	

*C Gemeentelijke en bijzondere scholengemeenschappen
(met uitzondering van de scholengemeenschappen v.w.o.-h.a.v.o.)*

		gem.	prot.-chr.	r.-k.	o.b.	totaal
1	Lyceum-havo-mavo	16	8	0	2	26
2	Atheneum-havo-mavo	8	7	2	0	17
3	Lyceum-mavo	2	0	0	0	2
4	Atheneum-mavo	0	1	0	0	1
5	Lyceum-havo-afd. mavo	0	0	1	0	1
6	Atheneum-havo-afd. mavo	1	2	1	0	4
7	Havo-mavo	2	4	4	2	12
		29	22	8	4	63

AVO-KBO

8	Lyceum-havo-opl. school v. onderwijzers	0	2	0	0	2
9	Atheneum-havo-afd. mavo-opl. school v. onderwijzers	0	1	0	0	1
10	Havo-mavo-opl. school v. onderwijzers	0	0	1	0	1
11	Havo-afd. mavo-opl. school v. onderwijzers	0	2	0	0	2
		0	5	1	0	6

AVO-KBO-BVO

12	Lyceum-havo-mavo-lavo-opl. school v. kleuterleidsters	0	0	0	1	1
----	---	---	---	---	---	---

AVO-BVO

13	Atheneum-havo-mavo-meao	0	1	0	0	1
14	Havo-mavo-meao	2	0	0	0	2
15	Mavo-meao	1	3	3	0	7
16	Lyceum-havo-mavo-lavo	2	0	0	0	2
17	Atheneum-havo-mavo-leao	1	0	0	0	1
18	Mavo-lavo	0	0	1	0	1
19	Mavo-lavo-leao	0	0	1	0	1
		6	4	5	0	15

AVO-BVO-TBO

20	Mavo-lavo-lto-lhno	0	0	0	1	1
21	Mavo-lto-lhno	1	0	0	0	1
		1	0	0	1	2

Totaal gemeentelijke scholengemeenschappen:	36
Totaal prot.-christelijke scholengemeenschappen:	31
Totaal rooms-katholieke scholengemeenschappen:	14
Totaal overig bijzondere scholengemeenschappen:	6
Totaal	87

AANTALLEN LEERLINGEN

	gem.	prot.-chr.	r.-k.	o.b.	totaal
1	20.340	10.911	0	1.738	32.989
2	8.900	5.848	1.101	0	15.849
3	1.798	0	0	0	1.798
4	0	363	0	0	363
5	0	0	787	0	787
6	558	1.280	625	0	2.463
7	829	2.053	3.486	1.004	7.372
	32.425	20.455	5.999	2.742	61.621
8	0	1.617	0	0	1.617
9	0	409	0	0	409
10	0	0	702	0	702
11	0	1.694	0	0	1.694
	0	3.720	702	0	4.422

	gem.	prot.-chr.	r.-k.	o.b.	totaal
12	0	0	0	960	960
13	0	1.101	0	0	1.101
14	1.589	0	0	0	1.589
15	529	1.280	1.510	0	3.319
16	2.234	0	0	0	2.234
17	939	0	0	0	939
18	0	0	286	0	286
19	0	0	419	0	419
	5.291	2.381	2.215	0	9.887
20	0	0	0	685	685
21	588	0	0	0	588
	588	0	0	685	1.273

Totaal gem.: 38.304

Totaal prot.-chr.: 26.556

Totaal r.-k.: 8.916

Totaal o.b.: 4.387

Totaal generaal 78.163

D Gemeentelijke en bijzondere scholen voor m.a.v.o.

gem.	prot.-chr.	r.-k.	o.b.	totaal	aant. l.l.
288	374	427	44	1.133	¹⁾

¹⁾ Ten tijde van de samenstelling van het verslag waren volledige gegevens omtrent het totale aantal leerlingen in deze scholen nog niet beschikbaar.

E Avondscholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.

	gem.	prot.-chr.	r.-k.	o.b.	totaal
Vwo-havo-mavo	2	—	—	—	2
Vwo-havo	1	—	1	1	3
Atheneum-havo-mavo	—	—	1	3	4
Atheneum-havo	—	—	2	1	3
Lyceum-afd. havo	—	—	1	2	3
Lyceum	—	—	1	—	1
					16

	gem.	prot.-chr.	r.-k.	o.b.	totaal
Aantal leerlingen:					
Vwo-havo-mavo	1.322	—	—	—	1.322
Vwo-havo	388	—	320	682	1.390
Atheneum-havo-mavo	—	—	236	1.093	1.329
Atheneum-havo	—	—	682	211	893
Lyceum-afd. mavo	—	—	280	462	742
Lyceum	—	—	236	—	236
					5.912

F Handelsavondscholen

3 jr.-cursus	9	3	8	25	45
5 jr.-cursus	45	9	28	22	104

Aantal leerlingen:

3 jr.-cursus	891	140	247	4.908	6.186
5 jr.-cursus	6.962	1.166	5.125	1.766	15.019

G Opleiding middelbare akten

Het aantal leerlingen bij de door het Rijk gesubsidieerde opleidingen voor de middelbare aktenexamens steeg van 13.227 tot 14.627.

De grootste groepen werden gevormd door studerende voor:

		1968	1967
A-akten	pedagogiek	2.033 ll.	1.770
	Engels	2.030 ll.	1.728
	Frans	1.524 ll.	1.411
	Nederlands	1.511 ll.	1.288
	wiskunde	888 ll.	747
	Duits	758 ll.	727
B-akten	lichamelijke oefening	2.298 ll.	2.152
	Nederlands	532 ll.	523
	geschiedenis	480 ll.	452
	Engels	338 ll.	353
	Frans	296 ll.	335
	Duits	287 ll.	274
	pedagogiek	219 ll.	186

De volgende scholen werden in het verslagjaar aangewezen als bevoegd tot het afnemen van het eindexamen gymnasium/hogereburgerschool/middelbare school voor meisjes/handelsavondschool, en het uitreiken van het overeenkomstig getuigschrift als aan de openbare school.

naam	plaats	afdeling
Pius X College	Almelo	m.s.v.m.
Gereformeerd lyceum	Amersfoort	h.b.s.-B
Amsterdams Montessorilyceum	Amsterdam	gymnasium
Werkplaats Kindergemeenschap	Bilthoven	gymnasium
Rythoviuscollege	Eersel	m.s.v.m.
Ichtuslyceum	Enschede	gymnasium
Sancta Marialyceum	Haarlem	h.b.s.-B
Christelijke h.b.s.	Heemstede	h.b.s.-A
Christelijke h.b.s. Nassau College	Heerenveen	h.b.s.-A en B
Twickelcollege	Hengelo	h.b.s.-A en B
Niels Stensencollege	Utrecht	h.b.s.-A
Hertog Janlyceum	Valkenswaard	gymnasium
Christelijke h.b.s. 'Westland Zuid'	Vlaardingenv	h.b.s.-A en B
Christelijke h.b.s.	Zwijndrecht	h.b.s.-A
Christelijke handelsavondschool	Emmeloord	
R.-K. middelbare handelsavondschool	Rotterdam-Zuid	

WETGEVING EN BESTUUR

A Bij Koninklijk besluit van 11 juni 1968, Stb. nr. 319, werden een nieuw reglement en programma vastgesteld voor het staatsexamen gymnasium. De vele, soms ingrijpende wijzigingen, die in de loop der jaren waren aangebracht in het Koninklijk besluit van 26 mei 1922, Stb. nr. 287, dat tot nu het staatsexamen gymnasium regelde, deden de behoefte ontstaan het besluit te vervangen.

De redactie van het nieuwe reglement sluit zoveel mogelijk aan bij die van het eindexamenreglement voor de openbare en aangewezen bijzondere gymnasia (Koninklijk besluit van 17 mei 1962, Stb. nr. 188) en van het staatsexamenreglement voor de hogereburgerschoolen (Koninklijk besluit van 9 maart 1938, Stb. nr. 363), zoals deze luiden sinds 1 januari 1968.

Het besluit van 11 juni 1968 onderscheidt zich onder meer op de volgende punten van de voorafgaande regeling:

- a een opsomming van vrijstellingen komt niet meer voor, zulks op grond van artikel 13 van de hoger-onderwijswet, dat aan de minister van onderwijs en wetenschappen

- de bevoegdheid verleent te bepalen voor welke vakken of onderdelen van vakken vrijstelling kan worden verleend;
- b de voorzitter kan toestaan, dat een lichamelijk gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze, die is aangepast aan de mogelijkheden, welke de lichamelijke gesteldheid van de kandidaat biedt;
- c bij het mondeling examen is voor de klassieke talen de tijd, die beschikbaar wordt gesteld voor het inzien van ter vertaling en ter verklaring voorgelegde stukken, verlengd;
- d uit de examenregeling voor de gymnasia is de voor de toelating van A-kandidaten vereiste cijferconstellatie overgenomen.

B Bij Koninklijk besluit van 11 juni 1968, Stb. nr. 320, zijn het examenreglement en het programma voor het staatsexamen hogereburgerschool A en B gewijzigd. De wijzigingen hebben betrekking op de volgende punten:

- a de voorzitter is bevoegd te bepalen, dat het examen van een lichamelijk gehandicapte kandidaat wordt afgelegd op een wijze, die is aangepast aan zijn lichamelijke gesteldheid;
- b de mogelijkheid is geschapen, dat het examen van de kandidaat, wiens schriftelijk werk van een dusdanig gehalte is, dat het onwaarschijnlijk is, dat hij zal slagen, niet wordt voortgezet, tenzij de betrokken kandidaat daarom verzoekt;
- c in het programma is Nederlands-Nieuw Guinea bij de vakken staatsinrichting en aardrijkskunde geschrapt.

C Ter uitvoering van de artikelen 7, tweede en derde lid, 12, eerste lid, 20, eerste lid, 22 en 27 van de Wet op het voortgezet onderwijs is bij Koninklijk besluit van 23 augustus 1968, Stb. nr. 440, het Besluit avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. tot stand gekomen.

Het besluit strekt zich uit over de avondscholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, hoger algemeen voortgezet onderwijs en middelbaar algemeen voortgezet onderwijs en sluit zoveel mogelijk aan bij de regeling, die voor de overeenkomstige dagscholen in het Besluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. is neergelegd.

De bijzondere aard van het avondonderwijs brengt met zich dat de regeling op een aantal punten afwijkt van die voor de dagscholen. Zo is de cursusduur van de hier bedoelde avondscholen korter dan die van de dagscholen. Voorts dient de leerling, die wenst te worden toegelaten tot een avondschool voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs of voor hoger algemeen voortgezet onderwijs, anders dan bij het dagonderwijs, een kennisniveau te bezitten, dat overeenkomt met het kennispakket van de bezitter van een eindexamen van een 4-jarige school voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs. De beslissing omtrent de toelating behoeft niet, zoals bij het dagonderwijs, gegrond te zijn op bepaalde toetsingsmiddelen. Wel is voor de toelating een minimumleeftijd voorgeschreven teneinde te voorkomen, dat leerlingen, die op de dagscholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, hoger algemeen voort-

gezet onderwijs en middelbaar algemeen voortgezet onderwijs thuishoren, zich wenden tot de avondscholen van die aard.

In verband met de kortere cursusduur en het betrekkelijk geringe aantal wekelijkse lesuren kunnen de leerlingen reeds van de aanvang af of uiterlijk bij het begin van het tweede leerjaar de vakken kiezen, waarin zij examen willen doen. Het aantal vakken, waarin elke leerling examen moet doen, is geringer dan het aantal examenvakken, waaraan de leerling van de dagscholen zich moet onderwerpen.

De examens van de avondscholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. onderscheiden zich overigens niet van die van de dagscholen.

STUDIERECHTEN EXPERIMENTERENDE SCHOLEN VOOR M.A.V.O.

Voor de scholen, die op grond van de Wet tot het verlenen van grotere vrijheid van inrichting van het onderwijs (de zgn. Experimenteerwet) vergoeding ontvangen voor hun m.a.v.o.-experiment, is bij Koninklijk besluit van 13 maart 1968, Stb. nr. 40, vastgesteld welke studierechten verbonden zijn aan het diploma van een vierjarige school voor m.a.v.o. of van een driejarige afdeling voor m.a.v.o. De tekst van het besluit luidt als volgt:

Artikel 1. Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eind-examen aan de school voor m.a.v.o., bekostigd op grond van artikel V van voornoemde wet, geeft op gelijke wijze toelating tot de scholen, cursussen en examens, waartoe krachtens wettelijk voorschrift toelating verleent het bezit van een diploma dat onder rijkstoezicht is afgegeven door de verenigingen ter bevordering van het uitgebreid lager onderwijs, behoudens de beperkingen, vermeld in artikel 4.

Artikel 2. Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eind-examen aan de afdeling voor m.a.v.o. met driejarige cursus, bekostigd op grond van artikel V van voornoemde wet, geeft op gelijke wijze toelating tot de scholen, cursussen en examens, behorende tot het middelbaar beroepsonderwijs, waartoe krachtens wettelijk voorschrift toelating verleent het bezit van een diploma, dat onder rijkstoezicht is afgegeven door de verenigingen ter bevordering van het uitgebreid lager onderwijs, behoudens de beperkingen, vermeld in artikel 4.

Artikel 3. Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eind-examen aan de school voor m.a.v.o. of aan de afdeling voor m.a.v.o. met driejarige cursus, bedoeld in de vooraangaande artikelen, geeft tevens toelating tot de opleiding oriëntatieklas, vooropleiding verzorgende beroepen, opleiding tot inrichtingsassistente, opleiding tot kinderverzorgster en opleiding tot kostuumnaaister verbonden aan een school voor huishoud- en nijverheidsonderwijs.

Artikel 4

1 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eind-examen aan de afdeling voor m.a.v.o. met driejarige cursus, bedoeld in artikel 2, geeft geen toelating

tot de opleiding vormingsklas, verbonden aan een huishoud- en nijverheidsschool, tot de opleidingsscholen voor kleuterleidsters en tot de middelbare land- en tuinbouwscholen.

2 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de school voor m.a.v.o. of aan de afdeling voor m.a.v.o. met driejarige cursus, bedoeld in de artikelen 1 en 2, geeft slechts toelating tot een school voor technisch onderwijs of zeevaartonderwijs, waaraan het onderwijs in de wiskunde en de natuur- en scheikunde op de voorgrond staat, indien het is uitgereikt na een eindexamen, dat deze vakken heeft omvat.

3 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de afdeling voor m.a.v.o. met driejarige cursus, bedoeld in artikel 2, geeft slechts toelating tot een school voor middelbaar middenstandsonderwijs, indien het is uitgereikt na een eindexamen, dat twee vreemde talen en handelskennis heeft omvat.

4 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de afdeling voor m.a.v.o. met driejarige cursus, bedoeld in artikel 2, geeft slechts toelating tot een school voor middelbaar economisch en administratief onderwijs, indien het is uitgereikt na een eindexamen, dat twee vreemde talen en handelskennis of wiskunde heeft omvat.

5 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de school voor m.a.v.o., bedoeld in artikel 1, geeft slechts toelating tot de middelbare bosbouw- en cultuurtechnische school, indien het is uitgereikt na een eindexamen, dat de wiskunde heeft omvat.

INSPECTIE-INDELING

Bij beschikking van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen van 12 september 1968 werd de 'Beschikking indeling Rijksinspectie 1968' vastgesteld. Een herziening van de beschikking, die het toezicht op de scholen voor v.h.m.o. regelde, was noodzakelijk, omdat daarin geen voorschriften waren opgenomen met betrekking tot het toezicht op de verschillende vormen van scholengemeenschappen, de scholen voor h.a.v.o. en de scholen voor m.a.v.o., welke laatste sinds 1 augustus 1968 ressorteren onder de directie A.V.O.

COMMISSIES

Bij beschikking van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen van 6 mei 1968, A.V.O. 356.283, werd ingesteld de Commissie modernisering leerplan scheikunde, die tot taak kreeg de modernisering van het onderwijs in de scheikunde aan de scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. in studie te nemen en van advies te dienen:

- a omtrent het leerplan en het examenprogramma voor scheikunde van de genoemde schooltypen;
- b omtrent de wenselijkheid in een aantal scholen te experimenteren met een leerplan voor het vak scheikunde, dat afwijkt van het vigerende, waarbij de daaraan verbonden consequenties voor de eindexamens van de betrokken scholen moeten worden gezien;

c omtrent de maatregelen, die genomen kunnen worden om de in functie zijnde scheikundeleraars in de gelegenheid te stellen zich te oriënteren ten aanzien van de ontwikkeling van methodiek en didactiek van het onderwijs in scheikunde. De commissie werd op 14 mei 1968 door de staatssecretaris geïnstalleerd.

Er zijn thans vijf staatscommissies werkzaam, die zich bezighouden met de modernisering van het onderwijs en wel voor de vakken wiskunde (1961), natuurkunde (1965), moderne vreemde talen (1966), klassieke talen (1967) en, zoals reeds genoemd, scheikunde.

Daarnaast bereidt een door de Biologische Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen ingestelde studietoetscommissie een advies voor omtrent de modernisering van het onderwijs in de biologie op de scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.

De Commissie modernisering leerplan klassieke talen publiceerde in 1968 twee interim-rapporten; in het eerste rapport, dat de commissie de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen op 27 februari 1968 aanbood, ontvouwt zij haar gedachten omtrent de doelstellingen van het onderwijs in Grieks en Latijn en de realisering daarvan op gymnasia en gymnasiale afdelingen van lycea; in het tweede interimrapport, dat op 10 juni 1968 gereed kwam, adviseert de commissie de staatssecretaris omtrent de in het nieuwe onderwijsbestel voor Grieks en Latijn te stellen eindexameneisen. Het rapport behelst een eindexamenprogramma voor de klassieke talen met bijbehorende toelichting, een aantal suggesties met betrekking tot het examenreglement en een uitvoerige motivering van de door de commissie gedane voorstellen.

Zoals bekend is in 1965 en volgende jaren aan een aantal gymnasia en hogereburgerschoolen begonnen met enkele wiskunde-experimenten, die begeleid worden door de Commissie modernisering leerplan wiskunde. De proefnemingen hebben betrekking op de vakken algebra en meetkunde in de onderbouw van de genoemde schooltypen en liggen voorts op het terrein van de analytische meetkunde, stereometrie en goniometrie, alsmede op dat van de algebra en analyse in de twee hoogste leerjaren van die scholen.

Bij de twee laatstgenoemde projecten zijn met ingang van het cursusjaar 1968-1969 enkele nieuwe scholen ingeschakeld. In totaal nemen thans 17 scholen deel aan het experiment meetkunde met vectoren, en 9 scholen aan het experiment algebra en analyse. Aan het experiment algebra in de onderbouw, waarbij thans 9 scholen zijn betrokken, is geen verdere uitbreiding gegeven.

Het experiment meetkunde in de onderbouw wordt afgerond en niet verder voortgezet. Hiertoe werd besloten op grond van de overweging, dat op 1 augustus 1968 op de scholen werd begonnen met een leerplan voor de meetkunde, dat wat het eerste leerjaar betreft vrijwel overeenkomt met de inhoud van het experiment; daarbij kwam dat de begeleidende commissie van oordeel was, dat met dit project voldoende ervaring was opgedaan. Onder deze omstandigheden leek het niet zinvol het betrokken experiment voort te zetten.

Examens m.a.v.o.-3, m.a.v.o.-4 en h.a.v.o.

In het verslagjaar werden voor de eerste maal in de geschiedenis van het Nederlandse onderwijs m.a.v.o.-4 en h.a.v.o.-examens afgenomen.

Het betrof hier de examens van een aantal experimenterende 4-jarige m.a.v.o.-scholen en scholen c.q. afdelingen voor h.a.v.o.

M.a.v.o.-3-examens waren voor de eerste keer reeds afgenomen in 1967. De resultaten van de examens zijn hierna globaal aangegeven.

Eindexamens experimenterende m.a.v.o.-afdelingen

Aan deze examens werd deelgenomen door 757 (374 m; 383 v) kandidaten, afkomstig van 33 experimenterende scholen. Twee kandidaten trokken zich tijdens de examens terug. Tot de herexamens werden 41 (18 m; 23 v) kandidaten toegelaten. In eerste instantie werden 67 kandidaten afgewezen (27 m; 40 v). Het totale aantal afgewezen kandidaten na afloop van de herexamens bedroeg 72 (31 m; 41 v).

Met inbegrip van het aantal kandidaten, dat met goed gevolg herexamen deed, bedroeg het aantal geslaagden 683 (342 m; 341 v) of 90%.

Eindexamens experimenterende m.a.v.o.-scholen

Aan deze eindexamens werd door 5 m.a.v.o.-scholen deelgenomen, die in totaal 286 kandidaten leverden, waarvan 165 mannelijke en 121 vrouwelijke leerlingen. Eén kandidaat trok zich tijdens de examens terug. Voor een herexamen kwamen 21 kandidaten (11 m; 10 v) in aanmerking. In eerste instantie werden 10 kandidaten afgewezen (7 m; 3 v). Na de herexamens beliep het totaal der afgewezenen 14 (8 m; 6 v). Het totale aantal geslaagden, — met inbegrip van de herexamenkandidaten — bedroeg 271 (156 m; 115 v) of $\pm 95\%$.

Eindexamens experimenterende scholen en afdelingen voor h.a.v.o.

Aan deze eindexamens werd deelgenomen door:

- 1 acht experimenterende scholen voor h.a.v.o., en
 - 2 zes experimenterende afdelingen voor h.a.v.o., verbonden aan een zestal opleidings-scholen voor onderwijzers.
- ad 1 Voor de examens meldden zich 502 (309 m; 193 v) kandidaten. Tot de herexamens werden 41 (26 m; 15 v) van hen toegelaten. In eerste instantie werden 49 kandidaten afgewezen (30 m; 19 v); het totale aantal afgewezenen na afloop van de herexamens bedroeg 59 (36 m; 23 v). Het totale aantal geslaagden bedroeg na de herexamens 443 (273 m; 170 v) of 88,2%.
- ad 2 Aan het examen werd deelgenomen door 415 kandidaten (278 m; 137 v). Twee kandidaten trokken zich tijdens de examens terug. Voor een herexamen kwamen 28 kandidaten (23 m; 5 v) in aanmerking. In eerste instantie werden 69 kandidaten afgewezen, van wie 46 mannelijke en 23 vrouwelijke kandidaten.

Het totale aantal afgewezenen na afloop van de herexamens beliep 75 (51 m; 24 v). Het totale aantal geslaagden bedroeg met inbegrip van de herexamenkandidaten 338 (226 m; 112 v) of 81,4%.

In de onderstaande tabel is in percentages een overzicht gegeven van de keuze die door de kandidaten voor de h.a.v.o.-examens ten aanzien van de verschillende examenvakken werd gedaan.

vakken	scholen onder 1	afdelingen onder 2
Nederlands	100	100
Frans	55,2	43,1
Duits	61,8	61,2
Engels	96	90,1
Geschiedenis	62,5	86,5
Aardrijkskunde	64,7	89,2
Economie	36,9	—
Huishoudelijke vakken	22,7	—
Wiskunde	22,5	23,1
Natuurkunde	20,9	20,2
Scheikunde	22,1	14,2
Biologie	34,3	71,3

ALGEMENE GEGEVENS DAGSCHOLEN 1968

Het totale aantal dagscholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, hoger algemeen voortgezet onderwijs en middelbaar algemeen voortgezet onderwijs bedroeg bij de aanvang van het schooljaar 1968-1969 1.574 tegen 1.724 in het voorafgaande jaar. (In de vergelijking zijn betrokken de scholen voor v.h.m.o. en de scholen voor u.l.o. in 1967.) De vermindering van het aantal scholen hangt samen met het feit, dat de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs er in vele gevallen toe heeft geleid, dat schoolbesturen besloten tot een reorganisatie van het onderwijs, waarbij scholen werden samengevoegd of opgeheven.

Tot het eerste leerjaar van de hierbedoelde dagscholen werden voor het eerst toegelaten 121.398 leerlingen; in 1967: 116.894. Hiervan gingen naar het:

openbaar onderwijs: 34.095 of 28,1%
 prot.-chr. „ : 33.404 of 27,5%
 r.-k. „ : 49.542 of 40,8%
 overig „ : 4.357 of 3,6%

Van de 30.527 eindexamenkandidaten van gymnasium (oud), hogereburgerscholen A en B, middelbare scholen voor meisjes en handelsdagscholen slaagden 27.913 of 92%; van de 1.594 staatsexamenkandidaten gymnasium en h.b.s.-A en B slaagden 913 of 57%.

2 TECHNISCH ONDERWIJS

LAGER TECHNISCH ONDERWIJS

Wet op het voortgezet onderwijs

De voorbereiding van de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs en de daarmee samenhangende vraagstukken bepaalden in 1968 de werkzaamheden.

Omtrent de toepassing van de bepalingen van het Besluit l.t.o., dat reeds in 1967 tot stand kwam (Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Stb. nr. 527), werd naar gebleken behoefte informatie verstrekt. In januari 1968 verscheen aflevering nr. 2 van de W.V.O.-post voor lager beroepsonderwijs en lager algemeen voortgezet onderwijs, welke aflevering geheel aan het lager technisch onderwijs was gewijd. Bij rondzendbrief van 27 februari 1968 werden vervolgens aanwijzingen gegeven over enige leervakken van het brugjaar lager technisch onderwijs, te weten: kennis der natuur, studielessen en godsdienstonderwijs en voor wat betreft het individueel technisch onderwijs een moderne taal. In een circulaire van 18 april 1968 werd aangegeven op welke wijze de in het Besluit l.t.o. voorgeschreven verminderde aantallen lessen (van 104, c.q. 140 tot resp. 96, c.q. 128) gefaseerd zouden kunnen worden ingevoerd, terwijl ook aanwijzingen werden gegeven inzake de toekenning van taakuren ten behoeve van de functionering van het brugjaar. Een rondzendbrief van dezelfde datum gaf onder meer informatie over de doelstelling en de leerstof voor de vakken algemene handvaardigheid en tekenen in het brugjaar.

In een circulaire van 24 mei 1968 werd een uiteenzetting gegeven over de te volgen gedragslijn bij de samenstelling van leerplan en lesrooster en een samenvatting gegeven van de verschillende nieuwe bepalingen inzake de lessentabel, de vakanties, de inzending van de lesroosters, de te bezigen formulieren, de behandeling van leerplan en lesrooster door de inspectie en dergelijke. Voorts werden voorschriften gegeven omtrent de klas- en groepsgrootte met het oog op de veiligheid bij het onderwijs. Een ander vergde uiteraard veel overleg met de inspectie. Ook andere onderwerpen vroegen de aandacht, onder meer de toepassing van artikel 33, vierde lid van de Wet op het voortgezet onderwijs.

Omtrent de per afdeling te onderscheiden beroepsgerichte vakken mede in verband met de beroepen of categorie van beroepen, waartoe de afdeling voorbereidt, werd het overleg ter hand genomen, waarbij in een later stadium ook de pedagogische centra voor het beroepsonderwijs en de bonden van besturen en leraren zullen worden ingeschakeld. Het overleg omtrent de vaststelling van de voorschriften inzake het model van het leerplan en de inzending daarvan (art. 24, vijfde lid, W.V.O.) verkeerde aan het einde van 1968 in een vergevorderd stadium.

De nog in december 1967 tot stand gekomen algemene maatregel van bestuur, die uitvoering geeft aan het bepaalde bij artikel 24, derde lid, W.V.O. (Koninklijk besluit van 13 december 1967, Stb. nr. 667) en van toepassing is op een aantal vormen van lager technisch onderwijs, werd in een rondzendbrief van 19 april 1968 toegelicht,

terwijl nadere aanwijzingen werden gegeven voor de opzet van het ter goedkeuring in te zenden leerplan en de in acht te nemen normen voor de gemiddelde bezetting.

Het overleg omtrent de algemene maatregel van bestuur, die de eindexamens bij het lager technisch onderwijs zal regelen, met bepalingen voor de examens van de T- en P-stroom, werd voortgezet, onder meer met de subwerkgroep lager beroepsonderwijs- en kwam intern tot een afsluiting.

Een stuurgroep examenprogramma's T-stroom, waarin de organisaties van alle belanghebbende partijen (lager technisch onderwijs, middelbaar technisch onderwijs, middelbaar algemeen voortgezet onderwijs) zijn vertegenwoordigd, opende het overleg over het examenprogramma voor de in 1971 af te nemen landelijke T-stroom-examens. De voorlichting van de scholen inzake de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs werd door de inspectie lager technisch onderwijs voortgezet, terwijl van de zijde van de pedagogische centra voor het beroepsonderwijs de meer onderwijskundige voorlichting werd gegeven.

VERNIEUWING EN AANPASSING

De voortgaande technische ontwikkeling en de daarmee gepaard gaande wijziging in de beroepsbeelden vergen van het technisch onderwijs een voortdurende aanpassing, mede met het oog op de bij de leerlingen te bevorderen professionele en mentale flexibiliteit.

De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs en van de Wet op het leerling-wezen is in deze situatie een nieuwe impuls geweest voor een nadere bezinning op de plaats van het lager technisch onderwijs, zijn structuur, de taakverdeling tussen het lager technisch onderwijs en de vervolgopleidingen in het kader van het leerlingwezen en de samenhang met andere schoolsoorten van het voortgezet onderwijs.

Allerwegen wordt aandacht geschonken aan een herstructurering van het lager technisch onderwijs, waarbij de meer specialiserende opleidingen van thans zullen zijn verbreed tot basisopleidingen voor categorieën van beroepen, wellicht tot algemeen-technische opleidingen. Over de richting, waarin de verbreding moet worden gezocht, bestaat echter nog weinig eenstemmigheid. Wel is duidelijk, dat de beroepskeuze in het belang van de leerling zo lang mogelijk moet worden uitgesteld en dat voorshands een zekere specialisatie niet kan worden ontbeerd in verband met de doorstroming naar de opleidingen in het kader van het leerlingwezen. Het lijkt echter niet nodig de bestaande mate van specialisatie te handhaven naast de na te streven verbreding. Een kritische bezinning van allen, die bij de structuur van de opleidingen betreffende zowel het basisedeelte als de vervolgfases zijn betrokken — de besturen en leraren bij het lager technisch onderwijs, de opleidingsorganen van het leerlingwezen, de pedagogische centra, het bedrijfsleven, de overheid — zal nodig zijn om tot een goede oplossing te komen. Diverse voorstellen om — langs experimentele weg — tot meer inzicht te komen, werden in 1968 gedaan.

Omtrent de invoering van een algemeen bouwjaar en een algemeen consumptief jaar

voor onderscheidenlijk de afdelingen in de bouwkundige en in de consumptieve sector, die een verlenging van de cursusduur zou kunnen inhouden, is conform artikel 25 van de Wet op het voortgezet onderwijs het advies van de Onderwijsraad ingewonnen. De werkgroep Vakopleiding Bouwberoepen, ingesteld door de minister van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening, sprak zich in haar tweede interimadvies uit voor een vierjarige opleiding in de bouwkundige en aanverwante afdelingen. In publikatie van o.m. dit advies werd van de zijde van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen bewilligd, teneinde de discussie op gang te brengen.

Eveneens werd een voorstel ontvangen voor de verbreding van het tweede leerjaar metaalbewerken (naast oriëntatie in de metaaltechniek en daarmee verwante vakgebieden ook aandacht aan aspecten van de bouwtechniek) met als consequentie de verlenging van de cursusduur voor deze afdeling tot 4 jaar.

Onder auspiciën van de Coördinatiecommissie technisch onderwijs werd een als discussienota bedoeld rapport uitgebracht over de inrichting van het onderwijs aan meerbegaafde leerlingen van het lager technisch onderwijs — de T-stroom —, welk rapport in een aantal discussiebijeenkomsten vanwege het Algemeen Pedagogisch Centrum en het Katholiek Pedagogisch Centrum werd besproken.

Voor de verbrede opleiding motorvoertuigentechniek werd door een commissie ad hoc een concept-leerplan samengesteld, dat in de kring van belanghebbenden in studie is. De proef met het experimentele leerplan van de verbrede opleiding installatietechniek, dat in 1967 bij een aantal lagere technische scholen werd ingevoerd, werd voortgezet. Ook het experiment aan de lagere technische school te Hoofddorp, dat met wetenschappelijke begeleiding beoogt na te gaan het effect van een vierjarige l.t.s.-opleiding met 2-jarige onderbouw van bredere technische oriëntatie en een 2-jarige bovenbouw van voorbereidend vakonderwijs, vond voortgang. Een eindrapport kan in 1970 worden tegemoet gezien.

Ook in de grafische sector, die tot dusver verschillende specialiserende opleidingen kende (letterzetten, drukken, chemigrafie, lithografie, diepdrukken, boekbinden) aan een beperkt aantal scholen, kwam een herstructurering naar moderne inzichten tot stand. Met belanghebbenden werd overeenstemming bereikt over een ontwerp-leerplan voor een 3-jarige basisopleiding in algemene grafische techniek, die weliswaar enige differentiatie kent (tussen een vormvervaardigende en een vormverwerkende richting), maar waarbij de beroepskeuze wordt uitgesteld tot de opleidingen in het kader van het leerlingwezen. Het ontwerp-leerplan werd inmiddels bij alle grafische opleidingen op het niveau van het lager technisch onderwijs ingevoerd.

Blijkens de memorie van toelichting op de rijksbegroting 1969 achtte de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen — nog afgezien van de financiële consequenties — in de gegeven situatie, nu gestreefd dient te worden naar de realisering van een 9-jarige leerplicht (waarvan 3 jaren voorbereidend beroepsonderwijs gevolgd door een partiële leer- en vormingsplicht) het prematuur zich thans reeds uit te spreken over de kwestie van de cursusduur van het lager technisch onderwijs en andere structuurvragen.

Deze uitspraak moet uiteraard worden gezien in het kader van een voorlopige priori-

teitenbepaling, waardoor experimenten als hiervoor aangeduid, geenszins worden uitgesloten.

Ook voor een sector van het bedrijfsleven, dat geen geëigende opleiding kent, werd een voorstel tot realisatie van een dergelijke opleiding ontvangen; een beroepsopleiding voor het nationale en internationale wegtransport. Omtrent de behoefte aan deze opleiding en de daarvoor meest geschikte vorm, wordt overleg gepleegd.

Op enige plaatsen werd getracht ook in organisatorisch opzicht te komen tot een herstructurering door meer samenhang met andere vormen van voortgezet onderwijs via de stichting van scholengemeenschappen. In 1968 werden de volgende scholengemeenschappen gevormd:

Dronten	lagere technische school + school voor lager huishoud- en nijverheids-onderwijs
Gorredijk	lagere technische school + school voor lager huishoud- en nijverheids-onderwijs + school voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
Rotterdam	gemeentelijke lagere technische school + school voor lager economisch en administratief onderwijs
Voorburg	lagere technische school + school voor lager huishoud- en nijverheids-onderwijs + school voor lager algemeen voortgezet onderwijs + school voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
Zeist	gemeentelijke lagere technische school + school voor lager economisch en administratief onderwijs.

Over de hiermede samenhangende vraagstukken (lessentabel, diensturen directie, bezettingsnormen, inspectie) werd intern overleg gepleegd en naar voorlopige oplossingen gestreefd.

Een scholengemeenschap van I.t.o. en m.a.v.o. lijkt aantrekkelijke perspectieven te bieden ten opzichte van de doorstroming naar het middelbaar technisch onderwijs en de veralgemening van het lager technisch onderwijs, terwijl ook de toevoeging van enige technische oriëntering voor het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs van belang lijkt.

INDIVIDUEEL TECHNISCH ONDERWIJS

In het begin van het jaar werd wederom de jaarlijkse bespreking gehouden van de directie Technisch beroepsonderwijs van het ministerie met de afgevaardigden van de bonden van besturen terzake van de ontwikkeling van het individueel technisch onderwijs.

Het spreidingsplan voor de ontwikkeling van het individueel technisch onderwijs in de eerstkomende jaren werd met instemming van de drie besturenbonden opgesteld door de i.t.o.-werkgroep van het drie-bondencontact beroepsonderwijs en in oktober 1967 door de staatssecretaris aanvaard als globale beleidslijn voor de ontwikkeling van het individueel technisch onderwijs.

Overeenstemming werd bereikt over de elf i.t.o.-opleidingen, die in 1968 met het onderwijs zouden aanvangen.

Het totale aantal werkende i.t.o.-opleidingen werd daardoor in 1968 gebracht op 90. Tegen het einde van het jaar werd eveneens een akkoord bereikt over de voorgenomen start van 16 i.t.o.-opleidingen in 1969. Indien dit voornemen kan worden uitgevoerd, zullen 106 van de ongeveer 136 in het i.t.o.-spreidingsplan voorziene opleidingen zijn gerealiseerd.

De i.t.o.-werkgroep van het drie-bondencontact beroepsonderwijs, die de verbetering van de conditionering van het individueel technisch onderwijs beoogt en bij welker werkzaamheden ook de directie Technisch beroepsonderwijs en de inspectie lager technisch onderwijs zijn betrokken, vergaderde regelmatig.

De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs had in zoverre betekenis voor het individueel technisch onderwijs dat het bij Koninklijk besluit van 13 december 1967, Stb. nr. 667 onder de werking van artikel 24, derde lid, W.V.O., werd gebracht, daar in verband met het experimentele stadium, waarin het individueel technisch onderwijs verkeert, nog geen voorschriften ex artikel 23, juncto artikel 22, van de Wet op het voortgezet onderwijs konden worden gegeven. Bij de rondzendbrief van 31 mei 1968 werd daarom goedgevonden, dat voorlopig tot en met het schooljaar 1969-1970 desgewenst het gebruikelijke aantal lessen voor de 3-jarige cursus (maximaal 104 lessen) werd gehandhaafd.

In verband met gerezen vragen werd bij circulaire van 14 juni 1968 uiteengezet, welke bepalingen van de Wet op het voortgezet onderwijs en het Besluit i.t.o. wel en welke niet van toepassing zijn op de inrichting van het individueel technisch onderwijs, met name voor het brugjaar. In overweging werd gegeven na te gaan, of het mogelijk zou zijn, de tabel voor het brugjaar-i.t.o. met behoud van het eigen karakter van het i.t.o. enigszins aan te passen aan die voor het brugjaar i.t.o., zodat voor het gehele lager technisch onderwijs (inclusief het individueel technisch onderwijs) de functie van het brugjaar meer zou worden benaderd. Voor het tweede leerjaar werd voorgeschreven, dat 12 lessen in algemene vakken zouden worden gegeven. Voorts werd gewezen op de wenselijkheid de bestaande praktijk inzake de gemiddelde bezetting, die een tendens naar 15 vertoont, te continueren.

Een en ander deed wel de vraag rijzen, in hoeverre het experimentele stadium, waarin het individueel technisch onderwijs tot nu toe verkeerde, voorbij was en of dit reeds tot algemeen aanvaarde conclusies had geleid, die de basis zouden kunnen zijn voor de vaststelling van voorschriften voor de inrichting van het i.t.o. In de maand september had daartoe onder leiding van de inspecteur-generaal van het onderwijs een bespreking plaats met de vertegenwoordigers van de bonden van besturen en leraren bij het beroepsonderwijs, van de landelijke en regionale organen van het leerlingwezen, van de pedagogische centra voor het beroepsonderwijs, van de inspecties i.t.o. en leerlingwezen en van de directie TBO. De instelling van een 'Lochemse' subwerkgroep voor het i.t.o. — waartoe dit overleg leidde — verkeerde aan het eind van 1968 in een vergevorderd stadium.

De toelatingsregeling voor het individueel technisch onderwijs, die reeds was opgenomen in het Besluit i.t.o., stelt onder meer een psychologisch onderzoek verplicht (artikel 4, leden 1, 2 en 4, en artikel 7, tweede volzin). Bij de rondzendbrief van

27 mei 1968 werd daarom enige wijziging gebracht in de maatstaf voor de financiering van dit onderzoek, in die zin, dat — onder zekere voorwaarden — voor het psychologisch onderzoek van elke onderzochte kandidaat-i.t.o.-leerling f 25,— beschikbaar werd gesteld en per tot het eerste leerjaar van het i.t.o. toegelaten leerling f 20,— voor de begeleiding in dat leerjaar.

INSPECTIE

In het rijksschooltoezicht voor het lager technisch onderwijs kwam in het algemeen geen wijziging.

Met ingang van 1 mei 1968 werd de heer P. G. Sipkema, inspecteur lichamelijke opvoeding beroepsonderwijs, toegevoegd aan de coördinerende inspecteur de heer H. J. Evers ing. en tewerkgesteld in de rayons van de heren Evers en ir. W. Schalken. Tegen het einde van het jaar moest een voorziening worden getroffen in verband met de afwezigheid wegens ziekte van de heer N. J. Rommes. Met ingang van 1 januari 1969 werd de heer J. Runia, inspecteur lichamelijke opvoeding beroepsonderwijs, met de waarneming belast.

STATISTISCHE GEGEVENS

Het totale aantal leerlingen bij de thans 342 scholen voor lager technisch onderwijs (lagere technische scholen en vakscholen) vertoonde wederom enige stijging. Volgens de voorlopige cijfers werden voor een eerste diploma toegelaten 38.943 leerlingen*) (in 1967: 39.193) en voor een tweede diploma 4.459 leerlingen (in 1967: 3.884). In totaal waren bij het begin van het schooljaar 1968-1969 aanwezig 137.634 leerlingen (in 1967: 137.157 leerlingen). Gelet op het nog gestegen aantal leerlingen voor een tweede diploma, zal het in een aantal gevallen zijn voorgekomen, dat ouders in verband met de te verwachten jeugdwerkloosheid in bepaalde sectoren van het bedrijfsleven, hun kind langer op school hielden, zij het, vanwege de gunstiger situatie op de arbeidsmarkt, vermoedelijk in mindere mate dan in het jaar 1967.

Naar het voorkomt is hierbij mede van invloed geweest de wens van de ouders, de intrede van hun kinderen in het bedrijfsleven tot een wat oudere leeftijd uit te stellen. De in het jaar 1967 gebleken verschuiving in de belangstelling der leerlingen naar de metaalsector ten koste van de opleidingen in de bouwsector (timmeren-metselen) zette zich, blijkens voorlopige gegevens, voort.

Het aantal leerlingen bij het individueel technisch onderwijs nam, mede onder invloed van de nieuwe toelatingsbepalingen — na het gevolgd hebben van zes jaar basisonder-

*) in tegenstelling tot voorheen zijn hierbij niet medegeteld de leerlingen van het gemeenschappelijk brugjaar in scholengemeenschappen met een vorm van algemeen voortgezet onderwijs (Gorredijk, Voorburg) en van enige scholen die niet direct aansluiten bij het basisonderwijs (SOMA, Ede) dan wel thans tot een andere schoolsoort worden gerekend (de Slagers-vakschool Utrecht tot het middenstandsonderwijs, de havenvakscholen tot het nautisch onderwijs). De voor het jaar 1967 vermelde cijfers zijn hier aangepast en dus vergelijkbaar.

wijs in plaats van zeven jaar basisonderwijs, waaronder buitengewoon lager onderwijs wordt geëist — ook dit jaar toe: toegelaten werden tot het eerste leerjaar 5.704 leerlingen (in 1967: 4.623 leerlingen); in totaal waren aanwezig bij de aanvang van het schooljaar 1968-1969 14.611 leerlingen tegen 11.942 leerlingen bij de aanvang van het vorige schooljaar. Wegens ruimtegebrek moesten in totaal nog 391 leerlingen (in 1967: 415 leerlingen), die overigens voor toelating geschikt waren bevonden, worden afgewezen; een belangrijk deel daarvan (118 resp. 89) was afkomstig uit N.-Holland en N.-Brabant.

Omtrent de bevoegdheidssituatie van de leraren bij het lager technisch onderwijs (inclusief het individueel technisch onderwijs en het parttime en semi-parttime onderwijs) per 1 maart 1967 kwamen in 1968 gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek beschikbaar: terwijl het aantal lessen ten opzichte van het jaar 1961 steeg met 34%, daalde het aantal onbevoegd gegeven lessen van 33% tot 30%.

MIDDELBAAR TECHNISCH ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 13 december 1967 (Stb. nr. 667) werden alle scholen van het middelbaar technisch onderwijs onder de werking van artikel 24, lid 3, van de Wet op het voortgezet onderwijs, gebracht. In aansluiting op de circulaire TBO-477.224 d.d. 19 april 1968 waarin algemene voorlichting werd gegeven over de toepassing van bovengenoemd artikel 24, lid 3, werd circulaire MTO/1-480.631 d.d. 21 juni 1968 verzonden, waarin nadere voorschriften werden gegeven omtrent de goedkeuring van de lesroosters en de leerplannen voor het middelbaar technisch onderwijs.

Aan de schoolbesturen werd medegedeeld, dat voorshands nog geen nieuwe leerplannen behoefden te worden ingezonden, gelet op het experimentele stadium waarin de inrichting van het middelbaar technisch onderwijs verkeert.

De ervaringen, opgedaan bij het experiment — nieuwe stijl — van de eerste zeven scholen gaven aanleiding tot uitvoerig overleg tussen de scholen en werden daarna voorgelegd aan de werkgroep M.T.O. te Lochem, die onder leiding staat van de inspecteur-generaal van het onderwijs en waarin naast de inspectie middelbaar technisch onderwijs ook de besturen- en lerarenorganisaties zijn vertegenwoordigd.

In de circulaire, die door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen werden verzonden, werd rekening gehouden met de adviezen die voortkwamen uit dit overleg.

In de circulaire MTO/1-478.505 d.d. 27 mei 1968, met betrekking tot het experiment nieuwe opleidingsvorm u.t.o. werden aanwijzingen gegeven omtrent de voortzetting van de nieuwe opleidingsvormen van de zeven scholen, die in 1967 reeds met de omschakeling naar de nieuwe stijl waren begonnen en werden veertien scholen aange-
wezen, die in 1968 met de overschakeling konden beginnen.

Uit de ervaring met de nieuwe opleidingsstructuur bleek verder, dat enkele wijzigingen van de voorwaarden wenselijk waren vooral wat betreft de N1-lessentabel en de opheffing van de schakelklasse. Het onmiddellijk opheffen van alle schakelklassen bleek niet wenselijk, aangezien daardoor wellicht een aantal geschikte abiturienten van het lager technisch onderwijs de aansluiting met het middelbaar technisch onderwijs zou missen.

De toelating tot het middelbaar technisch onderwijs werd voorshands geregeld door de circulaire MTO/1-482.553 d.d. 27 augustus 1968.

Veel aandacht werd besteed aan het tot stand komen van het examenbesluit ex artikel 29, tweede lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs. Het concept werd via de inspectie ter kennis gesteld aan de Vereniging van Uitgebreid Technische Scholen in Nederland en aan de zgn. vakscholen, opdat men de algemene en specifieke wensen kenbaar kon maken. Voor wat betreft de middelbaar technische scholen betrof dit de examens-oude stijl. Met betrekking tot de examens-nieuwe stijl wordt advies uitgebracht door de Lochemse werkgroep, die hieraan in het verslagjaar reeds in ruime mate aandacht besteedde. Het aantal leerlingen, dat opteert voor het middelbaar technisch onderwijs stijgt nog voortdurend.

Het aantal leerlingen, dat toegelaten kon worden voor het cursusjaar 1968-1969 bedroeg ongeveer 17% meer dan het vorig jaar.

Uit de onderstaande tabel blijkt de voortdurende toename van het aantal leerlingen over de cursusjaren 1968-1969, 1967-1968 en 1966-1967.

	schakelklas			1e leerjaar			totaal		
	1968 1969	1967 1968	1966 1967	1968 1969	1967 1968	1966 1967	1968 1969	1967 1968	1966 1967
aangemeld	6.201	6.536	6.356	8.323	6.929	5.548	14.524	13.456	11.904
toegelaten	3.334	3.298	3.266	5.346	4.067	3.410	8.680	7.375	6.676

Volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek hebben de volgende aantallen leerlingen zich aangemeld.

	voor de schakelklas	voor het 1e leerjaar oude stijl	nieuwe stijl	totaal
totaal	6.201	4.909	3.414	14.524
Hiervan werden toegelaten	3.334	3.121	2.225	8.680
of konden niet geplaatst worden	2.867	1.788	1.189	5.844
en wel:				
1) wegens ruimtegebrek	138	80	96	314
2) wegens ongeschiktheid	2.447	1.241	823	4.511
3) i.v.m. plaatsing op andere scholen	76	123	104	303
4) om andere redenen	206	344	166	1.716

Uit dit overzicht blijkt, dat in totaal 314 leerlingen wegens ruimtegebrek niet konden worden geplaatst.

Dit getal is aanzienlijk gunstiger dan bij het vorige schooljaar (923). De vermindering van dit aantal niet te plaatsen leerlingen vindt zijn oorzaak in het feit, dat er aan het totale aantal beschikbare lokalen door nieuwbouw nog 164 konden worden toegevoegd.

Rekening houdende met het feit, dat diverse nog bestaande plannen voor nieuwbouw niet op korte termijn zouden kunnen worden gerealiseerd, is bovendien nog een circulaire nr. TBO/MTO-477.041 d.d. 4-3-1968 naar de schoolbesturen uitgegaan. In deze circulaire werd in overweging gegeven om in geval van ruimtegebrek over te gaan tot het bijhuren van lokalen c.q. het treffen van passende noodvoorzieningen. Waar nodig hebben de scholen hieraan gevolg gegeven. Er wordt thans aan 57 middelbaar technische scholen onderwijs gegeven. Aan deze scholen zijn 18.836 leerlingen in opleiding; bovendien zijn nog 3.842 leerlingen in het praktisch leerjaar werkzaam. Voor drie scholen werd rijkssubsidie toegekend, te weten te Sittard (r.-k.), te Zaandam (n.b.) en te Eindhoven (n.b.).

In totaal zijn dit jaar acht nieuwe scholen met het onderwijs aangevangen, te weten: Doetinchem (r.-k.), Eindhoven (n.b.), Gouda (n.b.), Sittard (r.-k.), Sneek (prot.-chr.), Velsen/Santpoort (n.b.), Zaandam/Krommenie (n.b.), met afdelingen werktuigbouwkunde en elektrotechniek, Utrecht (r.-k.), met een afdeling elektrotechniek.

VAKSCHOLEN

In de loop van het jaar werd door Z.K.H. Prins Bernhard de School voor Fotografie en Fototechniek te 's-Gravenhage geopend.

Deze zeer goed geoutilleerde school, welke uniek is in West-Europa, betekent voor de opleiding in de fotografie een belangrijke stap vooruit.

In Utrecht werd de Nationale Schildersschool geopend.

AFDELINGEN

a. Procestechniek

Aan twee nieuwe middelbaar technische scholen (Hilversum en Roermond) kwam een proeffabriek klaar voor opleiding in de procestechniek.

Aan de school te Hilversum is men door de grote belangstelling tot vorming van parallelklassen kunnen overgaan, terwijl de start van deze afdeling aan de school te Roermond goede verwachtingen inhoudt voor de toekomst.

b. Elektronica

Deze afdeling, welke aanvankelijk alleen als kopklas begon, krijgt steeds meer zijn beslag als volwaardige 4-jarige afdeling.

c. Weg- en waterbouwkunde

Deze vrij nieuwe afdeling maakt een snelle ontwikkeling door. De belangstelling voor deze vakrichting is bijzonder groot.

INVENTARIS VAN DE SCHOLEN

In samenwerking met de outillagecommissies van de Vereniging van Uitgebreid Technische Scholen in Nederland wordt ernaar gestreefd de outillage van de scholen zoveel mogelijk up-to-date te houden om de ontwikkeling in het technisch onderwijs op de voet te volgen.

HUISVESTING

Zoals reeds vermeld bedraagt de netto toename van het aantal leslokalen 164. Drie nieuwe schoolgebouwen, met name de Gooise m.t.s. te Hilversum, de m.t.s. te Almelo en die te Nijmegen, konden dit jaar in gebruik worden genomen, terwijl een drietal scholen een betere en ruimere huisvesting kreeg. In aanbouw is een vijftiental scholen, n.l. te Deventer (n.b.), Doetinchem (r.-k.), Enschede (r.-k.), Santpoort (n.b.), Sneek (prot.-chr.), Arnhem (n.b.), Dordrecht (prot.-chr.), Eindhoven (r.-k.), 's-Hertogenbosch (gem.), Roermond (r.-k.), Rotterdam (gem.), Rotterdam (prot.-chr.), Rotterdam (r.-k.), Amsterdam (prot.-chr.) en Utrecht (n.b.).

OPHEFFING

De uitgebreid technische textielschool te Enschede moest wegens te gering aantal leerlingen worden opgeheven.

H.t.o. en m.t.o.

De middelbare vakschool voor de leder- en schoenindustrie (M.V.L.S.) te Waalwijk, tot augustus 1968 ressorterend onder het hoger beroepsonderwijs, werd met ingang van het schooljaar 1968-1969 opgenomen onder het middelbaar beroepsonderwijs. Deze omschakeling bleek wenselijk, daar in de leder- en schoenindustrie meer behoefte bestaat aan functionarissen met een middelbaar technische opleiding. De hoop bestaat, dat door de lagere toelatingseisen en de medewerking van de schoenindustrie het aantal leerlingen voor deze school zal stijgen.

INSPECTIE

Op 1 januari 1968 heeft inspecteur ir. G. J. Slot de dienst met pensioen verlaten. Als coördinerend inspecteur middelbaar technisch onderwijs werd hij opgevolgd door de heer A. J. W. Rommes.

HOGER TECHNISCH ONDERWIJS

Hogere technische scholen

In het verslagjaar vonden de vergaderingen van de Studiecommissie TWO-HTO onder leiding van prof. dr. ir. W. M. J. Schlösser regelmatig voortgang. Het op 9 maart 1967 uitgebrachte eerste interimadvies van de studiecommissie had betrekking op de toe-

lating van afgestudeerde h.t.s.-ers tot de technische hogescholen (artikel 27, lid 3, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs).

Bij Koninklijk besluit van 1 oktober 1968, Stb. nr. 508, werd het academisch statuut in diër voege gewijzigd, dat de bezitter van het getuigschrift h.t.s. met ingang van 1 september 1968 zonder nader toelatingsonderzoek toelating wordt verleend tot de overeenkomstige afdeling aan de technische hogeschool.

Op 6 maart 1968 bracht de Studiecommissie TWO-HTO een tweede interimadvies uit, betrekking hebbende op de titulatuur voor de afgestudeerde h.t.s.-er. Dit advies werd in oktober 1968 gepubliceerd. Het advies hield in aan de afgestudeerde h.t.s.-er het recht te verlenen de titel ing. achter de naam te plaatsen.

Ten aanzien van het onderwijs aan de hogere technische scholen zij opgemerkt, dat 15 scholen een aanvang maakten met het praktijkjaar-nieuwe stijl, terwijl negen scholen experimenteel aanvingen met het vierde studiejaar-nieuwe stijl.

In het verslagjaar vonden voorts onder leiding van de inspecteur-generaal van het onderwijs besprekingen plaats over de eindexamenregeling voor het jaar 1969, over de inrichting van het vierde studiejaar en over een aantal aspecten van de te bezigen leerplannen.

SCHOLEN VOOR OPLEIDING VAN LABORATORIUMPERSONEEL

Bij rondschrĳven van 12 juli 1968 werden aan de besturen van de scholen voor laboratoriumpersoneel richtlijnen toegezonden met betrekking tot de inrichting van het onderwijs aan deze scholen. De brief bevatte model-lessentabellen voor de onderscheidene studierichtingen, een en ander naar aanleiding van de ten departemente bestudeerde interimvoorstellen van de Commissie assisterend laboratoriumpersoneel en van het overleg met de betrokken inspecteur. In verband met het voortgaande overleg in voornoemde commissie (commissie-Ghĳsen) ligt het in het voornemen deze richtlijnen regelmatig aan te passen aan de veranderende inzichten inzake de structuur en de opleidingsduur van deze categorie; terzake zij in herinnering gebracht, dat de commissie-Ghĳsen onder meer tot taak heeft het beroep van analist 'door te lichten'.

ARCHITECTENOPLEIDING, ACADEMIE VAN BOUWKUNST

De eerste eindexamens van de nieuwe opleiding (zes jaar) zullen eerst in 1970 worden afgenomen. Thans vinden regelmatig bezoeken van docenten en directeurs aan elĳanders opleidingen plaats, teneinde de waarborgen te scheppen voor de ook door de Bond van Nederlandse Architecten — in verband met de inschrijving in het architectenregister — zo gewenste eenheid van niveau.

Op 22 oktober 1968 installeerde de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de Centrale Raad van Academies van Bouwkunst. Hij gaf bij de installatie de raad een drietal punten ter bestudering, te weten het toekennen van onderwijsbevoegdheid aan afgestudeerden van de academies van bouwkunst, het doen geven van gastcolleges aan de afdelingen bouwkunde van de hogere technische scholen en de relatie van de

academies van bouwkunst tot het hoger technisch onderwijs, de academies van beeldende kunsten en de technische hogescholen.

INSPECTIE

De samenstelling van de inspectie onderging in het verslagjaar geen wijziging. De coördinerend inspecteur, ir. L. F. Cooke, werd bijgestaan door de inspecteur dr. ir. W. L. Ghijsen en ir. H. H. Verment; het toezicht omvat de 23 dag-h.t.s.-en, de 3 avond-h.t.s.-en te Amsterdam, Rotterdam en Utrecht, de 2 hogere textielscholen te Enschede en Tilburg en de hogere technische school voor de confectie-industrie 'Mr. Koetsier' te Amsterdam en voorts — zulks onder rechtstreeks toezicht van inspecteur Ghijsen — de scholen voor laboratoriumpersoneel (18 dag- en 19 avondschoolen).

Aan ir. H. Bosch is het toezicht opgedragen op de dag/avondschoolen voor opleiding tot leraar, uitgaande van het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leerkrachten voor het Nijverheidsonderwijs (16 avondschoolen, 3 parttime dagschoolen en 1 dagschool). Het toezicht op de opleidingen voor architect (academies van bouwkunst) wordt uitgeoefend door de inspecteur drs. W. A. Keuzenkamp (totaal 10 opleidingen).

3 NAUTISCH ONDERWIJS

Tijdens het verslagjaar vond veelvuldig overleg plaats met het Ministerie van Verkeer en Waterstaat ten aanzien van het in de zgn. Lochemse werkgroep geformeerde advies voor een nieuwe opzet van de opleidingen voor stuurlieden, scheepswerktuigkundigen en radio-officiëren.

In verband met het vertrek wegens pensionering van de heer M. J. Beekman werd de heer A. F. Ouwehand benoemd tot coördinerend inspecteur van het nautisch onderwijs. De inspectie werd met de heer M. Pool, inspecteur van het nautisch onderwijs, gevoerd over in totaal 88 scholen c.q. opleidingen.

4 HUISHOUD- EN NIJVERHEIDSONDERWIJS

A WETGEVING EN BESTUUR

Met toepassing van artikel 33 van de Overgangswet W.V.O. werden per 1 augustus 1968 in totaal 18 v.g.l.o.-scholen en met toepassing van artikel 99 van die wet 5 v.g.l.o.-scholen ingepast in de structuur van de Wet op het voortgezet onderwijs als scholen voor lager huishoud- en nijverheidsonderwijs.

Met ingang van die datum werd het onderwijs in het eerste leerjaar aan de dagscholen voor lager huishoud- en nijverheidsonderwijs ingericht conform de bepalingen van het Besluit L.h.n.o. (Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Stb. nr. 528).

Als algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de artikelen 23, eerste en tweede lid, en 27 van de Wet op het voortgezet onderwijs trad het besluit tegelijk met die wet in werking. Met toepassing van artikel 59 van de Overgangswet W.V.O. werden aan de schoolbesturen richtlijnen verstrekt met betrekking tot de inrichting van het onderwijs in de hogere leerjaren.

In het verslagjaar kwam het 'Besluit middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs' tot stand (Koninklijk besluit van 10 juli 1968, Stb. nr. 388). Ook dit besluit is als algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de artikelen 23, eerste en tweede lid, en 27 van de Wet op het voortgezet onderwijs op 1 augustus 1968 in werking getreden.

Een ontwerp algemene maatregel van bestuur ter regeling van het eindexamen van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs werd na bespreking in de werkgroep lager huishoud- en nijverheidsonderwijs om advies aan de Onderwijsraad gezonden.

Alle besturen van de scholen voor huishoud- en nijverheidsonderwijs werden in het bezit gesteld van een in samenwerking met de sociale verzekeringsraad opgestelde 'wegwijzer' inzake de sociale verzekeringswetten en de loonbelasting, zulks in verband met de consequenties, die uit die wetten voortvloeien voor de stagiaires bij dat onderwijs.

Op 31 juli 1968 ten slotte trad in werking de Wet op het leerlingwezen. In verband daarmee werden met de Stichtingen Betex (Stichting vakopleiding textielindustrie), VAS (Stichting vakopleiding schoenindustrie) en VOC (Stichting vakopleiding confectieindustrie), die leerlingstelsels in stand houden, besprekingen geopend over de status van die leerlingstelsels.

B COMMISSIES

In het verslagjaar heeft de werkgroep hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs haar werkzaamheden voortgezet. Verwacht mag worden, dat de werkgroep in 1969 het eindrapport zal kunnen uitbrengen.

Op basis van de voorstellen van een ambtelijke werkgroep werd met ingang van het schooljaar 1968/1969 onder auspiciën van de Stichting Dienstverlenende en Verzorgende Beroepen in samenwerking met de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging aan een zevental scholen voor huishoud- en nijverheidsonderwijs — bij wijze van experiment — een aanvang gemaakt met een opleiding voor gezinshelpster in het kader van het leerlingwezen. Bij dit experiment zijn 100 leerlingen betrokken. Een andere ambtelijke werkgroep bestudeert de mogelijkheden om te komen tot een opleiding bejaardenhelpster, eveneens in het kader van het leerlingwezen.

C SCHOLEN EN LEERLINGEN

Op 1 januari 1968 waren er 600 werkende nijverheidsscholen voor meisjes, waarvan 331 huishoudscholen en 269 landbouwhuishoudscholen.

Met de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs op 1 augustus 1968 zijn de benamingen 'nijverheidsscholen voor meisjes', 'huishoudscholen', 'landbouwhuishoudscholen' komen te vervallen.

De Wet op het voortgezet onderwijs spreekt van 'scholen voor huishoud- en nijverheidsonderwijs'. De opleiding voor lerarene bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes is op 1 augustus 1968 in de structuur van die Wet ingepast als een school voor de opleiding van onderwijzend personeel. Het aantal leerlingen, dat de aan deze scholen verbonden opleidingen bezocht, was 138.640 (waaronder 314 jongens), waarvan er 97.688 waren ingeschreven bij de huishoudscholen en 40.952 bij de landbouwhuishoudscholen. Het aantal leerlingen van de aan deze scholen verbonden cursussen beliep in totaal 81.465, waarvan 57.056 aan de huishoudscholen en 24.409 aan de landbouwhuishoudscholen. Het totale aantal leerlingen van de ambulante landbouwhuishoudcursussen was in het verslagjaar 1.747.

Aan de nijverheidsscholen voor meisjes wordt onderwijs gegeven op lager, uitgebreid lager en middelbaar niveau. In de terminologie van de Wet op het voortgezet onderwijs: op het niveau van lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs (i.e. lager, middelbaar en hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs resp. opleiding voor leraressen).

In het verslagjaar bezochten in totaal 109.365 leerlingen de lagere opleidingen, waarvan 73.846 leerlingen de opleidingen volgden, verbonden aan de huishoudscholen, en 35.519 leerlingen de opleidingen, verbonden aan de landbouwhuishoudscholen.

Bij de aanvang van het schooljaar 1968-1969 werden 41.818 leerlingen tot het eerste leerjaar van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs toegelaten.

Van enkele van de meest voorkomende lagere opleidingen worden hieronder, onderscheiden naar huishoudscholen en landbouwhuishoudscholen, afzonderlijke cijfers gegeven:

opleiding	huishoudscholen	landbouwhuishoudscholen
2-jarige primaire opleiding	47.870	25.645
2-/3-jarige i.h.n.o.-afdeling	3.142	541
experiment i.h.n.o./l.e.a.o.	2.217	523
assistente A	7.087	3.804
assistente H	3.061	3.231
assistente N	3.664	749
leerling-verkoopster	1.583	141

Het aantal leerlingen, dat een opleiding in het kader van het leerlingstelsel volgde, was in totaal 4.069, van wie 3.459 aan huishoudscholen en 610 aan landbouwhuishoudscholen.

Het betrof hier 4.018 meisjesleerlingen en 51 jongensleerlingen. Hiervan volgden onder andere in totaal 1.000 leerlingen de opleidingen tot huishoudhulp, kleuterhulp en gezinshulp, 1.358 leerlingen de opleiding tot confectie-naaister, 154 leerlingen de opleiding tot tricotnaaister en 1.219 leerlingen de opleiding tot kapster/kapper.

De uitgebreid lagere opleidingen werden in totaal door 24.297 leerlingen bezocht. Hiervan waren 19.711 leerlingen ingeschreven aan de huishoudscholen en 4.586 leerlingen aan de landbouwhuishoudscholen. De meest bezochte uitgebreid lagere opleidingen waren:

opleiding	huishoudscholen	landbouwhuishoudscholen
3-jarige vooropleiding voor lerare n.o.	1.202	321
vormingsklas	3.795	871
kinderverzorgster	3.121	226
vooropleiding verzorgende beroepen	1.155	575
inrichtingsassistente	4.762	2.472
kostuumnaaister	2.787	81

Voorts bezochten in totaal 837 leerlingen (van wie 25 jongensleerlingen) de 9 zelfstandige cursussen tot opleiding van apothekersassistenten.

Tot de middelbare opleidingen behoren onder meer de opleidingen tot lerare bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes (N-akten), de vooropleiding diëtiste en de opleiding diëtiste.

Bij de middelbare opleidingen waren in totaal 4.761 leerlingen ingeschreven. Hiervan volgden 4.544 leerlingen de opleiding tot lerare bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes (N-akten) van wie 3.697 aan huishoud- en 847 aan landbouwhuishoudscholen. Aan de vooropleiding diëtiste (vier opleidingen) en de opleiding diëtiste (één opleiding) namen deel resp. 194 en 23 leerlingen.

5 LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS

De onderscheidene vormen van landbouwonderwijs, te weten het wetenschappelijk landbouwonderwijs, het hoger, middelbaar en lager landbouwonderwijs en het landbouwonderwijs volgens het leerlingstelsel hebben onderling gemeen, dat zij niet alleen nu alle bij de wet geregeld zijn, doch bovendien hun regeling vinden in wetten, die mede betrekking hebben op alle andere vormen van wetenschappelijk onderwijs, van voortgezet onderwijs en van het onderwijs volgens het leerlingstelsel.

Op enkele gevolgen hiervan zal hieronder nader worden ingegaan waarbij dan tevens aandacht wordt geschonken aan andere feiten en ontwikkelingen, die zich in de onderscheidene sectoren van het landbouwonderwijs voordoen.

WETENSCHAPPELIJK LANDBOUWONDERWIJS

Bij de Wet van 20 december 1967 (Stb. nr. 684) tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs is de regeling van het onderwijs aan de Landbouwhogeschool te Wageningen ingepast in de regeling van het wetenschappelijk onderwijs. Deze inpassing is ingegaan op 1 januari 1968. Op dat tijdstip heeft ook de Landbouwhogeschool rechtspersoonlijkheid verkregen en daarmee binnen het kader van de wettelijke regelen een grotere zelfstandigheid en een meer rechtstreekse verantwoordelijkheid voor tal van aangelegenheden van personele en materiële aard. De eigen, voordien reeds goed gefunctioneerd hebbende bestuursvorm van de Landbouwhogeschool is bij deze inpassing intact gebleven.

In de loop van 1968 is een begin gemaakt met het tot stand brengen van enige aan de nieuwe wettelijke situatie aangepaste uitvoeringsvoorschriften. Ingevolge het overgangsrecht blijven de oude uitvoeringsvoorschriften van kracht, totdat zij door andere uitvoeringsvoorschriften overeenkomstig de bepalingen van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs zijn vervangen.

In de laatste 25 jaren vroegen maatschappelijke veranderingen en de ontwikkeling van de landbouwwetenschappen om de vervulling van nieuwe taken.

Genoemd kunnen worden de reconstructie van het platteland, de verwerking van landbouwprodukten en de begeleiding van de snelle veranderingen in de plattelandssamenleving. In verband hiermede werd aan de Landbouwhogeschool het aantal vakgebieden en studierichtingen aanmerkelijk uitgebreid. De aanvankelijk op de landbouw van Indonesië georiënteerde tropische opleidingen werden verbreed tot de landbouwtechnische, -economische en -sociologische problematiek van de tropen en subtropen in het algemeen. Deze ontwikkeling is nog niet afgesloten en gaat gepaard met de behoefte van de samenleving aan meer academisch gevormden en aan een grotere verscheidenheid van specialisaties. Het aantal studenten is met deze ontwikkeling meegegroei. Door de verruiming van studiemogelijkheden, waarbij telkens aangeknoopt wordt aan en gebruik gemaakt wordt van het aan de Landbouwhogeschool aanwezige potentieel, kan dit potentieel beter worden benut.

Dat bij de verruiming der studiemogelijkheden aan de Landbouwhogeschool, mede in

het belang van de aankomende landbouwkundige ingenieurs, met omzichtigheid te werk moet worden gegaan, is een vanzelfsprekende zaak.

In het beraad van het bestuur en de senaat van de Landbouwhogeschool over de meest wenselijke en doeltreffende inrichting van het studieprogramma der Landbouwhogeschool, met inbegrip van de op een verantwoorde studieverkorting gerichte maatregelen, zal uiteraard mede aandacht worden geschonken aan de aanbevelingen, die met betrekking tot de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs in zijn algemeenheid te verwachten zijn.

De Afdelingen Landbouwplantenteelt en Graslandcultuur, Veevoeding, Vee­teelt en Veredeling van Landbouwgewassen hebben reeds sedert geruime tijd dringend behoefte aan uitbreiding van hun proefterreinen. Het beschikbare areaal is beperkt en laat bovendien voor een deel kwalitatief te wensen over. De hiervoor benodigde geschikte terreinen bleken binnen Wageningen of in de directe omgeving daarvan niet meer beschikbaar. Wel is het mogelijk gebleken een proefbedrijf ten behoeve van deze afdelingen in Oostelijk Flevoland te stichten.

De stijging van het aantal studenten aan de Landbouwhogeschool te Wageningen heeft zich ook in dit jaar voortgezet. Hieronder volgt een overzicht van de laatste vijf jaren.

1964-1965 — 1.805

1965-1966 — 1.970

1966-1967 — 2.168

1967-1968 — 2.251

1968-1969 — 2.473

HOGER, MIDDELBAAR EN LAGER LANDBOUWONDERWIJS

De activiteiten rondom deze vormen van landbouwonderwijs worden voor een belangrijk deel bepaald door de voorbereiding van een groot aantal uitvoeringsvoorschriften van de Wet op het voortgezet onderwijs, die op 1 augustus 1968 in werking is getreden. Van die uitvoeringsvoorschriften kon een deel tegelijk met de wet zelf in werking treden; aan de voorbereiding van de overige wordt met voortvarendheid gewerkt. Evenals bij de uitvoeringsvoorschriften van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs is ook hier het beleid erop gericht ten aanzien van de daarvoor in aanmerking komende onderwerpen de regeling voor het landbouwonderwijs te doen samenvallen met die voor de andere vormen van voortgezet onderwijs. Ook hier kunnen echter afwijkende bepalingen of eigen regelingen noodzakelijk zijn.

Als voorbeelden van onder gezamenlijke verantwoordelijkheid tot stand gebrachte en te brengen uitvoeringsvoorschriften kunnen onder meer worden genoemd:

aanwijzing onderwerpen, waarover maatschappelijke organen de minister van advies kunnen dienen (artikel 3, eerste lid, W.V.O.);

aanwijzing scholen, waarvan de leerplannen de goedkeuring behoeven van de minister (artikel 24, derde lid, W.V.O.);

voorschriften inzake de rechtspositie en salarisregeling van het personeel (artikel 38 en 39, W.V.O.);

voorschriften inzake de planprocedure (artikel 76, W.V.O.);

tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het bezoeken van een school (Rijksstudietoelagenregeling voor het voortgezet onderwijs, artikel 121, W.V.O.).

Een van de voorbeelden van een eigen regeling, waarin overigens zoveel mogelijk is rekening gehouden met soortgelijke regelingen voor andere vormen van voortgezet onderwijs, is het inmiddels afgekondigde Besluit lager landbouwonderwijs (Koninklijk besluit van 8 juli 1968, Stb. nr. 403) betreffende de toelatingsvoorwaarden en de inrichting van het lager landbouwonderwijs. Zodanige regelingen zijn in voorbereiding voor wat het middelbaar en hoger landbouwonderwijs betreft. Ook de examenregelingen voor deze scholen vallen onder deze categorie.

De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs geschiedt ten aanzien van de vernieuwing van het onderwijsprogramma geleidelijk; zij beperkt zich wat het landbouwonderwijs betreft in het schooljaar 1968-1969 tot het eerste leerjaar (de brugklas) van het lager landbouwonderwijs, een en ander op basis van vermeld besluit. Aan de invoering is ten behoeve van schoolbesturen, directeuren en leraren een grondige en uitvoerige voorlichting voorafgegaan, die in nauwe samenwerking tussen de centrale landbouworganisaties en agrarische bedrijfsbonden, de pedagogische bureaus voor het landbouwonderwijs en de directie en inspectie van het landbouwonderwijs is georganiseerd en ten uitvoer gebracht. Deze voorlichting had met name betrekking op de functie van het brugjaar en op de mogelijkheden in de opzet van het onderwijsprogramma van dit brugjaar met inachtneming van de voorgeschreven basistabel en de daaraan toe te voegen niet voorgeschreven lesuren en facultatieve vakken. Voorts is daarbij nader ingegaan op de relatie van dit eerste leerjaar tot de programmatische opzet van de daarop volgende leerjaren voor deze nieuwe lichting leerlingen, waarvan de betekenis zich eerst in het schooljaar 1969-1970 en vooral in de schooljaren 1970-1971 en 1971-1972 zal aandienen, doch waarop het bevoegd gezag en de schoolleiding zich tijdig zullen hebben te beraden. Niet in de laatste plaats zijn in deze voorlichting de functie en toepassingsmogelijkheden van de zogenaamde studielessen betrokken. Verwacht mag worden, dat er ook in de naaste en meer verwijderde toekomst op het gebied van voorlichting en begeleiding in dezen nog een belangrijke taak te vervullen blijft.

In de werkgroep, die advies heeft uitgebracht met betrekking tot het meer vermelde Besluit lager landbouwonderwijs, is het beraad gaande over de ontwerp-examenregeling voor het lager landbouwonderwijs.

Met ingang van het schooljaar 1968-1969 is het aantal scholen, waaraan in de derde resp. vierde klas verdergaande differentiatiemogelijkheden geboden worden op het gebied van de landbouwmechanisatie of tuinbouwtechniek en van de pluimvee- en

varkenshouderij met een tiental uitgebreid. Een en ander heeft in nauw overleg met de vertegenwoordigers van de onderwijscommissies der centrale landbouworganisaties en agrarische bedrijfsbonden alsmede uiteraard met medewerking van de hierbij betrokken schoolbesturen zijn beslag gekregen. De geleidelijke invoering van deze differentiatiemogelijkheden in dit stadium — waarmee op zichzelf bezien aan een duidelijke behoefte wordt voldaan — biedt het bijkomend voordeel, dat daarmee ervaringen worden opgedaan, die van nut zijn wanneer formeel op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs en het daarop berustende Besluit lager landbouwonderwijs in de schooljaren 1970-1971 en 1971-1972 voor het alsdan daaronder vallende derde resp. derde en vierde leerjaar eventuele differentiatiemogelijkheden zullen worden geopend.

Lager landbouwtechnologisch onderwijs, dat een voorbereiding geeft voor de uitoefening van beroepen in de levensmiddelenindustrie, werd tot dusver nog uitsluitend verzorgd aan de in 1962 gestichte lagere landbouwtechnologische school te Oudorp-Alkmaar. Met ingang van het schooljaar 1968-1969 is een lagere landbouwtechnologische school te Leeuwarden gestart, terwijl met ingang van dit zelfde schooljaar aan de lagere landbouwschool te Assen een afdeling landbouwtechnologie is verbonden. Tussen het Ministerie van Landbouw en Visserij (directie Landbouwonderwijs), het Landelijk Coördinatie Orgaan voor het lager technologisch onderwijs, de centrale landbouworganisaties en de agrarische bedrijfsbonden wordt overleg gevoerd over het op korte termijn openen van onderwijsmogelijkheden op dit terrein in andere gebieden.

Dit kan onder meer als de basis van bepaalde lagere agrarische scholen wordt verbreed door er een afdeling landbouwtechnologie aan te verbinden en voorts door in het programma van bepaalde lagere land- en/of tuinbouwscholen in het kader van de differentiatiemogelijkheden landbouwtechnologisch onderwijs op te nemen.

Evenals een aantal andere vormen van middelbaar en hoger beroepsonderwijs worden het middelbaar en hoger landbouwonderwijs, onderwijskundig gezien, nog niet gebracht onder de werking van de artikelen 22 en 23 van de Wet op het voortgezet onderwijs en de op grond daarvan vast te stellen uitvoeringsbesluiten. In afwachting daarvan zijn de desbetreffende scholen aangewezen bij Koninklijk besluit van 13 december 1967 (Stb. nr. 667) ingevolge artikel 24, derde lid, W.V.O.

Deze aanwijzing heeft tot gevolg, dat de leerplannen van die scholen de ministeriële goedkeuring behoeven.

Nagenoeg alle middelbare landbouwscholen bieden de leerlingen de mogelijkheid desgewenst in plaats van het bestaande leerplan van twee wintersemesters een zwaarder leerplan van twee volledige schooljaren te volgen, met inbegrip van enige perioden begeleide praktijk. Omtrent de uiteindelijk te verkiezen structurele vormgeving van de middelbare landbouwschool is nog geen voldoende gefundeerd en afgerond beeld te geven. Momenteel lopen nog experimenten met het zgn. B- en E-leerplan en met één gemeenschappelijk programma met differentiatiemogelijkheden, waarbij resp. 11 en 5 middelbare landbouwscholen zijn betrokken. Het ligt in het voornemen de gerichte begeleiding van het experiment met het B- en E-leerplan aan het eind van het cursus-

jaar 1968-1969 af te sluiten, waarna door de hiermede belaste werkgroep een rapport over de verdiensten van deze structuur, vergezeld van eventuele aanbevelingen, zal worden uitgebracht. Het tweede experiment loopt nog te kort om het op overeenkomstige wijze zinvol af te sluiten. De resultaten van een en ander vormen belangrijk adstruictiemateriaal voor de werkgroep ter voorbereiding van haar uiteindelijk advies over de structuur en inrichting van het middelbaar landbouwonderwijs, mede op basis waarvan te gelegener tijd de algemene maatregel van bestuur op grond van artikel 23 W.V.O. zal worden vastgesteld.

Onder de vormen van het m.l.s.-vervolgonderwijs zijn de cursussen economische vorming toekomstige ondernemers bijzonder bij deze categorie belanghebbenden aangeslagen. Het model-programma daarvoor — waarbinnen de nodige ruimte bestaat voor aanpassing aan de in een gebied voorkomende bedrijfstypen en bedrijfsstructuren — is in nauwe samenwerking tussen de directie Landbouwonderwijs en de rijkslandbouwvoorlichting, tezamen met vertegenwoordigers van de centrale landbouworganisaties opgesteld. Ook de pragmatische benadering, waarbij een sterk beroep wordt gedaan op de zelfwerkzaamheid der cursisten en waarbij de ingeschakelde gespecialiseerde cursusgevers vooral vanuit hun ervaringskennis en -kunde de ter zake doende vraagstukken aan de orde stellen, draagt bij tot de grote belangstelling voor deze vorm van gemeenschappelijke landbouwonderwijs-landbouwvoorlichtingsactiviteit. Het aantal deelnemers aan deze cursussen economische vorming toekomstige ondernemers bedroeg achtereenvolgens in de leerjaren:

1965-1966 — 56

1966-1967 — 201

1967-1968 — 253

1968-1969 — 370.

Met ingang van het cursusjaar 1966-1967 is op bescheiden schaal een begin gemaakt met het openen van de mogelijkheid tot doorstroming van de bezitters van het diploma middelbare landbouwschool naar een hogere landbouwschool via een zgn. schakelklas. Deze proefneming is voor het schooljaar 1967-1968 gecontinueerd. Hoewel het nog te vroeg is om een definitief oordeel over het programma van dit voorbereidend jaar voor bedoelde groep 'doorstromende' leerlingen te geven, zijn de tot dusver opgedane ervaringen bevredigend te noemen. Deze ervaringen kunnen van nut zijn wanneer te gelegener tijd in de algemene maatregel van bestuur met betrekking tot het hoger landbouwonderwijs tevens over 'de inrichting van het onderwijs in het voorbereidend jaar' voorschriften moeten worden opgenomen (artikel 23, tweede lid, onder b, W.V.O.).

Ten aanzien van de leerlingenbezetting der onderscheidene schooltypen kunnen de volgende gegevens worden verstrekt:

a lagere land- en tuinbouwscholen

	aantal scholen	aantal leerlingen	gemiddeld aantal leerlingen per school
1966-1967	233	15.219	65
1967-1968	215	15.406	72
1968-1969	202	15.760	78

	aantal scholen met eerste klas	aantal leerlingen in de eerste klas van die scholen	gemiddeld aantal leerlingen in eerste klas
1966-1967	210	3.685	18
1967-1968	197	4.116	21
1968-1969	192	4.298	22

Uit deze cijfers kan onder meer worden afgeleid, dat nog met een beperkte teruggang van het aantal lagere land- en tuinbouwscholen, waarvan een klein aantal zich in een liquidatiefase bevindt, moet worden rekening gehouden, dat een vooruitgang in de leerlingenbezetting van de overblijvende scholen optreedt en dat tevens een verbetering valt waar te nemen in het gemiddelde aantal leerlingen per school en in de eerste klas. Een en ander is mede bevorderd door het adviserend en coördinerend werk van de zgn. Plan- en ontwikkelingscommissie (voorheen genoemd: Saneringscommissie) en door de constructieve opstelling van de landbouworganisaties, de agrarische bedrijfsbonden en de hierbij betrokken schoolbesturen. Het beleid is erop gericht een verantwoorde spreiding van redelijk bereikbare, levenskrachtige scholen te bevorderen en zo mogelijk in stand te houden. Slechts een goed bezette, levenskrachtige school kan voldoende gebruik maken en daardoor voordeel trekken van de onderwijskundige mogelijkheden (onder meer gedifferentieerd onderwijs) die in de Wet op het voortgezet onderwijs besloten liggen.

b middelbare land- en tuinbouwscholen

	aanmeldingen eerste klas	totaal aantal leerlingen
1966-1967	2.422	5.248
1967-1968	2.513	5.376
1968-1969	2.607	5.299

c hogere land- en tuinbouwscholen (incl. leergangen Deventer)

	aanmeldingen eerste klas	totaal aantal leerlingen
1966-1967	708	1.818
1967-1968	740	1.965
1968-1969	726	2.019

HET LEERLINGWEZEN BIJ HET LANDBOUWONDERWIJS

Ook de Wet op het leerlingwezen, waarin tevens de landbouwleerlingstelsels hun juridische grondslag vinden, is op 1 augustus 1968 in werking getreden. Het Ministerie van Landbouw en Visserij (directie Landbouwonderwijs) werd en wordt nauw betrokken bij de voorbereiding van de op die wet berustende uitvoeringsvoorschriften van onderwijskundige, subsidietechnische of rechtspositionele aard.

Er is een groeiende belangstelling te constateren voor enkele opleidingen volgens het leerlingstelsel. Aan de vormgeving en inhoudsbepaling van de opleidingsprogramma's zowel voor de opleiding in de praktijk als voor het begeleidend algemeen en op het beroep gericht onderwijs is de nodige aandacht geschonken. Hierbij wordt tevens betrokken de vereiste onderlinge afstemming van het vakvaardigheidsonderwijs en de praktijk binnen het kader van het onderwijs op de lagere landbouwschool enerzijds en het vakvaardigheidsonderwijs en de opleiding in de praktijk in het kader van het leerlingstelsel anderzijds.

Onderstaande cijfers geven inzicht in de belangstelling voor enige leerlingstelsels.

<i>leerlingstelsels</i>	totaal aantal leerlingen
Landbouw (akkerbouw, veehouderij, gemengd bedrijf)	245
Tuinbouw (onderscheidene vakrichtingen)	321
Levensmiddelenindustrie	357

6 MIDDENSTANDSONDERWIJS EN ECONOMISCH EN ADMINISTRATIEF ONDERWIJS

WETGEVING EN BESTUUR

In het verslagjaar kwamen tot stand het Besluit middelbaar middenstandsonderwijs (Koninklijk besluit van 10 juli 1968, Stb. nr. 389) en het Besluit middelbaar economisch en administratief onderwijs (Koninklijk besluit van 10 juli 1968, Stb. nr. 390). Als algemene maatregelen van bestuur ter uitvoering van de artikelen 23, eerste en tweede lid, en 27 van de Wet op het voortgezet onderwijs traden tegelijk met deze wet deze besluiten in werking op 1 augustus 1968.

Een ontwerp van de in artikel 29 van de Wet op het voortgezet onderwijs bedoelde algemene maatregel van bestuur ter regeling van het eindexamen van het lager middenstandsonderwijs en van het lager economisch en administratief onderwijs werd om advies aan de Onderwijsraad gezonden. Een regeling van het eindexamen van het middelbaar middenstandsonderwijs en van het middelbaar economisch en administratief onderwijs was in voorbereiding.

Met ingang van 1 augustus 1968 werd de behartiging van de belangen van het lager algemeen voortgezet onderwijs (l.a.v.o.) op het departement opgedragen aan de afdeling Middenstandsonderwijs, economisch en administratief onderwijs en lager algemeen voortgezet onderwijs van de directie Beroepsonderwijs en vormingswerk. Het toezicht op de zelfstandige l.a.v.o.-scholen werd opgedragen aan zes leden van de inspectie lager onderwijs.

Omzetting van dagscholen op grond van c.q. met toepassing van de Overgangswet W.V.O.

Op grond van c.q. met toepassing van de desbetreffende artikelen van de Overgangswet W.V.O. zijn de volgende aantallen scholen ontstaan:

	totaal	artikel Overgangswet W.V.O.						
		33	35	56 t/m 58	98	99	119	86
Scholen voor:								
A Middenstandsonderwijs								
1 Lager middenstands-								
onderwijs								
detailhandelsscholen	32			29			3	
slagersvakschool	1			1				
kruideniersvakschool	1							1
2 middelbaar middenstands-								
onderwijs								
middelbare detailhandels-								
scholen	21			15			6	
3 hoger middenstandsonderwijs								
hogere hotelvakscholen	2			2				

	totaal	artikel Overgangswet W.V.O.						
		33	35	56 t/m 58	98	99	119	86
Scholen voor:								
B Economisch en administratief onderwijs								
1 scholen voor l.e.a.o.	91	44	7		15	25		
2 scholen voor m.e.a.o.	22				15	2	5	
3 scholen voor h.e.a.o.								
'normale' h.e.a.o.-scholen	6				4		2	
N.W.I.T., afd. h.e.a.o.	1			1				
Scholen voor:								
C Lager algemeen voortgezet onderwijs								
l.a.v.o.-scholen	137	115					22	

DETAILINFORMATIES

a Eerste einddiploma's

In 1968 werden voor de eerste maal de einddiploma's uitgereikt van:

- 1 de middelbare detailhandelsschool;
- 2 het Nederlands Wetenschappelijk Instituut voor Toerisme, afdeling h.e.a.o. te Breda;
De uitreiking door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen vond plaats op 27 november 1968;
- 3 de l.e.a.o.-school.

b Aantallen scholen c.q. cursussen en leerlingen

	schooljaar	
	1967-1968	1968-1969 ¹⁾
A Middenstandsonderwijs		
1 Dagscholen		
a hoger middenstandsonderwijs		
hogere hotelvakscholen		
aantal scholen	2	2
aantal leerlingen	375	329
b middelbaar middenstandsonderwijs		
middelbare detailhandelsscholen ²⁾		
aantal scholen	15	21
aantal leerlingen	1.408	2.081

	schooljaar	
	1967-1968	1968-1969 ¹⁾
c lager middenstandsonderwijs		
1 lagere detailhandelsscholen ²⁾		
aantal scholen	28	32
aantal leerlingen	7.115	7.440
2 slagersvakschool		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	56	57
3 kruideniersvakschool		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	49	47
2 Cursussen		
a algemene handelskennis ³⁾		
aantal gesubsidieerde instellingen	15	15
aantal cursusplaatsen	178	205
aantal leerlingen	8.498	9.277
b vakbekwaamheidskursussen ⁴⁾		
aantal gesubsidieerde instellingen	15	21
aantal cursusplaatsen	209	221
aantal leerlingen	9.100	11.500
c applicatiekursussen voor gevestigde en/of aanstaande ondernemers		
aantal gesubsidieerde instellingen	5	8
aantal cursusplaatsen	31	55
aantal leerlingen	944	1.604
<i>B Economisch en administratief onderwijs</i>		
1 l.e.a.o.		
a zelfstandige l.e.a.o.-scholen		
1 experimenterende scholen		
aantal scholen	10	10
aantal leerlingen	2.249	2.514
2 overige		
aantal scholen	—	42
aantal leerlingen	—	9.092
waarvan eerste leerjaar	—	864
b in scholengemeenschap met l.h.n.o.		
aantal scholen	5	5
aantal leerlingen brugjaar	601	560
aantal leerlingen tweede en derde leerjaar l.e.a.o.	—	414
c in scholengemeenschap met l.a.v.o.		
aantal scholen	—	25
aantal leerlingen brugjaar	—	2.940
d in scholengemeenschap met andere onderwijsvormen		
aantal scholen	—	9
aantal leerlingen eerste leerjaar (c.q. brugjaar)	—	856
2 m.e.a.o.		
aantal scholen	15	22
aantal leerlingen	1.562	3.474

	schooljaar	
	1967-1968	1968-1969 ¹⁾
3 h.e.a.o.		
a h.e.a.o.-scholen		
aantal scholen	4	6
aantal leerlingen	395	1.158
b 'bijzondere' h.e.a.o.-scholen ⁶⁾		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	109	117
<i>C Lager algemeen voortgezet onderwijs</i>		
a zelfstandige l.a.v.o.-scholen		
aantal scholen	—	99
aantal leerlingen	—	7.890
waarvan aflopend:		
aantal scholen	—	16
aantal leerlingen	—	628
b in scholengemeenschap met l.e.a.o.		
aantal scholen	—	25
aantal leerlingen brugjaar	—	2.940
c in scholengemeenschap met andere onderwijs- vormen		
aantal scholen	—	11
aantal leerlingen eerste leerjaar (c.q. brugjaar)	—	932

VERKLARINGEN

- 1) de in deze kolom vermelde aantallen berusten gedeeltelijk op ramingen
- 2) in scholengemeenschap met l.m.o.: zie noot ³⁾
- 3) waarvan 15 resp. 21 in scholengemeenschap met m.m.o.: zie noot ⁴⁾
- 4) voorbereidend voor het middenstandsexamen algemene handelskennis
- 5) voorbereidend voor een ingevolge de vestigingswetgeving vereist vakbekwaamheidsexamen
- 6) Nederlands Wetenschappelijk Instituut voor Toerisme, afd. h.e.a.o.

7 SOCIAAL-PEDAGOGISCH ONDERWIJS

WETGEVING EN BESTUUR

Op 1 januari 1968 werden de centrale instituten voor de opleiding van sportleiders door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk overgedragen aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Het toezicht op die instituten werd met ingang van 1 april 1968 opgedragen aan de coördinerend inspecteur van de lichamelijke opvoeding bij het sociaal-pedagogisch onderwijs.

Met het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid werd overeengekomen, dat een aantal opleidingen ten behoeve van de volksgezondheid aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zou worden overgedragen. Deze overdracht vond op 1 augustus 1968 plaats. Zij bleef voorshands beperkt tot die opleidingen, die daarvoor in aanmerking kwamen wegens de aard van het onderwijs, de structuur daarvan en de plaats waar het wordt gegeven. Hiertoe behoorden de opleiding tot verpleegster in de maatschappelijke gezondheidszorg (cursusduur 22 maanden) en de gebroken staf- en docentenopleidingen. Een integrale overdracht op die datum van deze (gebroken) opleidingen stuitte echter op bezwaren. In verband hiermede bleven enkele van deze opleidingen subsidie van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid ontvangen.

Tenslotte werden op 1 januari 1968 de aan het Opleidingscentrum 'Middeloo' verbonden opleiding voortgezette studie handenarbeid en de opleiding voor de akte Nht ondergebracht bij de afdeling Kunstonderwijs van de directie Beroepsonderwijs en vormingswerk. Met het toezicht op die opleidingen werd belast de inspecteur van het kunstonderwijs.

COMMISSIES

Nadat de desbetreffende werkgroep een advies met betrekking tot de opleiding van gezinsverzorgsters had uitgebracht, bleek overleg met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk noodzakelijk. De werkgroep zal in verband hiermede een nader advies uitbrengen.

De mogelijkheid wordt overwogen om tot de opleidingen voor gezinsverzorgsters ook externe leerlingen toe te laten.

Eveneens vond met het laatstgenoemde ministerie overleg plaats over de opleiding tot functies in bejaardentehuizen en wel in het bijzonder over een nieuwe conceptie voor de functies van bejaardenverzorgster en bejaardenhulpster. Dit overleg kon in het verslagjaar nog niet worden afgesloten.

Het interdepartementaal beraad over een opleiding voor leidsters middelbaar niveau in het kader van de gezinsverzorging is thans zover gevorderd, dat de inspectie en de directies van enkele scholen voor sociaal-pedagogisch onderwijs overleg plegen over de inhoud en structuur van die opleiding.

Op 15 juli 1968 werd een commissie coördinatie wetenschappelijk onderwijs sociale academies ingesteld. Deze commissie heeft tot taak de bestudering van de coördinatie tussen de faculteiten der sociale wetenschappen enerzijds en de sociale academies en de voortgezette opleidingen op het gebied van maatschappelijk werk anderzijds. Tijdens het verslagjaar waren de voorbereidingen om te komen tot de instelling van een commissie — door de minister van justitie en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen — ter advisering over opleidingsvraagstukken voor het justitiële inrichtingswerk zo ver gevorderd, dat de installatie van die commissie begin 1969 mag worden verwacht.

Tenslotte heeft in het verslagjaar een werkgroep onder voorzitterschap van de coördinerend inspecteur van de lichamelijke opvoeding bij het sociaal-pedagogisch onderwijs, belast met het toezicht op de centrale instituten voor de opleiding van sportleiders, een aanvang gemaakt met een studie over de inhoud en de structuur van de opleiding aan die instituten, teneinde daaromtrent advies uit te brengen. In die werkgroep zijn vertegenwoordigd de directies van de beide rijks centrale instituten voor de opleiding van sportleiders, het bestuur en de directie van het r.-k. C.I.O.S. te Sittard, een aantal overkoepelende sportorganisaties, de federatie van bevoegde sportleiders, ambtenaren van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, ambtenaren van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, alsmede een inspecteur, belast met het toezicht op de vormingsinstituten voor leerplichtvrije jeugd.

SCHOLEN EN LEERLINGEN

Het aantal sociale academies bleef gelijk aan dat van het vorige jaar, te weten: 5 prot.-chr., 7 r.-k. en 3 andere bijzondere scholen.

Het aantal leerlingen steeg van 6.155 tot 7.559, waarvan 2.855 mannelijke en 4.704 vrouwelijke leerlingen.

Hiervan telde de dagopleiding aan de sociale academies 1.187 mannelijke en 2.018 vrouwelijke leerlingen, in totaal derhalve 3.205 leerlingen (vorig jaar 2.823 leerlingen). Voor de urgentie-opleidingen aan de sociale academies bedroegen deze aantallen respectievelijk 1.130, 635 en 1.765 (vorig jaar 1.570).

Aan de vier voortgezette opleidingen voor maatschappelijk werkers studeerden 228 leerlingen (vorig jaar 187), waarvan 112 mannelijke en 116 vrouwelijke leerlingen.

Door het brengen van de opleiding voor het diploma Voortgezette Studie Handenarbeid, verbonden aan het Opleidingscentrum 'Middeloo' te Amersfoort onder de bemoeiing van de afdeling Kunstonderwijs van de directie Beroepsonderwijs en vormingswerk van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen daalde het aantal leerlingen van de (3) scholen voor de opleiding van leiders op het terrein van jeugd-vorming en volksontwikkeling van 764 tot 521, waarvan 148 mannelijke en 373 vrouwelijke leerlingen.

Het aantal leerlingen van de 24 scholen voor de opleiding van gezinsverzorgsters steeg van 1.947 tot 2.023 leerlingen.

Het aantal leerlingen, studierend aan de overige scholen van het sociaal-pedagogisch onderwijs, steeg tenslotte van 2.885 tot 4.165, waarvan 2.328 mannelijke en 1.857 vrouwelijke leerlingen.

8 KUNSTONDERWIJS

WETGEVING EN BESTUUR

Op 1 augustus 1968 trad tegelijk met de Wet op het voortgezet onderwijs in werking het ingevolge artikel 24, derde lid, van die wet tot stand gekomen Koninklijk besluit van 13 december 1967, Stb. nr. 667.

In dat besluit worden de scholen en afdelingen aangewezen, waarvan de leerplannen dienen te worden goedgekeurd door de minister. Voor wat betreft het kunstonderwijs gaat het hierbij om de volgende scholen:

- a de scholen voor kunst en kunstnijverheid;
- b de opleidingen voor architect en stedenbouwkundige;
- c de filmacademie te Amsterdam;
- d de scholen voor vakonderwijs op het gebied van muziek;
- e de scholen voor vakonderwijs op het gebied van dans;
- f de scholen voor vakonderwijs op het gebied van toneel en kleinkunst.

Op 1 januari 1968 werd de behandeling van de aangelegenheden betreffende de scholen en cursussen voor kunstvakonderwijs, voorzover deze onder de Wet op het voortgezet onderwijs vallen, van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk overgedragen aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Met de zorg voor het kunstonderwijs is belast de afdeling Kunstonderwijs. Deze afdeling werd op die datum binnen de directie Beroepsonderwijs en vormingswerk ingesteld. Ingaande 1 januari 1968 werd met het toezicht op het muziekvakonderwijs belast de heer dr. J. Daniskas, rijksinspecteur voor het muziekonderwijs. Met ingang van dezelfde datum werd de heer D. Zweers tijdelijk belast met het toezicht op het vakonderwijs op het gebied van de dans en het toneel (met inbegrip van de kleinkunst), zulks met de persoonlijke titel van inspecteur.

COMMISSIES

De werkgroep voor het onderwijs in de beeldende kunsten en de werkgroep voor het muziekonderwijs hebben gedurende het verslagjaar hun werkzaamheden voortgezet, terwijl een soortgelijke werkgroep voor het toneel- en dansonderwijs met haar werkzaamheden is begonnen.

Gedurende het verslagjaar werden voorts de nodige voorbereidingen getroffen om te komen tot de instelling van een commissie voor het onderwijs in de beeldende kunsten, die onder meer zal adviseren over de verhouding van de Rijksacademie van beeldende kunsten en de Jan van Eyck Academie tot de door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen bekostigde academies van beeldende kunsten. Deze commissie zal naar mag worden aangenomen begin 1969 door de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen worden ingesteld.

Sinds de oprichting van de onderafdeling beeldende vormgeving van de afdeling Kunstonderwijs van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, vindt maandelijks overleg plaats tussen deze afdeling met het dagelijks bestuur van de Vereniging van academies voor beeldend kunstonderwijs en met het Directeurencontact (de directeuren van de lerarenopleidingen op het gebied van de beeldende vorming).

Statistische gegevens over scholen en studenten (schooljaar 1968-1969)

Sector muziek, toneel, dans en kleinkunst

	aantal scholen	aantal studenten
1 conservatoria	5	1.968
2 muzieklycea	3	287
3 erkende muziekvakopleidingen	5	234
4 toneelscholen	3	83
5 academie voor kleinkunst	1	30
6 dansvakopleidingen	7	237
totalen	24	2.839

Sector beeldende vormgeving

	aantal scholen		aantal studenten	
	dag	avond	dag	avond
1 academies van beeldende kunsten en de film-academie	12	11	2.524	1.837
2 lerarenopleidingen (zie ook hieronder)	7	6	1.003	915
3 applicatiecursussen (zie ook hieronder)		8		346
4 academiëklas	1		48	
totalen	20	25	3.575	3.098
			6.673	

Lerarenopleidingen op het gebied van de beeldende vorming

	aantal scholen		aantal studenten	
	dag	avond	dag	avond
M.O. tekenen A*) en B	5	1*)	531	29
Voortgezette studie handenarbeid	1	4	162	772
Nht	3	3	109	63
N XI	4		198	
L.O. tekenen		3		70
N IIb	1		6	
Nd	11		12	
totalen	25	11	1.018	934

Applicatiecursussen

	aantal scholen	aantal studerenden
algemene handvaardigheid l.t.o.	8	346

Voorts worden aan vele scholen op woensdag en zaterdag middag- en avondcursussen gegeven; het aantal cursisten bedroeg in het schooljaar 1968-1969: 570.

9 OPLEIDING ONDERWIJZEND PERSONEEL

OPLEIDING TOT LEIDSTER EN HOOFDLEIDSTER BIJ HET KLEUTERONDERWIJS

Het aantal kandidaten aan wie in dit verslagjaar de akte van bekwaamheid als leidster kon worden uitgereikt, bedroeg ruim 3.000. Dit aantal was belangrijk groter dan het aantal te vervullen plaatsen. Uit een ingestelde enquête onder de pas afgestudeerden is gebleken, dat op 4 november 1968 een aantal van 847 geslaagden nog geen functie als leidster had kunnen aanvaarden.

Gerekend naar het aantal terugontvangen enquêteformulieren op die datum (2.459) bedroeg het percentage niet-geplaatsten 34,5, waarbij nog gevoegd dienen te worden 376 afgestudeerden (12,6%) die een betrekking buiten het kleuteronderwijs hadden aanvaard.

Het aantal leerlingen, dat zich voor het schooljaar 1968-1969 aanmeldde voor het eerste leerjaar was belangrijk lager dan dat voor het voorafgaande schooljaar.

Bedroeg hun aantal op 16 september 1967 3.200, dit aantal beliep op 16 september 1968 1.787, een daling derhalve van 1.413 leerlingen (44%).

Deze daling vond voornamelijk haar oorzaak in een aantal verschenen perspublicaties naar aanleiding van het grote aantal afgestudeerden in 1967, waaruit de vrees ontstond voor een te grote toevloed van kleuterleidsters. In de loop van het schooljaar 1967-1968 bleken evenwel nagenoeg alle leidsters te zijn geplaatst.

De geringere toeloop tot de scholen in 1968 zal resulteren in een kleiner aanbod van afgestudeerden in 1971.

Rekening houdende met de alsdan aanwezige reserve van kleuterleidsters zal de voorziening in de bestaande behoefte geen gevaar lopen.

Verwacht mag worden, dat de toeloop tot de scholen zich in de eerstkomende jaren geleidelijk zal herstellen.

Een kleine werkgroep is ingesteld bestaande uit een drietal vertegenwoordigers van de Algemene Nederlandse Onderwijzers Federatie en enige ambtenaren van het ministerie, die een onderzoek zal instellen naar de toekomstige behoefte aan kleuterleidsters in de eerstkomende tien jaren en terzake een rapport zal uitbrengen.

Tenslotte dient te worden vermeld de totstandkoming van het Koninklijk besluit van 5 juli 1968, Stb. nr. 359 (Besluit opleiding kleuterleidsters 1968), ter uitvoering van de artikelen 17, 23, eerste en derde lid, 27 en 29, vijfde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs. Het besluit dat alleen betrekking heeft op dagscholen treedt in de plaats van het Besluit opleiding kleuterleidsters 1964 (Stb. 1964, nr. 396) en het is in werking getreden op 1 augustus 1968.

OPLEIDING TOT ONDERWIJZER

Reeds voor de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs, die de naam 'kweekschool voor onderwijzers' heeft gewijzigd in 'opleidingsschool voor onderwijzers',

bestond er een tendens tot een andere naamgeving voor de kweekschool. Behalve de naam 'kweekschool' komen voor de namen 'hogere pedagogische school', 'academie', 'pedagogische academie' en 'opleidingscentrum voor onderwijsbevoegdheden'.

Door de personeelsorganisaties is thans voorgesteld de naam: pedagogische academie tot opleiding van onderwijzers.

Desgevraagd hebben de directeurs van de rijksscholen de voorkeur gegeven aan: academie tot opleiding van onderwijzers. Een beslissing in deze is nog niet genomen.

De aantallen leerlingen van de met overheidsgelden in stand gehouden opleidingsscholen voor onderwijzers blijven een stijgende lijn vertonen. In september 1965, 1966, 1967 en 1968 nam het aantal leerlingen toe met respectievelijk 1.187, 1.372, 1.413 en 1.115. Het totale aantal leerlingen van alle aangewezen opleidingsscholen voor onderwijzers bedroeg op 1 september 1968: 32.215, te weten 19.351 mannelijke en 12.864 vrouwelijke leerlingen.

Met ingang van 1 augustus 1968 trad in werking het Besluit opleiding onderwijzers (Stb. 1968, nr. 358). Dit besluit strekt tot uitvoering van de artikelen 18, 23, eerste en derde lid (inrichting van het onderwijs), 27 (toelating) en 29, vijfde lid (examens), van de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het besluit heeft alleen betrekking op dagscholen en geeft uitsluitend voorschriften voor de eigenlijke beroepsopleiding (de nieuwe eerste en tweede leerkring). De h.a.v.o.-afdeling, die aan de opleidingsschool verbonden kan zijn, vindt haar regeling in het Besluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. (Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Stb. nr. 526).

Met ingang van 1 januari 1968 is, zoals in het Onderwijsverslag over het jaar 1967 is aangekondigd (blz. 121), op grond van het bepaalde in artikel 116, tweede lid, van de Overgangswet W.V.O. een aantal bewijzen van bekwaamheid aangewezen waardoor de mogelijkheid is geopend om ook anderen dan de kandidaten, die in het bezit zijn van een akte van bekwaamheid als onderwijzer(es), toe te laten tot de examens voor de lagere akten lichamelijke oefening, Franse taal, Duitse taal, Engelse taal, Spaanse taal, Friese taal, Esperanto, wiskunde, handelskennis, handenarbeid, landbouwkunde en tuinbouwkunde.

In 1968 zijn de eerste eindexamens h.a.v.o. afgenomen aan de zes opleidingsscholen die deelnemen aan het h.a.v.o.-experiment.

Dit experiment zal in 1969 worden afgesloten door het voor de tweede maal afnemen van een experimenteel h.a.v.o.-eindexamen.

Met ingang van 1 augustus 1968 zijn vrijwel alle overige opleidingsscholen met een h.a.v.o.-afdeling begonnen.

De inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs maakt de aanpassing van de Regeling bevordering studietoelagen onderwijzers 1961 en van het zgn. Bonus-K.B. aan de nieuwe situatie noodzakelijk. Daar de aanpassing niet voor 1 augustus 1968 haar

beslag heeft kunnen krijgen, zijn de bestaande regelingen na genoemde datum voorlopig nog voor de duur van een jaar gehandhaafd ten aanzien van de bezitters van de akte van bekwaamheid als onderwijzer, op wie deze regelingen tot dusver van toepassing waren.

Teneinde een inzicht te verkrijgen in de plaatsingsmogelijkheden van de afgestudeerde onderwijzers, is de directeurs van de opleidingsscholen verzocht opgave te verstrekken van de aan hun school geslaagden van:

- a de tweede leerkring, die niet zijn doorgegaan naar de derde leerkring;
- b de derde leerkring;
- c de kandidaten van de derde leerkring, die in het begin van 1969 een herexamen afleggen.

Aan de betrokken afgestudeerden is een vragenlijst ter invulling toegezonden. De resultaten van het onderzoek waren bij het afsluiten van het verslagjaar uiteraard niet bekend, zulks in verband met de categorie onder c.

Wel kan voorlopig ten aanzien van de categorieën a en b worden geconcludeerd, dat eind 1968 ongeveer 1,5% van de afgestudeerden er niet in geslaagd is een functie als onderwijzer(es) te vinden.

Twintig procent van de afgestudeerden is of gaat binnenkort in militaire dienst.

Aangezien de Algemene Nederlandse Onderwijzers Federatie (A.N.O.F.) van oordeel is, dat door de sterke daling van het geboortecijfer in de laatste jaren de conclusies van het rapport van de commissie ter bestudering van de toekomstige behoefte aan onderwijzers (1966) niet juist meer zijn, is overleg gepleegd met de besturen- en personeelsorganisaties van de kweekscholen en de A.N.O.F. Het bleek noodzakelijk een nieuwe prognose op te zetten. Zodra deze gereed is wordt het overleg hervat.

Uitslag van het kweekschoolindexamen tweede leerkring 1968

Kandidaten voor de akte van bekwaamheid als onderwijzer

	21 rijks kweeksch.	3 gem. kweeksch.	27 prot.- chr. kweeksch.	3 niet conf. kweeksch.	44 r.-k. kweeksch.	totaal
deelgenomen:						
m.	747	242	1.086	92	1.325	3.492
v.	622	203	1.064	110	1.374	3.373
totaal	1.369	445	2.150	202	2.699	6.865
teruggetrokken:						
m.	2	—	3	—	1	6
v.	—	—	—	—	—	—
totaal	2	—	3	—	1	6
afgewezen:						
m.	24	16	38	2	21	101
v.	11	4	19	5	26	65
totaal	35	20	57	7	47	166

	21 rijks kweeksch.	3 gem. kweeksch.	27 prot.- chr. kweeksch.	3 niet conf. kweeksch.	44 r.-k. kweeksch.	totaal
geslaagd:						
m.	721	226	1.045	90	1.303	3.385
v.	611	199	1.045	105	1.348	3.308
totaal	1.332	425	2.090	195	2.651	6.693
in %	97,3	95,5	97,2	96,5	98,2	97,5
akte a t/m i:						
m.	—	1	—	—	—	1
v.	—	—	—	—	1	1
akte a t/m j:						
m.	—	—	—	—	—	—
v.	—	—	—	—	—	—
akte a t/m i + r:						
m.	68	16	120	10	116	330
v.	58	18	118	8	119	321
akte a t/m j + r:						
m.	653	209	925	80	1.187	3.054
v.	553	181	927	97	1.228	2.986
Kandidaten voor de aantekening J:						
opgekomen:	585	198	886	105	1.335	3.109
teruggetrokken:	—	—	—	—	—	—
afgewezen:	38	11	97	14	102	262
geslaagd:	547	187	789	91	1.233	2.847

OPLEIDING LERAAR TECHNISCH ONDERWIJS, ALSMEDE HER- EN BÛSCHOLING

Met betrekking tot het in de vorige verslagperiode door het Nederlands Genootschap gedane verzoek om een experimentele derde-graads-akte-opleiding in september 1968 te mogen aanvangen zij opgemerkt, dat — gelet op het van het Instituut voor Hoger Beroepsonderwijs te Eindhoven ontvangen verzoek voor eenzelfde experiment — aan beide instellingen is verzocht zich, in overleg met elkaar, nader te beraden (o.m. over de toelatingseisen, de cursusduur en het programma).

Voorts is beide instellingen verzocht rekening te houden met het medio 1969 te verwachten interimrapport over een nieuwe opzet van de lerarenopleiding voor de technische vakken van de op 20 december 1968 ingestelde Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs (COLBO).

In het verslagjaar werden ook besprekingen gewijd aan het omzetten van de staats-examens voor de N-akten in schoolexamens aan de scholen van het Nederlands Genootschap.

Voorshands is overeenstemming bereikt over een voorlopig begin; in 1969 zullen aan de scholen van het Nederlands Genootschap de opleidingen voor het pedagogisch

getuigschrift worden afgesloten met een schoolexamen ex artikel 29 van de Wet op het voortgezet onderwijs. Voorts is in beginsel overeenstemming bereikt over een herstructurering van het onderwijs betrekking hebbende op de N-akten aan de avondscholen.

In verband met het vervallen van de Nijverheidsonderwijswet en haar uitvoeringsbepalingen vervielen de zgn. toelatingsexamens aan de opleidingsscholen. Hiervoor in de plaats vinden met ingang van het schooljaar 1968-1969 bevorderingen plaats. De tweejarige basisopleiding is thans de voorbereidende lerarenopleiding, terwijl de eigenlijke akteopleiding (vroeger twee jaar voortgezette en één jaar afsluitende opleiding) plaatsvindt in een ononderbroken driejarige avondopleiding (lerarenopleiding I), aan het eind waarvan thans het staatsexamen voor de akte en te zijner tijd het schoolexamen voor de vakrichting wordt afgenomen; daarna volgt de lerarenopleiding II, waarin de opleiding plaatsvindt voor het pedagogisch getuigschrift.

De her- en bijscholing van leraren vroeg ook in 1968 de aandacht. De capaciteit van de applicatiecursus algemene handvaardigheid voor de praktijkleraren Nb, Nf enz., die in 1967 was aangevangen, werd in 1968 uitgebreid, zodat thans op 8 plaatsen een cursus kan worden gevolgd met een totale capaciteit van 250 cursisten. Bovendien werd ook de toelating mogelijk van leraren met een andere praktijkbevoegdheid en van leraren, die hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van het vak algemene handvaardigheid bij het lager technisch onderwijs. Voorts werden voor het volgen van de cursus faciliteiten toegestaan en werd de salaire inpassing van het diploma geregeld (circulaire R.O. 91 d.d. 17.12.1968).

De bijscholingscursus van 10 dagen in het gebruik van kunststoffen werd gecontinueerd; overeenstemming werd bereikt over een aanpassing van de cursus voor alle praktijkleraren in de metaalsector, terwijl voorstellen werden goedgekeurd voor een dergelijke bijscholing van leraren uit de houtsector. Het resultaat van deze bijscholing kwam tot uitdrukking in van scholen ontvangen voorstellen tot invoering van het onderwijs in kunststoffenbewerking bij de afdeling metaalbewerken. In overeenstemming met het karakter van het lager technisch onderwijs als basisonderwijs lijkt de beste oplossing het onderwijs in kunststoffen te integreren in de opleiding metaalbewerken en daartoe een kunststoffen-hoek in te richten in de bestaande lokaliteiten. De organisatie van bijscholingscursussen in moderne wiskunde voor i.t.s.-leraren — van belang voor de doorstroming naar het middelbaar technisch onderwijs — kwam in een vergevorderd stadium, zodat begin 1969 met deze cursussen een aanvang kan worden gemaakt.

De eerste pedagogisch-didactische applicatiecursus voor i.t.o.-leraren, die in 1967 op experimentele basis was aangevangen, kwam in november 1968 tot een afsluiting: aan 29 cursisten kon het testimonium worden uitgereikt.

De tweede cursus ving aan in september 1968 met dezelfde opzet en capaciteit. Over de vraag, of aan de capaciteit van de cursus uitbreiding moest worden gegeven in verband met de behoefte aan bijscholing, bestond in de kring van de drie besturen-bonden nog geen eenstemmigheid.

OPLEIDING LERAAR HUISHOUD- EN NIJVERHEIDSONDERWIJS

Op 20 december 1968 werd de Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs (COLBO) geïnstalleerd. Deze commissie heeft opdracht aan de minister van onderwijs en wetenschappen advies uit te brengen over de organisatie van de desbetreffende lerarenopleiding, de programma's voor de examens voor de akten van bekwaamheid, bedoeld in artikel 35, vierde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs en de te nemen overgangsmaatregelen in verband met de bestaande regelingen.

OPLEIDING LERAAR BIJ LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS

Ten aanzien van de opleidingen van de landbouweraren voor het lager agrarisch onderwijs kan worden opgemerkt dat, na voorbereiding door een adviescommissie herziening L-opleidingen, bijzondere aandacht wordt besteed aan de verbetering van de programma's voor de L-aktenopleidingen door middel van het omschrijven der leerstof, door het meer nadruk leggen op de vakdidactiek en door het leggen van een nauwere binding tussen de vakdidactiek en het hospiteren.

Voorts worden al enige jaren ten behoeve van de L III- en L IV-akte bezitters (vakvaardigheidsleraren akker- en weidebouw, resp. veeteelt) aanvullende parttime opleidingen georganiseerd ter verkrijging van de akte L I of L II (akte van bekwaamheid tot het geven van lager landbouwonderwijs, resp. lager tuinbouwonderwijs). Mede gezien de belangstelling zal deze mogelijkheid voorschots worden voortgezet. Hierdoor kan voor een leraar een ruimere tewerkstelling in het landbouwonderwijs worden bereikt en worden tevens voor hem ruimere mogelijkheden geschapen in het kader van het overige voortgezet onderwijs. Bovendien kan mede ten gevolge van deze maatregelen een verbeterde integratie binnen het vakkennis- en vakvaardigheids-onderwijs worden bereikt.

Ook aan de veelzijdige applicatie-activiteiten ten behoeve van de leraren wordt in nauw overleg met de onderwijscommissies der centrale landbouworganisaties en van de agrarische bedrijfsbonden alsmede in nauwe samenwerking met de pedagogische bureaus voor het landbouwonderwijs zeer veel aandacht besteed.

10 LEERLINGWEZEN

De Werkgroep Leerlingwezen onder leiding van de inspecteur-generaal van het onderwijs, ingesteld om te adviseren over de specifieke onderwijsproblemen verband houdende met de Wet op het leerlingwezen heeft medio 1968 rapport uitgebracht. De bevindingen van deze werkgroep en van de andere werkgroepen ter voorbereiding van de uitvoeringsvoorschriften van genoemde wet, die op 1 augustus 1968 in werking is getreden, hebben mede ten grondslag gelegen aan het ontwerp-Examenbesluit leerlingwezen, waaromtrent in de aanvang van 1969 het advies van de Onderwijsraad is ingewonnen, aan het 'Rechtspositiebesluit W.L.W.', waaraan nog enkele hoofdstukken zullen worden toegevoegd, alsmede aan een aantal overgangsregelingen, welke in afwachting van de totstandkoming van de definitieve uitvoeringsvoorschriften zijn getroffen. Deze hebben onder meer betrekking op de vaststelling van de onderscheidene beroepencategorieën, waarvoor de landelijke organen werkzaam zijn.

Teneinde de in de Wet op het leerlingwezen voorgeschreven onderlinge samenhang tussen de opleidingen in de praktijk van het beroep en het algemeen en op het beroep gericht onderwijs te doen bewerkstelligen, kwam overleg op gang tussen het Centraal Orgaan van de Landelijke Opleidingsorganen van het bedrijfsleven (C.O.L.O.) en de Commissie georganiseerd schoolwezen beroepsonderwijs.

In dit overleg zijn ook het departement en de inspectie van het leerlingwezen betrokken. Laatstgenoemde commissie werd in het midden van het verslagjaar ingesteld door de betrokken besturen- en lerarenorganisaties. Zij stelt zich ten doel in samenwerking met de landelijke en de regionale organen van het leerlingwezen en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen namens deze organisaties een gecoördineerde bijdrage te leveren tot de verwezenlijking van de doelstelling in de Wet op het leerlingwezen vervat.

In het 'Rapport van de commissie streekscholen voor niet-volledig dagonderwijs' dat in het voorjaar in druk verscheen worden belangwekkende aanbevelingen gedaan omtrent de wijze waarop het algemeen en op het beroep gericht onderwijs in relatie tot de praktijkopleiding het beste kan worden verwezenlijkt. De commissie acht koppeling van het hier bedoelde beroepsbegeleidend onderwijs aan een van de scholen van voorbereidend beroepsonderwijs, zoals deze in de Wet op het voortgezet onderwijs worden onderscheiden, in beginsel onjuist. Zij pleit dan ook voor de totstandkoming van een onderwijsinstelling naar eigen aard: de streekschool.

De staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen heeft zich bij circulaire van 17 juni 1968, TBI/LW 479.110, gericht tot de betrokken school- en gemeentebesturen, achter deze uitspraak gesteld en daarbij tevens aangegeven hoe hij zich de geleidelijke totstandkoming van streekscholen via concentraties bij de bestaande scholen voorstelt. Er zijn voorbereidingen getroffen voor de instelling van een commissie, die de bestudering van een verantwoorde spreiding van streekscholen tot taak zal hebben. Naast enkele nieuwe concentraties binnen het bestaande scholenbestand is het aantal zelfstandige scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs van zes tot acht toegenomen.

Van deze acht scholen zijn er zes betrokken bij het experiment inzake de inhoud van het beroepsbegeleidend onderwijs, waarop ook de Commissie streekscholen haar visie heeft gegeven. Voor het verder helpen ontwikkelen en het coördineren van leerplannen mede met het oog op de samenhang met het praktijkgedeelte van de opleiding is een commissie noodzakelijk gebleken, waarvan de instelling in het voorjaar van 1969 tegemoet kan worden gezien.

Met de inwerkingtreding van de Wet op het leerlingwezen is een nieuwe situatie ontstaan, waaruit de behoefte aan een duidelijke taakafbakening voortvloeit. Werden onder vigor van titel II van de Nijverheidsonderwijswet de leerlingstelselopleidingen vaak nog als substituuat gezien van het onderwijs aan de lagere technische scholen, onder het nieuwe wettelijke bestel is er sprake van een verschil in uitgangspunt. Het leerlingwezen sluit in beginsel aan op het voorafgaande voorbereidend beroepsonderwijs of daaraan gelijkwaardig algemeen voortgezet onderwijs.

Uit deze wijziging van de doelstelling vloeit een afbakening voort tussen het bij de Wet op het voortgezet onderwijs geregelde onderwijs en de bij de Wet op het leerlingwezen geregelde beroepsopleiding.

Stelt het onderwijs de optimale ontplooiing van de leerling centraal, de beroepsopleiding moet zich voor alles richten op de eisen die het beroep stelt.

Bij de realisering van dit uitgangspunt in het bijzonder met betrekking tot de leerlingstelselopleidingen voor eenvoudige beroepen kwam ook de verhouding tussen het leerlingwezen en het vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd aan de orde. Deze spitst zich toe op de vraag bij welke beroepen het leerlingwezen ophoudt en het vormingswerk begint. De noodzaak van een nauwere samenwerking tussen leerlingwezen en vormingswerk met daarnaast een duidelijke afbakening van de beide terreinen, opdat de jeugdige zelf meer doelbewust zijn keuze kan bepalen, werd in het afgelopen jaar ook blijkens de discussie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal steeds meer gevoeld.

De specifieke maatregelen ter bevordering van de continuïteit in de opleiding, die in verband met de jeugdwerkloosheid werden getroffen, vonden ook in het verslagjaar toepassing, zij het dat hiervan in belangrijk mindere mate gebruik behoefde te worden gemaakt.

Met betrekking tot het werkgelegenheidsbeleid op langere termijn in relatie tot opleiding en vorming kwam het interdepartementale overleg op gang. Gestreefd wordt naar een zodanige formulering van de probleemstelling, dat deze de basis kan vormen voor een gecoördineerd beleid van de betrokken departementen.

In het bijzonder ten aanzien van de problematiek, die voortvloeit uit de koppeling van de leer- en arbeidsovereenkomst is de Sociaal Economische Raad verzocht te adviseren over de vraag of er met het oog op het belang van de vakopleiding aanleiding bestaat tot het bevorderen van wijzigingen in de positie van de leerling in het bedrijf en indien deze vraag in bevestigende zin beantwoord wordt aan te geven welke maatregelen op kortere en langere termijn kunnen worden genomen.

11 VORMINGSWERK VOOR LEERPLICHTVRIJE JEUGD

In het verslag over het jaar 1967 werd reeds gewezen op de conjunctuurgevoeligheid van het vormingswerk. Mede onder invloed van de eind 1967 en begin 1968 nog stagnerende economische bedrijvigheid vertoonde de deelneming aan het vormingswerk in het verslagjaar enige verdere teruggang. Daarbij speelde ook een rol de afnemende belangstelling voor het vormingswerk van de oudere meisjes, die de vormingsinstituten buiten bedrijfstijd, meestal des avonds, bezoeken.

Bij beschikking van 1 augustus 1968 nr. V.L.J. 118.363 is de rijksregeling subsidiëring vormingswerk leerplichtvrije jeugd 1964 met ingang van 1 september 1967 gewijzigd. Het subsidiepercentage in de personeelskosten voor de groep van deelnemers, niet ouder dan 18 jaar, die aan het vormingsprogramma overdag deelnemen, is van 50 % op 70 % gebracht. Voor zover deze groep aan het vormingsprogramma des avonds deelneemt bleef het subsidiepercentage op 50 % gehandhaafd met het vooruitzicht, dat per 1 september 1968 voor deze categorie deelnemers een subsidiepercentage van 40 % in alle kostensoorten zal gelden. Indien aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, kan met ingang van 1 september 1968 een verdergaande verbetering tot 100 % voor de groep niet ouder dan 18 jaar, die aan het vormingsprogramma overdag deelneemt, tot stand komen. Voorts is de maximumgrens van het subsidiepercentage voor de hier bedoelde groep deelnemers, indien door gemeente en/of provincie wordt medegesubsidieerd, van 90 % verhoogd tot 97 %. Dit betekent, dat indien het totale subsidie, dat een vormingsinstituut (of landelijke organisatie voor het vormingswerk) ontvangt van rijk, provincie en/of gemeente, meer bedraagt dan 97 %, het rijkssubsidie kan worden verlaagd met het bedrag waarmee deze 97 % wordt overschreden.

De bij beschikking van 16 februari 1967 nr. 21.445 afd. V.L.J. ingestelde Commissie vorming en onderwijs leerplichtvrije jeugd, die een advies zal uitbrengen inzake de vormgeving en de invoering van een wettelijke verplichting tot het volgen van niet-volledig dagonderwijs of het deelnemen aan vormingswerk, is met de werkzaamheden zover gevorderd, dat haar rapport in de loop van 1969 kan worden verwacht.

De algemene maatregel van bestuur, gebaseerd op de artikelen 61 tot en met 63 van de Wet op het voortgezet onderwijs, is in concept gereed.

Bij het op de Wet, houdende instelling van een Onderwijsraad, berustende Koninklijk besluit van 12 juni 1968, nr. 14 (Nederlandse Staatscourant 1968, nr. 104), heeft een nieuwe verdeling van de Onderwijsraad in afdelingen plaats gevonden. Daarbij werd onder meer een zesde afdeling ingesteld voor het vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd. Deze afdeling bestaat voorschots uit drie leden: de heren mr. O. V. L. Guernonprez, directeur van de Volkshogeschool te Bergen (N.-H.) en secretaris van het Bureau Européen de l'Education Populaire, dr. A. L. M. Knaapen, personeelschef van de Provinciale Noordbrabantse Electriciteitsmaatschappij N.V. te 's-Hertogenbosch, en mej. ds. mr. M. A. Klomp. Op 6 november 1968 werden de leden geïnstalleerd door de waarnemend algemeen voorzitter van de Onderwijsraad.

Deze maatregel sluit aan bij de plaats die het vormingswerk in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs heeft verkregen.

Bij het begin van het schooljaar 1967-1968 werd het vormingswerk verzorgd door 327 vormingsinstituten met in totaal 41.164 deelnemers(sters).

Van deze instituten waren er 174 bij de Nationale Stichting voor Mater Amabilisscholen, 77 bij het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd en 76 bij de Landelijke Katholieke Stichting Levensscholen aangesloten. In de loop van dat jaar vond, met name bij een aantal instituten aangesloten bij het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd, bestuursconcentratie plaats. Hierdoor kan een efficiënter gebruik van leiding en verder personeel worden verkregen.

Het aantal meisjes dat aan het vormingswerk deelnam, bedroeg 24.474 of 66,7% (vorig jaar 67,8%); het aantal jongens 13.690 of 33,3% (vorig jaar 32,2%). De bij het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd aangesloten instituten telden 6.071 meisjes of 14,9% (14,7%) en 5.282 jongens of 12,9% (12,8%); de bij de Nationale Stichting voor Mater Amabilisscholen aangesloten instituten 21.403 meisjes of 51% (53,1%) en de bij de Landelijke Katholieke Stichting Levensscholen aangesloten vormingsinstituten 8.408 jongens of 20% (19,4%) van het totale aantal deelnemers(sters). Onder de hierboven vermelde aantallen jongens bevonden zich 3.482 die de vormingsinstituten bezochten ingevolge de voorwaarde vermeld in artikel 9, derde lid, onder c, en vierde lid van de Arbeidswet 1919.

In verband met de verminderde werkgelegenheid, zoals deze zich nog in het laatste kwartaal van 1967 en de eerste helft van 1968 voordeed, werden voor zover nodig bepaalde faciliteiten verleend om de vormingsinstituten in de betrokken regio's in staat te stellen specifieke cursussen ten behoeve van werkeloze jeugdigen te organiseren. Deze cursussen waren doorgaans slechts van beperkte duur — n.l. voor de periode van de werkeloosheid — en werden afgestemd op de bijzondere problematiek en behoeften van deze jeugdigen. In het jaar 1967-1968 werden deze cursussen door ongeveer 500 werkeloze jeugdigen bezocht. Dit aantal komt niet volledig tot uitdrukking in de hierboven verstrekte cijfers.

12 SCHRIFTELIJK ONDERWIJS

Nadere bestudering ten departemente van de materie inzake het toezicht op de instellingen voor schriftelijk onderwijs heeft geleid tot een aantal wijzigingen in het desbetreffende voorontwerp van wet. Die wijzigingen waren van zodanige aard, dat het noodzakelijk bleek over het nieuwe voorontwerp wederom de Stichting Inspectie van het schriftelijk onderwijs (I.S.O.) en de Vereniging van erkende instellingen voor schriftelijk onderwijs (V.I.S.O.), te horen. Na deze tweede 'hearing', die ultimo september 1968 plaats vond, werd het voorontwerp in zijn nieuwe vorm opnieuw naar de Onderwijsraad om advies gezonden. De raad was, gezien de korte nog ter beschikking staande tijd, niet in de gelegenheid nog in het verslagjaar advies uit te brengen.

Bij Koninklijk besluit van 10 mei 1968 werd bij de Onderwijsraad met ingang van genoemde datum onder meer ingesteld een afdeling voor het middenstandsonderwijs, het economisch en administratief onderwijs en het schriftelijk onderwijs. Bij Koninklijk besluit van 8 oktober 1968 nr. 35, werden tot lid van deze zevende afdeling benoemd, de heren A. Stoel, hoofd van de afdeling Onderwijs en personeelsvoorlichting van de Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabrieken N.V. te IJmuiden, J. van Hemert, staffunctionaris bij het Hoofdbedrijfschap Ambachten en drs. G. A. J. Jansen, directeur van het Katholiek Pedagogisch Bureau. Op 6 november 1968 vond de installatie van de nieuwbenoemde leden plaats door de waarnemend algemeen voorzitter van de Onderwijsraad, de heer dr. J. Selman.

De samenwerking met de Stichting Inspectie van het schriftelijk onderwijs bestond ook in het jaar 1968 in het toekennen van een subsidie en het deelnemen aan de bestuursvergaderingen. Daarnaast vond regelmatig overleg plaats met de inspecteur van de stichting. Het contact tussen de erkende instellingen van schriftelijk onderwijs en de afdeling schriftelijk onderwijs van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen werd gefintensiveerd. Er vonden regelmatig besprekingen plaats. Ook werd contact gelegd tussen belanghebbenden uit de sector van het schriftelijk onderwijs en andere afdelingen van het ministerie.

Een moeilijk punt voor de instellingen voor schriftelijk onderwijs blijft, dat de definitieve programma's van de eindexamens in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs nog niet zijn vastgesteld. Op een desbetreffende bij gelegenheid van de begrotingsbehandeling 1969 door de Tweede Kamer der Staten-Generaal gestelde vraag deelde de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen mede, dat ook de wensen, die terzake in kringen van het schriftelijk onderwijs bestaan, bij de opstelling van de algemene maatregelen van bestuur, bedoeld in de artikelen 30 en 60 van de Wet op het voortgezet onderwijs, in overweging zullen worden genomen.

Bij de inspectie schriftelijk onderwijs stonden ultimo 1968 45 instellingen voor schriftelijk onderwijs als erkend genoteerd. Aan het einde van 1967 was dat aantal 46. Een

instelling werd derhalve van de lijst van erkende instellingen afgevoerd. Een zestal nieuwe aanvragen voor erkenning is bij de stichting in behandeling.

De in het vorige Onderwijsverslag aangekondigde statistiek betreffende de erkende instellingen, die zou worden samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek, kwam gereed en werd gepubliceerd onder de titel: 'Statistiek van het schriftelijk onderwijs op 1 maart 1967 (met cijfers over het gehele jaar 1966)'.

In tegenstelling tot vorige statistische onderzoeken, waarbij alle instellingen die zich op enigerlei wijze met schriftelijk onderwijs bezighielden in de tellingen werden opgenomen, beperkt het onderhavig onderzoek zich tot twee categorieën, n.l. de instellingen, ressorterende onder I.S.O. (42 in totaal) en de instellingen, niet begrepen onder de vorige, waarvan de examens onder toezicht staan van het Ministerie van Economische Zaken (eveneens 42). Het totale aantal geregistreerde cursussen op 1 maart 1967 bedroeg 1.298; het aantal cursisten op die datum was 194.808. Een rechtstreekse vergelijking tussen deze aantallen en de aantallen, geregistreerd op 31 december 1960, is uiteraard niet mogelijk vanwege de andere opzet. Om toch tot een enigszins verantwoorde vergelijking te komen, zijn in onderstaande tabel (overgenomen uit meergenoemde statistiek) alleen opgenomen de instellingen voor schriftelijk onderwijs, die op beide teldata bestonden. Uit de tabel blijkt de verhoogde belangstelling voor het schriftelijk onderwijs.

Aantal cursussen en aantal cursisten op 31 december 1960 en op 1 maart 1967

categorieën	cursussen		cursisten		toeneming
	31.12.1960	1.3.1967	31.12.1960	1.3.1967	afneming (%)
I Onderwijsdiploma's	119	145	19.999	25.849	+ 29
II Handel en administratie	204	237	28.306	59.625	+111
III Overheidsinstellingen	11	11	681	1.349	+ 98
IV Techniek, land- en tuinbouw, andere vakopleidingen:					
a techniek	300	398	30.090	31.728	+ 5
b land- en tuinbouw	30	27	2.538	2.443	- 4
c andere vakopleidingen	43	55	4.040	7.494	+ 85
Totaal IV	373	480	36.668	41.665	+ 14
V Algemene ontwikkeling	181	236	27.016	48.792	+ 81
VI Cursussen voor leidinggevenden	29	32	2.167	3.591	+ 66
VII Overige cursussen	4	—	2.531	—	-100
Algemeen totaal	921	1.141	117.368	180.871	+ 54

Ten slotte kan nog vermeld worden, dat contact werd opgenomen met het interdepartementale overlegorgaan, dat zich zal bezighouden met de bestudering van de problematiek in het kader van de permanente educatie. Daarbij is met name aandacht gevraagd voor het belang van het schriftelijk onderwijs ter zake.

K Wetenschappelijk onderwijs

ALGEMEEN

Het jaar 1968 werd, voor wat het wetenschappelijk onderwijs aangaat, in grote mate gekenmerkt door de nu eens explosieve dan weer meer evenwichte wijze, waarop de drang naar vernieuwing van de universiteit — en vaak tegelijk ook van de gehele maatschappij — zich in binnen- en buitenland deed gevoelen. Mogen de explosieve uitingen het jaar 1968 in sommige opzichten memorabel hebben gemaakt, het zijn veel-
eer de meer bezonnen pogingen tot structuurwijzigingen, die het jaar een onderwijskundige gedenkwaardigheid hebben gegeven. Deze zullen dan ook voornamelijk in het hiernavolgende ter sprake worden gebracht.

Evensal in 1967 stonden in 1968 bij het beleid ten aanzien van het wetenschappelijk onderwijs de volgende drie kernvraagstukken centraal: de toeneming van het aantal studenten, de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs en de daarmee samenhangende verkorting van de studieduur, en de samenwerking en taakverdeling tussen de universiteiten en hogescholen.

Om de toeneming van het aantal studenten — van 70.840 in 1967 naar 78.306 in 1968 — op adequate wijze te kunnen opvangen, was het allereerst nodig zich een beeld te vormen van de toekomstige ontwikkeling van het studentenaantal, waarbij tevens de maatschappelijke behoefte aan academici in het oog moest worden gehouden. Een belangrijke bijdrage tot een beter inzicht vormde het in augustus gepubliceerde rapport 'Aantallen academici tot 1980; vraag en aanbod' dat door de Commissie voor statistisch onderzoek van de Academische Raad werd samengesteld.

Daarnaast zijn talrijke activiteiten te noemen, die werden ondernomen om aan de situatie van dat ogenblik het hoofd te kunnen bieden. Naast de voortschrijdende uitvoering van bouwplannen van alle universiteiten en hogescholen, moest ook weer gebruik worden gemaakt van tijdelijke voorzieningen door middel van huur of door bestemmingswijzigingen van oude gebouwen, die door de nieuwbouw waren vervangen.

Desondanks stelde de toeloop een aantal studierichtingen voor grote problemen. De meeste zorgen baarde ook in 1968 het medisch en het tandheelkundig onderwijs. Dankzij het werk van plaatsingscommissies — waarvan ook een voor de biologie-studenten in het leven werd geroepen — enerzijds en de toepassing van wachtlijsten anderzijds kon provisorisch aan de situatie tegemoet worden gekomen. Bij de tandheelkunde bood de Vrije Universiteit een belangrijke verruiming van de plaatsingsmogelijkheid door instelling op zeer korte termijn van een vijfde subfaculteit.

In verband met de overbevolking van de medische faculteiten is op 30 oktober 1968 bovendien een bijzondere adviesgroep — de 'commissie-Verdam' of de 'Commissie van wijze mannen' — ingesteld, die vooral moest zoeken naar oplossingen op korte termijn. Daar deze commissie eerst in 1969 zou kunnen adviseren en in dat jaar bovendien een raming van de artsenbehoefte door de Gezondheidsraad werd verwacht, was het wenselijk een beslissing over de vestiging van een achtste medische faculteit op

te schorten, waarover de 'studiecommissie-Van Walsum' op 29 november 1968 aan de minister haar eindadvies uitbracht.

Op grond van de door deze studiecommissie-Van Walsum gebezigde ramingen van het aanbod van studenten en van de behoefte aan artsen, waarbij aan de laatstgenoemde factor een groter gewicht werd toegekend, alsmede op basis van de opleidingscapaciteit der bestaande faculteiten der geneeskunde, adviseerde de meerderheid de oprichting van de achtste medische faculteit op zodanige wijze voor te bereiden, dat deze omstreeks 1980 zal kunnen functioneren.

Hoewel omtrent de keuze van de vestigingsplaats in de commissie geen unanimititeit bestond, gaf zij in haar rapport toch een volgorde van voorkeur aan. De meerderheid der commissie was geporteerd voor aansluiting van de achtste medische faculteit aan een bestaande instelling van wetenschappelijk onderwijs, waarbij de voorkeur uitging naar Noord-Brabant, waarop Twente volgde. Tenslotte was er ook nog een groep van voorstanders voor Maastricht. De stedendriehoek Apeldoorn-Deventer-Zutphen en Zwolle komt naar de mening van de commissie niet voor de achtste medische faculteit in aanmerking.

Ten behoeve van de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs is in het verslagjaar belangrijk basismateriaal aangedragen. Van grote betekenis was de in het najaar door de Regeringscommissaris voor het wetenschappelijk onderwijs, prof. dr. K. Posthumus, gepubliceerde discussienota: 'De universiteit; doelstellingen, functies en structuren'. De 'nota-Posthumus' miste zijn bedoelde effect niet; in alle universiteiten en ook daarbuiten werd terstond met de discussies begonnen, waarbij het soms tot interessante, maar niet altijd even bruikbare tegenvoorstellen kwam.

Een andere voor de vernieuwing van het onderwijs belangrijke gebeurtenis was het 'Tweede Nationaal Congres Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs', dat in september 1968 in Utrecht werd gehouden. Door dit congres bleek weer eens te meer, dat de onderwijsresearch ook in deze sector van onderwijs tot ontplooiing is gekomen — wat ook blijkt uit de groeiende stroom rapporten —, maar nog niet in de denkwereld van een ieder is geïntegreerd. Nadat in de voorgaande jaren de meeste universiteiten en hogescholen waren overgegaan tot het oprichten van een centrum van onderzoek van het wetenschappelijk onderwijs, gaf de Technische hogeschool te Eindhoven een nieuwe impuls aan deze institutionele ontwikkeling door de instelling van een lectoraat in de onderwijsresearch.

Het was overigens niet alleen de structuur van het wetenschappelijk onderwijs, maar ook de organisatie, waarover in het verslagjaar 'kritisch' — welk woord met een nieuwe betekenis lijkt uitgebreid — werd nagedacht. Een prikkel daartoe vormde het vóór zijn publikatie in maart 1968 al opzienbarende 'rapport-Maris': 'Zelfstandige taakvervulling van de universiteit en hogeschool'.

Hoewel de Academische Raad zich uiteindelijk op 22 juni 1968 van het rapport van de commissie-Maris distantieerde — en later over hetzelfde onderwerp een discussie-nota verspreidde —, had dit in elk geval het gevolg, dat ook op het organisatorische aspect

van het wetenschappelijk onderwijs de volle aandacht werd gevestigd. Een neven-effect was, dat de Academische Raad, zelf ook niet onberoerd door de geest van vernieuwing waartoe hij onmisbare bijdragen heeft geleverd, overging tot introspectie. De discussie zowel over de structurele als over de organisatorische vernieuwing van het wetenschappelijk onderwijs ging gepaard met een toenemende communicatie tussen bestuurders en docerenden enerzijds en de studenten anderzijds. In dit verband dient ook te worden genoemd het frequente overleg van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen met het bestuur van de Nederlandse Studentenraad.

Het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs werd ook kritisch besproken in een van 27 tot 29 maart 1968 gehouden vergadering van het Committee for Scientific and Technical Personnel van de O.E.C.D. in het kader van haar besprekingen over onderwijsbeleid en -planning in de lidstaten. De kritiek richtte zich onder andere op de geïsoleerde positie van het wetenschappelijk onderwijs ten opzichte van het overige onderwijs, op de te grote academische vrijheid en op de te lange studieduur.

De ontwikkeling van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, welke tendeert naar steeds verder gaande specialisaties, noopt tot een nauwe samenwerking en taakverdeling tussen de instellingen van wetenschappelijk onderwijs. Uit de krachtens artikel 97 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs door de universiteiten en hogescholen ingediende ontwikkelingsplannen voor het tijdvak 1969-1972, bleek, dat men steeds meer oog krijgt voor dit zgn. derde kernprobleem en dat reeds vormen van samenwerking tot stand zijn gebracht.

WETGEVING EN BESTUUR

Bij Wet van 10 juli 1968 (Stb. nr. 422) is de Wet op het wetenschappelijk onderwijs gewijzigd ter verruiming van de toegang tot de examens, door h.b.s.-abituriënten alsnog toegang te verlenen tot alle examens in de faculteit der rechtsgeleerdheid onder dezelfde voorwaarden, waaronder zij thans reeds toegang hebben tot de examens van de notariële en fiscaal-juridische studierichting.

Bij Wet van 2 oktober 1968 is een interimregeling tot stand gebracht betreffende het percentage van de bijdrage uit 's rijks kas aan de bijzondere universiteiten en hogescholen voor het dienstjaar 1968 en aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam voor de dienstjaren 1966, 1967 en 1968 (Stb. nr. 507). Voor de bijzondere instellingen voor wetenschappelijk onderwijs werd de reeds bestaande interimregeling van 98,5% verlengd, terwijl voor de gemeentelijke universiteit te Amsterdam een interimregeling werd getroffen, waardoor voor de jaren 1966-1968 de rijksbijdrage eveneens op 98,5% werd gesteld.

In dit verband dient te worden vermeld dat de Werkgroep regeling financieel beheer universiteiten en hogescholen, die onder voorzitterschap stond van prof. mr. D. Simons, op 26 juli 1968 haar rapport heeft uitgebracht. Daarin is een voorstel opgenomen tot een gemeenschappelijke wettelijke regeling van de financiële bepalingen voor de

openbare en bijzondere universiteiten en hogescholen. Het rapport werd vervolgens toegezonden aan de Werkgroep subsidiëring bijzonder wetenschappelijk onderwijs en aan de Werkgroep herziening subsidiëregeling gemeentelijke universiteit ten behoeve van hun arbeid aan de ontwerpregelingen van de subsidiëring van de bijzondere universiteiten en hogescholen en van een nieuwe verhouding tussen Rijk, gemeente Amsterdam en Gemeentelijke universiteit bij een rijksbijdrage voor die universiteit voor 100%.

Bij Koninklijk besluit van 15 september 1968 (Stb. nr. 484) werd door wijziging van het Academisch Statuut de keuzemogelijkheid met betrekking tot de bijvakken voor het doctoraal examen in de algemene taalwetenschap verruimd.

Bij Koninklijk besluit van 8 oktober 1968 (Stb. nr. 500) werd het Academisch Statuut ter zake van de examenprogramma's van de studierichting der geneeskunde gewijzigd. Ten slotte werd bij Koninklijk besluit van 29 november 1968 (Stb. nr. 648) het 'Collegegeld-besluit openbare en technische rijks Hogescholen' gewijzigd.

Op 24 april 1968 werd een wetsontwerp ingediend tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, in verband met de regeling van academische ziekenhuizen bij openbare universiteiten en de verlening van rechtspersoonlijkheid aan deze ziekenhuizen.

COMMISSIES

Op 25 januari 1968 werd de Commissie harmonisatie studiesteen geïnstalleerd.

Op 30 januari 1968 is de Commissie honorering wetenschappelijk korps medische faculteiten ingesteld. Tot voorzitter is benoemd J. Smallegenbroek, lid van de Raad van State. De commissie heeft tot taak de herziening van de honorering van de wetenschappelijke staf van de medische faculteiten — de zogenaamde 'Querido-regeling' — te bestuderen, beginselen van de eventuele nieuwe regeling samen te stellen en maatregelen voor te bereiden om de overgang van de huidige naar de nieuwe regeling te vergemakkelijken.

De Studiecommissie coördinatie technisch wetenschappelijk onderwijs-hoger technisch onderwijs bracht op 6 maart 1968 haar tweede interimadvies uit. Dit interimadvies omvatte het voorstel om aan het diploma van de hogere technische school de kwalificatie van ingenieur te verbinden met de afkorting ing. achter de naam.

Eveneens op het gebied van de samenhang wetenschappelijk onderwijs-hoger beroeps-onderwijs werd op 15 juli 1968 de Studiecommissie coördinatie wetenschappelijk onderwijs-sociale academies geïnstalleerd. Deze commissie, die onder voorzitterschap van prof. dr. F. L. R. Sassen werd gesteld, kreeg tot opdracht onder meer een onderzoek te verrichten naar de overgang van de sociale academies en de voortgezette opleidingen naar de faculteiten der sociale wetenschappen en omgekeerd, en naar de wijze waarop deze faculteiten kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van de sociale academies en de voortgezette opleidingen op het gebied van het maatschappelijk werk.

Door de Commissie reken- en informatieverwerkende apparatuur wetenschappelijk

onderwijs en onderzoek (CRIVA) is in 1967 een enquête verricht onder de instellingen van wetenschappelijk onderwijs om een inzicht te verkrijgen in de daar geïnstalleerde rekenapparatuur. De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd in bijlage IV van de memorie van toelichting bij de begroting voor onderwijs en wetenschappen voor het jaar 1969.

Op 17 oktober 1968 werd het Centraal Overlegorgaan Personeel Wetenschappelijk Onderwijs (C.O.P.W.O.) geïnstalleerd. Dit overlegorgaan dat onder voorzitterschap kwam te staan van mr. F. L. Rutgers, is bedoeld als voorloper van de Commissie voor georganiseerd overleg, die krachtens het toekomstige rechtspositiereglement voor het personeel in dienst van het wetenschappelijk onderwijs zal worden ingesteld.

In samenwerking met de staatssecretaris van sociale zaken en volksgezondheid kwam op 12 november 1968 de Affiliatieadviescommissie tot stand. Tot voorzitter van deze commissie werd benoemd mr. F. L. Rutgers. De commissie kreeg tot taak de advisering omtrent het op korte en langere termijn te voeren beleid met betrekking tot de affiliatie tussen universiteiten en niet-academische ziekenhuizen ten behoeve van het klinisch onderwijs aan studenten in de geneeskunde tegen de achtergrond van een toekomstige samenwerking in ruimer verband tussen de academische en niet-academische ziekenhuizen.

In dit verband moet ook genoemd worden het rapport dat het Informeel overleg affiliatie met niet-academische ziekenhuizen op 29 maart 1968 heeft uitgebracht. Deze niet-officiële commissie kwam tot de conclusie, dat het beddenbestand van de academische ziekenhuizen voor het onderwijs van de medische studenten onvoldoende was en daarom zou moeten worden uitgebreid met 'niet-academische bedden'.

Twee commissies zijn bij de algemene inleiding van dit hoofdstuk reeds ter sprake gebracht, nl. de op 30 oktober 1968 ingestelde Bijzondere adviesgroep medische opleiding, die onder voorzitterschap van prof. mr. P. J. Verdam werd gesteld, en de onder voorzitterschap van mr. G. E. van Walsum staande Studiecommissie achtste medische faculteit, die in november 1968 haar eindadvies uitbracht. Het rapport werd op 12 december 1968 voor publikatie vrijgegeven.

Van de zijde van de Academische Raad werden verschillende belangrijke rapporten gepubliceerd, waarvan reeds enkele genoemd werden: het in maart 1968 gepubliceerde rapport van de Commissie ad-hoc onderzoek zelfstandige taakvervulling van de universiteit en hogeschool, die onder voorzitterschap van ir. A. G. Maris stond, en de door de Commissie voor statistisch onderzoek — voorzitter prof. dr. J. J. J. Dalmulder — in augustus 1968 uitgebrachte prognose over aanbod van en behoefte aan academici tot 1980.

Het rapport van de Commissie studentenaangelegenheden — getiteld: 'De organisatorische structuur van de studentenvoorzieningen' — werd in het meinumnummer van 'Universiteit en Hogeschool' gepubliceerd.

Eveneens in mei 1968 werd het rapport van de Commissie algemene vraagstukken weten-

schappelijk onderzoek onder de titel 'Intra-universitair onderzoekbeleid' uitgebracht. In april 1968 werd door de Commissie ad-hoc structuur van het wetenschappelijk corps, die onder leiding stond van prof. dr. F. H. L. van Os, bij de Academische Raad een eindrapport ingediend over de structuur van het wetenschappelijk corps en over de maatregelen, die zouden kunnen leiden tot het verlenen van een positie aan de wetenschappelijke medewerkers die in overeenstemming is met hun betekenis voor het wetenschappelijk onderwijs. Bij de behandeling van het rapport besloot de raad er geen uitspraak over te doen, maar het aan de minister en aan de universiteiten en hogescholen toe te zenden, onder toevoeging van een beknopte weergave van de discussies in de raad. In juli 1968 werd aan het rapport door gedrukte uitgave algemene bekendheid gegeven.

STUDENTEN

Blijkens gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek steeg het aantal eerstejaars studenten van 13.501 in oktober 1967 naar 15.965 in oktober 1968, hetgeen een stijgingspercentage van 18% betekent. Dit betekende een belangrijke afwijking van de tendens van de drie voorafgaande jaren die juist een aanzienlijke afremming van de stijging te zien gaven.

In februari vonden de studentenverkiezingen voor de grondraden en de Nederlandse Studentenraad (N.S.R.) plaats. Deze liepen uit op een grote overwinning door de Studenten Vakbeweging (S.V.B.) en een teruggang van het Nederlands Studenten Akkoord (N.S.A.), dat vooral te lijden had van de slechte opkomst. Na enig vallen en opstaan werd de N.S.R. het verdere jaar geleid door een bestuur met een volledig S.V.B.-signatuur.

CONGRESSEN

Op 8 en 9 april 1968 organiseerden de Koninklijke Academie van Wetenschappen en de Academische Raad een congres in de Ridderzaal met als thema 'Leven met de wetenschap'.

De Vereniging van Academici bij het wetenschappelijk onderwijs (V.A.W.O.) hield op 21 mei 1968 in Utrecht een symposium onder de titel 'Externe invloed op academisch onderwijs'.

De Algemene Studenten Vereniging Amsterdam (A.S.V.A.) organiseerde van 3 tot 5 juni 1968 een congres met als centraal thema: de grondslagen van de onderwijs-financiering.

Het op 13 en 14 september 1968 in Utrecht gehouden Tweede Nationaal Congres Onderzoek van Wetenschappelijk Onderwijs kwam reeds eerder in dit hoofdstuk ter sprake.

De Vereniging voor de Staathuishoudkunde hield op 30 november 1968 een congres over de economie van het onderwijs.

VOORLICHTING

In januari van dit verslagjaar verscheen het eerste nummer van de publikatie 'Straks Studeren', dat wordt samengesteld door de Landelijke Commissie voor Academische Studievoorlichting.

Een andere vorm van studievoorlichting werd verzorgd door de Stichting TELEAC die in samenwerking met de Raad van Voorlichtingsambtenaren bij het wetenschappelijk onderwijs en de Landelijke Commissie voor Academische Studievoorlichting in mei 1968 met de uitzending van de serie 'Universiteit en Hogeschool' begon.

DEEL II

Bijzonder gedeelte

Bijlage bij het verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1968

1 Inspectie kleuteronderwijs

ALGEMEEN

De nieuwe onderwijswetgeving heeft in het afgelopen jaar in versterkte mate de aandacht van de onderwijswereld en de ouders beziggehouden. Men is zich ernstiger gaan bezinnen op het totaal van opvoeding en ontwikkeling van de kinderen, die in schoolverband zijn opgenomen. In speel-leerklassen en in brugklassen resulteert het denken over de geleidelijkheid van de geestelijke groei van het kind en over de diversiteit van de kinderen in aanleg en geaardheid.

Dit is een verheugend verschijnsel en als zodanig waard om, hoe overigens de praktische uitwerking ook zijn moge, genoemd te worden in het verslag betreffende het kleuteronderwijs. Juist bij de aansluiting op het basisonderwijs immers is de soepele overgang voor kleuters van gelijke leeftijd maar met verschil in rijpheid belangrijk.

De methodische en didactische aanpak zijn van veel meer gewicht dan het van de kleuterschool overgenomen ontwikkelingsmateriaal.

Het is van de grootste urgentie, dat de pedagogische centra voortgaan, meer nog dan tot op heden is geschied, het onderwijzend personeel uit de kleuterscholen en uit het basisonderwijs tezamen te brengen en te trachten de mentaliteit te beïnvloeden en een openheid naar twee kanten te bevorderen. Het kleuteronderwijs kan het gesprek met het basisonderwijs ook niet ontberen, omdat het in velerlei opzicht heeft vóór te bereiden op de volgende ontwikkelingsfase. De leidsters zullen daardoor de zin van haar inspanning duidelijker gaan zien en meer gericht bezig zijn met de kleuters, wanneer zij inzicht hebben in de eisen van de methodiek en didactiek van het moderne basisonderwijs.

DE SCHOLEN

Het is een gelukkige omstandigheid dat kleuterscholen in de regel op een niet te grote afstand van de basisscholen werden gebouwd. Ter bevordering van bovengenoemde ontwikkeling en mede om andere praktische argumenten zou het van betekenis kunnen zijn dat bij scholenbouwplanning nog meer dan voorheen aandacht wordt besteed aan de ligging van beide scholen ten opzichte van elkaar, waardoor samenwerking wordt bevorderd. Uit het onopzettelijk contact kan de waardering groeien onder het personeel, waardoor het gesprek meer vruchtbaar wordt. Ook bij de aanschaffing van ontwikkelingsmateriaal zou overleg mogelijk zijn.

GEBOUWEN

In het afgelopen jaar is het aantal kleuterscholen toegenomen, al of niet samenhangend met nieuwbouw en verbouw van bestaande gebouwen. In twee Limburgse inspecties is door speciale medewerking een verheugend aantal kleuterscholen gebouwd. Daar zal de algemeen te constateren achterstand over

enkele jaren ingehaald zijn. Uit de overige inspecties zijn de berichten nog niet zo optimistisch. Vooral in nieuw gebouwde wijken van grotere steden kan aan de behoefte niet worden voldaan. Noodvoorzieningen moeten nog al te vaak een voorlopige oplossing brengen.

DE LEIDSTERS

De bezetting met kleuterleidsters was overal voldoende, omdat een overschot de vervanging waarborgde.

Over het algemeen wordt door het leidsterscorps met grote toewijding gewerkt. Uit de verslagen blijkt echter, dat de juist geslaagde leidster nog niet geheel opgewassen is tegen de zware taak om een veertigtal kleuters individueel te benaderen en met alle mogelijkheden van het kleuteronderwijs de kleine kinderen te dienen; een opgave, die zelfs ook voor ervaren leidsters zwaar blijkt te zijn. Nu er een overschot aan kleuterleidsters is, zou de mogelijkheid bestaan het maximum aantal kleuters per groep te doen verlagen. Echter een voldoende aantal lokalen is nog niet aanwezig om deze wens in vervulling te doen gaan.

In de verslagen wordt enerzijds melding gemaakt van een snelle doorstroming van leidsters in verband met huwelijk, anderzijds blijkt, vooral in de grote steden, dat de jonge leidsters na hun huwelijk als leidster werkzaam wensen te blijven.

DE INTELLECTUELE FORMING VAN DE KLEUTER

De bestudering van bovengenoemd onderwerp is voor 1968 op verzoek van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen centraal gesteld en zal na de voorafgaande beschouwingen verder de inhoud van dit verslag bepalen. Het gestelde onder de algemene beschouwingen en de situatie van scholen en personeel bevatten wezenlijke elementen ter bevordering van de intellectuele ontwikkeling.

De kwaliteit van het kleuteronderwijs is bepalend voor de intellectuele ontwikkeling van de kleuter, die reeds in het gezin is aangevangen. De intellectuele vorming is nl. geen zaak van de school alleen. Alle activiteiten, die tot de ontwikkeling van het verstand leiden, stellen een bepaalde voorwaarde, te weten: een goed geprepareerde omgeving.

Het eerste milieu, het gezin, is van grote invloed op het niveau van de ontwikkeling. Kinderen uit probleemgezinnen blijven duidelijk achter bij die uit normale gezinnen, waar met het kind gespeeld en gesproken wordt.

In dit verband kan vermeld worden, dat bij een onderzoek op een kleuterschool uitsluitend bestemd voor kleuters uit probleemgezinnen, van de 31 kleuters, die wat hun leeftijd betreft voor plaatsing op een lagere school in aanmerking kwamen, er 29 niet schoolrijp waren.

Weliswaar is dit een accent-geval, doch dit voorbeeld laat duidelijk zien wat verwaarlozing (en verwenning staat hiermee op één lijn) in welk milieu dan ook, voor gevolgen heeft.

De persoonlijke gegevens van een kind zijn niet voorbij te zien en ieder kind heeft recht op optimale ontwikkelingskansen. Het gezin blijft als klankbodem van grote betekenis, doch de kleuterschool is zich bewust van haar opdracht het kind een kans te geven tot algehele ontplooiing. De verslagen van de inspectrices vermelden, dat uit een gesprek met kleuterleidsters over de intellectuele ontwikkeling van de kleuters soms blijkt, dat de leidsters aan „rekenen, lezen en schrijven” denken en zich niet voldoende bewust zijn dat de kleuter zich intellectueel ontwikkelt door een goede uitvoering van het gehele schema van werkzaamheden.

De markt voor ontwikkelingsmateriaal is de laatste jaren overvoerd met materiaal voor de intellectuele vorming. De term „Materiaal voor intellectuele vorming” kan misleidend werken. Het gevaar bestaat (enkele verslagen wijzen in die richting), dat men de intellectuele vorming van de kleuter te veel gaat binden aan een bepaald ontwikkelingsmateriaal. Meestal past het Fröbel- of Montessorimateriaal, dat reeds in de school aanwezig is, door zijn systematische opbouw veel beter in de ontwikkelingsgang van het jonge kind.

De stimulans die van verantwoord materiaal uitgaat voor de zelfontplooiing van het kind is noodzakelijk voor de intellectuele vorming. Bij het hanteren van Fröbel- en Montessorimateriaal wordt de waarneming gestimuleerd door er spelend en oefenend mee om te gaan. De kennis naast herkenning en beleving van kleuren en vormen schept intellectueel en ook emotioneel gezien grote kansen. Het hanteren en kennen van vormen wordt als voorbereiding op het denkend werken met letters en cijfers, symbolen van een inhoud, gezien.

Het rubriceren en het sorteren van goed gekozen lotto's geven de kleuters nieuwe prikkels tot denken en tot het trekken van conclusies. Het plaatsen in de ruimte, het benoemen van die plaatsen, verrijkt niet alleen de woordenschat van het kind, maar breidt zijn denkwereld uit. Het begrip en het functioneren van dat begrip zijn tekenen van de rijping van de kleuter. Op de goede kleuterschool beperkt men zich bijvoorbeeld niet tot het werken met spel-werkbladen voor de intellectuele vorming van het kind. Men hanteert bewust al het gegeven materiaal. De probleemstelling die het expressief werken met dit materiaal meebrengt, leidt tot ingenieuze oplossingen. Het aangeboden materiaal moet lokken naar exploratie en experiment.

De essentie van wat in de kleuterschool moet geschieden ligt niet in het aanleren van rekenen, lezen en schrijven, maar wel in het scheppen van adequate mogelijkheden voor behoeften van elk kind afzonderlijk. De stimulerende-activerende kleuterleidster, die kan luisteren en observeren, geeft hulp en trekt zich terug waar dit nodig is. Zij zal de vragen van het kind moeten

beantwoorden, ook als deze vragen-om-hulp liggen op het terrein van rekenen, lezen en schrijven. Zij mag dan materiaal aandragen en de spontane ontwikkeling dienen.

De leidsters bezinnen zich op haar taak door een speel- en werkplan waarin het programma staat aangegeven, een voortgezette bezinning volgt door het maken van notities omtrent de kleuters, hun activiteiten, over de groeps- en individuele lesjes en het aangeboden materiaal. In het gesprek met de kleuterleidsters blijkt voorts, dat naast alle onopzettelijke mogelijkheden tot verstandelijke opvoeding, zij de taalontwikkeling expliciet als middel en grondslag van de intellectuele vorming zien. Daartoe hebben vertellen, declamatie, poppenkastspel, beeld-schrift, platen bekijken en bespreken, de grootste aandacht. Over het algemeen wordt de bevordering van de totale ontwikkeling van de kleuter door de leidsters gezien als de taak, die de kleuterschool heeft te vervullen, waarbij blijkt, dat elk aspect het andere zal dienen.

Zoals gezegd, de intellectuele ontwikkeling van de kleuter staat in het middelpunt van de belangstelling nu de aandacht zo sterk gericht is op de overgang van het kleuteronderwijs naar het basisonderwijs.

Door middel van publicaties in vaktijdschriften, lezingen en onderwijsbijeenkomsten werd in het verslagjaar aan de leerkrachten ter zake voorlichting gegeven. Daarnaast besteedden de leden van het rijksschooltoezicht op het kleuteronderwijs, de docenten van de opleidingsscholen, alsmede de landelijke en gemeentelijke pedagogische centra, bijzondere aandacht aan dit aspect van de kleuterontwikkeling.

Vermeldenswaard zijn voorts de wetenschappelijke bijdragen die voortvloeien uit de projecten in probleemgebieden, geleid door het Pedagogisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Groningen en het Instituut voor Kinderpsychologie van dezelfde universiteit.

CURSUSSEN, EXPERIMENTEN EN PROJECTEN

Door samenwerking van de drie landelijke pedagogische centra werden op vele plaatsen, o.a. in Friesland, Gelderland en Noord-Holland, zgn. „kolo-cursussen” georganiseerd, bestemd voor kleuterleidsters en onderwijzers(essen) bij het basisonderwijs. De inhoud van deze cursussen had betrekking op de problematiek die gepaard gaat met de aansluiting kleuteronderwijs/basisonderwijs. De cursussen waren niet bedoeld als leidraad voor een speelleerklas. Door deskundigen uit beide onderwijssectoren zijn inleidingen gehouden.

Uitgaande van de Stichting Schoolpedagogische en Psychologische Dienst vond er in Hilversum weer een studiedag plaats met als onderwerp „Aansluiting kleuteronderwijs/basisonderwijs”. Deze studiedag was bestemd voor het corps

leidsters en onderwijzers(essen) van de protestants-christelijke- en rooms-katholieke scholen. Er werden voordrachten gehouden door verschillende deskundigen op het gebied van het kleuteronderwijs en het basisonderwijs. Daarnaast werden de medische en psychologische aspecten van het probleem belicht door onderscheidenlijk een medicus en een psycholoog.

Tijdens het schooljaar 1968-1969 werd een informatie- en begeleidingscursus „Aansluiting kleuteronderwijs/basisonderwijs” georganiseerd door de rijksopleidingsschool voor onderwijzers en onderwijzeressen „Twente” te Hengelo in samenwerking met de gemeentelijke schooladviesdienst aldaar. De grote deelname, zowel van de zijde van het kleuteronderwijs als van het basisonderwijs, bewees dat er veel belangstelling voor het onderwerp bestond.

Een soortgelijk experiment vindt plaats te Zaandam, waar het Zaans Instituut voor school- en beroepskeuze is begonnen met een algemeen psychologisch onderzoek van de leerlingen van de eerste klas van een aantal scholen voor basisonderwijs. Het doel van dit onderzoek is, kinderen van wie de prestaties door bepaalde, vaak emotionele, storingen beneden hun niveau blijven, met extra hulp van een pedagogisch-didactisch medewerkster over hun moeilijkheden heen te helpen. Bij de beoordeling van de kinderen zijn vertegenwoordigers van verschillende disciplines betrokken. Een der gesprekspartners is de kleuterleidster bij wie de leerling in de klas heeft gezeten.

De Schoolpsychologische Dienst te Haarlem is in samenwerking met de gemeentelijke inspectie op verschillende Haarlemse kleuterscholen een onderzoek begonnen naar de mogelijkheid of door een speciale begeleiding op de kleuterschool ook bij minder begaafde leerlingen betere resultaten konden worden bereikt. Rekening houdende met verschillende factoren, zoals milieu, leeftijd enz., heeft men gelijkwaardige groepen kunnen samenstellen, zodat vergelijking van een experimenteer- en een controlegroep mogelijk was. De experimenteergroep behaalde inderdaad een voorsprong op de controlegroep. Tevens bleek, dat de groep die als zwak was aangemerkt, gemiddeld de grootste vooruitgang boekte, daarentegen waren de allervaksten slechts weinig vooruitgegaan.

Het Pedagogisch Centrum in de gemeente Enschede heeft een nieuw speelwerkbladen-experiment opgezet, waaraan door 14 kleuterscholen wordt deelgenomen. Dit onderzoek blijft beperkt tot die kleuterscholen, waarvan de oudste kleuters in 1969 een van de acht scholen voor basisonderwijs zullen gaan bezoeken, waar een activeringsprogramma wordt uitgevoerd.

In Oude Pekela had een onderzoek naar het ontwikkelingsniveau van de kinderen plaats. De leiding van dit project berust bij het Pedagogisch Instituut

van de Rijksuniversiteit te Groningen, dat gedurende 3 jaren het kleuteronderwijs, basisonderwijs en voortgezet onderwijs aldaar zal begeleiden. In Stadskanaal wordt door het Instituut voor Kinderpsychologie van de Rijksuniversiteit te Groningen een onderzoek uitgevoerd op enkele scholen voor basisonderwijs en op de kleuterscholen van wie de leerlingen naar deze scholen gaan. De eerste fase: het vaststellen van het ontwikkelingsniveau, kon in 1968 afgesloten worden. Thans zal men met de tweede fase, te weten opzet en uitvoering van het leerplan, beginnen.

2 Inspectie basisonderwijs

OPLEIDINGSSCHOLEN VOOR ONDERWIJZERS

De omzetting van de eerste leerkring-oude stijl in een afdeling voor h.a.v.o.

a EXPERIMENTEN

Artikel 8 van de Wet op het voortgezet onderwijs bepaalt in het eerste lid, onder c, dat hoger algemeen voortgezet onderwijs wordt gegeven aan afdelingen van opleidingsscholen voor onderwijzers.

Op 1 september 1966 zijn zes kweekscholen begonnen met een experimentele afdeling, waarover in het Onderwijsverslag over het jaar 1967 reeds uitvoerig werd gerapporteerd. In het jaar 1968 zijn aan deze zes afdelingen en aan acht volledige h.a.v.o.-scholen de eerste examens afgenomen. De resultaten van deze examens lopen aan de verschillende scholen sterk uiteen. In het ene geval zakte een half procent van alle kandidaten, in het andere geval 37%. Het percentage geslaagden ligt bij de h.a.v.o.-afdelingen wat lager dan bij de volledige h.a.v.o.-scholen (82 tegen 88%), maar dit kan bij de verschillende herkomst van de leerlingen nauwelijks verwondering wekken. Door de sterk uiteenlopende resultaten en het geringe aantal deelnemende scholen kan men geen verantwoorde algemene conclusie trekken. De omstandigheden waaronder de leerlingen tot het examen werden toegelaten waren van school tot school nogal verschillend. Sommige scholen hadden vrij streng geselecteerd bij de toelating tot de vierde klas h.a.v.o., andere scholen minder streng of in het geheel niet. De h.a.v.o.-afdelingen aan de opleidingsscholen voor onderwijzers kregen de toestemming tot experimenteren pas toen de toelating van de leerlingen was afgesloten. Sommige scholen hadden bepaalde eisen gesteld bij de keuze van de examenvakken. Zo konden bijvoorbeeld geen exacte vakken worden gekozen zonder vooropleiding ulo-B of drie jaren middelbaar onderwijs. Andere scholen hadden geëxperimenteerd met een selectievrije periode van twee jaar en in beginsel alle leerlingen laten overgaan van h.a.v.o.-4 naar h.a.v.o.-5. Enkele andere scholen hadden bij die overgang juist streng geselecteerd.

Overigens hebben de gehouden examens wel de opvatting versterkt dat succes bij een h.a.v.o.-studie zeker niet voor alle bezitters van een u.l.o.- of m.a.v.o.-diploma is weggelegd. Indien men geen onjuiste verwachtingen wil wekken en het h.a.v.o. bovendien op niveau wil houden, blijft een zorgvuldige selectie bij de toelating geboden.

b DE NIET-EXPERIMENTERENDE OPLEIDINGSSCHOLEN VOOR ONDERWIJZERS

Voorlichting

De inspectie van de onderwijzersopleiding heeft in samenwerking met de experimenterende scholen een zestal regionaal gespreide bijeenkomsten belegd, waarin het onderwijs in de h.a.v.o.-afdeling centraal werd gesteld. Van vrijwel

alle opleidingsscholen zijn de directeur, de onderdirecteur, en één der leraren op één van deze bijeenkomsten aanwezig geweest. De pedagogische centra hebben, nu eens in afzonderlijk, dan weer in gezamenlijk optreden, vele algemene en vakbijeenkomsten georganiseerd waar hetzelfde thema werd behandeld. Bovendien hebben de experimenterende opleidingsscholen in vele contacten met individuele scholen hun ervaringen kunnen doorgeven, daarmede beantwoordend aan één van de doeleinden van het experiment. Bij haar schoolbezoeken heeft de inspectie dikwijls aanmeldingsformulieren, voorlichtingsbulletins aan ouders, roostersystemen en dergelijke aangetroffen, die in experimenterende scholen waren ontworpen of voorbereid.

Hoewel de scholen die dat wilden voldoende gelegenheid hebben kunnen vinden om zich vooraf op de nieuwe onderwijssituatie te oriënteren, moet toch worden opgemerkt, dat voorlichting en begeleiding hier ook wel in het bijzonder noodzakelijk is. De h.a.v.o.-afdelingen aan de opleidingsscholen voor onderwijzers werken in een ver vooruitgeschoven positie. Verschillende experimenterende h.a.v.o.-scholen zijn in het verslagjaar pas aan een tweede of een derde leerjaar-h.a.v.o. begonnen. De inspectie heeft dan ook maatregelen getroffen om directeurs en leraren van de h.a.v.o.-afdelingen aan de opleidingsscholen tegen het einde van het eerste cursusjaar nog eens bijeen te roepen om zich te bezinnen op datgene, wat gedaan is en wat in het tweede cursusjaar volgen moet.

Omzetting

Op 1 augustus 1968 is het eerste leerjaar van de eerste leerkring-oude stijl of verdwenen of vervangen door een eerste leerjaar van een tweejarige h.a.v.o.-afdeling. Gezien de plaats van deze afdeling in het geheel van het h.a.v.o., spreekt men bij dit leerjaar ook wel van h.a.v.o.-4. In de weinige gevallen waarin een opleidingsschool geen eigen h.a.v.o.-afdeling heeft gesticht, is er steeds sprake van nauwe samenwerking met een andere h.a.v.o.-school of -afdeling waarin wel een vierde leerjaar is ingericht.

Uit het feit dat vrijwel alle opleidingsscholen gebruik gemaakt hebben van de in artikel 8 van de Wet op het voortgezet onderwijs geboden mogelijkheid tot stichting van een h.a.v.o.-afdeling, moet men geen algemene genegenheid voor het h.a.v.o. binnen de onderwijzersopleiding afleiden. De W.V.O. laat volgens de gangbare interpretatie niet toe, dat er na 1 augustus 1968 nog met een eerste leerkring-oude stijl wordt begonnen. In hun huidige h.a.v.o.-afdelingen vinden de opleidingsscholen dus de enige mogelijkheid om u.l.o.-abituriënten met aspiraties voor de onderwijzersopleiding op te vangen. Pas als het h.a.v.o. overal tot het vierde leerjaar is gevorderd, zou de taak van de eigen h.a.v.o.-afdeling in vele gevallen door naburige scholen of afdelingen kunnen worden overgenomen. De opleidingsscholen staan in deze voor een moeilijke beslissing. Het h.a.v.o. vraagt van directeur en leraren veel tijd en aandacht en als het goed is zal het dat

blijven doen. In ons snel evoluerende onderwijs vraagt de onderwijzersopleiding eveneens om de volledige inzet van haar dienaren. Afstoting van h.a.v.o.-afdelingen zou in vele gevallen het ontstaan van te kleine opleidingsscholen tot gevolg hebben. Concentratie van opleidingsscholen is niet zo'n eenvoudige zaak als buitenstaanders vaak vermoeden.

Niettemin meent de inspectie, dat allen die bij de organisatie en de leiding van de onderwijzersopleiding zijn betrokken op dit punt voortdurend attent dienen te blijven. Concentratie van beroepsopleidingen en (of) samengaan met verwante scholen voor beroeps onderwijs bieden de onderwijzersopleiding betere perspectieven dan samengaan met scholen voor algemeen voortgezet onderwijs.

De omzetting van de eerste leerkring-oude stijl in een h.a.v.o.-afdeling is structureel een juiste stap geweest. Maar in datzelfde structuurdenken dient men zich bewust te zijn, dat deze stap vroeg of laat door andere stappen gevolgd moet worden.

Het is nog niet mogelijk een scherp beeld te vormen van het onderwijs in de h.a.v.o.-afdelingen. Na vele schoolbezoeken en gesprekken kan de inspectie echter toch met een zekere trefzekerheid de volgende schets geven.

1 In het algemeen hebben de scholen veel aandacht besteed aan de toelating. De selectie van de kandidaten vond meestal plaats op grond van het advies van het hoofd van de leverende school, of de gemiddelde rapportcijfers van het laatst doorlopen leerjaar of van de laatste twee doorlopen leerjaren, of de resultaten van gesprekken met de kandidaten of hun ouders. Tijdens deze gesprekken werd meestal ook de voorlopige vakkenkeuze bekeken en zonodig gewijzigd.

Enkele scholen hebben de kandidaten ook nog getest op hun intellectuele mogelijkheden.

In de meeste gevallen werd van de kandidaten, die toelating gevraagd hadden en die toelaatbaar waren of dit spoedig hoopten te worden, een belangrijk deel afgewezen. Bij enkele van de bezochte scholen liep dit deel op tot ongeveer de helft, in vele gevallen was het een vierde tot een derde deel.

Daarbij moet worden opgemerkt, dat door de grote belangstelling voor de h.a.v.o.-afdeling de schoolleidingen zelden voor de gewetensbeslissing tussen kwaliteit en kwantiteit geplaagd werden. Aan enkele scholen waar de aanmelding wel beneden de verwachting bleef werden duidelijk minder kandidaten afgewezen, soms met het argument dat in de loop van het eerste leerjaar beter geselecteerd kan worden dan bij een momentopname.

2 Vele scholen hebben bij hun toelating wel enige en soms zelfs een duidelijke voorkeur getoond voor leerlingen die te kennen gaven later de onderwijzersopleiding te willen volgen. In dit opzicht hebben de experimenterende afdelingen, die op één uitzondering na een „open toelatingsbeleid” voorstonden, niet duidelijk school gemaakt. Het hemd van de volle opleidingsschool is blijkbaar nader dan de rok van de algemene onderwijstaak van de h.a.v.o.-afdeling.

3 Duidelijk in navolging van de experimenterende scholen is het streven naar een vrije differentiatie. Vrijwel alle bezochte h.a.v.o.-afdelingen legden hun leerlingen bij de keuze van hun zes examenvakken geen andere beperkingen op dan het Besluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. doet (Nederlandse taal en letterkunde voor allen ten minste één der drie moderne vreemde talen en overigens vrije keuze uit twaalf examenvakken).

Vrije differentiatie houdt natuurlijk niet in, dat de leerling bij zijn vakkenkeuze geen begeleiding behoeft.

4 De ervaring met de experimenterende scholen deed de vrees ontstaan, dat het h.a.v.o. een intellectualistisch schooltype zal worden, waarbij vrijwel alle tijd gereserveerd is voor de zes examenvakken en voor de lessen die de basistabel verplicht stelt.

Gemiddeld moet de leerling van de h.a.v.o.-afdeling elke schoolweek 30 lessen volgen en mag hij hoogstens 32 lessen volgen. De neiging is groot aan een examenvak ten minste 4 wekelijkse lessen te besteden. Voor wiskunde worden zelfs vrij algemeen 5 lessen gereserveerd. De basistabel vraagt verder 2 wekelijkse lessen voor lichamelijke oefening en 1 voor maatschappijleer. Vele scholen stellen verder 1 of 2 wekelijkse lessen godsdienstonderwijs verplicht. Een eenvoudige rekensom leert dan, dat voor de vier expressievakken veelal niet meer dan de 2 verplichte wekelijkse lessen overblijven en voor de facultatieve vakken geen.

Vandaar dat de inspectie, na overleg met de Commissie v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. en met de inspecties v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. de scholen in een rondschrijven heeft aanbevolen voor de examenvakken gedurende de tweejarige cursus zoveel mogelijk 7 in plaats van 8 wekelijkse lessen uit te trekken ($3 + 4$ of $4 + 3$). Waar men dit advies heeft opgevolgd, blijkt duidelijk meer ruimte in het lesrooster aanwezig te zijn, die meestal voor de expressievakken gebruikt wordt. Deze scholen klagen niet over gebrek aan tijd voor de examenvakken. Andere scholen hebben, gezien de examenprogramma's en gelet op de vooropleiding van hun leerlingen, niet met minder dan 8 lessen per examenvak durven volstaan.

5 De lerarenvoorziening aan de h.a.v.o.-afdelingen verloopt niet zonder moeite. In vele vakken moet plotseling een veel groter aantal leraarlessen worden gegeven. De vraag naar nieuwe docenten was dan ook groot, maar in die vraag kon lang niet altijd door de benoeming van bevoegde docenten worden voorzien. Vooral in de exacte vakken moesten nogal eens onbevoegde leraren worden benoemd, terwijl in enkele gevallen zelfs gedurende enige tijd (in één geval oplopend tot enkele maanden) in één of twee vakken geen les kon worden gegeven.

6 De inzet van directies en leraren is over het algemeen meer dan goed. De wil

van dit nieuwe onderwijstype iets te maken, was in vrijwel alle bezochte scholen duidelijk aanwezig.

Rijksleerscholen

De rijksleerscholen dateren uit het midden van de vorige eeuw. Bij Koninklijk besluit van 5 februari 1860 werd bepaald, dat drie rijkskweekscholen opgericht zouden worden. Deze werden gevestigd in Haarlem, Groningen en 's-Hertogenbosch. De directeurs van deze scholen drongen er bij de regering op aan, aan deze opleidingsscholen lagere scholen te verbinden waar de kwekelingen zich konden bekwalen in de praktijk van het onderwijzen. Aan hun verzoek werd spoedig voldaan. De lagere scholen, die aan deze rijkskweekscholen werden verbonden, waren rijks-lagere scholen. De verhouding tussen deze twee schooltypen doet denken aan een scholengemeenschap. Het beleid van het hoofd van de leerschool wordt in overleg en in overeenstemming met de directeur van de desbetreffende kweekschool bepaald. Tussen de oprichtingsdatum van de rijkskweekscholen en die van de daarbij behorende rijksleerscholen bestaat in het algemeen weinig verschil. In Haarlem namen op 6 januari 1862 de lessen aan de kweekschool een aanvang, terwijl de rijksleerschool in september van dat jaar met haar werkzaamheden kon beginnen. In Groningen waren deze data respectievelijk november 1861 en november 1862 en in 's-Hertogenbosch 1861 en januari 1864. Ook aan enige later opgerichte rijkskweekscholen werden rijksleerscholen verbonden. Dit was het geval in Middelburg en Deventer waar met de opleiding van onderwijzers werd begonnen in 1877. Verder in Nijmegen in 1879, Maastricht in 1880 en in 1896 werd de eerste rijkskweekschool voor onderwijzeressen te Apeldoorn geopend. De oprichting van de rijksleerschool bij deze laatste kweekschool kwam eerst in 1900 tot stand. Hierdoor hadden de eerst afgestudeerden geen gelegenheid gehad zich te bekwalen in de onderwijspraktijk. De directrice van deze school, mej. I. Kooistra, wist de minister van binnenlandse zaken, Goeman Borgesius, ervan te overtuigen, dat zij de verantwoording niet op zich kon nemen deze pasgeslaagde leerkrachten zonder enige praktische vorming het onderwijs aan de schooljeugd toe te vertrouwen. Blijkbaar had de minister begrip voor de argumentatie van de directrice, want hij stemde erin toe, dat de pasgeslaagde onderwijzeressen nog 9 maanden op de kweekschool mochten terugkomen om zich te oefenen in de onderwijspraktijk.¹⁾

Van deze rijksleerscholen zijn thans nog die van Haarlem, Deventer, Maastricht, Middelburg en Apeldoorn in functie. Omtrent deze scholen kan het volgende worden opgemerkt.

Het aantal leerlingen is in de loop der jaren sterk teruggelopen; geen van deze scholen telt 200 leerlingen. Dientengevolge bedraagt het aantal leerkrachten 5 of 6, het hoofd der school hierbij inbegrepen. De meest voor de hand liggende

verklaring voor het teruglopen van het aantal leerlingen kan gezocht worden in het feit dat deze scholen zijn gelegen in oude stadskernen, welke steeds meer ontvolken.

De leer- en hulpmiddelen waarmede op de meeste rijksleerscholen wordt gewerkt, zijn zeer verouderd. In sommige leerjaren zijn nog leesboekjes in gebruik uit de dertiger jaren, uiteraard in oude spelling. In een van deze scholen wordt nog gelezen uit „De wereld in” door J. Ligthart en H. Scheepstra, 16e druk, 1925. Voor aanvankelijk lezen wordt op enkele scholen de methode Hoogeveen gebruikt; voor rekenen „Fundamenteel Rekenen” door P. A. Diels, J. Nauta en H. R. Zandvoort, terwijl in een school nog wordt gecijferd uit „Cijferboek voor de volksschool” door Th. Thijssen en J. Soederhuyzen, 18e druk, 1935; voor moedertaalonderwijs „Taal” door J. P. Paulusse en J. Voorwinden; voor aardrijkskunde de methode Prop; voor geschiedenis „Van Hunebed tot Heden” door S. v. d. Werff en S. H. Woudsma. Bij het onderwijs in de vakken natuurkunde en biologie wordt in het algemeen van geen bestaande methode gebruik gemaakt. Dit is eveneens het geval bij het onderwijs in de vakken muziek, tekenen en handvaardigheid.

Niet onvermeld mag blijven dat op enkele scholen incidenteel enkele moderne methoden in gebruik zijn, maar slechts op één rijksleerschool wordt doelbewust naar vernieuwing van het onderwijs gestreefd, zowel bij het aanschaffen van nieuwe methoden als in het toepassen van moderne onderwijsvormen. Deze school is een contactschool van het Algemeen Pedagogisch Centrum. Evenals de leer- en hulpmiddelen zijn ook de leerplannen van sommige rijksleerscholen in hoge mate verouderd. Enkele zijn 30 jaar oud en het is niet te verwonderen dat zij in geen enkel opzicht voldoen aan de eisen welke tegenwoordig aan een leerplan worden gesteld.

In het licht van bovenstaande kanttekeningen doemt de vraag op of het nog wel zin heeft bij sommige rijksopleidingsscholen een rijksleerschool in stand te houden. Dit te meer daar de vijf opleidingsscholen, die met een dergelijke basisschool zijn verbonden, nog tal van andere leer- en hospiteerscholen nodig hebben om hun studenten voldoende gelegenheid te kunnen geven de voorgescreven praktijkoefeningen te realiseren. De inspectie is van mening dat tegen een te haastige besluitvorming in deze gewaarschuwd moet worden. Een herbezinning op de mogelijkheden die in de wettelijke status van de rijksleerscholen besloten liggen, is echter onvermijdelijk.

Bij een nadere kennismaking met de rijksleerscholen kan men niet aan de indruk ontkomen, dat hier kansen onbenut zijn gebleven die in de ontwikkelingen, welke thans in het basisonderwijs op gang zijn gekomen, van grote betekenis kunnen zijn. In toenemende mate worden nieuwe onderwijsvormen gepropageerd en toegepast, terwijl bovendien de ontwikkelingen op technisch gebied steeds meer de onderwijspraktijk beïnvloeden. In verband hiermede moet thans, meer dan

ooit tevoren, aan de leer- en hospiteerscholen een eis worden gesteld waaraan zij ten getale van meer dan 1.000 onmogelijk kunnen voldoen: zij zouden moeten modelstaan voor het onderwijs van morgen. Hierdoor ontstaat een controverse tussen de didactische theorie die op de opleidingsscholen wordt onderwezen en de didactische praktijk van de leer- en hospiteerscholen met als gevolg, dat door de beïnvloeding van de toekomstige leerkrachten in deze leer- en hospiteerscholen de doorbreking van de traditionele werkwijzen in het basisonderwijs niet zal worden bevorderd, maar integendeel zal worden afgeremd.

De feitelijke beïnvloeding die de studenten van de opleidingsscholen in hun praktische vorming ondergaan, wettigt het vermoeden dat zij hun onderwijsloopbaan zullen beginnen met een achterstand.

Dit alles is geen verwijt aan de duizenden leerkrachten van het basisonderwijs die bij de vorming van de toekomstige leerkrachten behulpzaam zijn. Het is immers ondenkbaar dat een zo groot aantal leerkrachten en scholen in hun dagelijkse onderwijspraktijk de ontwikkelingen in het onderwijs op de voet zouden kunnen volgen; men kan niet en masse vooroplopen in de stroomversnelling waarin de didactische en onderwijstechnische ontwikkelingen terecht zijn gekomen. Onverminderd moet echter gesteld worden dat de komende generatie leerkrachten van het basisonderwijs met de school van morgen kennis gemaakt dient te hebben. Dat zij daarnaast ook de traditionele school grondig zullen moeten kennen, als zijnde het uitgangspunt van hun toekomstige loopbaan, is evident. Vandaar dat de opleidingsscholen ook over een of twee modelscholen moeten kunnen beschikken.

Hoe de wettelijke relatie tussen deze twee schooltypen zal moeten zijn en welke verdere materiële voorzieningen getroffen dienen te worden, zal nader onderzocht moeten worden. Bij de bestaande rijksleerscholen zijn de omstandigheden gunstig om met deze proef te beginnen; wettelijke hinderpalen zijn niet aanwezig, integendeel, deze scholen verkeren legaal in uitzonderlijk gunstige omstandigheden om tot modelscholen uit te groeien. De verantwoordelijke leiding van deze scholen berust bij de directeur van de opleidingsschool, die zich hierbij kan laten assisteren door een team van pedagogen en vakdidactici. Op ieder gewenst moment kunnen zij het hoofd en de leerkrachten van de rijksleerschool in hun dagelijks werk met raad en daad bijstaan. Zo ergens dan is hier een deskundige begeleiding van het basisonderwijs te realiseren.

Op deze scholen kunnen nieuwe onderwijsvormen en nieuwe vakdidactieken, die op de opleidingsscholen worden onderwezen, gedemonstreerd en door de studenten ingeoeft worden.

Hier kunnen de pedagogen en vakdidactici op de juiste wijze geconfronteerd worden met de toepasbaarheid van hun eigen didactische theorie, omdat zij in eerste instantie zelf de verantwoording dragen voor de realiseringmogelijkheden daarvan.

Een dergelijke leerschool zal ongetwijfeld èn voor de leerlingen èn voor het

personeel aantrekkelijk zijn. Wanneer zij zich echter in kwalitatief opzicht niet in boven omschreven zin van de overige leer- en hospiteerscholen onderscheidt, verliest zij de zin van haar bijzondere status.

¹⁾ Zie: R. Turksma: De geschiedenis van de opleiding tot onderwijzer in Nederland aan de openbare, protestants-christelijke en bijzonder-neutrale instellingen. blz. 98. Groningen, 1961.

KUNSTZINNIGE VORMING

Algemeen

Onderstaand verslag werd samengesteld aan de hand van de volgende gegevens. In de eerste plaats werden in 1968 twee uitgebreide enquêtes gehouden om de stand van zaken te peilen in alle inspecties en op 100 geselecteerde scholen, één of twee per inspectie, waar naar de mening van de inspecteur meer dan normale aandacht wordt besteed aan verschillende aspecten van „kunstzinnige vorming”. Door middel van deze enquêtes werd geïnformeerd naar vormen van expressie, voor zover deze bewust en regelmatig in het onderwijs worden beoefend: verbaal, muzikaal, picturaal, plastisch en corporeel.

Bovendien werd gevraagd in hoeverre de leerlingen op school kennismaken met verscheidene, met name genoemde kunstuitingen, of zij op school in contact komen met de kunstenaar en zijn werk zelf.

Daarbij was het van belang te weten of dit ook gebeurde in schoolverband, maar buiten het schoolgebouw, door het bijwonen van lessen of voorstellingen, b.v. concert of toneel.

Bovendien werd getracht enig zicht te krijgen op de deelname aan buitenschoolse kunstzinnige activiteiten die instituten, bv. muziek- en balletscholen, organiseren. Dit deel van het onderzoek moest wel zeer onvolledig blijven, omdat de inspectie en de hoofden hiervan vaak niet voldoende op de hoogte waren.

Ten slotte werd gevraagd naar een samenvattend oordeel over de gehele kunstzinnige vorming, per inspectie en per school. Daarbij werd ook geïnformeerd naar moeilijkheden en mogelijkheden, wensen en prioriteiten, betreffende verschillende aspecten van de „kunstzinnige vorming”.

Beide enquêtes, per inspectie en per school, werden in de loop van 1968, na een oriënterend gesprek, ter plaatse ingevuld door een consultant van de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming of door de verslaggever.

Zij hebben herhaaldelijk samen overleg gepleegd om eenheid te krijgen bij de interpretatie van termen, over de gerichtheid van het onderzoek en voor de formulering van de antwoorden. Voor deze bijzondere medewerking is de inspectie aan beide consultants bijzonder veel dank verschuldigd.

In de tweede plaats heeft de inspectie gedurende het verslagjaar bij gelegenheid van school- en lesbezoek speciale aandacht besteed aan dit onderwerp. Aan de

hand van bovenbedoelde enquête hebben de inspecteurs tegen het einde van het jaar hun bevindingen op school nog eens samengevat in een rapport. Sommige inspecteurs hebben bovendien zelfstandig een dergelijke enquête gehouden over alle scholen in hun inspectie. Deze werd dan ingevuld door de hoofden van scholen, maar moest in dit verslag buiten beschouwing blijven, om de eenheid van interpretatie der gebruikte termen geen geweld aan te doen.

Het is bij het begin van dit verslag nodig, dat enige verantwoording wordt afgelegd over de terminologie die herhaaldelijk gebruikt wordt.

Woorden als kunstzinnig, musisch, ludisch, inventief, creatief en expressief zijn in het Nederlands taalgebruik nog zó jong, dat er geen sprake is van algemeen aanvaarde, vaststaande betekenissen. Ze worden dikwijls met elkaar in verband gebracht, soms zelfs als synoniemen gebruikt.

Daarenboven kan men bij het gebruik van de term „kunstzinnige vorming” denken aan momenten als: persoonlijk, origineel, spontaan, constructief en esthetisch.

Zonder begripsverwarring te veroorzaken kunnen al deze termen niet door en voor elkaar gebruikt worden.

De term „kunstzinnige vorming” suggereert een accentuering van het element „kunst”. Toch moet deze wat weidse titel in dit verslag over het basisonderwijs hier zó niet worden verstaan. We bedoelen niet primair een vorming door middel van kunst, ook geen esthetisch gericht onderwijs. Wel wordt gerapporteerd over de kennismaking met kunst en kunstenaar. Hierover mag geen misverstand ontstaan.

Veeleer is het de bedoeling een overzicht te geven van de methodische werkwijze, een didactisch principe, waarbij het accent ligt op creativiteit en expressie als middel, als integrerend deel van de opvoeding.

Onder „creativiteit” wordt hier niet verstaan de zuivere produktiviteiten, wel een eigen vormgeving.

Met „expressie” bedoelen we de waarneembare uiting van een innerlijk vrije beleving.

In het basisonderwijs zijn hiervoor het woord, de klank, het beeld en het lichaam, geëigende middelen. We hebben in dit verslag vooral op het oog deze zeer verschillende middelen, die dienen om één vormingsaspect, het „kunstzinnige” te bevorderen en te ontwikkelen. Overeenkomstig eigen aard en aanleg zal de leerling later hieruit wel leren kiezen, maar op de basisschool gaat het om ruime kansen voor verschillende middelen om aan een eigen beleving een eigen vorm te geven.

De werkwijze van de onderwijzer is hierbij van het grootste belang. Hij denkt en doet veel minder voor, hij stimuleert en begeleidt om bij de leerling meer durf en fantasie, meer innerlijke vrijheid, meer zelfstandigheid in denken en doen te bevorderen.

Het is hier niet de plaats om de waarden van deze „kunstzinnige vorming” te vergelijken met die van de intellectuele vorming. Het gaat om een globaal zicht op de kansen die er thans op school geboden worden in bovenbedoelde zin creatief-expressief te leren zijn.

De school geeft de leerlingen ook wel gelegenheid kennis te maken met kunstuitingen, soms met de kunstenaar en zijn kunst zelf. Door deze receptieve wijze van vorming leren ze oog en oor krijgen voor werkelijk mooie dingen. Bij deze kennismaking met kunst staat de vorm niet centraal, maar er is veel meer harmonie tussen de vorm en de inhoud.

Dit wordt doorgaans onder „kunstzinnige vorming” verstaan. Hier wordt het begrip veel ruimer geïnterpreteerd. Niet alleen het leren genieten van kunst, ook niet het reproduceren van kunst, maar het bewust creatief en expressief leren zijn, noemen we hier „kunstzinnig”. Het lagere schoolkind schept geen kunst in de strikte zin. Het kan zich wel gaaf uiten in een vorm die passend is bij zijn kinderlijk niveau.

Een globaal overzicht over de activiteiten en contacten van het lagere schoolkind in zijn vrije tijd, thuis, door middel van pers, radio en televisie, op muziek- en balletscholen, op jeugdateliers e.a., valt eigenlijk buiten de bedoeling van dit onderwijsverslag. De invloed hiervan achten we echter niet gering. Het is een belangrijk deel van „kunstzinnige vorming” en daarom worden ze in dit verslag wel vernoemd. De bijdragen van deze instellingen zouden een afzonderlijk onderzoek waard zijn.

Ten slotte wil dit verslag geen voorwetenschappelijk werkstuk zijn, al werden de gegevens zorgvuldig verzameld over heel het land. Het heeft daarom ook weinig zin te verwijzen naar denkbeelden die in velerlei literatuur over dit onderwerp de laatste jaren zijn ontwikkeld.

Het verslag geeft slechts algemene ervaringen en indrukken weer. Het is ook op de praktijk gericht. In zoverre kan men het zien als een bijdrage tot een minder rationalistisch onderwijsbestel. Het basisonderwijs behoort meer uitzicht te geven op innerlijke vrijheid in denken en doen, op integratie van de „kunstzinnige vorming” in het onderwijs zelf.

A ACTIEVE VORMING

1 Verbale expressie

Het meest voor de hand liggende middel tot bevordering van creativiteit en expressie is het taalgebruik, mondeling en schriftelijk. In het basisonderwijs betekent dit eenvoudig: hoe leer ik ze praten en schrijven?

De school is er wel voortdurend op bedacht het 'taalfonds' van de leerlingen uit te breiden door hen te leren luisteren naar het taalgebruik van de onderwijzer en door hen het geschreven woord te leren verstaan, om de leerlingen de structuur en de betekenis van de taal te leren begrijpen. Bij verbale expressie is echter de

vraag: wat doet het onderwijs om de verworven passieve taalschat te activeren, om de normale omgangstaal te leren gebruiken? Geëigende technieken voor het mondelinge taalgebruik zijn o.a. vrij spreken en vertellen, creatief spel, poppenkast, dramatische expressie, leergesprek, groeps- en klasseggesprek, declamatie, spreekbeurt. Al deze technieken komen in het basisonderwijs wel voor, maar er zijn heel weinig scholen waar ze leerjaar voor leerjaar, systematisch en regelmatig, worden beoefend. De didactiek van het taalonderwijs is nog sterk ingesteld op het leren verwerven van de taal als systeem, op het leren verstaan van het taalgebruik van volwassenen, van de onderwijzer en van het leerboek. Bij het schriftelijk taalgebruik der leerlingen is de tragedie van het zuiver schrijven niet beperkt tot de moeilijke werkwoordsvormen.

Bij verbale expressie gaat het eerst om de vorm, pas later komt de inhoud voorop.

Bij het vraag- en antwoordspel tussen onderwijzer en leerling, ook bij het leergesprek, ligt het accent altijd op de inhoud. Bij het leren praten en schrijven gaat het primair om de structuur van het woord, van de woordgroep en van de zin, om de articulatie en de uitspraak. Het gaat ook om de extra-linguale elementen als intonatie, mimiek en stemmodulatie, om pauzes, haast, aarzeling, remming, durf, vrijheid en vaardigheid, om fantasie en gevoeligheid, om versprekingen en verschrijvingen, om de psychologische achtergronden van het taalgebruik.

Het gaat om het contact tussen leerling en onderwijzer, tussen de leerlingen onderling.

Naast nabootsing, analogie en groei naar het taalsysteem dient er bij verbale expressie ruimte te blijven voor een persoonlijk taalgebruik, waarbij de spraak van de meester niet direkt herkenbaar is, zonder dat er veel directieven en veel correcties worden gebruikt.

In het algemeen wordt de *mondelinge verbale expressie* nog het meest geoefend in de eerste twee leerjaren. Vrij en spontaan spreken van de leerlingen komt niet vaak voor. Het zou ook niet aanbevelenswaardig zijn de kinderen volkomen vrij te laten bij het praten en vertellen. De groeps- en klassesituatie leent zich daar niet voor. De leerlingen wisselen dan te snel en abrupt van onderwerp, ze praten en roepen dooreen, en haken niet in op het woord van een ander; er ontstaat dan zelden een gesprek. Dat kan wel gebeuren bij het gebruik van de poppenkast, die op heel veel scholen aanwezig is, maar zelden functioneert in het taalonderwijs, wel als techniek om durf en spontaneïteit op te roepen. Bij dramatische expressie als charades, sprookjesscènes en toneel zijn weliswaar opdrachten gegeven, maar de uitbeelding daarvan in groepsverband door woord, gebaar en mimiek worden tot persoonlijke uitingen van een innerlijk beleven. Handeling en dialoog zijn hier verweven. Hoewel er nog al wat scholen zijn, waar in de middelklassen en in de hogere leerjaren deze technieken bewust beoefend worden, toch gebeurt het ook daar zelden systematisch. Tijdens een

kring- en klassegereprek, waarbij een opdracht, de inhoud, globaal gegeven is, is de onderwijzer slechts begeleider; de leerlingen oefenen zich in spreekdurf en spreekvaardigheid, in slagvaardigheid, kritisch luisteren en saamhorigheid.

Het klassegereprek past minder goed in onze traditionele leerwijze en er komt in het algemeen bitter weinig van terecht. Veel onderwijzers verwarren het klassegereprek met een leergereprek of onderwijsgereprek dat heel sterk gebonden is aan de stof en aan de taalinhoud. In de middelklassen en hogere leerjaren wordt het leergereprek gehouden in de meeste scholen. Dat een kind vrij mag vertellen komt weinig voor. De onderwijzer zelf is het verleerd. Declamatie en toneel zijn technieken waarmee de school alleen geurt bij feestelijke gebeurtenissen en op ouderavonden. De hoofden menen over het algemeen, dat de mondelinge verbale expressie op hun school vrij goed verzorgd wordt. Stellig is dit beter dan in het verleden, maar de inspecteurs blijven wijzen op de armoedige resultaten, op het gebrek aan systeem en eenheid, op een gebrek aan innerlijke vrijheid en uiterlijke vormgeving.

Van de verschillende technieken ter bevordering van de *schriftelijke verbale expressie* wordt het maken van opstellen het meest toegepast. Het komt echter heel weinig voor vanaf het eerste leerjaar, waar praten op papier best mogelijk is. De frequentie wisselt van school tot school aanzienlijk. Men kiest veelal de vorm van het „geleide” opstel, maar er is weinig leiding van de onderwijzer bij. Er wordt ook te weinig gelet op de taalvorm, wel op de spelling en op de inhoud.

Heel weinig onderwijzers leren hun leerlingen versjes maken. Waar dit wel gebeurt zijn er prachtige voorbeelden van vrije expressie. Toch spelen de kinderen graag met klank en rijm. Ook in dit opzicht is de verbale expressie nog ver achter bij het onderwijs in tekenen.

De techniek van de drukpers van kinderen komt maar op een paar scholen voor. Het aantal scholen waar een schoolkrant die door bijdragen van de leerlingen is samengesteld, meer dan incidenteel verschijnt, is nog niet groot en dan nog blijft het bij geselecteerd werk.

Hoe ouder het kind wordt, hoe algemener het gaat denken, maar ook hoe meer het groeit naar een persoonlijkheid. Dit schept bijzondere kansen voor een expressief taalgebruik in de hogere leerjaren. Het gehele taalonderwijs wordt overal gegeven door de klasseleerkracht. Wisseling binnen het schoolteam komt bij de verbale expressie niet voor. Van vakonderwijs is er in het geheel geen sprake.

2 Muzikale expressie

De inspectie heeft er bij herhaling op gewezen, dat er op weinig scholen een verantwoorde, doorgaande lijn zit in de muzikale vorming. Het repertoire van

de liederen is de laatste jaren, dank zij de bekende bundels, sterk uitgebreid met goede kinderliederen, volksliederen en geestelijke liederen.

Er zijn liederen bij met veel muzikaliteit en weinig tekst. Het lied, als centraal gegeven voor de muzikale beleving, dreigt echter in de verdrukking te raken. Men vlucht bij de „muzikale vorming” namelijk vaak in het ondoelmatig gebruik van instrumenten en van technische hulpmiddelen.

Er wordt opmerkelijk veel mee- en nagezongen van grammofoonplaatjes. Er wordt veel getokkeld en getikt zonder dat het instrument een verlengstuk is van de bewegende hand, als vertolking van een innerlijk muzikale beleving.

Dank zij cursussen voor onderwijzers zijn er ook goede voorbeelden van het gebruik van slaginstrumenten.

Voor de vocale vorming moesten melodie, ritme en harmonie meer grondslagen zijn. Aan stemhygiëne en stemvorming gebeurt maar heel weinig. Werd er maar een goede methodiek bewust over de hele school gevolgd, dan zou ook de muzikale expressie meer kansen krijgen. In elke goede les kwam dan de ritmische improvisatie voor. In nog geen 20% der scholen komen deze regelmatig aan de orde. Technische kennis is daar niet veel voor nodig. Het volkslied en kinderliedjes zijn een uitstekende basis. Het melodisch improviseren, bv. in de vorm van een dialoog, komt nog veel minder voor. Aan creatief musiceren komt men helemaal niet toe. Toch zijn er ook wel eens wonderlijk mooie liederen zó ontstaan, even goed als gave kinderversjes.

Zangspelletjes worden meestal geleerd voor vulling van een ouderavond. Een schoolkoortje of een blokfluitgroep bestaat in 3% van de scholen, een orkestje bijna nergens.

In de aanvangsklassen worden musiceren en bewegen gelukkig veel gecombineerd.

Het luisteren naar goede muziek op school gebeurt meer voor ontspanning dan voor een bewust en kritisch leren beluisteren van toonhoogte, tempo en kracht, van melodie en ritme.

In 40% der scholen treft men een harmonium aan, een piano zelden. De blokfluit wordt vooral gebruikt door de jongere leerkrachten, maar ze is nog te weinig functioneel voor de begeleiding.

Wisseling van onderwijzers binnen het schoolteam gebeurt weinig. Een vakonderwijzer is in 3% van de scholen werkzaam. Op een paar plaatsen is er een consulent. Aan 'teamteaching' wordt weinig gedaan.

Het blijkt, dat bijzondere diploma's of getuigschriften weinig garantie bieden voor goede lessen. Gunstige voorwaarde is het enthousiasme van de onderwijzer die zelf vreugde beleeft aan het gezamenlijk musiceren, die de zangles tot een genoegen maakt voor de kinderen, die ook smaak en gevoel heeft voor het leren beluisteren van verschillende soorten van muzikale kunst.

3 Teken en

Ofschoon er weinig volgens een vaste methodiek wordt les gegeven, toch komt de copieerlust om klakkeloos zouteloze plaatjes te imiteren, tamelijk weinig meer voor en wordt „geleide expressie” volgens opdracht of aanwijzing de laatste jaren onder invloed van de nieuwe opleiding en van de pedagogische centra vrij algemeen beoefend.

Blijkbaar heeft de Nederlandse onderwijzer ontdekt welke grote waarde het kind hecht aan het zelf vormgeven, door lijn en kleur. Dat is grote winst voor het basisonderwijs.

De tekenles mag echter geen adempauze van de onderwijzer worden. Zijn visie en aanwijzing, elan en materialenkennis kunnen onmogelijk gemist worden. Wat goede onderwijzers hierdoor met hun leerlingen kunnen bereiken, is onvoorstelbaar. Het is dikwijls een feest te zien hoe de wanden van de lokalen worden versierd met deze vormen van beeldende expressie.

De outillage is overal behoorlijk.

Geheel vrije expressie zonder enige begeleiding van de leerkracht komt steeds minder voor. Het natekenen en overtrekken van voorbeelden en plaatjes is uit de lagere school nog niet overal verdwenen.

Allerlei technieken worden beoefend, maar ze zijn nog te weinig functioneel. De eigenheid van het materiaal als potlood, krijt, inkt, wordt te weinig bewust onderkend. Schilderen doet men op 30% der scholen, druk- en stempeltechnieken niet meer dan op 10%. Het bevrijdend werken op een groot stuk papier of op een bord gebeurt nog weinig. In de lagere leerjaren wordt beter getekend dan in de hogere. Combinatie met andere vakken komt wel eens tot uiting bij project- en totaliteitsonderwijs, in groepswork. De combinatie met andere manuele vaardigheden als handwerken, handenarbeid en schrijven wordt nog vrij weinig toegepast.

Vakleerkrachten en vaklokalen zijn er nagenoeg nergens. De klasseonderwijzer blijkt best in staat te zijn om de verborgen mogelijkheden in het kind, van de groep en de klas te activeren, om een gave uiting van durf en fantasie met kennelijk genoegen te laten werken.

De geleide expressie is door dit vak het verst en het best bevorderd.

4 Bewegingsexpressie

In het dagelijkse leven is de lichaamsbeweging heel dikwijls een uiting van een innerlijke beleving. Gebaar, gelaatsuitdrukking, de bewegende hand bij het bespelen van een instrument en bij het schrijven, ook de houding en het lopen kunnen in ruime zin expressief zijn; ze zijn verschillend van persoon tot persoon en veranderen van situatie tot situatie.

Hier hebben we echter op het oog de bewegingsexpressie als vormgeving in en door het onderwijs.

In vakkringen is er veel geschreven en gediscussieerd over dit middel tot expressie en creativiteit. Men beperkt het daar veelal tot een vorm van dans. Hoewel het onderwijs in lichamelijke oefening de laatste decennia belangrijke ontwikkelingen heeft doorgemaakt, over de waarde en de middelen van bewegingsexpressie is men het lang niet eens, ook al omdat het begrip „kunstzinnige vorming” te zeer beperkt wordt tot kunst.

In de didaktiek vergeet men, dat het lichaam even goed een symbool kan zijn van een innerlijke beleving als het woord, de klank en de plastiek. In de praktijk is het onderwijs sterk traditioneel en bewegingsexpressie gezien als middel tot vorming, wordt nagenoeg nergens systematisch beoefend.

We zijn derhalve nog lang niet toe aan een doelbewuste integratie van deze expressie in een geheel vormingsplan, zelfs niet aan een regelmatige combinatie met verbale of muzikale expressie. Ook al zou het onderwijs welwillend staan tegenover deze vorm van bewegen, de onderwijzer is hiertoe niet opgeleid en de pedagogische centra besteden hieraan weinig aandacht. De onderwijzer zou geen raad weten met deze werkwijze. In vergelijking met alle andere middelen tot bevordering van creativiteit en expressie komt dit middel verreweg het minst voor.

In de lagere leerjaren van de meeste scholen worden wel regelmatig zang- en dansspelletjes gegeven. In de hogere leerjaren komen opdrachten in groepsverband en improviserend bewegen wel eens voor, maar zelden systematisch, evenmin als lessen in ritmische gymnastiek. Op slechts enkele scholen worden de volksdans en reidans bewust en regelmatig beoefend. Ballet en pantomime dienen alleen als demonstratie bij een feestelijke gebeurtenis. Slaginstrumenten en de blokfluit heeft de onderwijzer heel weinig bij de hand ter begeleiding van een ritmische beweging. De bandrecorder en grammofoonplaatjes zijn meer in de mode.

Vaklokalen zijn voor „lichamelijke oefening” voor 70% der scholen aanwezig. Vakonderwijzers met bijzondere bevoegdheden zijn er voor dit vak het meest, maar over heel het land nog zeer weinig.

Door hun persoonlijke eigenschappen zouden meer dan de helft van de onderwijzers door middel van cursussen voor om- en bijscholing geschikt zijn om bewegingsexpressie te geven. Maar een kader hiervoor ontbreekt ten enen male. Slechts enkele mensen kunnen aan deze cursussen leiding geven. Het percentage der klasleerkrachten die bijzonder gekwalificeerd zijn door akten of diploma's is zeer gering. Hun opleiding is bovendien niet gericht op de expressie.

5 Handwerken

Er is wel enige evolutie te bespeuren in het onderwijs van het meest vrouwelijke van alle „expressievakken”, maar het wordt nog sterk traditioneel gegeven. Nuttigheid en directe bruikbaarheid zijn veelal nog uitgangspunt en doel. Het

inoefenen van hierop afgestemde technieken zoals knippen, naaien, breien gebeurt nog zó veel en zó sterk, dat de aangeleerde handgrepen tot steriele bezigheden worden. Er is nog veel schablone en weinig collage te zien. De lessen van de vakleerkrachten zijn in het algemeen ouderwetscher dan die van jonge klasseonderwijzeressen. Creativiteit en expressie worden meestal belemmerd door de vele directieven die er tijdens de lessen worden gegeven. Weven, vlechten en knopen, aloude technieken, komen nagenoeg niet voor. Naar schatting zullen op 30% der scholen in een of meer klassen vakleerkrachten zijn, speciaal op kleine scholen waar een bevoegdheid ontbreekt. De inspectie vraagt zich af of dit vak niet beter, als een verplicht onderdeel voor meisjes, onder handvaardigheid zou kunnen worden begrepen. Het aftreksel van de vroegere naai- en breischool wordt door veel ouders nog wel gewaardeerd. Pas de laatste jaren is een kentering merkbaar. In sommige lagere leerjaren komen combinaties met andere vakken voor. De kinderen beleven aan deze bezigheden met beide handen, in eigen tempo, nog wel vreugde, maar het zou voor hen nog veel prettiger worden, als het aantal technieken groter, het materiaal ruimer, de keuze vrijer en de aanwijzingen minder werden, als er minder op bedrevenheid en meer op eigen vormgeving werd aangestuurd.

6 Handvaardigheid

Dit vak wordt gegeven als vak, of in combinatie met tekenen en handwerken, of als leervorm.

Het is opvallend, dat op ongeveer 70% der scholen dit facultatieve vak opgenomen is in het leerplan en in de lesrooster. Daarnaast zijn er nog 10% der scholen waar toegepaste handarbeid wordt beoefend. Veelal wordt het op gemengde scholen gegeven aan de jongens, terwijl de meisjes handwerklessen hebben. De nieuwe kweekschoolopleiding heeft heel veel jonge leerkrachten enthousiast gemaakt. De aantekening op hun akte verwerven ze nagenoeg allemaal. Daarnaast nemen het aantal applicatiecursussen en het aantal kandidaten voor de akte van jaar tot jaar toe.

Speciaal gebouwde vaklokalen zijn er heel weinig. Velerlei soorten ruimten worden benut, ook de klaslokalen, al zijn die verre van ideaal. De outillage der scholen is zeer behoorlijk.

Vakleerkrachten ontmoeten we in de lagere school weinig. De jonge onderwijzers kunnen het zelf wel.

Ongetwijfeld is dit een vak in opkomst, mede als gevolg van wijsgerige stromingen, van een gewijzigd lichaamsbesef, van een centraal staan van het „kunnen”, tegenover het „denken.” De grote functie van de hand wordt door psychologen erkend. De ontwikkeling van handvaardigheden wordt door pedagogen hoog gewaardeerd, vooral omdat deze voor het lagere schoolkind bijzonder geëgend

is tot bevordering van creativiteit en expressie. De opleiding van de onderwijzer houdt de laatste jaren heel sterk rekening met deze nieuwe richting in dit vak. Het nuttigheidsprincipe staat hierbij niet meer centraal.

Het 'zijn bij de dingen', het behandelen van de stof, is zó natuurlijk voor een kind, dat het vanzelf komt tot het maken. Door het oefenen van velerlei technieken komt meer evenwicht tussen het intellectuele bezig zijn en het meer handelend zijn in de wereld. Zelfs meer dan verbale expressiviteit is plastische expressie voor het lagere schoolkind een belangrijk middel. Dat heeft ook het onderwijs ontdekt en zo schijnt handvaardigheid voorbestemd om meer dan andere vakken expressiemogelijkheden te bevorderen, als vak en als leervorm. Schrijven, tekenen, handwerken en handenarbeid zijn in dit opzicht voorbestemd om te komen tot een evenwichtiger vorming in het basisonderwijs.

7 Schrijven

Schrijven wordt slechts op enkele scholen bewust als expressiemiddel geleerd en beoefend. Eigen vormgeving en persoonlijke uiting bevorderen niet de leesbaarheid van meet af aan.

Bij de „zaakvakken” is de vraag naar expressie en creativiteit minder ter zake. Deze vakken worden al dan niet in combinatie met andere, als totaliteits- of organisch onderwijs, als project of wereldoriëntatie, gegeven. De methodische werkwijze blijft traditioneel. Illustratief tekenen, dia's, muziek of een werkstuk verduidelijken de zaak wel, maar ze zijn tenslotte de zaak zelf niet. In sommige scholen wordt een blijvende serie projecten door de onderwijzers gezamenlijk en voor elk leerjaar opgebouwd.

Op 20% der scholen wordt, onder merkbare invloed van de pedagogische centra, vakkencombinatie bevorderd, waarbij verbale en plastische expressie, een enkele keer zelfs muzikale expressie, occasioneel beoefend worden.

In amper 5 scholen in Nederland is kunstzinnige vorming een integrerend deel van het hele onderwijs. Wel blijkt het, dat de onderwijzer meer aandacht krijgt voor de hier bedoelde werkwijzen, maar we zijn nog niet veel verder dan een soort versiering van het onderwijs. Toegepaste handenarbeid en verbale expressie zouden wel consequent bij de zaakvakken beoefend kunnen worden. Beperking van de inhoud van deze vakken tot kunstgeschiedenis of culturele aardrijkskunde is zeker niet de taak van het basisonderwijs. Slechts hier en daar worden de expressiemogelijkheden van taal, tekenen en handenarbeid ten volle benut. Bewegings- en muzikale expressie zijn nergens geïntegreerd.

8 Op de samenvattende vraag of het onderwijs traditioneel gegeven wordt of dat het gericht is op expressiemogelijkheden geeft de inspectie haar mening als volgt weer:

Hoewel de didaktiek van het hele basisonderwijs al sedert 25 jaar in beweging

is, en er de laatste jaren bij theoretici en bij praktici meer belangstelling komt voor bepaalde expressievakken, toch geven verreweg de meeste scholen hun onderwijs nog op traditionele wijze. Slechts een klein aantal wijkt bewust af, maar dan gebeurt dat vooral bij de keuze van de stof, ook door individualisering en vakkencombinatie. De didaktiek van het onderwijs blijft nagenoeg geheel gericht op de intellectuele vorming en intellectuele prestatie. Intellectualisme en rationalisme zijn kenmerkend voor het basisonderwijs. Dit is overigens geen specifiek Nederlands verschijnsel. Bovendien wordt onderwijzen meestal nog gezien als een zuiver overdrachtsproces, waarbij de volwassen leider de denkgewoonten doorgeeft. De leerlingen van de lagere school worden nog heel weinig aangesproken in hun affectieve leven. Ze leren ook nog weinig flexibel denken. Van een bewuste verandering ten gunste van de ontwikkeling van creatieve en expressieve vermogens is in het algemeen geen sprake.

Deze begrippen zijn weliswaar niet vreemd meer, maar de inhoud hiervan is nog te diffuus en men brengt de expressiemiddelen niet onder één noemer, zoals dat wel gebeurt bij de verstandelijke ontwikkeling. Zolang de „ratio” principe en doel van het onderwijs is, zolang zullen gevoelens en fantasie en innerlijk vrij zijn gefrusteerd worden, zolang zal de hand niet gelijkwaardig worden aan het verstand.

De naaste zijden van het traditionele lager onderwijs bij de opleiding voor het algemeen voortgezet onderwijs raken we langzamerhand kwijt. Ontwikkeling van expressie en creativiteit wordt wel wenselijk geacht, maar er zijn zoveel interne moeilijkheden op een school zelf b.v. het klassikaal onderricht, en ook staan in het algemeen het nut en de meetbaarheid van kennis nog zó centraal in de waardering van ouders en maatschappij, dat van „kunstzinnige vorming” voorlopig als methodische werkwijze nog weinig te bespeuren valt.

Door middel van tekenen en handenarbeid gebeuren er in de lagere school stellig veel goede dingen, maar verbale en muzikale en vooral bewegingsexpressie krijgen nog weinig kansen.

De directe samenhang tussen intellectuele vorming op school en de steeds verder gaande verwetenschappelijkte industrialisatie en mechanisatie is onmiskenbaar. Maar het is niet denkbeeldig, dat er ook een positieve correlatie is tussen creativiteit en intelligentie. Het moderne arbeidsbestel vraagt ook naar creatieve en expressieve mensen. Daar houdt het basisonderwijs nog onvoldoende rekening mee.

9 In het basisonderwijs is het regel, dat alle lessen gegeven worden in de *klaslokalen*. *Vaklokalen* voor muzikale vorming en tekenen komen niet voor. Wel zijn er een vrij groot aantal gymnastieklokalen ter beschikking (70%) en hier en daar vaklokalen voor handwerken en handenarbeid (40%). Leegstaande klaslokalen worden wel vaak als zodanig gebruikt.

Nieuwe gebouwen kunnen nogal eens beschikken over een gemeenschapsruimte

voor algemene doeleinden. De verbale expressie wordt in dergelijke gevallen daar mogelijk (5%). Een hal is meestal ongeschikt vanwege de geluidshinder. Het aantal onderwijzers dat een speciale *bevoegdheid* bezit voor het geven van een expressievak, is bijzonder gering. De laatste jaren wordt er meer gestudeerd voor de akte handenarbeid, maar naar schatting is het percentage leerkrachten dat de afzonderlijke lagere akte voor dit vak bezit slechts 3%. De lagere akte voor tekenen bezit slechts 2% en voor muziek minder dan 1%. De bevoegdheid voor handwerken bezitten heel veel onderwijzeressen. Het aantal bezitters van getuigschriften van Ward of Gehrels loopt per inspectie uiteen van 40% tot 1% der leerkrachten. De aantekeningen j, k en r op de onderwijzersakte bezit ongeveer 70% der onderwijzers.

Meer nog dan de bevoegdheid kunnen persoonlijke eigenschappen, als aanleg, bijzondere inzet en grote belangstelling, de onderwijzer kwalificeren voor de expressievakken. De inspectie heeft geen gefundeerd oordeel over het aantal van dergelijke onderwijzers. Een algemeen oordeel over „bijzonder gekwalificeerd” is uiterst subjectief en loopt per inspectie en per vak uiteen van 1% tot 20%. Wel blijkt hieruit, dat de meeste leerkrachten geen blijk geven van hun bijzondere geschiktheid om de kunstzinnige vorming op gang te brengen.

Speciale cursussen voor het bevorderen van eigen creativiteit en expressie met de bedoeling deze te bevorderen bij de kinderen, worden nog weinig gegeven. Bevordering van kunstzinnige vorming in deze zin, dat de habitus en de methodische aanpak van de onderwijzer bij de begeleiding van zijn leerlingen geheel anders wordt dan gebruikelijk is, daar is men algemeen niet aan toe. Wel zijn en worden er tal van cursussen gegeven voor een bepaald vak, in de vorm van opleiding voor een bepaalde akte of ter bijscholing. Ze staan onder leiding van de kweekscholen, waar c-cursussen zijn ingericht, van de pedagogische centra, van de onderwijzersorganisaties en ook van particuliere instituten. De belangstelling hiervoor is vrij groot. Al deze instituten verrichten goed werk voor het taalonderwijs, voor muzikale vorming, voor tekenen en vooral voor handenarbeid. De belangstelling voor cursussen ter bijscholing voor het vak handwerken is groeiende.

Hier en daar treft men wel een leerkracht die een cursus voor filmvorming, voor toneel, of expressie door woord en gebaar volgt. Maar de opleiding voor een akte en de bijscholing in een bepaald vak, hoezeer het accent ook verlegd wordt naar creatieve en expressieve werkzaamheid, kweekt nog geen kader van mensen, die bijzonder geschikt zijn om op hun school de kunstzinnige vorming te stuwen in creatieve of in receptieve richting.

Er zijn weliswaar symptomen die wijzen in de hierbedoelde richting. Op enkele plaatsen zijn bv. cursussen voor verbale expressie, waar vormen als klasgesprek en creatief spel in de praktijk met veel ambitie en succes werden beoefend en door tal van onderwijsmensen worden gevolgd. Zo werden ook enige cursussen voor kunstzinnig naaldwerk door veel dames gevolgd.

Wellicht sluimeren er in veel meer onderwijsmensen begaafdheden, als er maar meer appel gedaan zou worden op hun inventiviteit en creativiteit, op hun fantasie en durf en op hun gevoel voor kleur, vorm en ruimte, voor smaak en ook voor kunst en als minder gelet werd op technische bekwaamheden, hoe belangrijk deze ook zijn. Een goed onderwijzer moet zelf expressief zijn in woord en gebaar, hij is ook gevoelig voor klank en kleur, en heeft oog en oor voor goede vormen.

B RECEPTIEVE VORMING IN SCHOOL

Ook naar de receptieve vorming door middel van het contact van de leerlingen met kunstuitingen heeft de inspectie geïnformeerd.

Het aantal scholen waar bewust en regelmatig door de leerlingen *op school* wordt kennism gemaakt met *kunstwerken* om hen hiervoor ontvankelijk te maken en blijvende belangstelling te wekken, om hen gevoel te leren krijgen voor wat mooi en lelijk is, is zeer gering. Het leren genieten van literatuur, declamatie, toneel, muziek, schilder- en beeldhouwkunst, ballet en dans en poppenspel, komt wel incidenteel, maar vrijwel nergens regelmatig voor.

Wel wordt de laatste jaren meer gekeken en geluisterd naar televisie, radio, film, dia's, plaatjes, grammofoon, maar het blijft allemaal beperkt tot een versiering van het onderwijsprogramma.

De kunstenaar komt niet dikwijls in de klas. Er zijn wel enige grote steden waar dit gebeurt, georganiseerd door gemeentelijke of particuliere service-instituten, maar dan blijft het nog beperkt tot maximaal zes verschillende 'lessen' per jaar in de hoogste klassen, gespreid over vocale en instrumentale muziek, toneel, declamatie en mime, ballet en dans, film, schilderkunst. Op zijn best worden deze gebeurtenissen voorbereid, goed gegeven en ten slotte nagewerkt. Dergelijke kunstleidende lessen worden in het algemeen hoog gewaardeerd door de school en door de ouders.

Van de mogelijkheid om een kunstvoorwerp als decoratie van een nieuw schoolgebouw aan te brengen, wordt veel gebruik gemaakt.

Van plaatselijke, regionale en landelijke rouleertentoonstellingen van oudere of moderne schilderkunst, waardoor het mogelijk is gedurende langere tijd een of meer kunstwerken in de school te brengen, wordt slechts zeer spaarzaam gebruik gemaakt.

In klasverband, maar buiten het schoolgebouw, al dan niet onder schooltijd, zijn er in het gehele land tal van activiteiten voor de lagere-schooljeugd, gericht op de actieve ofwel op de receptieve vorming.

De mogelijkheden hiertoe zijn sterk afhankelijk van plaatselijke, regionale of landelijke instituten, die het bezoek aan musea, tentoonstellingen, toneel- en filmvoorstellingen, balletuitvoeringen, concerten, poppentheater, bevorderen en organiseren.

Er zijn ook blokfluitclubs, solfègeklasjes, die onder leiding van onderwijzers of van muziekscholen staan.

In sommige steden worden museumlessen, toneellessen en concertlessen gegeven. De plaatselijke omstandigheden zijn van doorslaggevende aard. Maar ze worden lang niet altijd voldoende benut. De onderwijzer treedt nu eenmaal niet graag met zijn klas naar buiten en de gewone geldmiddelen voor de school worden liever besteed aan intellectuele vorming. Naar schatting maakt niet meer dan 5% der scholen gebruik van deze occasionele cultuuruitingen buiten de school. Het ontbreekt in deze nagenoeg altijd aan voldoende planning en aan een bewuste inpassing in de totale vorming.

Wanneer het basisonderwijs zou ervaren, dat bij de overgang naar het algemeen voortgezet onderwijs meer belang gesteld werd in de kunstzinnige vorming, in expressie en creativiteit, dan zou het onderwijs veranderen.

C OVER DE VORMING BUITEN SCHOOLVERBAND

De inspectie heeft ook getracht een globaal overzicht te krijgen over de vele buitenschoolse activiteiten, die er zijn om lagere schoolkinderen actief en receptief bezig te doen zijn in hun vrije tijd. De aard en omvang van deze activiteiten zijn uiteraard zeer moeilijk te achterhalen.

Buiten beschouwing is gebleven de invloed van thuis en van openbare communicatiemiddelen.

Er zijn vele muziekscholen, gespreid over het land, die hun leerlingen ook van de kleinere gemeenten trekken. Er zijn plaatselijke kinderkoren en jeugdmusiekcorpsen, declamatieclubs, groepjes voor verbale expressie, balletclubjes, filmcycli. Er zijn in sommige steden ook „jeugdateliers”, waar honderden kinderen aan plastische vorming doen en waar honderden kinderen op wachtlijsten staan vanwege gebrek aan ruimte of kader. Wanneer plaatselijke instituten door de overheid financieel royaal worden gesteund, slagen deze vormen van vrije-tijdsbesteding zeer goed.

Er zijn landelijke instituten, die aan de stadskinderen meer kansen bieden dan aan het platteland, ofschoon de behoefte daar niet minder is. Maar er zijn ook voorbeelden, dat in een stad weinig en op een plattelandsgemeente, sporadisch weliswaar, heel veel gebeurt. De overtuiging, dat het nodig is, en het organisatievermogen van een paar ouders kan voor een hele dorpsgemeenschap kennelijk heel veel bereiken.

De vele buitenschoolse activiteiten op het gebied van de kunstzinnige vorming tonen aan, dat de ouders en de overheid deze hoog waarderen. Zonder hun grote financiële bijdragen kunnen deze niet bestaan.

Het onderwijs zelf doet kennelijk veel minder. Enige belangrijke vragen dringen zich hier nu op.

Doet de school te weinig, kunnen buitenschoolse instituten nog te weinig doen,

behoren de ouders meer gestimuleerd te worden? De antwoorden hierop hangen af van het cultuurpatroon, dat men van de toekomstige volwassenheid heeft. Wanneer het alleen om zuivere recreatie gaat voor het lagere schoolkind, behoeft de overheid zich geen bijzondere zorgen te maken.

Maar als kunstzinnige vorming, in de ruime zin, kan bijdragen tot het toekomstige levenspatroon, o.a. ook van het maatschappelijk en arbeidsbestel, wanneer creativiteit en expressie ook de intelligentie en zelfs het levensgeluk kunnen bevorderen, dan zal het onderwijs hiermee zeker rekening willen houden. Bewijzen hiervoor zijn vooralsnog niet te leveren.

Het is wel aantoonbaar, dat de ouders het op prijs stellen, wanneer het onderwijs in deze meer doet dan gebruikelijk is. Het is ook duidelijk, dat de school vrij algemeen meer zou willen doen, maar opziet tegen moeilijkheden als examens, organisatie, geschiktheid, begeleiding, financiën, ook tegen een ombuiging van de vrij eenzijdige richting van het onderwijs, de intellectuele vorming.

D OORDEEL EN WENSEN

De inspectie is tenslotte van oordeel, dat de kunstzinnige vorming in het Nederlandse basisonderwijs onvoldoende of nog niet voldoende bevorderd wordt. De leiding van de school staat hiervoor wel open; de jonge leerkrachten werken stimulerend. De invloed van de nieuwe opleiding en van de pedagogische centra is merkbaar.

Occasioneel en incidenteel gebeurt er op veel scholen wel iets, maar het blijft beperkt tot speciale gelegenheden, tot bepaalde onderdelen, of tot één onderwijzer(es).

Nagenoeg nergens is de kunstzinnige vorming, voor zover creativiteit en expressie centrale middelen hiertoe kunnen zijn, geïntegreerd in de totale vorming. Daardoor wordt de intellectuele vorming nog veel te hoog gewaardeerd.

Verbale en manuele expressie zijn vrij dikwijls beoefende facetten, maar bewegingsexpressie en muzikale vorming worden beslist onvoldoende verzorgd. Wat de receptieve kunstzinnige vorming betreft, liggen de stadsscholen gunstiger dan de plattelandsscholen. Dit wordt hier niet opgevangen door radio en televisie. Er zijn geen verschillen aanwijsbaar tussen grote en kleine scholen en evenmin tussen scholen verschillend naar richting.

Zowel bij de inspectie als in het onderwijs zelf leeft het verlangen om de kunstzinnige vorming beter te verzorgen. Er zijn hoopgevende omstandigheden, de belangstelling is er, de wenselijkheid ziet men wel in.

Er is echter een complex van oorzaken waardoor de kunstzinnige vorming niet voldoende tot haar recht komt. Tot de diepere achtergronden van de tekorten rekent de inspectie de intellectualistische geest van het lager onderwijs en de receptieve houding van de leerling.

Daaruit vloeien een aantal aanwijsbare tekorten voort. Er wordt gewezen op een

te weinig positieve belangstelling van de leiding van de school, en van de oudere leerkrachten.

De doorgaande lijn over de gehele school ontbreekt. Bij veel onderwijzers leeft een gevoel van te geringe bekwaamheid. Er wordt gewezen op de onmacht van de pedagogische centra, op tekorten bij de opleiding.

Gebrek aan tijd, ruimte en geldmiddelen worden door de hoofden van scholen wel aangegeven als oorzaken, maar de inspectie meent te moeten wijzen op de vele mogelijkheden die er thans liggen in de wet, in de schoolgebouwen, en ook in de kapitaals- en exploitatieuitgaven.

Het complex van oorzaken en gevolgen wordt door de inspectie teruggevoerd tot de pedagogische tekorten van de eenzijdige intellectualistische vorming en van de didactische werkwijze die van een overwegend receptieve houding van de leerlingen uitgaat. Het hoofd der school neemt hierbij een sleutelpositie in. De inspectie is van mening, dat de mogelijkheden voor actieve en receptieve vorming dienen te worden uitgebreid. Zij zoekt deze uitbreiding op de allereerste plaats in het onderwijs en bij de onderwijzers zelf.

Van de velerlei vormen en facetten van de kunstzinnige vorming wordt door de inspecteurs nagenoeg unaniem en allereerst gewezen op de uitbreiding van de mogelijkheden door middel van de verbale expressie. Blijkbaar zijn er in deze nog veel tekorten, is er veel te wensen en zijn er veel mogelijkheden.

Ons basisonderwijs is nog altijd ingesteld op het leren van de spellingregels, op het leren verstaan van geschreven en gesproken taal en nog altijd weinig op de systematische en bewuste mondelinge en schriftelijke taaluitingen van de kinderen zelf.

In de tweede plaats wijst de inspectie op de noodzaak van een betere verzorging van de muzikale vorming en van de bewegingsexpressie.

Vervolgens zou er meer aandacht gegeven moeten worden aan handenarbeid en handwerken, waarvan het eerstgenoemde vak verplicht behoort te worden. Voor de receptieve vorming wordt vooreerst gewezen op het bevorderen van tentoonstellingen, dan van toneel- en concertbezoek en balletuitvoeringen. Er wordt voor de receptieve vorming te weinig gebruik gemaakt van de audiovisuele middelen. Achtereenvolgens worden aanbevolen de schooltelevisie, de radio, de bandrecorder en de grammofoon, schoolfilms en dia's.

Ook verwacht men kansen van de kunstenaars die in de school kunstleidende lessen komen geven. Deze receptieve vorming wordt nog heel weinig regelmatig beoefend. Waar het gebeurt zijn de ervaringen gunstig.

Met de buitenschoolse activiteiten is de inspectie te weinig bekend om zich een goed oordeel te vormen over de mogelijkheden en prioriteiten. Ervaringen op „jeugdateliers” waar de vorming der beeldende expressie begeleid wordt, zijn bijzonder gunstig.

Of de gehele kunstzinnige vorming in de huidige omstandigheden gegeven behoort te worden door de klasleerkracht of door een andere onderwijzer van

het schoolteam, door een vakleerkracht of door begeleiding van een consultant, hangt af van de interpretatie van de terminologie.

Legt men de nadruk op bevordering van creativiteit en expressie, dan zullen er primair middelen beraamd moeten worden om de didaktiek van de klasseonderwijzer om te buigen. Het is dan een kwestie van werkhouding der leerlingen. Wil men één speciaal aspect bevorderen, dan gaat het technische element een grote rol spelen b.v. bij zingen, tekenen, bewegingsvorming, handenarbeid. Dan zal men eerder moeten denken aan de hulp van een vakleerkracht of van een gespecialiseerde onderwijzer door wisseling binnen het schoolteam.

Begeleiding van speciale consultants is wenselijk, als het esthetisch element meer naar voren behoort te komen. Het ontbreekt de doorsnee-onderwijzer in deze aan begaafdheid, aan instelling en opleiding. De jongere onderwijzers zijn overigens beter toegerust dan de oudere.

Op landelijk niveau heeft men nog weinig ervaring met het systeem van consultants voor de gehele kunstzinnige vorming. In enige grote steden is er enige ervaring met begeleiding door consultants voor een of twee vakken. De inspectie ziet mogelijkheden in elk van de bovengenoemde wijzen van bijstand van de onderwijzer.

Wisseling binnen het onderwijzersteam heeft in het algemeen enige voorkeur voor de toekomst, als de gespecialiseerde onderwijzer in het basisonderwijs komt en als de grotere school normaal wordt. Ruim georiënteerde consultants, die geen vakspecialisten zijn, kunnen uitstekend werk doen. Ze moeten dan het begrip kunstzinnig niet interpreteren als esthetisch.

Meer aandacht van de zijde der pedagogische centra en meer armslag van de centra kunnen ook uitkomst bieden.

Wanneer de klasseonderwijzer de creativiteit en expressie der leerlingen systematisch gaat verzorgen, dan zullen bijscholingscursussen op korte termijn ter hand genomen moeten worden. Kadervorming voor verzorging van bijscholing is het urgentst van alles. Het vakleerkrachtensysteem verdient naar het oordeel van de inspectie niet de voorkeur voor de toekomst.

Het is nodig, dat lokaal, regionaal en landelijk een plan wordt ontworpen, hoe de aspecten van „kunstzinnige vorming” in de brede zin, praktisch te verwezenlijken zijn. Hoort dit tot de taak van de kweekscholen, van de pedagogische centra of van een landelijk centraal instituut dat zelfstandig opereert? Is het in het belang van het onderwijs, dat los van de pedagogische en de didactische vernieuwing een nieuw instituut plannen ontwikkelt?

Als het gaat om zuiver esthetische vorming en om buitenschoolse activiteiten dan kan een landelijke coördinatie van plaatselijke en regionale instituten veel stimulerend werk doen.

De inspectie ziet kunstzinnige vorming echter in bredere zin, als een integrerend deel van het basisonderwijs. Zij verwacht daarom op lange termijn meer van de gekwalificeerde onderwijzer.

Op korte termijn zullen de pedagogische centra, en ook plaatselijke en regionale instituten, in de gelegenheid gesteld moeten worden, om- en bijscholingscursussen te geven voor de in functie zijnde onderwijzers om hun werkhouding en die van de leerlingen te wijzigen. Voortdurende en intensieve begeleiding daarna is wenselijk, hoe dan ook.

De basis leggen voor het leven van de toekomstige mens, die innerlijk vrij, ontvankelijk en flexibel is, die wijs probeert te leven, is wellicht een nieuwe opgave voor het basisonderwijs.

3 Inspectie buitengewoon onderwijs

Het buitengewoon onderwijs en de voorbereiding op de maatschappij

Een onderzoek naar de voorbereiding op de maatschappij van gehandicapte jeugd door middel van het buitengewoon onderwijs kan men opvatten als een poging de economische betekenis van dit onderwijs aan te geven. Dit is een hachelijke zaak omdat onderwijs zich moeilijk laat meten en kwalificeren.

Overigens is de vraag naar de rendabiliteit van het geld, dat wordt besteed aan de zorg voor gehandicapten, verklaarbaar. Deze vraag is niet onredelijk en ze is al zeer oud. In de vorige eeuw had Bisalski, de grondlegger van de zorg voor lichamelijk gebrekkigen, er al een antwoord voor klaar toen hij de slagzin hanteerde „Laat ons van steuntrekkers belastingbetalers maken”.

In het geven van onderwijs ligt de bedoeling tot vorming van de leerling besloten, te weten tot een maatschappijk functionerend mens. Als er geen voorbereiding op de maatschappij mogelijk is, vervalt de zin van het onderwijs en zeker de zin van het buitengewoon onderwijs.

Men kan deze zaak ook van de andere kant benaderen en zeggen dat het aan het buitengewoon onderwijs voorbehouden is gehandicapte jeugd voor te bereiden op de maatschappij. Het moet daartoe in staat gesteld worden, zoals ook andere takken van onderwijs daarvoor de middelen krijgen toegewezen. Gelijktijdig wordt dan de vraag gesteld hoeveel geld er beschikbaar moet zijn voor het buitengewoon onderwijs. Het vraagstuk is ondoorzichtig omdat buitengewoon onderwijs meer is dan onderwijs alleen, indien men althans gehandicapte jeugd voorbereiding wil geven op de maatschappij.

Wie alleen maar ziet het recht van het gewone onderwijs jeugd voor te bereiden op de maatschappij en daarom de outillage en de equipage van dit onderwijs aan gezonde jeugd van 4-30 jaar vanzelfsprekend aanvaardt, loopt gevaar het buitengewoon onderwijs een kostbare zaak te vinden. Hij ontmoet immers daarin mensen en uitrustingen die hem vreemd zijn. Hij erkent inderdaad dat het blinde kind een braillemachine nodig heeft, dat het dove kind moet profiteren van een bepaalde klasseapparatuur en dat het spastische kind een elektrische schrijfmachine moet hebben om zich uit te drukken. Zo iemand verzet zich ook niet tegen een goed uitgeruste arbeidszaal voor debielen en een overdekt zwembad voor lichamelijk gebrekkigen en hij brengt begrip op voor de noodzaak dat in de school voor buitengewoon onderwijs een groot aantal niet-onderwijsdeskundigen zoals medici, psychologen, logopedisten, akoupedisten, maatschappelijke werkers en fysiotherapeuten de helpende hand moet bieden, maar het blijft voor hem een kostbare aangelegenheid.

Buitengewoon onderwijs heet duur te zijn zolang men niet het recht erkent van dit onderwijs om op zijn geëigende wijze gehandicapte jeugd voor te bereiden op de maatschappij. Men moet de grote uitgaven die verbonden zijn aan de voorbereiding van gehandicapte jeugd op de maatschappij niet zien als extra kosten. Het zijn vervangende kosten, het zijn uitgaven die staan in de plaats

van uitgaven die men zonder enig voorbehoud doet voor takken van gewoon onderwijs die ieder op zijn wijze opleiden tot een nuttig en gelukkig bestaan in samengaan met anderen.

Als men ervan uitgaat dat voorbereiding op de maatschappij voor ieder Nederlands kind een gelijk bedrag mag vorderen, dan komt het zwakzinnige kind niet aan zijn trekken. Het is waarschijnlijk niet mogelijk voor zwakzinnige kinderen in het raam van buitengewoon onderwijs een bedrag ten koste te leggen dat het gemiddelde nadert van hetgeen normale jeugd nodig heeft voor haar maatschappelijke voorbereiding. Er bestaat echter een sociaal-pedagogische zorg en langzamerhand nemen de sociale voorzieningen voor zwakzinnigen meer vaste vorm aan. Daarmede wordt echter de zorg voor zwakzinnigen nog geen extra zorg die als duur te boek moet staan.

Dezelfde redenering kan worden opgezet voor dove en blinde kinderen of voor anderszins lichamelijk gehandicapte kinderen. Als zij in het buitengewoon onderwijs andere uitgaven vragen dan in het gewone onderwijs gebruikelijk zijn, neigt men tot afdingen alsof er van overvragen sprake is. Maar zoals gezegd, vervangende uitgaven mogen niet als extra uitgaven worden gevoeld. Een blinde profiteert voor zijn culturele ontwikkeling niet van subsidies voor balletgezelschappen en musea, een dove heeft niets aan gemeentelijk betaalde orkesten en een lichamelijk gebrekkige kan niet meedoen op sportvelden. Als er andere zaken zijn die kunnen meewerken aan hun ontplooiing tot mens dienen wij deze dankbaar tot hun beschikking te stellen. Het is een vergoeding die hun rechtens toekomt, wil men niet tot achterstelling t.o.v. normale jeugd komen.

De voorbereiding op de maatschappij zoals deze op de scholen voor buitengewoon onderwijs plaatsvindt kan direct of indirect zijn. Onder de laatste dienen we te verstaan het overbrengen van gehandicapte jeugd naar vormen van voortgezet onderwijs waar ook normale jeugd wordt onderwezen. Dit lijkt nog altijd de beste weg naar integratie. Er moet dan wel als voorwaarde gesteld worden dat de vroegere b.l.o.-jeugd tussen de andere jeugd wordt geplaatst en niet in groepjes apart wordt gezet. Dat de vroegere b.l.o.-jeugd met wat extra zorg wordt omringd is nodig, maar blijft voor het principe bijzaak. Gezichtsgestoorde jeugd, lichamelijk gebrekkige jeugd en jeugd met uitvalsverschijnselen in het leervermogen wordt in toenemende mate in deze positie gebracht. Vanuit deze positie weten zij hun plaats te vinden in het gewone voortgezet onderwijs temidden van anderen. De hulp buiten de gewone hulp om die deze gehandicapte jeugd daarbij nodig heeft zou vallen onder de naam buitengewoon voortgezet onderwijs. Dat is dus de onderwijskundige en pedagogische begeleiding van een blinde, een dove, een lichamelijk gebrekkige in het gewone voortgezet onderwijs door deskundigen die de moeilijkheden van deze groepen gehandicapten doorzien. Zij zijn de onderwijsbemiddelaars die bemiddelen tussen gehandicapte jeugd en leerstof en tussen deze jeugd en hun leraren. Het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 onderscheidt elementair buitengewoon on-

derwijs en voortgezet buitengewoon onderwijs en beide worden gegeven in scholen voor buitengewoon onderwijs. Behalve voortgezet buitengewoon onderwijs bestaat er dus ook buitengewoon voortgezet onderwijs en dit wordt gegeven in scholen voor gewoon voortgezet onderwijs.

Van alle soorten van buitengewoon onderwijs zal men de directe voorbereiding op de maatschappij het meeste tegenkomen op de scholen voor debielen. Deze scholen plegen hun leerlingen na het volbrengen van de leerplicht op de arbeidsmarkt te brengen, waarbij de sociaal-pedagogische diensten onmisbaar zijn voor het slagen daarvan. Men moet daarbij ook de waarde van het avondonderwijs niet onderschatten. Er moet echter op de scholen voor debielen een opmerkelijke verschuiving worden geconstateerd van directe voorbereiding naar indirecte voorbereiding. De inspecteur van het buitengewoon onderwijs te Zwolle spreekt van gemiddeld 38% van de jongens die geplaatst worden in het individueel technisch onderwijs en van 25% van de meisjes die geplaatst worden in het individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs. Beide vormen ressorteren onder het gewone nijverheidsonderwijs. De naamgeving duidt echter wel op een omringen met extra zorg en het heeft zin om hier te spreken van buitengewoon voortgezet onderwijs zoals boven werd omschreven.

De inspecteur van het buitengewoon onderwijs te Heemskerk noemt percentages van 10 tot 35 en signaleert evenals de genoemde inspecteur te Zwolle zelfs een school waar 50% van de jeugd naar dit soort buitengewoon voortgezet onderwijs werd gebracht. Deze inspecteur is de mening toegedaan, dat het meer een zaak is van vraag en aanbod en dat in de periferie communicatiestoornissen bestaan tussen het nijverheidsonderwijs en het buitengewoon onderwijs. De inspecteur te Zwolle wijst erop dat de leerlingen van de scholen voor buitengewoon onderwijs moeilijker geplaatst worden in deze vormen van nijverheidsonderwijs als dit soort nijverheidsonderwijs zich waar heeft kunnen maken en aantrekkelijk is geworden voor de zwakbegaafden uit het gewone basisonderwijs.

Dit is beslist niet de enige reden waarom vastgehouden wordt aan voortgezet buitengewoon onderwijs in technische en huishoudkundige zin aan de scholen voor debielen. Er blijven altijd debielen over die niet aan de vormen van individueel nijverheidsonderwijs kunnen deelnemen en wel om wijd uiteenlopende redenen. Men ervaart dat in dit onderwijs een directe voorbereiding op de maatschappij aanwezig is, die niet mag worden onderschat. Arbeidsklassen en huishoudklassen voor 12-jarigen en ouderen hebben de scholen voor debielen trouwens al enkele tientallen jaren gekend.

De betekenis van de directe voorbereiding op de maatschappij in de scholen voor debielen, die met 34.000 leerlingen nog altijd de grootste soort van buitengewoon onderwijs vormen, wordt geschetst door de inspecteur te Zwolle wanneer hij opmerkt, dat in zijn inspectie 51% van de debiele jongens naar

het vrije bedrijf ging. Bij de meisjes is dat in zijn sector zelfs 65%. Nogmaals zij geconstateerd dat dit een succes is dat slechts mogelijk is door de activiteiten van de sociaal-pedagogische diensten. Indien men vraagt wat er van de duizenden leerlingen terechtkomt die de b.l.o.-scholen voor debielen rechtstreeks op de arbeidsmarkt brengen is daar een duidelijk antwoord op te geven. De inspecteur van het buitengewoon onderwijs Heemskerk meent dat er in het Westen van het land onder hen weinig werkloosheid te bespeuren valt en de inspecteur te Zwolle komt tot een percentage van 2% van de jongens, hetgeen indrukwekkend weinig is. Hieraan kan niet vreemd zijn het feit, dat in vele b.l.o.-scholen door middel van een gerichte arbeidstraining een goede arbeidsethos wordt gekweekt die later de leerling trouw doet zijn in het gekozen werk.

De eerstgenoemde inspecteur geeft als aard van de werkzaamheden van de vrouwelijke oud-leerlingen van de scholen voor debielen aan: huishoudelijke diensten met name in verzorgingstehuizen en werk in levensmiddelenbedrijven of textielbedrijven. Voor de jongens schijnt er een enorme variatie te bestaan. Als er echter b.l.o.-scholen voor debielen zijn die prat gaan op oud-leerlingen die afdelingschef op een supermarkt zijn geworden of rij-instructeur of uitvoerder, vraagt deze inspecteur zich terecht af of er bij de selectie voor toelating tot de school iets gehaperd heeft. Als een leerling van een b.l.o.-school na jarenlang bloot gestaan te hebben aan het verdebiliseringsproces nog naar een school voor lager economisch en administratief onderwijs kan worden gebracht, kan dit alleen maar de roep bekrachtigen om een psycholoog verplicht te stellen in de toelatingscommissie van de b.l.o.-school. Het verplicht gestelde herhalingsonderzoek dat voor het eerst in 1970 zal plaats hebben, zal met vorengenoemde verplichting een bijdrage leveren tot het voorkomen van fouten. Een algehele begeleiding door een volledige toelatingscommissie, die dan adviescommissie zal heten, kan het kwaad van onjuiste toelating uit de wereld helpen.

Het is kortzichtig te redeneren dat de b.l.o.-scholen voor debielen dan toch maar deze prestaties hebben geleverd. Men moet stilstaan bij de mogelijkheid dat vele leerlingen van deze scholen capaciteiten hebben die slechts een enkeling kan realiseren.

De inspecteurs te Zwolle en te Heemskerk vermelden beide dat de sociale werkplaatsen in toenemende mate leerlingen, afkomstig van de scholen voor debielen, plaatsen. De eerstgenoemde vermeldt een percentage van 9 voor de jongens en van 5 voor de meisjes. De tweede inspecteur vermeldt een school voor debielen, die 12% van haar leerlingen afleverde voor de sociale werkplaats. Deze inspecteur heft de waarschuwende vinger als hij het streven signaleert van enkele scholen om hun debiele leerlingen een arbeidstraining te geven in een sociale werkplaats, zelfs al zou dit een werkplaats zijn met uitsluitend lichamelijk gehandicapten. Hij acht de kans niet denkbeeldig, dat bij een da-

ling van de conjunctuur een definitieve plaatsing op een sociale werkplaats eerder geïndiceerd is als de desbetreffende leerling reeds een trainingsperiode op deze werkplaats heeft doorgemaakt. Hier bestaat dus duidelijke twijfel ten aanzien van de sociale werkplaatsen als 'stepping-stones' voor de debielen naar de vrije maatschappij.

Voorts merkt de inspecteur te Heemskerk op, dat er schoolhoofden zijn die menen, dat ten behoeve van hun imbeciele leerlingen het criterium van toelating tot de sociale werkplaats bestaande uit het behalen van een normale arbeidsprestatie van 33 1/3%, moet worden losgelaten opdat niet het voornaamste doel van het onderwijs aan imbecielen, namelijk het opleiden tot een zinvol arbeidsbestaan in een beschutte omgeving, in de lucht komt te hangen. Het vraagstuk vraagt voor zijn oplossing samenspreking en studie die beide reeds zijn aangevangen.

Hoezeer het onderwijs aan imbecielen afgestemd is op een opvangen in de sociale werkplaatsen blijkt uit een mededeling van de inspecteur te Zwolle dat nog altijd 68% van de jongens daarheen gaat tegenover 42% van de meisjes. Hij noteert in zijn rayon een opname van 6% van de jongens in een dagverblijf voor oudere zwakzinnigen en van 18% in een internaat, terwijl hij voor deze categorie tot een werklozenpercentage komt van 5%.

Bij de imbeciele meisjes ligt dat iets anders. Tegenover de reeds genoemde 42% die naar een sociale werkplaats gaat, staat 10% dat opgenomen wordt in een dagverblijf voor oudere zwakzinnigen en 30% dat opgenomen wordt in een internaat, terwijl 10% werkloos blijft. Van de jongens kan geconstateerd worden dat 3% in het vrije bedrijf wordt opgenomen en van de meisjes dat 8% daarin slaagde, maar in bijna alle gevallen is dat een tewerkstelling in eigen bedrijf of eigen huishouding, dus uiteindelijk toch in een beschermd milieu.

De inspecteur te Zwolle merkt verder op:

„De hoge percentages opgenomen in internaten houden verband met de afgeschreven leerlingen van de zogenaamde gestichtsscholen, die in het eigen internaat zijn geplaatst.

In deze sector is grote behoefte aan dagverblijven voor oudere zwakzinnigen. De werkloos thuiszittenden komen hier praktisch allemaal voor in aanmerking en van de in internaten opgenomenen zouden er zeker ook op dergelijke dagverblijven zijn geplaatst, als deze er waren.

In de naaste toekomst zal deze behoefte zich nog duidelijker gaan aftekenen als gevolg van de op 1 januari 1969 van kracht geworden nieuwe W.S.W. (Wet Sociale Werkvoorziening), die strakker voorwaarden stelt voor tewerkstelling. Deze voorwaarden gelden ook voor de reeds tewerkgestelden, waardoor elke werkplaats met vrij grote aantallen zwakzinnigen zit, die niet aan de gestelde eisen kunnen voldoen en die binnen zeer afzienbare tijd afgevoerd moeten worden.

Naar schatting betreft dat in het gehele land $\pm$ 3.000 reeds op de werkplaatsen tewerkgesteld. Een enorme taak ligt hier voor het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, dat de dagverblijven subsidieert. Het is bekend, dat er hard aan wordt gewerkt".

Men zou denken dat de scholen voor zwakzinnigen bij de voorbereiding van hun leerlingen op de maatschappij iets missen dat andere soorten van b.l.o.-scholen krachtig steunt bij deze voorbereiding, namelijk het brengen tot een diploma dat wijst op prestatie. Zwakzinnige leerlingen kunnen zich niet meten met normale leerlingen als het gaat om prestaties waarin taal en rekenen een rol spelen. Maar velen kunnen een zwemdiploma behalen of een zaalvaardigheidsdiploma of een verkeersdiploma. Een behaald diploma en dan liefst met een officieel cachet draagt bij tot het gevoel van eigenwaarde en dit is een onmisbare voorwaarde om maatschappelijk te slagen.

De voorbereiding op de maatschappij door scholen voor lichamelijk gebrekkigen stond in 1968 in het middelpunt van de belangstelling door het zogenaamde Intagon-rapport. De uitkomst van dit wetenschappelijk opgezette onderzoek was voor velen teleurstellend. Men had zich voorgesteld dat er betere resultaten uit het onderzoek te voorschijn zouden komen. Er wordt dan over het hoofd gezien dat het verdwijnen van de poliomyelitis de scholen voor lichamelijk gebrekkigen van haar meest belovende leerlingen heeft beroofd en dat de sterke toename van de cerebrale aandoeningen, hetzij aangeboren of door ongeval veroorzaakt, kinderen naar de scholen brengt die onderwijskundig moeilijk zijn te benaderen. Toch moet men van cijfers niet te spoedig schrikken, ook al leest men dat 75% van de lichamelijk gebrekkige kinderen die de school verlieten, niet of nauwelijks de leerstof van de lagere school heeft verwerkt en dat ruim 40% niet verder kwam dan het vierde leerjaar. De voorbereiding op de maatschappij kan er niettemin geweest zijn als men de creativiteit heeft weten te ontwikkelen, als gevoel voor muziek is aangebracht, interesse is gewekt voor de wereld rondom en liefhebberijen zijn aangekweekt, zoals schaken, verzamelen en schilderen.

Slechts 14% van de leerlingen kan na het verlaten van de mytylscholen aan arbeid in de vrije maatschappij deelnemen en men hoede zich ervoor deze groep als de bij uitstek geslaagden te zien. Er kan pas sprake zijn van een succesvolle voorbereiding op de maatschappij als de gehandicapte zich daar ontplooit tot een evenwichtig mens. Statistische gegevens leggen slechts een gedeelte van de waarheid open en op cijfers en percentages moet men zich niet verliezen. In 1968 studeerde aan een Nederlandse universiteit een oud-leerling van een mytylschool met een zo hoge graad van spasticiteit als men maar zelden op een buitengewone school aantreft.

In het cijfermateriaal gaat hij verloren maar als voorbeeld van voorbereiding op de maatschappij en dan met goed gevolg werkt hij inspirerend op hen die dagelijks deze gehandicapten moeten onderwijzen. De statistiek telt, de mens

weegt en weegt nogmaals en in zijn overweging komt hij tot andere uitkomsten dan die welke in statistische overzichten staan vermeld.

Van de lichamelijk gebrekkigen die de buitengewone school verlaten gaat 9% naar de sociale werkplaats en 20% kan zelfs niet aan arbeid in enigerlei vorm deelnemen. Niettemin kan er bij deze groepen sprake zijn van een goede voorbereiding op de maatschappij als men afstand doet van de gebruikelijke opvatting die zich de maatschappij als producerend voorstelt. Ieder mens waaraan opvoedkundig gewerkt is kan een functie vervullen in de samenleving. De diep zwakzinnige aan wie op school geleerd is beleefd te zijn kan door zijn opgeruimde morgengroet het hart verwarmen van hem of haar die zich in de grauwe winterochtend naar het werk spoedt.

De voorbereiding op de maatschappij zoals deze op de scholen voor blinden geschiedt biedt meer mogelijkheden en geeft naar de gebruikelijke opvatting meer kans op succes. Een school meldt dat bijna alle leerlingen na voltooiing van de opleiding aan de slag komen. Bij deze groep gehandicapten is het geen uitzondering, dat er na de b.l.o.-school en via h.b.s. of gymnasium universitair wordt gestudeerd. De minder begaafden van deze groep vinden hun weg naar de sociale werkplaats. Op welk instituut ook de ontplooiing tot mens plaatsvindt, men kan altijd spreken van een voorbereiding op de maatschappij met goed gevolg.

Merkwaardig is de ervaring dat blinde leerlingen en slechtziende leerlingen waarvan men op de b.l.o.-school hoge verwachtingen had wel eens tegenvielen als zij in de samenleving kwamen, terwijl anderen waarover zorg bestond wonderwel slaagden. Dit roept de vraag op of de techniek van de voorbereiding op de maatschappij voldoende wordt beheerst. Men erkent in de scholen voor gezichtsgestoorden dat meer aandacht zou moeten worden besteed aan vorming tot zelfstandigheid, aan het verwerven van sociale redzaamheid en aan de harmonische ontwikkeling van het gevoelsleven. Een wens komt om de hoek kijken die ook bestaat in andere soorten van buitengewoon onderwijs, namelijk het voorzichtig proberen in de maatschappij gedurende een gedeelte van de schoolweek. Hier is dus sprake van een praktijkstage die begeleid wordt vanuit de school en die voert tot een partieel deelnemen aan onderwijs en aan arbeid. Voor zover het leerplichtvrije jeugd betreft liggen hier mogelijkheden die ongetwijfeld een deugdelijke voorbereiding op de maatschappij zullen bevorderen.

Bij het onderwijs aan doven staat de voorbereiding op de maatschappij sterk in het teken van deelhebben aan communicatie. Doven vinden hun weg naar arbeid in de vrije maatschappij, maar als zij werken als banketbakker of schoenmaker of tewerkgesteld zijn in een fabriek, op een drukkerij of in het schildersbedrijf, zullen zij taal moeten hebben en taal moeten verstaan. Op de scholen voor doven wordt hieraan gewerkt vanaf zeer jeugdige leeftijd tot ver in de tienertijd en van het begin van de schooldag tot het einde van die dag.

Het loslaten van het gerichte onderwijs in het normale communicatiesysteem zoals dit onderwijs op de scholen door specialistisch opgeleide leerkrachten wordt gegeven houdt na het beëindigen van de leertijd het gevaar in van terugvallen naar een meer primitief systeem, hetgeen belemmerend werkt op de sociale integratie, zoals het onderwijs die beoogde. Naar de mening van de deskundigen zou een betere begeleiding, ingezet na het verlaten van de school voor doven, consoliderend werken ten aanzien van hetgeen op die scholen werd bereikt en voor velen zou daarmee een hogere maatschappelijke positie bereikbaar worden. Deze begeleiding zou zich moeten uitstrekken zowel tot hen die tot arbeid zijn gebracht als tot hen die zich via een gewone dagschool, een avondschool of een schriftelijke cursus verder proberen te ontwikkelen. Deze laatste groep neemt toe, zoals blijkt uit een mededeling van een school voor doven, luidende dat in de laatste vijf jaren 40% van haar oud-leerlingen deze weg insloeg. Indien dit hoge percentage verwondering wekt, moge bedacht worden dat daarin weerspiegeld ligt het resultaat van zeer intensief individueel spreekonderwijs. Niet ten onrechte leeft het besef dat, indien nog meer geld wordt besteed aan deze vorm van onderwijs, blijken zal dat op dit punt de maximum resultaten nog niet bereikt zijn.

Uit deze sector komt verder een geluid dat geldt voor alle soorten buitengewoon onderwijs. Het is een geluid waaruit onrust klinkt ten aanzien van het maatschappelijk maken van de meervoudig gestoorden. Onomwonden wordt gezegd dat het steeds moeilijker wordt voor de meervoudig gestoorden geschikte arbeidsplaatsen te vinden. Deze constatering verdient aandacht, omdat op de scholen het aantal gehoorgestoorde kinderen, gezichtsgestoorde kinderen en lichamelijk gehandicapte kinderen met een nevengebrek sterk toeneemt. Allereerst moet hierbij gedacht worden aan het samengaan van zintuiglijke of lichamelijke handicaps met zwakzinnigheid, hoewel ook andere combinaties zijn te noemen zoals doofheid en blindheid, spasticiteit en gehoorverlies. Zoals reeds werd betoogd moet niettemin ook voor de meervoudig gestoorden gestreefd worden naar een maatschappelijke status, zij het in de verzorgende sfeer. De scholen dienen hen klaar te maken om daar menswaardig te kunnen worden opgevangen. In het raam van het onderwerp van dit jaarverslag past dan ook het uitspreken van voldoening dat in 1968 een voorzichtig begin kon worden gemaakt met het ter hand nemen van de onderwijszorg voor meervoudig gestoorden.

Onwillekeurig dringt zich daarbij een vergelijking op. Toen omstreeks de eeuwwisseling het onderwijs aan zwakzinnigen werd ter hand genomen door het stichten van dagscholen, geloofde men niet algemeen in het maatschappelijk nut ervan. Velen waren van oordeel dat de belangrijkheid van deze onderwijsvoorziening gelegen was in de sanerende werking die ervan uitging op het gewone onderwijs. Ontegengesteld werkt het stichten van afdelingen voor

meervoudig gestoorde aan scholen voor zintuiglijk gestoorde en aan scholen voor lichamelijk gehandicapten bevrijdend op het onderwijs aan de enkelvoudig gehandicapten. Voorts kan gezegd worden dat zoals het buitengewoon lager onderwijs in 1923 met vier soorten aanwezig was en tastend zijn weg vond tot 1967 toen zestien soorten werden geregistreerd, ook het onderwijs aan meervoudig gestoorde een ontwikkelingsgang moet doormaken.

Deze ontwikkelingsgang loopt wel eens vooruit op wettelijke bepalingen. Er bestaan reeds zelfstandige scholen voor meervoudig gestoorde dove kinderen, meervoudig gestoorde slechthorende kinderen, meervoudig gestoorde blinde en slechtziende kinderen benevens meervoudig gestoorde lichamelijk gebrekkige kinderen. De voorbereiding op de maatschappij laat zich niet ommuren door wettelijke bepalingen, de werkers voor het gehandicapte kind weten zich een weg te banen als het belang van het kind ermee is gediend. Hoe moeilijk dat wel eens is blijkt uit een klacht van een school voor kinderen die aan toevallen lijden. Men ervaart daar dat kinderen die na medische behandeling naar huis teruggaan en van daar uit de gewone school bezoeken geen zorgen geven. Het zijn echter de ernstige gevallen die gedurende lange tijd op de scholen vertoeven die moeilijkheden geven bij de voorbereiding op de maatschappij. Een klein gedeelte van deze ernstige gevallen is niet aan verval van geestelijke vermogens onderhevig en zij kunnen geholpen worden met algemeen voortgezet onderwijs. Velen van deze categorie zijn echter aangewezen op arbeid in een sociale werkplaats en een voorbereiding daarop zou beter geschieden als zij op de b.l.o.-school voortgezet onderwijs konden krijgen zoals dit in de scholen voor debielen is geregeld. Het openen van een mogelijkheid daartoe in het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 werd echter over het hoofd gezien. De aanwezigheid van een sociale werkplaats op het terrein van de inrichting, gecombineerd met part-time onderwijs op school, lijkt voorlopig de aangewezen weg, indien althans in de sociale werkplaats vermenging van 14- en 15-jarigen met volwassenen en vroeg-bejaarden kan worden vermeden.

De moeilijkheden bij de voorbereiding op de maatschappij in de scholen, verbonden aan inrichtingen als bedoeld in artikel 5 van de Beginselenwet voor de kinderbescherming, hebben een eigen aard en schuilen in een tekort aan studiezin en culturele achtergrond. De onzekerheid over eigen toekomst werkt verlamdend. Deze jeugd kent niet de belangstelling van ouders voor deze toekomst. Hoewel de meeste scholen prepareren op vormen van nijverheidsonderwijs, moeten er in dat onderwijs meer mislukkingen worden geconstateerd dan op grond van aanleg aanvaardbaar is.

De standvastigheid ontbreekt en de indruk bestaat, dat meisjes die naar de huishoudschool zijn gebracht en een opleiding voor een huishoudelijke betrekking hebben gekregen, niet erg lang in een betrekking blijven. Ook bij de scholen, behorende bij inrichtingen voor jongens, ontbreken de klachten niet. Het gaat goed zolang ze op de b.l.o.-school zijn, daarna worden de mislukkingen

veelvuldig, ook al blijven zij in de inrichting. De orthopedagogische taak die gelijkelijk rust op internaat en school moet gericht zijn op het scheppen van toekomstverwachtingen en op het aankweken van verantwoordelijkheidsgevoel en taakbesef.

Hoe zwaar de sociale handicap weegt blijkt uit een vergelijking tussen de resultaten van een school voor meisjes hierboven bedoeld en een school voor slechthorende meisjes. De laatste school vermeldt, dat van 1964 tot en met 1968 55 meisjes de school verlieten, waarvan 20 gingen naar een vorm van nijverheidsonderwijs, 10 naar m.a.v.o. of l.e.a.o., terwijl 25 een betrekking aavaardden in de huishouding, op een kantoor of in een atelier. De ontmoedigende berichten ontbreken in deze sector, er is wel de wens van begeleiding, nadat de b.l.o.-school is verlaten. Het leerplan vermeldt onder handwerken lingerie en costumnaaien en is ingesteld op de toekomst van deze slechthorende meisjes.

Het algemeen vormend onderwijs aan slechthorende jeugd (en dat geldt ook voor slechtziende jeugd) reikt naar resultaten die het gewone algemeen vormend onderwijs naar de kroon steken. Het is reeds vaker gezegd dat gehandicapte jeugd (daarvan gaf in 1968 slechthorende jeugd en slechtziende jeugd duidelijk blijk) het als een voorrecht ervaart om verder te studeren. In het algemeen moet gezegd worden dat het ruimschoots verschaffen van algemeen voortgezet onderwijs aan gehandicapte jeugd het mogelijk maakt deze jeugd maatschappelijke plaatsen te doen innemen die vroeger onbereikbaar waren.

De voorbereiding op de maatschappij kan op de scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren krachtiger worden ter hand genomen als in 1969 de schaal van 16 tot 12 wordt verlaagd. Het schijnt dat de grens tussen slagen en niet slagen in de samenleving bij de karakterologisch gehandicapten scherper ligt dan bij anders gehandicapten. Het geeft te denken als een internaatsschool voor zeer moeilijk opvoedbare meisjes vermeldt, dat in de loop van vijf jaar enkele meisjes volkomen mislukten, terwijl er toch ook een tiental slaagden voor het m.u.l.o.-diploma. Het is begrijpelijk, dat men ook in deze sector de strijd moet aanbinden tegen het oude milieu, dat, hoe slecht het is, altijd een grote aantrekkingskracht behoudt, hoewel het vaak op exploitatie uit is.

Het blijkt, dat in de voorbereiding op de maatschappij het behalen van het middenstandsdiploma een rol speelt. Evenals bij het m.u.l.o.-diploma kunnen gehandicapten zich meten met niet-gehandicapten. Van ouds heeft de opleiding voor deze diploma's in het leerplan gestaan van sanatoriumscholen, die nu heten scholen voor langdurig zieken. Ook in het onderwijs aan doven richt men zich voor bepaalde leerlingen op het behalen van dit diploma, waarvan men zeggen kan dat het een sociale waarde heeft en maatschappelijk uitzicht biedt.

Bij de scholen voor ziekelijke kinderen richt men zich op het psychisch weer-

baar maken. Hiervan profiteert de lichamelijke gesteldheid en hiervan mag ook een bijdrage verwacht worden in het maatschappelijk slagen. Het is begrijpelijk dat wanneer op dit type school van de noodzaak wordt gesproken om tot psychische weerbaarheid te komen de verplichte medewerking van een psycholoog nood wordt gemist. Pedagoog, arts, psycholoog en maatschappelijk werker horen de leidsels in handen te hebben bij de voorbereiding op de maatschappij en hiermede is eigenlijk de equipage aangegeven voor alle soorten van buitengewoon onderwijs.

De b.l.o.-scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden genieten een goede reputatie wat betreft de voorbereiding op de maatschappij van jeugd, die het in het gewone onderwijs niet redt. Het is anders niet te verklaren dat er een grote drang is van ouders en instanties om te komen tot stichting van deze scholen. Alleen reeds in 1968 kwamen 20 van deze zogenaamde l.o.m.-scholen tot stand, namelijk: 4 openbare, 9 rooms-katholieke, 4 protestants-christelijke en 3 neutraal bijzondere scholen. Op deze scholen is nimmer ruimte genoeg om de kinderen te plaatsen, die door deskundigen erheen worden verwezen. Een grote school van 125 leerlingen meldt 80 à 90 toelatingsonderzoeken per jaar en heeft een wachtlijst van 60 goedgekeurde leerlingen. Het aantal leerlingen is steeds stijgend, terwijl het recruitersgebied kleiner werd door de stichting van enige andere scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden.

De mening schijnt post te vatten dat men op deze scholen kan wat men in het gewone basisonderwijs niet kan. De voorbereiding op de maatschappij ligt bij deze b.l.o.-scholen voor een groot deel in het scheppen van doorzendmogelijkheden naar het gewone onderwijs. Het nijverheidsonderwijs in zijn vele variaties krijgt daarbij de meeste leerlingen. Men moet ook wel intelligent zijn om het gewone algemeen vormend onderwijs te volgen als er uitvalsverschijnselen in het leervermogen bestaan. Deze mogen wat bijgewerkt zijn, maar geheel verdwijnen doen ze doorgaans nooit.

Om een beeld te geven van de bestemming van 154 leerlingen die in vijf jaar tijds een zogenaamde l.o.m.-school verlieten zij medegedeeld, dat ruim 57% daarvan bij een vorm van nijverheidsonderwijs terechtkwam en slechts 8% bij het hedendaagse m.a.v.o. De vroegere v.g.l.o.-school nam ook nog 5% mee. Opmerkelijk is, dat ongeveer 7% naar het gewoon lager onderwijs kon worden teruggeplaatst. Van deze 154 leerlingen vloeide 13% af naar andere l.o.m.-scholen die in de buurt werden gesticht. Zeer interessant mag het heten dat in die vijf jaren slechts 2 leerlingen (meisjes) thuis bleven om te werken na het beëindigen van de leerplicht. Tenslotte ging 4% over naar andere soorten van buitengewoon onderwijs. Voor de rest waren het gevarieerde bestemmingen zoals een school voor detailhandel of een afdeling voor voortgezet onderwijs, verbonden aan een l.o.m.-school elders.

Een school die een onderzoek instelde naar de beroepen waarin oud-leerlingen kwamen, vond onder 24 van hen een aantal van zes bouwvakkers, vijf werkzaam in huishouding of winkel, vijf werkzaam in fabrieken, één automonteur, één beroepsmilitair. Van deze 24 oud-leerlingen bleek niemand werkeloos te zijn hetgeen spreekt van een goede voorbereiding op de maatschappij. Het is waarschijnlijk dat hiermede het algemene beeld vrij goed benaderd is. Men hoort ook van tevredenheid over de resultaten die echter niet zo ver gaat dat er geen wensen over blijven. Sprekend is daarbij, dat deze wens vaak betreft het inzetten van begeleiding nadat de leerling de l.o.m.-school heeft verlaten. Dit verlangen siert de mentaliteit van het personeel, dat zich niet gelukkig prijst wanneer de leerling eindelijk de school verlaat, maar dat zorgelijk kijkt als het kind, waarmede vaak lang is omgetoed, naar een andere tak van onderwijs verdwijnt. Het hoofd van een l.o.m.-school komt met de wrange opmerking, dat het gewone voortgezet onderwijs vaak maar één oplossing kent wanneer er moeilijkheden optreden, namelijk de verwijdering. Dat hij echter de pedagogische kwaliteiten van het gewone voortgezet onderwijs niet helemaal miskent, kan gelezen worden uit zijn mededeling dat hij leerlingen zoveel mogelijk zendt naar scholen voor voortgezet onderwijs, waarmee hij een goed contact heeft kunnen opbouwen. Niet onvermeld mag blijven dat van de kant van de ouders ook tekorten vallen waar te nemen in aansporing en opvang van hun kinderen. Het schijnt, dat kinderen uit de beter gesitueerde kringen nog wel eens mislukken.

Bij de voorbereiding op de maatschappij in de scholen voor kinderen te leer- en opvoedingsmoeilijkheden doen zich problemen voor die aandacht verdienen.

Daarbij zij opgemerkt, dat het gaat over een groep gehandicapten die de op een na grootste categorie van het buitengewoon onderwijs vormt. Het geven van algemeen voortgezet onderwijs in aparte afdelingen van deze scholen of in zelfstandige scholen is bedoeld om maatschappelijke kansen te scheppen voor hen, die in ambachtelijke arbeid geen levensvreugde of bestaan kunnen vinden. Intelligentie en milieu spelen daarbij een rol. Een jongen die rekenvaardig is, maar een ernstige taalstoornis heeft kan misschien nog als kassier terecht. Daarvoor is een diploma nodig als introductie bij het bankbedrijf. Het kunst- en vliegwerk dat nodig is voor de verwerving van het diploma behoort tot de 'know-how' van het voortgezet buitengewoon onderwijs en niet van het gewone voortgezet onderwijs. De jongen die bij zijn vader of bij een familielid in de zaak kan, moet wat algemene ontwikkeling bezitten. Het vreemde woord dat in een gesprek valt moet hij verstaan en het goed bedienen van een telefoon is afhankelijk van paraatheid in taal. Het geven van een eigen gezicht aan het voortgezet onderwijs aan jeugd met uitvalsverschijnselen in de leerpotentie is de eerste opdracht die daar voor dit onderwijs ligt.

In dit verslag mag niet verzuimd worden op een eigenaardige functie van het voortgezet onderwijs aan jeugd met leer- en opvoedingsmoeilijkheden te wijzen. Het dient als vluchtterrein voor intelligente jongeren met soms ernstige uitvalsverschijnselen, die door hun intelligentie het nog wel klaarspelen in het gewone lagere onderwijs en zelfs nog een of meer jaren in scholen voor m.a.v.o. en h.a.v.o. maar die het dan moeten laten afweten. De intelligentie kan de handicap niet meer compenseren. Aan jeugd die buiten haar schuld tot mislukking is gedoemd, kan in het voortgezet onderwijs in deze soort van buitengewoon onderwijs weer maatschappelijk perspectief worden geboden.

Er is reeds op gewezen, dat het merendeel van de jeugd van de zogenaamde l.o.m.-scholen naar vormen van het nijverheidsonderwijs gaat. Hieruit vloeit een tweede opdracht voor dit type scholen voort, namelijk de voorbereiding op het nijverheidsonderwijs. De school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden doet precies als de gewone lagere school; min of meer ondoordacht geeft zij de leerlingen aan het nijverheidsonderwijs over. Personeel noch leerlingen hebben een duidelijk beeld van modern nijverheidsonderwijs. In ieder geval is de beeldvorming van algemeen voortgezet onderwijs duidelijker. Men kan aan het bezwaar tegemoetkomen door in de school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden uitgebreide vormen van handenarbeid te introduceren. Dit vraagt een totaal andere outillage en gedeeltelijk ander personeel dan nu gebruikelijk is. Wellicht ware het beter om een symbiose tot stand te brengen tussen het gewone nijverheidsonderwijs en de zogenaamde l.o.m.-school in die zin, dat jeugd in het laatste schooljaar onder de pedagogische leiding van de b.l.o.-leerkracht technisch onderwijs ontvangt in de nijverheidsschool door een leerkracht van het nijverheidsonderwijs. Een geheel nieuwe figuur is dit samengaan reeds niet meer.

In het raam van het buitengewoon onderwijs hebben de scholen, verbonden aan een pedologisch instituut, een eigen opdracht. De bevolking van deze scholen bestaat grotendeels uit probleemgevallen. Zij moeten gediagnosticeerd, behandeld en verwezen worden. Hoewel bij dit alles een voorbereiding op de maatschappij niet uit het oog wordt verloren, onderscheiden deze scholen zich in dat opzicht toch van de andere soorten. Het zou niet billijk zijn hun betekenis af te meten naar de successen die zij met hun leerlingen op maatschappelijk terrein hebben behaald. De jeugd op deze scholen heeft doorgaans een zo gecompliceerde gesteldheid, dat verwijzen naar andere typen scholen nadat er wetenschappelijk een diagnose is gesteld, onmogelijk wordt. Bij de voorbereiding van gehandicapte jeugd op de maatschappij was ook in 1968 een toenemend aantal b.l.o.-scholen betrokken. Er werden in totaal gesticht 43 scholen, die naar richting en soort als volgt waren verdeeld:

9 openbare scholen, waarvan 4 voor imbeciele kinderen, 1 verbonden aan

een pedologisch instituut en 4 voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden;

16 rooms-katholieke scholen, waarvan 1 voor dove kinderen, 1 voor lichamelijk gebrekkige kinderen, 1 voor ziekelijke kinderen, 1 voor debiele kinderen, 1 voor imbeciele kinderen, 1 voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, 1 verbonden aan een pedologisch instituut en 9 voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden;

10 protestants-christelijke scholen, waarvan 1 voor kinderen lijdende aan toevallen, 5 voor debiele kinderen en 4 voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden;

8 neutraal bijzondere scholen, waarvan 2 voor debiele kinderen, 1 voor imbeciele kinderen, 2 voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen en 3 voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden.

Er werden echter opgeheven:

1 openbare school voor debiele kinderen;

2 protestants-christelijke scholen, waarvan 1 voor debiele kinderen en 1 voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden;

1 neutraal bijzondere school voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen.

Er is ook hier een winst die zich niet in getallen laat uitdrukken. Velen schaarden zich in 1968 rondom het gehandicapte kind teneinde het kind te brengen op een plaats die het toekomt. Het werk in de scholen, het werk in de pedagogische centra, het werk in commissies van velerlei aard, het werk in de ouderverenigingen en het werk in de inspectie vormt daarbij samen één groot geheel. Ieder jaar treden er nieuwe werkers aan, maar ook ieder jaar vallen er werkers uit. In het inspectieverslag van het buitengewoon onderwijs mag ten slotte niet onvermeld blijven, dat de heer J. M. P. Richters na een ambtelijke periode van 21 jaar per 1 januari 1969 overgegaan is naar de inspectie van het voortgezet onderwijs.

Lichamelijke opvoeding bij het buitengewoon onderwijs

Met de benoeming van een vierde inspecteur voor de lichamelijke opvoeding bij het buitengewoon onderwijs op 1 september 1967 was het in het jaar 1968 voor het eerst mogelijk de werkzaamheden uit te oefenen in een kleiner inspectiegebied. In de vier inspectiegebieden omvatte de stimulerende, begeleiden- en toezienende taak met betrekking tot het onderwijs in de lichamelijke oefening alle scholen voor buitengewoon basisonderwijs.

De omvang van de vier inspectiegebieden kan als volgt worden aangegeven.

Inspectie Noord-Oost

104 scholen voor zwakzinnige kinderen
80 scholen voor niet-zwakzinnige kinderen

Inspectie Noord-West

100 scholen voor zwakzinnige kinderen
86 scholen voor niet-zwakzinnige kinderen

Inspectie Zuid-West

93 scholen voor zwakzinnige kinderen
66 scholen voor niet-zwakzinnige kinderen

Inspectie Zuid

93 scholen voor zwakzinnige kinderen
66 scholen voor niet-zwakzinnige kinderen

Het voordeel van een minder groot inspectiegebied blijkt duidelijk uit het aantal schoolbezoeken, dat door de inspecteurs voor de lichamelijke opvoeding in het afgelopen jaar kon worden afgelegd. Hierbij moet direct worden opgemerkt, dat geen van de inspecteurs alle scholen in zijn inspectie heeft kunnen bezoeken. Het grote aantal scholen (in 1968 kwamen er 39 scholen bij) en de steeds toenemende advies-werkzaamheden (er werden 526 adviezen uitgebracht) maken dit onmogelijk.

In totaal werden 714 scholen bezocht, waarbij het mogelijk bleek 582 lessen bij te wonen. Van deze lessen werd 76% als voldoende of meer gewaardeerd en 24% onvoldoende. Dat $\frac{3}{4}$ van de lessen met voldoende tot goed kon worden beoordeeld stemt tot tevredenheid. Een waardering voor het niveau van het merendeel der lessen is hier zeker op zijn plaats. Naast de waardering valt op, dat een planning van de lessen op langere termijn nogal eens ontbreekt. Vele afzonderlijke lessen worden zonder samenhang gegeven. Het werken volgens een jaarplan komt nog te weinig voor. Deze tekortkoming is voor de inspectie aanleiding om regelmatig in personeelsvergaderingen de mogelijke samenstelling van een leer- en jaarplan met de leerkrachten te bespreken. Steeds meer verzoeken om dergelijke werkbesprekingen bereiken de inspectie.

Ter stimulering van het onderwijs in de lichamelijke oefening werd voorts ook in 1968 weer als docent medewerking verleend aan drie 2-daagse herscholingscursussen, die door het Katholiek Pedagogisch Centrum en het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum werden georganiseerd.

Het betrof hier cursussen resp. voor de leerkrachten van scholen voor debielen, voor imbeciele kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Ongeveer 400 onderwijzers(essen) ontvingen deze praktische instructie. Daarnaast vond in vier inspecties stimulering plaats op kleinere schaal o.a. door middel van zgn. instructiedagen, herscholingscursussen voor leerkrachten

van een beperkt aantal scholen (plaatselijk of regionaal), lezingen en lessen in een bepaald verband.

Ook de invoering van schoolvaardigheidsdiploma's op het gebied van de zaal-gymnastiek rekent de inspectie lichamelijke opvoeding tot haar stimulerende werkzaamheden. Na de proefneming met deze eisen in het schooljaar 1965-1966 kan in 1969 de realisering van deze diploma's met medewerking van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ter hand worden genomen. Het door de inspectie ontworpen diploma Speciale Zwemvaardigheidseisen voor Schipperskinderen is eind 1968 met de betreffende tekst in de richtlijnen voor het basisonderwijs aan schipperskinderen in Nederland verschenen. De eisen van een vaardigheidsdiploma voor zeer moeilijk lerende kinderen naderen met medewerking van een aantal scholen voor imbecielen hun definitieve samenstelling.

Een overzicht van de in 1968 tot stand gekomen oefengelegenheden voor het onderwijs in lichamelijke oefening ziet er als volgt uit.

	gymn. lokalen	lok. mot. therapie	instructiebaden
Inspectie Noord-Oost	2	3	
Inspectie Noord-West	—	2	
Inspectie Zuid-West	—	3	1 (overdekt)
Inspectie Zuid	1	8	3 (1 overdekt, 2 onoverdekt)

Het merendeel van deze voorzieningen kwam tot stand door nieuwbouw, een beperkt aantal door verbouwing. Vermeldenswaard is, dat twee scholen door verhuizing de beschikking kregen over twee goed geoutilleerde gymnastieklokalen. Met de genoemde aanwinsten werd het tekort aan oefenruimten weer teruggebracht. Opvallend blijft voorlopig het tekort aan gymnastieklokalen bij de l.o.m.-scholen, de sterkst groeiende categorie van het buitengewoon onderwijs.

Ten slotte nog enige opmerkingen over het schoolzwemmen, de schoolsportdagen en het vakonderwijs in lichamelijke oefening.

De inspectie was vertegenwoordigd in de landelijke werkgroep, die belast was met de samenstelling van nieuwe bepalingen en examenprogramma's van de zwemdiploma's. Op 1 oktober 1968 werden de nieuwe eisen van kracht en de eerste ervaringen kunnen gunstig worden genoemd. Het aantal scholen, dat deelneemt aan het schoolzwemmen, is ook in 1968 weer gegroeid. Allengs

wordt in de verslagen van de inspecteurs meer aandacht besteed aan die scholen, die nog niet zijn ingeschakeld. Deze benadering is langzamerhand mogelijk geworden, doordat het aantal niet-deelnemende scholen een beperkt aantal gaat betreffen.

Tijdens de schoolspordagen kwamen bijna 12.000 leerlingen in het bezit van een schoolvaardigheidsdiploma.

Het vakonderwijs in de lichamelijke oefening breidde zich ook in 1968 op de daarvoor in aanmerking komende scholen verder uit.

Onderwijs aan woonwagencentrumkinderen

Voor het onderwijs aan kinderen van woonwagenbewoners waren in het jaar 1968 de drie volgende gebeurtenissen van groot belang:

- 1 de aanvaarding van de nieuwe Woonwagenwet 1968;
- 2 de beëindiging van het onderzoek „Opvoeding van en onderwijs aan woonwagenkampkinderen“;
- 3 het experiment van een compensatieprogramma ten behoeve van de 5- en 6-jarige woonwagencentrumkinderen.

De aanvaarding van de nieuwe Woonwagenwet 1968

Deze wet beoogt de bevordering van het maatschappelijk welzijn van de woonwagenbevolking. Bij de middelen om dit doel te bereiken neemt het onderwijs aan woonwagenkinderen een zeer belangrijke plaats in.

Samen met de andere werksoorten op de woonwagencentra en vooral samen met het maatschappelijk werk zal het onderwijs de kinderen moeten voorbereiden op de plaats die zij in onze Nederlandse samenleving zullen innemen. Het regionale woonwagencentrum zelf wordt niet als doel gezien, maar als middel om tot een verantwoorde integratie te kunnen komen.

De situering van de woonwagencentra in Nederland is van groot belang en moet verantwoord tot stand komen. De woonwagenbewoners zelf moeten bij de voorbereiding en de totstandkoming gekend worden en de woonwagencentrumschool moet in het geheel van de zorg haar eigen plaats innemen en haar eigen taak verrichten. Woonwagencentrum en de daarbij behorende school zullen daarom gelijktijdig tot stand moeten komen.

Een optimale samenwerking van het onderwijs met de andere werksoorten en met andere instanties, die als doel hebben de sociale situatie van de woonwagenbewoners in gunstige zin te beïnvloeden door middel van deskundig begeleide sociale processen, waaraan de woonwagenbevolking zelf actief deelneemt, is beslist noodzakelijk. De sociaal-pedagogische opgave die men hier onderkent, is, dat de zich wijzigende woonwagensamenleving de opgroeiende mens op nog niet gekende schaal ontplooiingsmogelijkheden zal bieden, mogelijkheden evenwel, die zonder doeltreffende pedagogische hulp de mens ook kunnen

vervreemden van zichzelf en van de sedentaire samenleving. Woonwagenzorg is een stuk maatschappelijk opbouwwerk, waarin het onderwijs een belangrijke plaats inneemt.

De beëindiging van het onderzoek „Opvoeding van en onderwijs aan woonwagengkinderen”

Van medio 1965 tot begin 1968 verrichtte het Sociaal-Pedagogisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht een onderzoek naar de wijze waarop de school op de woonwagencentrums in feite functioneert. Men ging na in hoeverre en waardoor er zich verschijnselen voordoen die wijzen op desintegratieve werking van de kampscholen op de samenleving van de woonwagencentrumbewoners.

Het resultaat van dit onderzoek, het rapport „Opvoeding van en onderwijs aan woonwagengkinderen”, een terreinverkenkend en inventariserend onderzoek, is voor het onderwijs aan de woonwagengkinderen nu en in de toekomst van groot belang.

Als belangrijke resultaten van het onderzoek zijn de volgende punten te vermelden:

a Het percentage debielen bij de kinderen van woonwagencentrumbewoners wijkt nauwelijks af van wat men voor de gehele Nederlandse bevolking kan verwachten. Het onderzoek rekent af met de veelgehoorde klacht, dat het bij de woonwagencentrumbekindern aan voldoende verstandelijke capaciteiten ontbreekt.

b Het woonwagencentrumbekind is onvoldoende schoolrijp als het op de kernafdeling van de woonwagencentrumschool komt.

De onderzoekers bevestigen deze veel geuite mening van de leerkrachten, maar wijzen erop dat het onderwijs te weinig aangepast is aan de ontwikkelingsstadien, die deze kinderen vertonen.

c Verschijnselen, die wijzen op een desintegratieve werking in het gezin die veroorzaakt zou worden door de omstandigheid dat de jongere generatie langer onderwijs heeft genoten, werden niet opgemerkt.

De resultaten van dit onderzoek, waarvan in dit verslag slechts enige belangrijke punten worden genoemd, zijn van grote betekenis voor het onderwijs op de woonwagencentrumscholen. De resultaten en ook de aanbevelingen zijn in een overdrachtsprogramma in de loop van het jaar 1968 aan alle leerkrachten van de scholen medegedeeld.

Het experiment van een compensatieprogramma ten behoeve van de 5- en 6-jarige woonwagencentrumbekindern

Zoals hierboven is vermeld bleek uit het gehouden onderzoek zeer duidelijk, dat de woonwagencentrumbekindern een achterstand hebben op het gebied van de cog-

nitieve ontwikkeling, indien men hen vergelijkt met hun leeftijdgenoten in de burgersamenleving.

Uitvoerig wordt in het rapport gesproken over de aard en de oorzaken van deze achterstand. De opvatting wordt verworpen, dat de cognitieve tekortkomingen voornamelijk te wijten zouden zijn aan aanlegfactoren, zodat mocht worden aangenomen dat door middel van een speciaal programma de geconstateerde achterstand geheel of gedeeltelijk ingelopen kan worden (zgn. „compensatieprogramma”).

Door dit compensatieprogram wordt getracht — en de resultaten zijn hoopgevend — de geconstateerde ontwikkelingsachterstand in te lopen en zo mogelijk op te heffen, zodat de kinderen in het eerste leerjaar van het basisonderwijs sneller dan voorheen kon gebeuren de cultuurtechnieken lezen, rekenen en schrijven zullen leren beheersen.

Na een experimenteerperiode is op 1 januari 1969 het compensatieprogramma op alle woonwagencentrumscholen geïntroduceerd. Met groot enthousiasme en met hoopgevende resultaten wordt door de voorbereide en begeleide leerkrachten door middel van dit programma aan de verbetering van het onderwijs aan woonwagenkinderen gewerkt.

Overzichten onderwijs aan woonwagencentrumkinderen

Gemiddeld aantal leerlingen

1967	kernafdeling: 1937
	afdeling zeer jeugdigen: 855
1968	kernafdeling: 1967
	afdeling zeer jeugdigen: 848

Aantal leerkrachten
(1950 : 16)

	leerkrachten	kernafdeling	afd. zeer jeugdigen	vakleerkrachten
1.1.1968	187	129	58	28
1.1.1969	200	134	66	28
Aantal scholen				
1.1.1968	43, waarvan		aantal klassen kernafdeling	afd. zeer jeugdigen
	zelfstandigen 34	— openb. 2		
		— r.-k. 32		
		— prot.-chr. —	116	54
	dependances 9	— openb. 2		
		— r.-k. 6		
		— prot.-chr. 1	13	4
1.1.1969	45, waarvan			
	zelfstandigen 35	— openb. 2		
		— r.-k. 33		
		— prot.-chr. —	122	64
	dependances 10	— openb. 2		
		— r.-k. 7		
		— prot.-chr. 1	12	2

4 Inspectie lager algemeen voortgezet onderwijs

Voorbereiding invoering Wet op het voortgezet onderwijs

Het toezicht op het zelfstandig lager algemeen voortgezet onderwijs werd opgedragen aan een aantal inspecteurs van het lager onderwijs. In de eerste, tweede en derde hoofdinspectie van het lager onderwijs werden per inspectie twee inspecteurs aangewezen, in de vierde hoofdinspectie één hoofdinspecteur. De hoofdinspecteur van het lager onderwijs in de derde hoofdinspectie werd tevens belast met de coördinatie van de werkzaamheden van deze inspectie.

Op 9 mei 1969 werd de eerste vergadering van deze groep inspecteurs belegd. Daarop volgden in het verslagjaar nog vier bijeenkomsten, telkenmale in aanwezigheid van enige departementale ambtenaren. Het contact tussen inspectie en ministerie bleek uitermate nuttig.

Op deze bijeenkomsten werd uitvoerig overleg gepleegd over de bepalingen van de Wet op het voortgezet onderwijs en de daaruit voortvloeiende voorschriften. Aangezien de inspectie eerst kort voor de ingangsdatum van de nieuwe wet, te weten 1 augustus 1968, kon worden geformeerd en er tevens nog grote onzekerheid bestond over het aantal l.a.v.o.-scholen, was er sprake van een sfeer van onrust en spanning, die niet bevorderlijk was voor een rustige en evenwichtige voorbereiding op de nieuwe situatie. Om zo snel mogelijk hiertoe te geraken, werden door de inspecteurs bijeenkomsten van besturen en directies van aanstaande l.a.v.o.-scholen belegd. Tijdens de bijeenkomsten werd uitvoerige voorlichting over de wettelijke maatregelen en de uitvoeringsbepalingen verstrekt. De gestelde vragen werden in een vergadering van de inspectie aan een nadere beschouwing onderworpen, terwijl gepoogd werd voor bepaalde moeilijke kwesties een oplossing (aan) te geven. Op die bijeenkomsten werd tevens de inrichting van het brugjaar besproken, waarbij vooral organisatorische problemen ter sprake kwamen, zoals de splitsing van klassen en het samenstellen van de lesrooster.

Bij de opzet van de nieuwe structuur bleken zich voor de besturen en directies grote moeilijkheden voor te doen in verband met het feit, dat het brugjaar volgens de nieuwe wettelijke bepalingen ingericht diende te worden en de overige leerjaren nog onder de desbetreffende artikelen van de Lager-onderwijs-wet 1920 vielen.

Het eerste leerjaar van het lager algemeen voortgezet onderwijs

In de periode van 1 augustus 1968 tot aan het einde van het kalenderjaar werden alle zelfstandige l.a.v.o.-scholen bezocht, zulks ter kennismaking met het personeel en ter bespreking van de problemen, die zich voordeden: de rooster van lesuren, de bevoegdheden van de leraren (leraressen), de inrichting van de gebouwen, de leermiddelen en de voorzieningen, die daarvoor nodig waren. Grote onzekerheid bestond en bestaat over de inhoud van het leerplan. Pedagogische centra zijn bezig met het opstellen van een ontwerp-leerplan of hebben

dit reeds voltooid. Sommige scholen ondernamen pogingen om zelf een ontwerp-leerplan te maken, maar zij hadden daarbij te kampen met een onvoldoende kennis van en inzicht in de leerdoelen van het I.a.v.o. Met name geven inhoud en vorm van de zgn. studielessen veel zorg.

Over de kwaliteit van het onderwijs in het brugjaar kan weinig worden medegedeeld. Het is in de korte periode, waarin het I.a.v.o. thans functioneert, niet mogelijk geweest daaraan zodanige aandacht te besteden, dat een gefundeerd oordeel gevormd kon worden. Wel kan naar de mening van de inspectie gesteld worden, dat directeuren (directrices) en leraren (leraressen) met ijver en enthousiasme bezig zijn vorm te geven aan hun scholen, waarbij zij echter geremd worden door de onzekere toekomst van vele dezer I.a.v.o.-scholen.

5 Inspectie middelbaar algemeen voortgezet onderwijs

Vorbereiding tot en verloop van de algemene overgang van het uitgebreid lager onderwijs naar het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs met alle problematiek daarvan.

A ALGEMEEN

1 DE VOORBEREIDING

Het oordeel over de voorbereiding op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs vertoont een duidelijke nuancering: op bepaalde scholen wordt zij voldoende geacht, op andere zeer onvoldoende. De indruk bestaat, dat door de vergaderingen en gespreksgroepen van de pedagogische centra, de directeuren-vergaderingen en voorlichtingsdagen van de inspectie, de voorlichting door verenigingsorganen en door overdracht van de experimenteerscholen, een mentaliteitsvorming heeft plaats gehad, waardoor men in zekere mate werd voorbereid en in ieder geval gestimuleerd om reeds in de tweede helft van het schooljaar 1967-1968 in diverse vormen de overgang te entameren.

Dat bepaalde informatiemogelijkheden niet of niet tijdig werden onderkend en dat sommige scholen afwachtend terzijde bleven staan totdat zij geconfronteerd werden met de concrete moeilijkheden bij het begin van het nieuwe schooljaar, kan niet verwonderen: noch de vooropleiding der docenten, noch de werksituatie der directeuren boden een goede uitgangssituatie voor een diep ingrijpend onderwijskundig gebeuren. De organisatie en vormgeving van de brugklas zijn langzaam op gang gekomen, op vele scholen voorbereid zoals boven omschreven, op andere scholen — gelukkig minder in aantal — praktisch onvorbereid.

Zoals de experimenterende scholen klagen over een tekort aan begeleiding, wijzen andere scholen voor m.a.v.o. op tekorten aan overdracht door de experimenterende scholen. Intussen: de mate van voorbereiding en de zinvolheid daarvan zijn kenmerkend gebleken voor de verschillende scholen: was er de goede wil en de goede gezindheid en gerichtheid, dan heeft de voorbereiding veel goeds geëffectueerd en waren de voorwaarden gecreëerd om tot een redelijke eerste opzet te komen. Bij een niet-juiste instelling, bij gebrek aan goede wil en gemis aan vertrouwen blijft ook de meest intensieve beïnvloeding ten enenmale zonder het gewenste effect.

2 BEGELEIDING

Zoals boven reeds opgemerkt worden klachten gehoord over een tekort aan begeleiding. De experimenterende scholen zouden betrekkelijk weinig over de opgedane ervaringen publiceren, ook de publikaties van de Commissie v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. zouden als medium van overdracht ontoereikend zijn. Uiteraard wordt er binnen de grenzen der mogelijkheden aan begeleiding ge-

daan door de landelijke pedagogische centra in vakbesprekingen en directievergaderingen die ongetwijfeld bijzonder waardevol zijn.

De directievergaderingen van de inspectie ondervinden grote belangstelling en bieden op haar beurt mogelijkheden voor overdracht en coördinatie. Ook wordt de inspectie soms, door gemeentelijke pedagogische bureaus, zinvol ingeschakeld in bijeenkomsten voor de leraren om voorlichting te geven over de inhoud van de respectievelijke vakken en de vakdidactiek. Toch vraagt deze begeleiding meer systeem en ook meer mankracht.

Tegenover tekorten staan ook duidelijke winstpunten in de vorm van wat de „horizontale begeleiding” genoemd kan worden: terwijl op de scholen zelf meer samenwerking tussen de docenten te constateren valt, is er een behoorlijke mate van overleg op gang gekomen tussen de directeuren van scholen voor m.a.v.o. in stad en regio, tussen de coördinatoren en brugklasmentoren, terwijl in vele gevallen deze samenwerking zich ook uitstrekt tot scholen voor v.w.o./h.a.v.o. en in een beperkt aantal gevallen tot scholen voor lager en middelbaar beroepsonderwijs.

3 ADMINISTRATIE

De directeuren zijn in 1968 zwaar belast geweest, mede door de stroom van circulaire, regelingen en besluiten en de vele te verwerken formulieren. De administratieve aspecten van de inwerkingtreding der W.V.O. dreigen bij het m.a.v.o. de aandacht en de energie af te leiden van de primaire taak der directeuren: het leiding geven aan de onderwijskundige en schoolorganisatorische gang van zaken.

4 URENTABEL

Over het algemeen schijnt de urentabel in de brugklas aanvaard te worden. Het verplicht stellen van het vak Frans ondervindt veel kritiek: daarbij ziet men het laten kiezen van twee van de drie moderne talen in de brugklas als een mogelijke oplossing. De invoering van onderwijs in een vreemde taal in het basisonderwijs zal zeker consequenties hebben voor de brugklas.

Vele scholen hebben ernstige bezwaren tegen het wegvallen van de accolade bij tekenen en handvaardigheid. Twee uur tekenen en een uur handvaardigheid wordt onjuist geacht; één les van 50 minuten handvaardigheid lijkt didactisch niet verantwoord.

Over het algemeen betreuren de scholen het terugbrengen van het aantal studielessen tot twee: het kernpunt van de onderwijsvernieuwing in de brugklas wordt ongetwijfeld gevormd door de wijze van organisatie en de vormgeving van deze lessen.

Bij de splitsing der klassen in groepen, vooral bij de studielessen, speelde de onvoldoende accommodatie op sommige scholen een rol.

Nu de Lager-onderwijswet 1920 niet meer voor het m.a.v.o. van kracht is en het Bouwbesluit L.O. en de circulaire MG 57-11 zijn vervallen, is het zaak snel tot nieuwe richtlijnen te komen als bedoeld in artikel 28 van de W.V.O.

Een departementale Werkgroep Scholenbouw heeft inmiddels een interim-advies ingediend bij de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen met voorlopige richtlijnen, o.a. voor de bouw van m.a.v.o.-scholen.

Studies t.a.v. lokaalafmetingen en van andere ruimten worden voortgezet en het eerstgenoemde advies zal mogelijk gewijzigd dienen te worden.

De bouw moet echter doorgaan en richtlijnen — hoe voorlopig ook — kunnen daarbij niet worden ontbeerd.

De Werkgroep Scholenbouw gaat met haar arbeid voort en heeft tot taak: de te geven voorlopige richtlijnen verder te ontwikkelen in een continu-proces van toepassing, toetsing en aanpassing; zodoende ontstaat een ontwikkelings-werk, dat in staat is op de zich wijzigende onderwijsvormen een passend antwoord te geven in het schoolgebouw.

Naar het oordeel der inspectie kunnen de voorschriften, als bedoeld in artikel 28 der W.V.O. niet spoedig genoeg gepubliceerd worden. Het gaat daarbij niet om een minutieuze vastlegging van bindende voorschriften, doch om richtlijnen welke tot „beeldvorming” kunnen leiden en die stimulerend en bevruchtend kunnen werken. Het is van belang dat besturen en directeuren vanaf de eerste benadering van nieuwbouw of uitbreiding geattendeerd worden op de — veelal onvermoede — mogelijkheden om het gebouw onderwijskundig te laten functioneren. Het zal steeds meer noodzakelijk worden scholen te bouwen met een flexibel karakter, waardoor mogelijkheden geschapen worden om aan nieuwe eisen in de onderwijsmethodieken tegemoet te komen.

In elk geval zal het strakke classesysteem losgelaten worden en zal er met groepen van leerlingen van variabele grootte gewerkt worden. Er zal meer beweging in de school komen; meer en gevarieerde activiteiten, meer en pluri-forme onderwijs-leersituaties, meer en sterk gevarieerde hulpmiddelen en het gebouw zal op dit alles een antwoord moeten geven, waarbij ook sociale activiteiten sterk de aandacht trekken.

Voor het vak handenarbeid zijn niet alle scholen voldoende geëquipt en in een aantal gevallen kunnen gymnastieklessen niet volledig worden gegeven wegens gebrek aan gymnastieklokalen. De nieuwe vakken, de nieuwe technieken en straks de nieuwe onderwijsvormen, vragen een belangrijke uitbreiding van de bestaande leermiddeleninventaris. Met name moet hier gedacht worden aan vakken in de kunstzinnige en expressieve sector, maar ook aan de „science”-vakken, aan het moderne talenonderwijs (recorders, geluidsbanden, talenpracticum), aan overheadprojector, audio-visuele en elektronische hulpmiddelen.

De technologie zal onverbiddelijk haar intrede doen in de school van de toekomst met alle consequenties van dien. Deze problematiek vraagt reeds thans de aandacht, mede in verband met een zinvolle integratie van deze hulpmiddelen in het gehele leerproces.

6 AANSCHAFFINGEN

In het algemeen verleenden de gemeentebesturen vlot medewerking bij de diverse aanschaffingen voor het brugjaar.

Vele scholen hebben boekenfondsen gevormd; voorzover een beoordeling thans reeds mogelijk is, voldoen zij goed.

Het boekenpakket is in vele gevallen mede afgestemd op dat van v.w.o./h.a.v.o. of althans gelijkgericht.

7 HECHTERE TEAMVORMING EN MEER INTERNE COMMUNICATIE

Wordt in sommige scholen gesproken van een spectaculaire verandering op dit punt, in andere scholen van een voortzetting van een bestaande toestand, over het algemeen valt een hechtere teamvorming te constateren.

De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs heeft nieuwe impulsen gegeven aan vernieuwingspogingen, vruchtbare initiatieven worden genomen om in gezamenlijk overleg zich te beraden op de ontwikkeling van een nieuwe aanpak bij diverse vakken, b.v. moderne talen en wiskunde. In onderling beraad heeft men — op een enkele betreurenswaardige uitzondering na — getracht vorm en gestalte te geven aan het nieuwe instituut van de studielessen en de conceptie van een leerplan voor het brugjaar.

Een bezinning op het bewust hanteren van nieuwe didactische hulpmiddelen, b.v. audio-visuele, is zeker waar te nemen, al zal het nog enige tijd duren voorleer een verantwoorde integratie van de moderne techniek in het leerproces tot stand zal komen.

Een meer intensieve en meer frequente interne communicatie op de scholen zelf is duidelijk waarneembaar en wordt allerwegen als zeer positief ervaren: de „leraar-individualist” is wellicht langzaam aan het verdwijnen, men durft en wil praten over de aanpak van een bepaald vak, men corrigeert elkaars spontane oordeel over overdrachtvormen en leerlingen, men geeft observaties door, men neemt meer kennis van elkaars technieken, hier en daar gaat men systematisch gezamenlijke proefwerken in een vak samenstellen dat door meerdere leraren aan één school wordt gegeven (vooral bij wiskunde en iets minder bij het onderwijs in moderne talen) en bespreekt men gezamenlijke evaluatiemethoden.

Dit alles wijst op een diepere didactische bewustwording, een grotere openheid voor andere meningen en een zich langzaam verruimende didactische horizon. Toch moet hier uitdrukkelijk gesteld worden dat het om een eerste „aanzet” gaat, die slechts langzaam vordert. Men zal de veiligheid en de geboegenheid

van de oude tredgang slechts node en met moeite opgeven, terwijl men nog moet leren leven met „trial and error”, met onzekerheden, met het ogenschijnlijk verliezen van tijd om daardoor straks tijd te winnen.

8 PEDAGOGISCH LEEFKLIMAAT

Vergeleken met vijf à tien jaar geleden is het niveau van het pedagogisch-didactisch denken duidelijk hoger komen te liggen. Men durft nieuwe initiatieven nemen. Men denkt en handelt niet langer geïsoleerd en leert langzaam afstand nemen van verouderde praktijken en zich meer openstellen voor de eisen van een dynamische maatschappij.

Dit demonstreert zich in een frequentie van personeelsvergaderingen met een rijkere didactische inhoud, meer inzet en levendiger debat, een zoeken naar meer en vooral meer geïnstitutionaliseerd contact met de ouders in diverse vormen. Het uit zich ook in het zoeken van werkelijk contact met andere scholen voor m.a.v.o. en ook met scholen voor v.w.o./h.a.v.o. en voor het beroepsonderwijs. Begeleiding, advies en stimulering van de pedagogische centra en de inspectie zijn hier dringend en blijvend noodzakelijk.

9 BUITENSCHOOLE ACTIVITEITEN

Door het overwegende karakter van streekschool, het klimaat der oude u.l.o.-school en de „vloed” van huiswerk, de opleiding en de samenstelling van het lerarenkorps stonden buitenschoolse activiteiten op dit type scholen, uitzonderingen daargelaten, niet hoog genoteerd.

Aan verscheidene scholen begint men thans met een schoolblad, overweegt men de vorming van hobbyclubs, maar vooralsnog blijft veel in dit opzicht bij het oude, al gaat er langzamerhand meer oog komen voor sportactiviteiten.

10 DE DIRECTEUR

De directeur speelt bij het vernieuwingswerk een grote rol: hij is de kweker van de teamspirit, hij moet visie op het nieuwe hebben, hij moet de mogelijkheden in de concrete situatie van zijn school beoordelen en nastreven, hij moet blijven adviseren en stimuleren. Het valt op, dat hij op een groot deel van de scholen de actieve leider is die bezielend blijkt te werken.

Op vele scholen wordt hij actief bijgestaan door de adjunct-directeur. Samen met de coördinator van de studieleiders en de brugklasmantoren zijn deze mensen op menige school de ziel van het vernieuwings- en heroriënteringsproces. Toch zal veel meer aandacht moeten worden besteed aan de interne organisatie en aan een doordenken van functies en taken.

B DEELASPECTEN

Studielessen

1 AANTAL STUDIELESSEN

a Per leerling

Zeer veel scholen hebben in de algemene lessentabel voor het eerste leerjaar 2 studielessen opgenomen. Een betrekkelijk klein aantal scholen komt tot 3 lessen, terwijl praktisch nergens 4 of meer studielessen gegeven worden.

In verband met de godsdienstlessen op bijzondere scholen is het aantal lessen op deze scholen meestal beperkt tot 2.

b Per klas

Hoewel in de formule $33 n + a + p$ de term a uitsluitend bedoeld is voor de splitsing van de brugklassen in de twee verplichte studielessen, zijn er toch nog scholen die bij de studielessen de leerlingen in volledig klasseverband deze lessen laten volgen. In vele gevallen geschiedde dit noodgedwongen in verband met vacatures. In andere gevallen moest geconstateerd worden dat geen enkele noodzaak aanwezig was.

Op zeer veel scholen wordt echter één studieles aan een gesplitste klas en de andere studieles aan de ongesplitste klas gegeven.

De meest flexibele situatie ontstaat, indien de studielessen in alle parallelklassen op dezelfde tijdstippen gegeven worden. De mogelijkheden voor samenvoeging, splitsing en hergroepering zijn dan veel groter.

2 DOEL STUDIELESSEN

Op praktisch alle scholen beoogt men met deze lessen het aankweken van een juiste werk- en denkhouding. Het „leren studeren” ontbreekt op praktisch geen enkele school.

Op sommige scholen staat deze doelstelling het gehele jaar centraal, terwijl ook aandacht wordt besteed aan het aanbrengen van fundamentele vaardigheden. De zelfwerkzaamheid van de leerlingen wordt sterker geaccentueerd.

Het geven van enige oriëntatie met betrekking tot de eigen school en het eigen schooltype, de andere takken van voortgezet onderwijs, de doorstroming en de rechten, verbonden aan de diverse diploma's, was op alle scholen eveneens in de doelstelling begrepen.

Het merendeel van de scholen is de mening toegedaan dat aan leerlingen, die in een of meer vakken achter zijn geraakt, de gelegenheid moet worden geboden om hun achterstand in te halen in de zgn. begeleidingslessen, terwijl goede leerlingen in de zgn. taakgroepen de gelegenheid gegeven wordt hun kennis van de leerstof te verbreden en te verdiepen.

Op bepaalde scholen komen geen begeleidings- en taakgroepen voor, op grond

van de mening, dat de studielessen alleen moeten dienen om te leren hoe de kennis vergaard moet worden.

3 ORGANISATORISCHE OPZET

Op scholen waar behalve het leren studeren ook de oriëntatie en het vormen van begeleidings- en taakgroepen in de studielessen aan de orde kwamen, begon men bijna algemeen met een serie introductielessen, die een algemeen-oriënterend karakter dragen. Daarna kwam het „leren studeren” aan de orde. Als handleiding werd op sommige scholen een bepaalde methode gebruikt. Op andere scholen werd een eigen methode samengesteld aan de hand van diverse publikaties. Helaas moet geconstateerd worden, dat op enkele scholen tot op zekere hoogte zonder een systeem gewerkt werd. Hoewel globaal genomen door de leraren met groot enthousiasme is gewerkt, bleken toch „ontsporingen” hier en daar voor te komen. Dit was vooral het geval op die scholen, waar men zijn eigen weg zocht.

Na een tweetal maanden — op sommige scholen na drie à vier maanden — ging men over tot het vormen van begeleidings- en taakgroepen. Op de meeste scholen vindt na enige weken een herindeling van de groepen plaats.

Bij de vorming van de begeleidingsgroepen werden meestal homogene groepen gevormd voor de vakken Nederlands, Frans, Engels, wiskunde en op enkele scholen voor de sociale vakken (aardrijkskunde en geschiedenis). Het aantal brugklassen en het aantal beschikbare leraren was meestal doorslaggevend voor het aantal te vormen groepen. Op grotere scholen, waar het aantal brugklassen groot is, was de vorming van begeleidingsgroepen voor bepaalde vakken beter realiseerbaar dan op kleine scholen waar bv. slechts één brugklas gevormd kon worden en slechts 2 leraren bij de studielessen ingeschakeld waren. Na een herindeling vinden wisselingen plaats in de begeleidingsgroepen of uitwisselingen van begeleidings- naar taakgroepen of omgekeerd.

4 VULLING VAN DE STUDIELESSEN

De scholen die de methode van prof. dr. R. Vuyk gebruiken, krijgen de te behandelen stof kant en klaar aangeboden. Deze lessen dragen niet het stempel van een bepaald vak. Aan de orde komen vaardigheden, huiswerkmethoden, leerhoudingen, taalgebruik en denkschema's.

Op scholen waar andere methoden in gebruik zijn, zoals die van dr. G. Linker, drs. De Heij, Bruggehoofden enz. is voldoende materiaal beschikbaar voor de lessen in „leren studeren” en eventueel voor de taakgroepen.

Gedurende de oriëntatieperiode hebben de leraren meestal zelf voor de inhoud van de lessen gezorgd.

De wijze, waarop de begeleidingslessen gegeven worden is niet op alle scholen

gelijk. Deze begeleidingslessen kunnen zijn het „leren studeren” in een vak, waarin de leerling zwak is of achterstand heeft opgelopen.

De inhoud van deze lessen is dan ook niet gelijkwaardig aan die van de normale les. Vooral bij vakken als Nederlands en de sociale vakken werd deze wijze van begeleiding soms op voortreffelijke wijze gegeven. Op de meeste scholen zijn echter de begeleidingslessen „bijwerklessen.” De extra les in een bepaald vak werd dan op dezelfde manier gegeven als de normale les, zij het aan een kleiner aantal leerlingen. Vaak geschiedde dit door dezelfde leraar en werden reeds eerder behandelde lessen nog eens opnieuw aan de orde gesteld. Vooral bij de vakken Frans, Engels en wiskunde was dit te constateren. De vulling van de taken in de zgn. „taak- of opdrachtlessen” blijkt moeilijkheden op te roepen. Vaak wordt gewerkt met modeltaken uit boeken die speciaal voor dit doel geschreven en uitgegeven zijn. Deze dragen de verstarring soms alweer in zich. Dit blijkt o.a. uit het feit, dat de leerlingen in vele gevallen deze taken niet met genoegen maken. Op enkele scholen zijn door de leraren originele actuele taken samengesteld die inspireren tot groepswork en zelfwerkzaamheid. Een grote handicap hierbij is, dat op de meeste scholen geen naslagwerken beschikbaar zijn die de leerlingen moeten gebruiken om hun taken op verantwoorde wijze te kunnen maken.

Gaat men uit van het principe dat deze taken ook voor de goede leerlingen een belangrijk onderdeel vormen van het aankweken van een juiste „denk- en werkhouding” en „verbreding en verdieping” van de algemene kennis, dan worden deze lessen meestal goed gevuld en stellen de leerlingen er een eer in deze lessen te mogen volgen. De problemen die zich hierbij voordoen zijn legio. De leraren stellen dan meestal zelf de taken samen.

De vereiste tijd van voorbereiding is zeer groot. Even groot is het probleem van de correctie. Moet dit werk gecorrigeerd worden door de leider van de „taak-groepen” of door de leraar, die dit vak onderwijst? Op een aantal scholen weet men met de taakgroepen geen raad. De leerlingen, die in deze groepen geplaatst zijn, behoren tot de goede leerlingen. Hoewel dit niet wordt uitgesproken, ziet men feitelijk geen nut in het geven van de studielessen aan deze leerlingen. Omdat deze studielessen echter op de lesrooster staan, moet er een inhoud aan gegeven worden. Ze worden dan maar „opgevuuld” met taken uit allerlei al of niet geschikte boeken.

Door enige directeuren werd de noodzaak van het vormen van begeleidingslessen reeds na enige maanden bepleit, omdat reeds veel leerlingen onvoldoende cijfers behaalden. De vraag laat zich stellen of het grote aantal onvoldoenden niet het gevolg is van een onvoldoende introductie in het „leren studeren.”

5 LERAREN DIE DE STUDIELESSEN GEVEN

Op veel scholen heeft men bij voorkeur de studielessen gegeven aan leraren

die bekwaam of bevoegd waren voor de vakken Frans, wiskunde, Engels, Nederlands en voor de sociale vakken.

Men heeft dit gedaan om bij de splitsing van de studielessen in taak- en begeleidingsgroepen leraren beschikbaar te hebben voor de begeleiding van de leerlingen in die vakken waarin zij onvoldoende waren.

De bekwaamheid in een bepaald vak was van doorslaggevende betekenis. Speciaal op grote scholen heeft men dit uitgangspunt vaak gekozen. Op andere scholen daarentegen zijn de lessen opgedragen aan leraren, die speciale belangstelling hebben voor didactiek of die men krachtens hun modernere opleiding of krachtens hun studie voor deze taak uitermate geschikt achtte.

In verscheidene scholen en wel speciaal in die scholen waar men geen begeleidings- en taakgroepen vormt, zijn de studielessen zelfs wel gelegd in handen van leraren die geen enkele bij-akte bezitten. In besprekingen met de coördinatoren van de brugklassen is gebleken, dat bij de overweging van de vraag aan welke leraren de studielessen opgedragen zullen worden, beide factoren een rol gespeeld hebben, maar dat de bekwaamheid in een bepaald vak centraal gesteld werd.

6 WAARDERING DER STUDIELESSEN

De waardering der studielessen is niet bij alle leraren gelijk. Opvallend is, dat bij gebruik van een methode waarbij de te behandelen leerstof voor het gehele jaar gegeven is, de waardering meestal zeer gunstig luidt. Een bijkomend probleem hierbij is echter, dat de leraar bij de studielessen zich vaak op terreinen moet bewegen, die buiten zijn eigen vak liggen. Opmerkelijk was, dat door enige leraren de opmerking gelanceerd werd: „Sinds ik de studielessen geef, zijn mijn lessen in de andere leerjaren ook heel anders geworden”.

De studielessen blijken dus niet alleen belangrijk te zijn voor de leerlingen, maar hebben eveneens betekenis voor de leraren.

De consequentie hiervan zou kunnen zijn, dat niet ieder jaar dezelfde leraren de studielessen zouden moeten geven. Anders zou de didactische omvorming tot een gedeelte van het lerarencorps beperkt blijven.

De leerlingen reageren niet allemaal op dezelfde manier. Het werken in kleine groepjes vinden zij prettig. Eveneens waarderen zij het, dat hun de kans geboden wordt een achterstand in een bepaald vak in de begeleidingslessen in te halen. Op scholen waar geen begeleidingslessen gegeven worden, is hierop zelfs kritiek geuit.

De oriëntatieperiode en de eerste periode van „leren studeren” ondervonden zeer veel waardering. Indien het „leren studeren” te lang duurt (vooral bij het gebruik van bepaalde boekjes), ontstaat er enige tegenzin. Het werken in de taakgroepen wordt over het algemeen als zeer prettig ervaren. Opzet en vormgeving zijn echter van beslissende betekenis.

De waardering van de ouders is moeilijk te peilen. Indien via goed gelegde contacten de ouders op de hoogte zijn van de bedoeling en de inhoud van de lessen, is de reactie meestal gunstig. Op een bepaalde school waar zeer goede leerlingen tijdens de studielessen naar huis gestuurd werden, kreeg men o.a. deze reactie van de ouders te horen: „Mijn kind heeft ook recht op studielessen, waarom wordt hij naar huis gestuurd?”. Daaruit spreekt een hoge waardering. Gebrek aan inzicht bleek o.a. hieruit dat de ouders niet begrepen waarom er geen „cijfers” gegeven werden voor de studielessen.

7 OBSERVATIE EN DETERMINATIE

Het aantal scholen dat systematisch observeert, is relatief klein. De leraar acht zich in het algemeen niet capabel om dit verantwoord te doen. Op enige scholen wordt dit wel gedaan. Op die scholen is elke leraar in het bezit van een observatielijst voor iedere leerling. Op deze lijsten worden gegevens verzameld over capaciteiten, werkhouding, ijver, karakter en worden ook bijzonderheden genoteerd.

De waarderingsschalen vermelden uitmuntend, goed, voldoende of ontoereikend. Er zijn 4 soorten lijsten, nl. lijsten bestemd voor de leraar wiskunde, voor de leraren in de talen, voor de leraren in de expressievakken en voor de leraren in de zaakvakken, waartoe ook de studielessen gerekend worden.

Tweemaal per jaar worden deze gegevens door de coördinator overgenomen en verwerkt. Op bijna alle scholen wil men in verband met de determinatie dezelfde observatie nog eens verrichten, als deze leerlingen in het vierde leerjaar geplaatst zijn.

Op veel scholen wordt slechts datgene van de leerlingen genoteerd wat opvalt. Echter op zeer veel scholen is de observatie het zwakke punt in de brugklas. Indien men al observeert, blijft dit meestal beperkt tot de studielessen.

Ook de determinatie is een moeilijk punt. Naar aanleiding van gecoördineerde proefwerken en de resultaten van de observatie hebben na enige maanden in sommige scholen veranderingen plaatsgevonden in de samenstelling van de brugklassen.

Speciaal in scholengemeenschappen en in associaties van scholen werden leerlingen overgeplaatst (met medewerking van ouders) van h.a.v.o. naar m.a.v.o. of omgekeerd. Of overplaatsingen hebben plaatsgevonden naar het l.b.o., is niet bekend.

Met overplaatsing naar andere schooltypen tijdens het schooljaar dient men echter grote voorzichtigheid te betrachten. Indien leerlingen zeer goede cijfers behalen bij het m.a.v.o., wil dit nog niet zeggen, dat zij geschikt zijn voor het h.a.v.o. De basiskennis die zij reeds bezaten en de tijd die zij aan hun huiswerk besteden, zijn eveneens factoren van belang.

Eveneens moet gewaakt worden voor een voortijdige overplaatsing van zoge-

naamd zwakke leerlingen naar het l.b.o. De studielessen zijn er juist om deze leerlingen een goede werkhouding bij te brengen en hun begeleiding te verlenen in hun zwakke vakken.

Zonder goede observatie is een verantwoorde determinatie niet mogelijk. De directeuren zien dan ook erg op tegen het einde van het schooljaar als van hen een verantwoorde determinatie wordt gevraagd.

8. SAMENWERKING STUDIE-COÖRDINATOR EN VAKDOCENTEN

Hoewel verwacht mocht worden, dat de samenwerking tussen degenen die de studielessen geven en de vakdocenten op alle scholen goed zou functioneren, blijkt dit toch niet overal het geval te zijn. Op enkele scholen kwam het zelfs voor dat leraren die niet bij de studielessen betrokken waren, maar wel les gaven in de brugklassen, niet op de hoogte waren van de inhoud der studielessen. Eveneens moest vaak geconstateerd worden, dat de leraren die alleen les gaven in de hogere leerjaren onbekend waren met hetgeen in de studielessen geschiedde. Op andere scholen geschiedt de informatie terloops voor en na schooltijd en gedurende de pauze!

Op deze scholen ontbreekt echter een goede organisatorische opzet. Men heeft verzuimd een tijdstip vast te stellen waarop deze besprekingen kunnen plaatsvinden. Gelukkig is men er wel van overtuigd, dat deze gang van zaken niet juist is. In het volgende schooljaar hoopt men dit beter te organiseren.

Op vele scholen is de interne communicatie goed. Regelmatig vinden besprekingen plaats tussen coördinator en studieles-leiders en tussen deze leraren met het gehele personeel.

De functie van coördinator van de brugklassen blijkt een zeer belangrijke te zijn. Hij moet de lijnen uitzetten, de vergaderingen leiden van de docenten die de studielessen verzorgen en waar nodig corrigerend optreden. Waar dit gebeurt, is het rendement van de studielessen het grootst.

9. ALGEMENE INDRUK

Hoewel de studielessen nog niet in alle opzichten optimaal zijn ingericht, moet toch geconstateerd worden:

- dat het enthousiasme waarmede wordt gewerkt zeer groot is,
 - dat de studielessen in praktisch alle scholen een belangrijke plaats innemen,
 - dat het resultaat zowel bij leerlingen als bij leraren merkbaar is en
 - dat vaak een totaal andere sfeer mede dank zij deze studielessen is ontstaan.
- Indien op deze wijze verder gewerkt wordt en de voorlichting en wederzijdse informatie ook gecontinueerd worden, zal blijken dat de overgang van het u.l.o. naar het m.a.v.o. meer is dan alleen een naamsverandering.

Taakuren

Hoewel de gegevens over het gebruik van taakuren op m.a.v.o.-scholen slechts steekproefsgewijze verzameld konden worden, is het volgende beeld waarschijnlijk maatgevend:

In de verslagen van de inspecteurs wordt gesproken over „een met vreugde aanvaard novum”, over „een groot goed” en „een reeds nu onmisbaar element”. Door het beschikbaar komen van taakuren konden vele activiteiten, die anders achterwege moesten blijven en die voor de school van belang zijn, worden uitgevoerd.

Een betrekkelijk klein aantal scholen (volgens een steekproef plm. 30%) heeft van de mogelijkheid gebruik gemaakt enkele leraarlessen als taakuren te gebruiken. Meestal kon men de leraarlessen daarvoor niet missen.

Dat het aantal taakuren te gering wordt geacht, vindt mede zijn oorzaak in het feit dat bijna alle adjunct-directeuren een aantal taakuren kregen toegewezen. Deze worden dan grotendeels gebruikt als diensturen, voor werk van organisatorische of administratieve aard.

Hier wreekt zich nog steeds de onvoldoende administratieve hulp bij m.a.v.o.-scholen.

Verder heeft men bijna algemeen taakuren toegekend aan de coördinator van de brugklassen, die vaak ook de studieleider is. De studie-uren brengen veel extra werk mee, zoals:

- a het samenstellen van taken en opdrachten;
- b het bijhouden van kaarten, waarop de prestaties der leerlingen vermeld worden;
- c het gezamenlijk bespreken van de resultaten der leerlingen o.a. in verband met het determineren;
- d het mentor-zijn voor een bepaalde groep leerlingen.

Daar de studie-uren hoofdzakelijk in de brugklas gegeven worden, zal het tekort aan taakuren relatief afnemen, naarmate de scholen verder groeien in de W.V.O.

Op vele scholen kregen docenten één of meer taakuren voor de verzorging van de schoolbibliotheek en/of het boekenfonds. Dat op de m.a.v.o.-scholen hieraan extra aandacht kon worden besteed, is toe te juichen. Tot nu toe was dit, voorzover het al gebeurde, „liefdewerk” van bepaalde docenten.

Dáár waar al schooldecanen werden aangewezen, kregen die voor dit werk een paar taakuren. Verwacht mag worden dat het gebruik van taakuren voor dit doel in de eerstvolgende jaren sterk zal toenemen.

Uit een enquête in een der rayons bleek dat de taakuren verder voor zéér uiteenlopende werkzaamheden ten behoeve van de school worden gebruikt, bijvoorbeeld door:

- a muzikleraren voor het schoolkoor;
- b gymnastiekleraren voor het organiseren van schoolwedstrijden;

- c leraren biologie en fysica voor het bijhouden en verzorgen van instrumenten en practica;
- d leraren in de moderne talen voor het opstellen van proefwerken en voor het extra werk met talenpractica;
- e leraren Nederlands voor de verzorging van de schoolkrant en voor het voorbereiden van museumbezoek e.d.;
- f meerdere leraren aan een school om het contact met de ouders te onderhouden.

In enkele gevallen ten slotte werden taakuren toegekend in verband met het werk in speciale commissies, waarbij dus het taakuur niet direct aan de school ten goede kwam.

Bij grotere scholen blijkt het tekort aan taakuren duidelijk ernstiger te zijn dan bij kleinere. Een der inspecteurs schrijft daarover: „Met de groei van een school of scholengemeenschap groeit ook het noodzakelijk geachte aantal taakuren. Hoe complexer de organisatie, des te groter de vraag naar taakspecialisatie.”

Opgemerkt moet worden, dat een duidelijke taakomschrijving veelal ontbreekt. Met het oog op de experimentele situatie is dit te begrijpen. Verwacht mag worden dat door de taakuren in toenemende mate een integrerend en onmisbaar deel van het totaal aan noodzakelijke werkzaamheden ten behoeve van het onderwijs zal kunnen worden verricht.

C ONDERWIJSVERNIEUWING IN HET KADER VAN DE INWERKINGTREDING VAN DE WET OP HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Zoals in een vorig jaarverslag reeds werd opgemerkt, kan de toegenomen belangstelling voor schoolorganisatorische en onderwijskundige problemen als een der grote winstpunten van de W.V.O. worden beschouwd.

In dit klimaat vonden initiatieven op het gebied van de verschillende vakdidactieken een uitstekend aangrijpingspunt. Deze verblijdende ontwikkeling laat vrijwel geen vakgebied onberoerd, doch is bijzonder spectaculair op het gebied van het onderwijs in de moderne vreemde talen en de wiskunde. Het lijkt van belang een voorlopig oordeel uit te spreken.

MODERNE VREEMDE TALEN IN DE BRUGKLAS

In het eerste leerjaar is een opvallend proces van vernieuwing aan de gang. De vreemde taal wordt in de meeste gevallen als voertaal gebruikt, voor Engels consequenter dan voor Frans. Sommige docenten hebben hier wel enige moeite mee; de opleiding voor de akte I.O. zal dan ook stellig een ander karakter moeten krijgen om in de toekomst hierin verbetering te brengen. Algemeen heeft men nieuwe methoden ingevoerd, bijna zonder uitzondering directe methoden. Er is een opvallende verbetering te constateren in de uitspraak van de

leerlingen, vooral daar waar de leraar zich laat steunen door geluidsweergaven van de Fransen of Engelsen via de bandrecorder. Niet elke leraar is evenwel voldoende vertrouwd met het gebruik van audio-visuele hulpmiddelen en een werkelijke integratie daarvan in het leerproces is nog niet algemeen bereikt. Steeds meer echter wordt men zich van de mogelijkheden bewust.

Veel leraren hadden de evidente vooruitgang in uitspraak en spreekvaardigheid voordien voor onmogelijk gehouden. Zij zoeken naar nieuwe beoordelingsvormen en -normen, omdat de vroeger gevolgde wijze van schriftelijk repetitiewerk voor het vaststellen van rapportcijfers niet meer voldoet. Er zal nog moeten worden afgewacht of en hoe dit gomoderniseerde onderwijs in de moderne vreemde talen een belangrijke factor kan zijn bij het determineren van de leerlingen voor het tweede leerjaar van categoriale schooltypen. Er is aanleiding om dit te betwijfelen, wat dan niet zou moeten leiden tot herinvoering van het onderwijs in de vreemde talen in de oude geest, maar tot bezinning op het determinatieproces en de scholenstructuur.

De lang ingewortelde traditie van het bepalen van rapportcijfers op grond van soms spitsvondig schriftelijk werk laat zich overigens niet zonder moeite doorbreken en er zijn gevallen waar goede resultaten van de directe methode door de leraar zelf worden tegengewerkt door het niet durven loslaten van vertaaloefeningen in de vreemde taal „om aan cijfers te komen.”

Er bestaat een onmiskenbare relatie tussen vernieuwd moderne talen onderwijs, cijfergeving, rapportcijfers en determinatie. De juiste onderlinge afstemming van die aspecten van het onderwijs is in de meeste gevallen nog niet bereikt. Bij grote scholen of scholengemeenschappen is er tussen de verschillende docenten wel een ernstig streven naar coördinatie, maar ook daar zijn de problemen met betrekking tot de zojuist genoemde harmonisatie nog volop aanwezig. Doordat zij b.v. dezelfde proefwerken zouden moeten geven als andere scholen, voelen enkele leraren zich in hun individuele vrijheid aangetast, vooral wanneer zij tegen de opzet van die proefwerken bezwaar hebben. Gelukkig is dit zeker geen algemeen beeld. Telkens blijkt dat de nieuwe didactische aanpak, waarbij de platgetreden paden worden verlaten, de docenten activeert, dat men het samen zich bezinnen op de problemen van het vak als een verfrissing ervaart en dat de collegialiteit erdoor wordt gestimuleerd.

Daar waar scholen een talenpracticum hebben ingericht, zijn de resultaten van het werken ermee zeer verschillend, afhankelijk niet van het talenpracticum, maar van de docent en de gebruikte leerstof.

Het verdient aanbeveling de docenten een grondige scholing te geven alvorens tot aanschaffing van talenpractica over te gaan.

Vooral in de beginperiode wordt een lesduur van vijftig minuten met de directe methode in veel gevallen te lang gevonden. Als het roostertechnisch uitvoerbaar is, kan het aanbeveling verdienen ook lessen van vijf en twintig minuten te geven.

Zonder twijfel kan worden vastgesteld dat het onderwijs in de vreemde talen bezig is zich te ontwikkelen in een richting, die de leerlingen goede uitzichten biedt op een nuttige toepassing van de aangeleerde vaardigheden in hun later leven. Er zal voor gewaakt moeten worden dat deze ontwikkeling zich in de hogere leerjaren kan handhaven en in de examenprogramma's haar eindpunt vindt.

DE WISKUNDE IN DE BRUGKLAS

Voor het vak wiskunde bracht het jaar 1968 in menig opzicht een grote verandering. De voornaamste was wel de invoering van een nieuw leerplan dat in belangrijke mate afwijkt van het leerplan van de u.l.o.-scholen. Hiermede werd het leerplan ingepast in het geheel van het wiskunde-onderwijs aan scholen voor algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Daar dit gehele leerplan een modernisering van het wiskunde-onderwijs beoogt, stelt deze invoering hoge eisen aan de leraren. Belangrijk voorbereidend werk was verricht door de Commissie modernisering leerplan wiskunde, die in mei 1967 een interimrapport publiceerde, waarin voorstellen voor een nieuw leerplan werden gedaan. De hoofdlijnen van deze voorstellen vindt men terug in het Voorstel Leerplan Rijksscholen en hierbij sluit weer aan de Toelichting op het Leerplan Wiskunde, die door de commissie in april 1968 werd gepubliceerd. Tevens had de commissie op grote schaal de herscholing van de wiskundeleraars ter hand genomen teneinde hen vertrouwd te maken met belangrijke begrippen en methoden uit de moderne wiskunde. Voor de doorwerking hiervan in de scholen is echter meer nodig. Daarvoor werden in een samenwerking van de pedagogische centra en de moderniseringscommissie regionale didactische werkgroepen gevormd, waar de leraren de gerezen problemen kunnen bespreken, ervaringen kunnen uitwisselen en zich kunnen bezinnen op nieuwe werkwijzen.

Geconstateerd mag worden dat de leraren zich met toewijding hebben ingezet voor de niet geringe opgaven waarvoor zij werden gesteld. Met enthousiasme hebben de meeste leraren deelgenomen aan de heroriëntatiecursussen, velen verscheidene jaren achtereenvolgend. Er is een ontwikkeling gaande van de onderwijzer met bij-akten naar de vakleraar.

Verheugend is dat de nieuwe ontwikkeling verscheidene leraren tot hernieuwde vakstudie heeft gebracht.

In niet mindere mate wordt echter een beroep gedaan op de didactische kwaliteiten van de leraar. Nieuwe leerboeken dragen bij tot de activering van de leerlingen. Het is begrijpelijk dat sommige leraren zich hiertegenover wat onzeker gevoelen.

In het verleden werden vaak goede examenresultaten bereikt met matig begaafde leerlingen door geduldige training van bepaalde wiskundige technieken. Nu meer een beroep wordt gedaan op inzicht en zelfwerkzaamheid van de

leerlingen, vraagt dat een andere benadering door de leraar. Ook in dit opzicht mogen, gezien de gebleken positieve instelling van de leraren, goede resultaten worden verwacht.

In niet mindere mate dan de leraren zijn de leerlingen bij het vernieuwingsproces betrokken. Het is verheugend te constateren dat de leerlingen positief reageren op de veranderingen. Het falen van jeugdige leerlingen in het vak wiskunde kan in belangrijke mate worden toegeschreven aan een gebrek aan belangstelling. De nieuwe leerstof blijkt interesse te wekken, ook van de meisjesleerlingen. Naarmate het ingevoerde leerboek nauwer aansluit bij de beleavingswereld van de leerlingen, gaat er een sterkere motivatie van uit om zich voor dit vak in te zetten. Daarmede is reeds veel gewonnen. Als een belangrijk gevolg van de vernieuwing moet worden genoemd de samenwerking die tussen de leraren van verschillende scholen van het eigen schooltype of in ruimer verband is gegroeid. In de bovengenoemde didactische werkgroepen vergelijken de leraren de gemaakte vorderingen en bereikte resultaten, proefwerken worden uitgewisseld of samengesteld, nieuwe toetsingsmethoden komen aan de orde.

Het gemeenschappelijke leerplan voor het eerste leerjaar maakt een samenwerking met de leraren van scholen voor v.w.o. of h.a.v.o., al of niet in het verband van scholengemeenschappen, wenselijk en zelfs noodzakelijk. Op dit terrein doen zich nogal eens moeilijkheden voor, begrijpelijk als men bedenkt, dat in het verleden dikwijls geen enkel contact tussen de wiskundeleraren van de onderscheiden schooltypen bestond. De wil tot samenwerking mag genoemd worden, al werkt in de uitvoering het categoriale verleden nog na. Soms werd met betrekking tot de keuze van het leerboek, terwille van de samenwerking, een compromis bereikt waarmede niet elke betrokken leraar of leerling gebaat was. Ook bleek het gevaar niet denkbeeldig, dat een tempo werd ingezet dat voor m.a.v.o.-leerlingen te hoog was. Wanneer terecht een groter beroep op de zelfwerkzaamheid van de leerlingen wordt gedaan dan in het verleden, vraagt dit tijd. Ook op het terrein van de samenwerking kan echter van een bemoedigend begin worden gesproken.

Samenvattend mag worden geconstateerd dat 1968 voor de vernieuwing van het wiskunde-onderwijs een belangrijk jaar is geweest.

DE M.A.V.O.-EXAMENS 1968

De organisatie dezer examens vertoonde in 1968 — een relatief groot aantal scholen nam voor het eerst aan deze examens deel — de feilen en gebreken van iedere aanvang: een zekere onwennigheid kwam tot uitdrukking in aanpak en afwerking. Intussen: vele gecommitteerden spraken vol lof over hun ervaringen in dit opzicht.

Bij de m.a.v.o.-examens 1968 werden in totaal ruim 170 gecommitteerden ingeschakeld, voor het overgrote deel gerecruteerd uit docenten van het m.b.o.

en de eerste leerkring der kweekscholen. Daarnaast traden enkele inspecteurs van het lager onderwijs alsmede de inspecteurs van het u.l.o. als gecommitteerden op. Mede op grond van het oordeel dezer gecommitteerden is getracht een voorlopig en dus voorzichtig oordeel uit te spreken.

Unaniem toonden de gecommitteerden zich enthousiast over deze vorm van samenwerking tussen de verschillende takken van ons onderwijs.

De ingediende rapporten bieden niet voldoende basis voor een vergelijking van de waarde van het diploma vierjarig m.a.v.o. met het diploma driejarig m.a.v.o. Door het geringe aantal scholen dat aan de examens vierjarig m.a.v.o. heeft deelgenomen — vijf — lijkt een oordeel over het onderwijskundige aspect van de examens vierjarig m.a.v.o. prematuur.

Het oordeel der gecommitteerden — met name over het examen driejarige afdeling — geeft over het algemeen de indruk van tevredenheid.

Weliswaar tonen bepaalde gecommitteerden bezorgdheid ten aanzien van het peil van het examen driejarige afdeling, doch deze bezorgdheid vindt over het algemeen geen grond in de door de betrokken gecommitteerden toegekende cijfers. Een en ander betekent niet, dat de gecommitteerden met zichzelf in tegenspraak waren. Uiteraard was de gehanteerde norm aangepast aan de experimentele situatie; daardoor kwam naast de milde beoordeling van het in 1968 gepresteerde in enkele gevallen een min of meer intuïtief oordeel te staan dat de prestaties trachtte te meten aan wat als een normale prestatie voor het driejarig m.a.v.o. werd beschouwd of verondersteld.

De verklaring van deze — althans schijnbare — tegenspraak kan naar het oordeel der betrokken gecommitteerden gevonden worden in de volgende factoren:

- de indexamenprogramma's werden betrekkelijk laat gepubliceerd;

- bij de toelating tot het eerste leerjaar en de bevordering tot het tweede en hogere leerjaren beschikten directeuren en docenten daardoor over generlei objectieve maatstaf: de gevolgen zijn merkbaar geweest;

met name tot het derde leerjaar van de driejarige cursus werden leerlingen toegelaten waarvan achteraf mag betwijfeld worden, of zij het vereiste niveau konden bereiken;

- een zekere ontwikkeling in de appreciatie van de driejarige opleiding kan ongetwijfeld een rol hebben gespeeld; werd aanvankelijk het driejarig m.a.v.o. door sommigen gezien als een minus-variant van het „normale” vierjarige m.a.v.o., door de langzamerhand duidelijk naar voren komende oriëntering op het m.b.o. werden de eisen opgevoerd.

Sommige gecommitteerden wijzen op didactische tekorten; zij zouden betere resultaten op het examen en bij de verdere studie durven verwachten, indien de docenten zich meer konden losmaken van de geheugendidactiek en in plaats daarvan bewust en systematisch naar inzicht zouden streven.

Deze opvatting roept een ander probleem op. Een (verbeterde) opleiding en sys-

tematische her- en bijscholing zouden de docenten een dieper inzicht in de aard van de vakken en daardoor in de mogelijke en gewenste didactische benadering geven.

In enkele rapporten wordt opgemerkt, dat de kandidaten kennelijk geen keuzemogelijkheid, of een zeer beperkte, hadden gehad: 'vastlegging' van de kandidaten op vier voor alle leerlingen verplichte vakken met voor het vijfde vak de keuze uit twee vakken wordt in deze rapporten gezien als een ernstige beperking van de mogelijkheden en van de bedoeling van de W.V.O.

Over het algemeen vindt het programma „inhoudelijk” bezien waardering, zeker het programma van de vierjarige cursus. Enkele gecommitteerden dringen op een verzwaring van het programma voor het driejarig m.a.v.o. aan, omdat zij alleen in een dergelijke verzwaring garanties zien voor het algemene niveau en een succesvolle doorstroming naar het m.b.o.

Formeel blijkt het programma aanleiding te geven tot kritiek door zijn vaagheid, althans bij bepaalde vakken. Zo merkt een gecommitteerde op: „Dat de examenprogramma's zeer summier zijn, acht ik voor de vakken die schriftelijk geëxamineerd worden geen bezwaar, daar de opgaven zeer spoedig een duidelijk niveau zullen aangeven. Bij een vak als handelskennis dat uitsluitend mondeling wordt geëxamineerd acht ik — vooral tijdens de eerste jaren — een duidelijke interpretatie noodzakelijk: niet om de examinator daaraan als aan een maximum te binden, maar wel als minimum, zodat vaststaat wat de kandidaten beslist al onderwezen is.”

Zelfs al zou men zich kunnen afvragen, of in dit citaat voldoende scherp wordt onderscheiden tussen inhoud en niveau, dan nog blijft deze suggestie belangrijk. Een andere gecommitteerde wijst op de relatie tussen de op goede gronden bewust gekozen vaagheid in sommige programma's en de consequenties die een dergelijke keuze zou moeten hebben voor de opgaven. Hij noemt het „een fundamentele denkfout enerzijds de programma's vaag te houden om de scholen de gelegenheid te geven tot eigen vormgeving en ontwikkeling en anderzijds een centraal schriftelijk examen op te leggen waarbij voor alle scholen uniforme opgaven worden vastgesteld”, m.a.w. vaagheid in het programma zou moeten samengaan met een zekere keuzemogelijkheid in de opgaven voor het schriftelijk gedeelte.

Zonder de „interpretatie” zoals de m.u.l.o.-examens die kennen en behoeven — en die minstens strijdig lijkt met de gedachte aan schoolexamens — over te nemen, moeten de verantwoordelijke instanties wegens winden om eventuele nadelige gevolgen van de tegenstelling „vaagheid om der vrijheid wille — uniforme opgaven” uit te sluiten. Dit jaar is het enkele malen voorgekomen, dat „de school” opgaven die buiten de eigen onderwezen stof vielen zonder buiten de vage grenzen van het programma te liggen bij de beoordeling van het schriftelijk werk buiten beschouwing wilde laten. De gecommitteerde ziet zich dan voor

een onaangename situatie geplaatst: rekening houden met de opvatting van de school lijkt redelijk, maar is onjuist t.o.v. de kandidaten van andere scholen.

De laatste hierboven geciteerde gecommiteerde zegt in dit verband nog: „Het feit dat hier maar in enkele gevallen moeilijkheden gerezen zijn, geeft een aanwijzing, dat het gros der scholen niet toegekomen is aan een zich vrijer bewegen in de leerstof en het experiment zich aan diverse scholen slechts in de periferie van het onderwijs voltrekt.”

Bezinning op dit probleem en bredere voorlichting zullen nodig zijn; daarbij zal overleg tussen de instanties die meer direct de didactische begeleiding van het experiment verzorgen — de centra — en de instantie die de opgaven vaststelt — de inspectie — van veel belang kunnen zijn. Het systematisch bezoek door inspecteurs die — mede als „specialist” — de examens in een bepaald vak of in een groep van vakken bijwonen zonder als gecommiteerde op te treden zou een belangrijke informatiebron kunnen zijn.

Dat met name het examenreglement in enkele gevallen aanleiding heeft gegeven tot misverstanden, behoeft niet te verwonderen: de overgang van het strakke patroon der u.l.o.-examens naar het vrijere reglement der m.a.v.o.-examens was groot. Met name de vaststelling van de uitslag en de in het reglement voorziene marge waarbinnen beslissingen — dus ook onderling minstens schijnbaar tegenstrijdige beslissingen — mogelijk waren, gaf aanleiding tot kritiek.

KWANTITATIEVE GEGEVENS

Aan het examen vierjarig m.a.v.o. werd deelgenomen door vijf scholen. Het gold hier de eerste eindexamens. Nadat in 1967 reeds door een viertal scholen was deelgenomen aan het examen driejarige afdeling, werd in 1968 aan 32 scholen een eindexamen driejarige afdeling gehouden.

De examens hebben de volgende resultaten opgeleverd:

MAVO-IV

aantal onvoldoenden	geslaagd	herexamen	afgewezen
0	183	—	—
1	61	2	1
2	10	19	2
3	—	—	6
4	—	—	—
5	—	—	1
6	—	—	—
samen:	254	21	10 kandidaten

Aantal afgewezen kandidaten: 10, d.i. 3,5%
 Aantal herexamens: 21, d.i. 7,4%
 Resultaat herexamens: 15 geslaagd en 6 afgewezen
 Ten slotte dus in totaal: 269 geslaagd
 16 afgewezen, d.i. 5,6%

MAVO-IV

	aantal scholen	aantal kandi- daten	aantal gegeven cijfers										gemiddeld
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Nederlands	5	285				1	14	105	117	40	8		6,7%
Frans	5	102					6	23	35	28	10		7,1%
Duits	5	210				1	4	48	88	56	12	1	7,1%
Engels	5	272				1	17	82	95	61	15	1	6,9%
Gesch. en Staatsinr.	5	187				3	21	45	52	38	24	4	7,0%
Aardrijkskunde	5	207				4	10	59	75	40	16	3	7,0%
Wiskunde	5	97	1	4	6	18	26	18	16	8			6,3%
Natuur- en Scheikunde	5	83			1	8	14	28	16	11	5		6,2%
Biologie	5	147					8	40	48	39	12		7,0%
Handelskennis	5	120					8	28	43	35	6		7,0%

MAVO-III

aantal onvoldoenden	geslaagd	herexamens	afgewezen
0	470	—	—
1	173	14	1
2	6	27	27
3	—	—	30
4	—	—	5
5	—	—	3
samen:	649	41	66 kandidaten

Aantal afgewezen kandidaten: 66, d.i. 8,7%
 Aantal herexamens: 41, d.i. 5,4%
 Resultaat herexamens: 35 geslaagden en 6 afgewezen
 In totaal slaagden: 684 kandidaten en
 werden afgewezen: 72 kandidaten, d.i. 9,5%

MAVO-III

	aantal scholen	aantal kandi- ten	aantal gegeven cijfers										gemiddeld
			2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Nederlands	32	756			8	36	296	272	128	16		6,7%	
Frans	5	30			1		9	7	10	3		7,1%	
Duits	31	533	1	4	17	151	202	124	34			7,1%	
Engels	32	721	3	15	67	225	233	137	40	1		6,7%	
Gesch. en Staatsinr.	19	212	2	7	17	59	58	44	22	3		6,8%	
Aardrijkskunde	29	410	3	17	51	131	104	71	26	7		6,6%	
Wiskunde	28	226	1	9	17	30	67	54	35	12	1	6,3%	
Natuur- en Scheikunde	23	186	4	8	18	54	51	33	17	1		6,7%	
Biologie	22	266		8	21	62	75	65	29	6		7,0%	
Handelskennis	32	440	4	26	40	123	118	95	31	3		6,7%	

DE VERDERE BESTEMMING VAN M.A.V.O.-ABITURIËNTEN

Teneinde enig inzicht te verkrijgen in de bij het m.a.v.o. aansluitende loopbaan van oud-leerlingen van de driejarige en de vierjarige cursus werd via de directeurs der aan het examen deelnemende scholen een enquête onder de abiturienten gehouden. Het kan geen verwondering wekken, dat slechts een relatief beperkt aantal oud-leerlingen het enquêteformulier heeft ingeleverd.

Met name slechts zeer weinige abiturienten van de vierjarige cursus hebben de formulieren geretourneerd. Een oordeel laat zich dan ook bezwaarlijk uit deze gegevens afleiden. Dat alle betrokkenen momenteel een school bezoeken (vierde klas h.a.v.o. — eerste klas m.e.a.o. — analistenschol — kleuteropleiding — voorbereidende klas h.t.s.), kan mogelijk een indicatie zijn, dat ook in de toekomst relatief grote aantallen m.a.v.o.-abituriënten voor verdere studie zullen opteren. Er zijn tekenen, dat bij de toelating tot het m.b.o. leerlingen van de vierjarige cursus concurrerend optreden naast abiturienten van de driejarige cursus, waardoor — althans schijnbaar — de rechten, aan het diploma driejarig m.a.v.o. toegekend, niet steeds geëffectueerd kunnen worden. Met name als de in de laatste jaren geconstateerde jeugdwerkloosheid van conjunctureel structureel zou worden, zou herbezinning op de inrichting en de organisatie van dit deel van ons onderwijs noodzakelijk kunnen worden.

Bij de opstelling van dit verslag waren de door 199 van de in totaal 756 kandidaten van het examen driejarige cursus beantwoorde enquêteformulieren beschikbaar. Van deze 199 abiturienten waren er 126 studierend en hadden er 73 een werkkring gekregen.

Het lijkt interessant enkele gegevens omtrent de studerenden te vermelden:

in de 3e klas van m.a.v.o.-4:	27
in de 4e klas van m.a.v.o.-4:	34
bij het m.e.a.o.:	12
in de 3e klas van de lagere school voor detailhandel:	4
in de 1e klas van de middelbare school voor detailh.:	1
bij de Reclame- en Etaleerschool:	2
bij de Academie voor Kunst en Industrie:	1
bij de Kappersacademie:	1
bij de Academie voor Beeldende Kunsten:	1
in de 2e klas van de l.t.s.:	1
in de 3e klas van de l.t.s.:	3
bij de m.t.s.:	15
bij de School voor Scheepswerktuigbouwkundigen:	1
op een huishoudschool: bij Inas:	13
oriëntatieklas:	1
afd. kinderverzorgster:	1
bij de V.V.B.:	4
in 3e klas assistent:	3
	22
bij een analistenschool (medisch)	1

Enige zeer voorlopige conclusies naar aanleiding van het ingestelde onderzoek laten zich formuleren.

1 Bij m.a.v.o.-4-abituiriënten blijken de ervaringen betreffende de toelating tot vervolgopleidingen gunstig. Het aantal geënquêteerden is echter veel te gering om er enige conclusie aan te verbinden.

2 Een groot aantal m.a.v.o.-3-abituiriënten blijkt verder te studeren (ruim 65%). Dat velen naar beroepsopleidingen gaan, is niet verwonderlijk. Wel valt het op, dat 30% van de abituiriënten toch weer terecht komt in m.a.v.o.-4. Als dit leerlingen zijn, die tengevolge van een tijdelijke inzinking in m.a.v.o.-3 zijn gekomen, of die door een tijdelijk meer beperkte opleiding de „aansluiting” weer hebben gevonden, lijkt dit grote aantal op zich al een rechtvaardiging voor het bestaan van de m.a.v.o.-3 afdeling. Wel is het mogelijk, dat een aantal van deze 54 abituiriënten in het middelbaar beroepsonderwijs niet naar wens is geslaagd of niet kan worden geplaatst en daarna doorgaat in m.a.v.o.-4. Dit blijkt ook enkele keren uit de enquête-formulieren. Doch ook in deze gevallen heeft dan het m.a.v.o.-3 nuttig effect gesorteerd.

3 Het blijkt mogelijk, dat 17% van de geënquêteerde m.a.v.o.-3 abituiriënten in de 4e klas van m.a.v.o.-4 terecht komt. Het lijkt aanbevelenswaardig een onderzoek in te stellen naar:

a de wijze waarop deze toelating heeft plaatsgevonden;

b de ervaringen met deze leerlingen in de 4e klas m.a.v.o.-4;

c de resultaten van hun m.a.v.o.-4 examen.

De vraag lijkt gerechtvaardigd, of bij deze gang van zaken aan de eisen van de basistabel wordt voldaan.

4 Er blijkt in velerlei opzichten een ongelijke behandeling plaats te vinden van de m.a.v.o.-3 abiturienten bij de toelating tot bepaalde beroepen en opleidingen. Niet altijd is echter na te gaan, of dit is gebeurd op grond van persoonlijke geschiktheid. Dit zou b.v. het geval kunnen zijn bij:

a de opleiding tot agent van politie,

b de verpleegstersopleiding,

c de verschillende klassen van de beroepsopleidingen waartoe abiturienten met hetzelfde diploma werden toegelaten.

5 Er is een grote mate van toelaatbaarheid te constateren tot velerlei beroepen en opleidingen voor de m.a.v.o.-3 abiturienten.

Het is duidelijk, dat er gestreefd moet worden naar meer zekerheid voor de toekomstige bezitters van het diploma m.a.v.o.-3.

6 Ofschoon soms teleurstelling doorklinkt, valt er uit veel formulieren op te maken, dat de abiturienten tevreden zijn met hun m.a.v.o.-3 opleiding.

7 Het blijkt duidelijk, dat in de onderwijssector maar vooral in het bedrijfsleven nog veel onwetendheid heerst over:

a het m.a.v.o.- in het algemeen;

b het m.a.v.o.-3 in het bijzonder;

c het niveau van het m.a.v.o.

Er blijkt behoefte te bestaan aan voorlichting.

8 Herhaaldelijk blijkt, dat abiturienten zijn gedupeerd door het eerder gekozen vakkenpakket. Er is op dit terrein duidelijk een tekort in de scholen te constateren, maar nog meer in de communicatie tussen de m.a.v.o.-scholen en de beroepsopleidingen. Een goed werkend schooldecanaat zou hierin verbetering kunnen brengen.

Daar het voor de toekomst van het m.a.v.o. en voor de belangen van de m.a.v.o.-abituïrenten van groot belang is hun ervaringen in de vervolgoopleidingen en in het bedrijfsleven te leren kennen, lijkt het aanbevelenswaardig ook in de komende jaren een onderzoek in te stellen naar deze ervaringen. Mogelijk kan daarbij met de volgende suggesties rekening worden gehouden:

a Er dient tijdig een enquêteformulier samengesteld te worden met een scherp omlijnde vraagstelling.

b Hierbij zou het aanbeveling verdienen samen te werken met deskundigen van het Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening, dat evenzeer is geïnteresseerd in de resultaten van een dergelijk onderzoek.

c Deze resultaten van de enquête zouden gepubliceerd kunnen worden, waardoor in de toekomst veel onzekerheid en ongelijkheid van bedeling zouden kunnen worden voorkomen.

6 Inspectie algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

BUITENLANDSE LEERLINGEN

Ook tijdens het verslagjaar 1968 werden enkele scholen in Nederland bezocht door leerlingen uit het buitenland. Het aantal buitenlandse leerlingen bedroeg 292. In sommige gevallen betreft het jonge mensen, wier moedertaal niet het Nederlands is, zodat zij intensief onderwijs moeten ontvangen in de Nederlandse taal. In andere gevallen betreft het leerlingen, die wel de Nederlandse taal spreken, maar die onbekend zijn met één of meer vakken van het voortgezet onderwijs in ons land en die speciaal voor dat vak (die vakken) geholpen moeten worden. De omstandigheden van leerlingen, afkomstig uit Suriname en de Nederlandse Antillen, kunnen vergeleken worden met die der buitenlandse leerlingen, omdat zij veelal onderwijs in het Spaans hebben gehad en niet in het Frans.

De redenen, op grond waarvan de beide genoemde groepen van leerlingen de Nederlandse scholen bezoeken, zijn zeer verschillend. Sommige leerlingen, wier vader gedurende een of twee jaren werkzaam is aan een Nederlandse universiteit of in een Nederlands bedrijf, verblijven slechts tijdelijk in ons land. Tot deze groep behoren ook de jonge mensen, die door de activiteit van de American Field Service of Rotary International enige tijd in een Nederlands gezin zijn opgenomen. Andere leerlingen daarentegen vertoeven niet voor zulk een beperkte tijd in ons land en hebben meestal de opzet het eindexamen van een Nederlandse school te behalen.

De inspectie heeft een onderzoek ingesteld naar de wijzen waarop in het jaar 1968 de genoemde groepen van leerlingen, die uiteraard bij hun studie aanpassingsmoeilijkheden hebben, worden opgevangen en begeleid. De inspectie heeft veel waardering voor de zorg, die op de scholen aan deze leerlingen wordt besteed. De omstandigheden waarin deze jonge mensen verkeren lopen dermate uiteen, dat er geen sprake kan zijn van één methode van opvang of begeleiding. In het algemeen kunnen de volgende wijzen van begeleiding worden onderscheiden:

a Meestal geeft de leraar-Nederlands doelgericht hulp. Soms komen de lessen in het Nederlands enige tijd in de plaats van de lessen in die vreemde taal, die de kinderen als moedertaal gebruiken. Dan weer staan de lessen in het Nederlands naast het gewone schoolprogramma. In deze lessen wordt ook speciaal hulp geboden bij het leren verstaan van begrippen, waarmee de leerlingen kennismaken bij hun studie in de schoolvakken en die hun vreemd zijn, ook al kennen zij min of meer de gewone omgangstaal.

b Op één school waar 14 buitenlandse leerlingen geplaatst waren, zijn aan een lerares drie extra taakuren toegekend. Zij is belast met het samenstellen van een apart lesrooster, met het geven van de lessen-Nederlands en met de regeling van de aanpassing in het algemeen.

c De studie-uren worden op een aantal scholen gebruikt voor lessen in het Nederlands.

d Verscheidene malen is geprofiteerd van een talenpracticum, soms op de school zelf, soms buiten de school.

e In een aantal gevallen geeft de school extra lessen in die moderne vreemde taal, waarmede de leerlingen geheel onbekend waren of waarin zij achterstand hadden in vergelijking met de klasgenoten.

f De begeleiding is vaak in handen van een daartoe aangewezen mentor, soms de klasseleraar; enkele malen is er hulp van medeleerlingen niet slechts incidenteel, maar wordt aan bepaalde klasgenoten duidelijk een taak dienaangaande gegeven.

g Er zijn ook scholen waar de Daltonuren ruimte bieden tot het op peil brengen van de leerlingen uit het buitenland.

Al deze manieren van steunverlening en begeleiding vinden plaats in schoolverband. In een betrekkelijk gering aantal gevallen is het nodig gebleken, dat ook door personen van buiten de school privélessen worden gegeven.

Ook heeft de school meermalen bemoeienis met het zoeken van een goed pleeggezin.

Belangrijk blijken de bepalingen in de nieuwe eindexamenreglementen (gymn. art. 2, lid 4 en art. 6a; h.b.s.-A art. 1, lid 4 en art. 7; h.b.s.-B art. 1, lid 4 en art. 7; m.s.v.m. art. 1, lid 2 en art. 8 bis).

Deze bepalingen betreffen de eindexamens in de moderne vreemde talen. Voor leerlingen van de genoemde schooltypen kan de minister vrijstelling verlenen van het eindexamen in een der moderne vreemde talen, indien hij/zij op de Nederlandse school is toegelaten tot het voorlaatste of het laatste schooljaar. Tevens geldt de bepaling, dat aan een kandidaat voor het schriftelijk eindexamen in een der moderne vreemde talen niet dezelfde opgave wordt voorgelegd als aan de andere kandidaten, indien hij/zij tot het derde leerjaar van een 5-jarige h.b.s. of een m.s.v.m. dan wel het 4e leerjaar van een gymnasium is toegelaten.

De ervaring, die met deze bepalingen is opgedaan, is gunstig. Weliswaar is gebleken dat het voor een leerling, afkomstig uit de Nederlandse Antillen, die in de derde klas wordt geplaatst, een zware belasting kan vormen, wanneer hij het onderwijs in de Franse taal van de twee voorafgaande jaren moet inhalen, maar in de opvang en de begeleiding van de Nederlandse docenten is dit probleem onderkend.

De aanpassing aan een Nederlandse school vergt toch reeds veel. Daarom is de vraag gesteld of ook aan een buitenlandse leerling die in de derde klas van een Nederlandse school is geplaatst, de faciliteit kan worden verleend waardoor bij het eindexamen in één moderne taal ontheffing wordt gegeven.

DE SCHOOLVRIJE ZATERDAG

Gedurende het schooljaar 1967-1968 waren er op de scholen nog weinig klassen die op zaterdag geen lessen volgden. Op 1 augustus 1968 echter is hierin een grote verandering gekomen. Ruim tweehonderd scholen voerden voor de brugklas de vijfdaagse schoolweek in. Op een betrekkelijk klein aantal scholen werd aan die maatregel enige uitbreiding gegeven: in sommige gevallen over één of meer m.s.v.m.-klassen, in minder gevallen over klas II-gymnasium of enkele h.b.s.-klassen. Voorts hebben in scholengemeenschappen soms de m.a.v.o.- of h.a.v.o.-klassen een schoolweek van vijf dagen. Daarnaast kan vermeld worden, dat op niet meer dan 15 scholen voor alle leerlingen de vijfdaagse schoolweek is ingevoerd.

De inspectie heeft bij de rectoren een onderzoek ingesteld over de vraag of er onderwijskundige voor- dan wel nadelen te constateren vielen toen de vijfdaagse schoolweek was ingevoerd.

Vele rectoren konden nog geen oordeel geven, omdat hun ervaring slechts van zo korte duur is. Bovendien — zo merkten zij op — wordt in de brugklas over het algemeen een andere methodiek toegepast dan voorheen in de eerste klas. Een vergelijking met vroeger is daardoor nog moeilijk te maken. Toch werden herhaaldelijk voordelen genoemd. Het meest kwamen onderstaande argumenten naar voren:

- 1 De buitenleerlingen zijn er mede gebaat dat zij een dag minder moeten reizen.
- 2 Door de onderbreking van twee dagen kunnen de kinderen beter uitrusten.
- 3 Het lange weekeinde geeft gelegenheid achterstanden in te halen of te voorkomen.
- 4 Er komt meer tijd vrij voor lezen, ontspanning of clubleven.

Als voordeel voor de schoolorganisatie werd verscheidene malen genoemd dat de leraren in een volledige betrekking bij een vijfdaagse schoolweek vrijwel de gehele lestijd ter beschikking van de school staan.

Overigens liepen de oordelen sterk uiteen: terwijl men op de ene school constateerde, dat de lessen op maandagochtend meer vrucht dragen, klaagde men op de andere school over „maandagmoetheid” en zag men, dat veel jongelui niet meer tot het maken van huiswerk komen, nu de binding met de school geringer wordt.

Het is de inspectie duidelijk gebleken, dat door een vijfdaagse schoolweek het huiswerkloze weekeinde moeilijk bereikbaar wordt. Sommige rectoren hebben er voor hun leerlingen ook geen behoefte meer aan. Verheugd constateerden zij, dat door de vijfdaagse schoolweek het huiswerk voor de maandag niet meer gematigd hoeft te worden.

Verscheidene rectoren achtten het van belang dat de scholieren hetzelfde werkrhythme krijgen als de vaders; voor sommigen is op grond van die overweging een vijfdaagse werkweek onontkoombaar.

Verwacht werd door sommigen dat uitgesproken studieuze leerlingen gebaat

zullen zijn met een schoolvrije zaterdag, maar dat de „gewone” leerling overladen zal worden, daar het leerproces nu op vijf dagen wordt geconcentreerd en het huiswerk meer nadruk krijgt.

Enige rectoren vestigden de aandacht erop, dat leerlingen 's zaterdags tegen geldelijke beloning werk gaan verrichten, terwijl minder werkzame kinderen niet verder komen dan lanterfantten.

De inspectie heeft begrip voor de vrees van sommige rectoren, dat niet de belangen der leerlingen zullen gelden, maar dat schoolorganisatorische overwegingen en een drang naar aanpassing aan de maatschappelijke ontwikkeling de hoofdrol zullen spelen.

Nu het experiment met de brugklas, waar een vijfdaagse schoolweek is ingevoerd, op vele scholen is begonnen, rijst de vraag of in het jaar 1969 het experiment moet worden uitgebreid over meer klassen.

Eigen ervaring zal, naast theoretische beschouwing, tot beslissingen moeten voeren. Bij de schoolleiders bestaat soms de vrees, dat „van hogerhand” pressie zal worden uitgeoefend tot het doorvoeren van een schoolvrije zaterdag, hetgeen frustrerend werkt op het denken over onderwijskundige voor- en nadelen aan de vrije zaterdag verbonden.

EXPERIMENTEN MET VERLENGDE BRUGPERIODE

Op zeven scholen wordt geëxperimenteerd met een langere brugperiode. Deze experimenten vertonen grote variaties. Op vijf scholen wordt in de tweede klas aan een aantal leerlingen onderwijs in de Latijnse taal gegeven. In sommige gevallen duurt de brugperiode twee jaren, echter meestal drie jaren. Van een der scholen wordt gemeld, dat de leraren unaniem voorstanders zijn van voortzetting van het experiment in de vorm van ongedeelde voorbereidend wetenschappelijk onderwijs van de vierde klas af. Op één school wordt ervaring met een tweejarige brugtijd zeer gunstig genoemd en een andere school, waar na de derde klas nog verwisseling tussen h.a.v.o. en h.b.s. mogelijk is, bericht ook goede ervaringen, mits voorzichtigheid wordt gehanteerd en voldoende nazorg wordt betaald, in de vorm van vrije werkuren.

Eveneens worden gunstige resultaten gemeld door een school, die een gemeenschappelijk tweede leerjaar kent en daarin aan de beste leerlingen onderwijs laat geven in de Latijnse taal als derde vreemde taal (in plaats van Duits), al ziet men daar nog een kloof tussen ideaal en werkelijkheid. Op de scholen bestaat vrij algemeen een aarzeling om na het brugjaar reeds de leerlingen te adviseren omtrent hun studierichting.

SEXUELE VOORLICHTING

Ten aanzien van de sexuele voorlichting aan leerlingen, die op 230 scholen wordt gegeven, bestaat een grote verscheidenheid van aanpak. Zo bestaat er

niet een communis opinio over de leeftijd waarop de voorlichting dient te worden gegeven. Op vele scholen geeft men de voorlichting in klas 1 en/of 2, op andere scholen juist in de klassen van de bovenbouw, op weer andere scholen zowel in klas 1 of 2 als in de bovenbouw. In het laatste geval wordt in de lagere klas het biologisch aspect behandeld, terwijl in de bovenbouw meer de nadruk valt op het ethische aspect van de zaak.

Het komt niet vaak voor, dat de voorlichtingslessen in de derde klas worden gegeven. Hierbij dient te worden opgemerkt dat op enkele scholen de seksuele voorlichting als zodanig niet expliciet wordt vermeld, omdat het onderwerp incidenteel ter sprake komt.

Op meer dan de helft van het aantal scholen wordt de voorlichting toevertrouwd aan de leraar in de biologie, op ongeveer een vierde deel van het aantal scholen aan een medicus of een enkele keer aan een vrouwelijke arts voor het onderricht aan meisjes. Meermalen geven moderators of godsdienstleraren deze lessen, al of niet in samenwerking met de leraar in de biologie.

Soms is een organisatie die buiten de school staat belast met de lessen, b.v. het Jeugdzielszorgteam, werkzaam in het bisdom Breda, of een diocesaan bureau voor Jeugdpastoraat of de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming (N.V.S.H.).

Op veel scholen geeft men er bewust de voorkeur aan dat een leraar van de eigen school de voorlichting geeft; is er niet een biologieleraar die voor deze taak de aangewezen persoon is, dan kiest men soms een leraar in „een ander” vak of stelt de lessen vooralsnog uit.

De inspectie heeft bij de schoolleiders onderzocht hoe op de seksuele voorlichting wordt gerageerd door a) de leerlingen, b) de ouders, c) de rectoren. Omtrent de reacties der leerlingen zijn slechts incidentele gegevens beschikbaar, op grond waarvan de rector een indruk heeft gekregen. Vrijwel zonder uitzondering is de indruk positief.

Vele leerlingen vinden het — zo schrijft een rector — „een vanzelfsprekende zaak”; slechts enkele keren kwamen de rector kritische opmerkingen ter ore. Blijft de voorlichting ook in de hogere klassen uitsluitend biologisch, dan kan de rector de opmerking verwachten „Kunt u dit niet beter laten geven aan de 1e klassers.”

Wat de ouders betreft zij opgemerkt dat deze op verscheidene scholen geraadpleegd zijn voordat de lessen worden ingesteld. Soms was er overleg met het bestuur van de oudervereniging, soms ook werd het onderwerp op een ouderavond besproken en/of werd tot de ouders een schrijven gericht. Op de scholen stonden bijna alle ouders positief tegenover de voorlichting zoals de school die verzorgde.

De meeste rectoren zijn ook vol waardering. Enkele rectoren hebben nog geen oordeel, of zijn nog niet tevreden en zoeken naar een andere vorm; anderen vinden de biologische informatie uitstekend, doch achten de ethische benadering

nog niet bevredigend. Een rector wenst minder informatie en meer ethiek. Slechts op één school is men met de lessen opgehouden.

Een verschil in opzet bestaat ook nog hierin dat op sommige scholen apart staande lessen aan het onderwerp worden gewijd, hetgeen b.v. het geval is als een medicus de lessen komt geven, terwijl op andere scholen het streven bestaat de voorlichting te integreren in de reeds gegeven lessen, hetgeen vaak geschiedt, wanneer de biologiëleeraar tot taak heeft de voorlichting te verzorgen. Alle verscheidenheid in aanpak neemt echter niet weg dat men op zeer veel scholen positieve ervaringen heeft opgedaan met de sexuele voorlichting in klasverband.

SCHOOLBIBLIOTHEEK

In het Onderwijsverslag over het jaar 1964 heeft de inspectie erop gewezen dat in het moderne onderwijs de schoolbibliotheek een veel belangrijker plaats gaat innemen dan voorheen het geval was. Op steeds meer scholen gaat men inzien dat de leerlingen moeten leren gebruikmaken van een bibliotheek; juist op school moeten zij leren hun weg te vinden naar naslagwerken en boeken van velerlei aard.

Daartoe kenden vier jaar geleden ruim 40 scholen samenwerking met een openbare bibliotheek ter plaatse of in de naaste omgeving; in 1968 was dit aantal gestegen tot bijna 70.

De aard en intensiteit dezer samenwerking liepen bijzonder sterk uiteen. In enkele gevallen was het contact met de openbare bibliotheek nog aarzelend en beperkt, bij vele scholen echter was de samenwerking veelomvattend en goed georganiseerd; enige der belangrijkste vormen van samenwerking waren de volgende:

a De leerlingen van de gehele school of speciaal van de bovenbouw hebben een abonnement op een openbare bibliotheek. Soms ook is deze regeling juist voor de brugklassen getroffen.

In enkele gevallen betaalden de leerlingen hiervoor een jaarlijkse contributie; meerdere malen betaalt het schoolbestuur deze lidmaatschappen. Het initiatief gaat ook wel uit van een groep van scholen; zo is door de O.M.O.-scholen in Eindhoven een regeling getroffen met de r.-k. Openbare Bibliotheek te Eindhoven. Het lidmaatschap van deze bibliotheek is voor de leerlingen verplicht, temeer omdat in de bibliotheek boeken aanwezig zijn die de leerlingen nodig hebben voor hun lectuur in Frans, Engels en Duits. De contributie bedraagt f 2,50 per jaar en wordt geïnd door de Vereniging O.M.O. te Tilburg. De leerlingen van de 1e en 2e klassen ontvangen een lidmaatschapskaart en kunnen daarmee terecht op de Centrale Openbare Bibliotheek en op de 6 filialen die over de stad verspreid liggen. Daarnaast kunnen deze leerlingen ook boeken lenen op de school zelf. De leerlingen van de bovenbouw lenen hun boeken

uitsluitend van de Centrale Openbare Bibliotheek of van de filialen. Elders is de openbare bibliotheek 1 uur per week uitsluitend voor scholieren toegankelijk. b In verscheidene gevallen worden in klasseverband bezoeken gebracht aan openbare bibliotheken om de leerlingen wegwijs te maken in een alfabetische en in een systematische catalogus en om de drempelvrees ten opzichte van het bibliotheekgebouw te overwinnen.

c Het financiële en organisatorische contact tussen school en bibliotheek kan zeer verschillend zijn: een enkele maal wordt een bepaalde collectie boeken van de openbare bibliotheek „gehuurd”. Het bleek ook mogelijk dat de school bijdraagt in de financiering van de openbare bibliotheek, of dat de openbare bibliotheek of een dependance daarvan gevestigd is in het schoolgebouw. Het gehele boekenbezit is dan ter beschikking van de school en bij de samenstelling van de collectie wordt rekening gehouden met uit het onderwijs voortvloeiende eisen.

d Ook is er veel samenwerking zonder financiële consequentie, b.v. doordat de schooladministratie geschoold wordt in bibliotheekwerk op de openbare bibliotheek aangaande de administratie, of ook door uitwisseling van de lijsten van nieuwe aanwinsten.

Steeds meer ontstaat de behoefte aan vakkundige hulp bij het beheer van het bibliotheekbezit en ook bij de uitlening. Vroeger vormde de uitlening (van leesboeken voor de onderbouw en van meer literaire werken voor de bovenbouw) op de scholen geen probleem. Er zijn nog 74 scholen waar 1 leraar belast is met de volledige verzorging van de uitlening. Meestal echter zijn verscheidene leraren ingeschakeld. In 30 gevallen is reeds een speciale kracht aangetrokken voor het bibliotheekwerk; soms behoort deze deskundige tot het personeel van de openbare bibliotheek. Bij enkele scholen zijn de leerlingen bij het werk betrokken of assisteren een aantal echtgenotes van leraren bij toerbeurt.

Het rapport van de Raad van Leraren (nov. 1963) en de vergelijking tussen de functie van de schoolbibliotheken in Engeland met die ten onzent door G. van Vello, gepubliceerd in 1965, zijn nog actueel.

De inspectie constateert dat op de scholen (met name voor de bovenbouw van het v.w.o. en voor de brugklassen) het streven bestaat tot het inrichten van een studieruimte met open bibliotheek, waar de leerlingen leren omgaan met boeken. Bij de bouw van nieuwe scholen kan een plaats ingeruimd worden voor zulk een studieruimte, waar de leerlingen kunnen lezen en in het bijzonder voor opdrachten een bibliotheek kunnen raadplegen. In bestaande gebouwen is meestal geen plaats daarvoor te reserveren. Slechts op 155 scholen is een bibliotheekvertrek dat 30 m² of meer groot is. Bij kleinere afmetingen valt aan een studieruimte voor een aantal leerlingen niet te denken, en wil men niet te kleine groepen een plaats geven, dan moet de afmeting de 30 m² zeker te boven gaan. Vrij algemeen is ook het streven het boekenbezit niet langer te beperken tot dat wat de voorbereiding voor het traditionele eindexamen vergt (een bibliotheek

voor Nederlands en de 3 moderne vreemde talen). Het nieuwe eindexamen vereist ook een bibliotheek voor geschiedenis. De meeste scholen hadden op historisch gebied enkel leesboeken voor de lagere klassen. De geschiedenisbibliotheek moet nu overal worden uitgebouwd. Voor de aardrijkskunde en biologie is de bibliotheek ook veelal beperkt tot boeken voor de onderbouw; ook daar is een tendens tot uitbreiding naar de bovenbouw. De bibliotheken voor natuurkunde en scheikunde zijn meestal nog zeer beperkt.

De inspectie verheugt zich erover dat op steeds meer scholen wordt beseft hoe zeer de functie van de bibliotheek bij het onderwijs in Nederland was onderschat en zij ziet met belangstelling dat het streven naar bibliotheekruimten met studiegelegenheid toeneemt; ook constateert de inspectie dat de opbouw en het goed functioneren van onze schoolbibliotheken ten eerste gebaat is bij de groeiende samenwerking met openbare bibliotheken.

EXPERIMENTEN

A Wiskunde

De experimenten wiskunde betreffen:

- 1 algebra onderbouw, jaar van aanvang 1967, aan acht scholen;
- 2 algebra/analyse bovenbouw, jaar van aanvang 1965, aan zeven scholen;
- 3 meetkunde onderbouw, jaar van aanvang 1965, aan tien scholen;
- 4 meetkunde de bovenbouw, jaar van aanvang 1966, aan zes scholen.

Tot aan het einde van het schooljaar 1967-1968 werd slechts aan één school meer dan één van deze vier experimenten uitgevoerd. Sedert het begin van het schooljaar 1968-1969 voeren twee scholen alle vier experimenten uit; aan deze scholen staat de coördinatie van de vier experimenten in het middelpunt van de belangstelling.

Al deze experimenten zijn georganiseerd door de Commissie modernisering leerplan wiskunde. De deelnemende scholen zijn op voorstel van deze commissie door de staatssecretaris tot deelneming uitgenodigd. De syllabi van de experimenten zijn samengesteld in opdracht van de commissie en na aanvaarding ter beschikking gesteld van de deelnemende scholen.

De leraren die aan een experiment medewerken, zijn in een werkgroep verenigd; elke werkgroep komt één keer in de 6 à 8 weken met enige begeleidende leden van de commissie samen ter bespreking van de syllabus en ter uitwisseling van ervaringen in het experiment. Deze werkmethode is bijzonder vruchtbaar gebleken zowel voor de samenstellers van de syllabus als ook voor de deelnemende leraren.

De programma's van de onder 2 en 4 genoemde experimenten-bovenbouw wijken zodanig af van de gebruikelijke eindexamenprogramma's, dat aan de desbetreffende scholen het eindexamen wiskunde gedeeltelijk is afgenomen met speciale

op het experiment afgestemde opgaven, bij de scholen bedoeld onder 2 voor algebra en wel in 1967 voor de eerste en in 1968 voor de tweede keer en bij de scholen bedoeld onder 4 voor analytische meetkunde en voor stereometrie in 1968 voor de eerste keer.

De experimenten hebben alle tot nu toe, ook bij de genoemde eindexamens, een bevredigend resultaat opgeleverd. Zij zijn mede bepalend geweest voor het aan rijksscholen aangeboden leerplan voor wiskunde en voor de eindexamenprogramma's voor wiskunde I, en voor wiskunde II afgezien van de keuzeonderwerpen.

B Natuurkunde

a Door zeven v.h.m.o.-leraren werd in het schooljaar 1967-1968, in het eerste leerjaar voor natuurkunde, een experiment herhaald dat de eerste maal in het schooljaar 1966-1967 had plaatsgevonden. De herhaling geschiedde om, gebruik makend van de in het eerste experimentjaar opgedane ervaring, de lessen te verbeteren.

De belangrijkste aspecten van dit experiment waren:

1 het introduceren van het begrip energie, zonder het begrip arbeid als uitgangspunt te nemen. Dit bracht het weglaten van een deel van de traditionele leerstof met zich.

2 het geven van een overheersende plaats aan een kwalitatieve behandeling van de leerstof. Kwantitatieve behandeling bleef in hoofdzaak beperkt tot het uitwerken van leerlingenproeven en het in grafiek brengen van metingen bij demonstratieproeven.

3 het doceren zoveel mogelijk te vervangen door het houden van een klasgesprek, eventueel van klassediscussies.

Dat de experimenterende leraren de beoefende werkwijze als een verbetering hebben ervaren, blijkt uit het feit dat zij in het schooljaar 1968-1969 zelfstandig op de ingeslagen weg zijn voortgegaan, nu het experiment voor de Commissie modernisering leerplan natuurkunde is afgesloten.

b In 1968 is door vier leraren een experiment voorbereid en in het eerste kwartaal van het schooljaar 1968-1969 in hun zesde klassen gymnasium-B uitgevoerd, dat beoogde de discussie over het al of niet mogelijk, c.q. wenselijk zijn van het geven van een inleiding tot de relativiteitstheorie op praktische ervaring te doen berusten. Ook dit experiment zal in het volgend schooljaar, 1969-1970, worden herhaald teneinde de opgedane ervaring te benutten voor het verbeteren van de gegeven lessen.

C Moderne vreemde talen

Het in het schooljaar 1962-1963 onder begeleiding van de pedagogische centra begonnen „experiment talenpracticum” (zie Onderwijsverslag 1966 blz. 94 en 95) werd voortgezet. In de loop van 1967 werd duidelijk dat het evaluatieplan, dat beoogde een wetenschappelijk gefundeerd antwoord te verkrijgen op drie

door het ministerie gestelde vragen, onuitvoerbaar was. De drie vragen werden daarop beantwoord op grond van een literatuurstudie (Nota van advies inzake het talenpracticum, opgesteld door de drie pedagogische centra voor het v.h.m.o. en de Vereniging van Leraren in Levende Talen; secretariaat het Onderwijskundig Studiecentrum Amsterdam, 1967).

De vraag naar het nut van een talenpracticuminstallatie werd positief beantwoord op voorwaarde, dat de leraren-gebruikers vertrouwd zijn met talenonderwijs volgens moderne opvattingen en een op het gebruik van een talenpracticuminstallatie afgestemde methode beschikbaar is.

De antwoorden op de vragen betreffende het soort installatie dat voor schoolgebruik het meest geschikt is en die betreffende het aantal installaties dat een school in verband met haar grootte nodig heeft, zijn van praktische waarde voor een voorlopige beleidsbepaling van schoolleiding en overheid (zie de genoemde Nota van advies, blz. 1).

De drie adviseurs voor het talenpracticum, die een belangrijke bijdrage leverden aan het tot stand komen van de nota, zetten hun werkzaamheden voort.

Mevrouw dr. A. Z. van 't Hoff Stolk-Huisman, adviseuse voor Duits, hield zich intensief bezig met programmering voor dit vak. Materiaal werd gemaakt voor spreekonderwijs in de lagere klassen en voor gevorderden. De Engelse methode K. J. H. Creese and Green, German, a structural approach, Oliver and Boyd, Edinburgh 1966, werd door de adviseuse bewerkt. Ook met programma's voor literatuuronderwijs werd een begin gemaakt.

Per 1 augustus 1968 nam drs. W. J. M. Knibbeler de taak van adviseur voor het Frans over van drs. W. Landgraaf. Hij bezocht vele scholen en analyseerde het leermateriaal dat op de experimenterende scholen wordt gebruikt.

De heer J. G. van Wijck, adviseur Engels, heeft een werkgroep gevormd van leraren, die al of niet met behulp van talenpracticumapparatuur werken met de directe methode *Present day English for foreign students* van E. Frank Candlin, een uitgave van de University of London Press.

In de zomer van 1967 werd aan 55 scholen waar een talenpracticuminstallatie gebruikt wordt, een enquête ingesteld. Deze werd door 128 docenten werkzaam aan 33 scholen beantwoord.

Op grond van de antwoorden menen de adviseurs op de goede weg te zijn. Er is echter een steeds groter wordende behoefte aan voorlichting en intensieve linguïstische en didactische scholing van leraren. Het aantal adviseurs werd in de loop van 1967 verdubbeld.

Het op 5 december 1967 uitgebrachte interimrapport van de Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen werd in januari 1968 gepubliceerd in de W.V.O.-post, een departementale publikatie voor het v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. De commissie adviseerde de staatssecretaris in 1968 een proef te nemen met het toetsen van tekstbegrip door middel van meerkeuzevragen bij de eindexamens van de experimenterende h.a.v.o.-scholen, om ervaring op te

doen met deze wijze van toetsen, die bij het meten van tekstbegrip de moedertaal uitsluit en een objectieve beoordeling mogelijk maakt. De toetsen werden onder supervisie van de inspectie samengesteld door leraren, in samenwerking met medewerkers van het Research Instituut voor Toegepaste Psychologie van de Universiteit van Amsterdam. De proef kon slechts ten dele slagen, daar ijking van de toetsen niet mogelijk was. De resultaten werden zo beoordeeld, dat de kandidaten geen schade ondervonden van de nieuwe wijze van examineren. Het ligt in de bedoeling deze wijze van toetsen te verbeteren en andere vormen tot ontwikkeling te brengen. Daar naast het kunnen begrijpen van een schriftelijk aangeboden tekst, het kunnen verstaan (begrijpen) van een mondeling aangeboden tekst van groot belang is voor een leerling van deze tijd, adviseerde de commissie de staatssecretaris in april 1968, in samenwerking met universitaire instituten luistertoetsen te doen samenstellen.

In de loop van 1968 diende een aantal scholen een verzoek in te mogen afwijken van de voorgeschreven examenprogramma's voor de moderne vreemde talen. De afwijkingen die gevraagd werden, verschillen in onderdelen; zij komen echter alle voort uit de wens dat men bij het examen de vertaling graag vervangen wil zien door een tekstbegriptoets, hetzij met vragen in de vreemde taal die in de vreemde taal beantwoord moeten worden, hetzij met vragen in meerkeuzevorm. Bovendien vroeg men 12 maal, bij het eindexamen in 1970 een proef te mogen nemen met een luistertoets voor:

Frans $1 \times$ h.b.s. B, $2 \times$ h.b.s. A

Duits $1 \times$ h.b.s. B, $1 \times$ h.b.s. A, $2 \times$ gymn.

Engels $1 \times$ h.b.s. B, $3 \times$ h.b.s. A, $1 \times$ m.s.v.m.

Nadat de inspectie en de Onderwijsraad deze aanvraag positief hadden beoordeeld, werd besloten het experiment onder auspiciën van de Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen praktisch te doen uitvoeren door adviseurs-talenpracticum, t.w. drs. W. J. M. Knibbeler (coördinator) voor Frans, mevr. dr. A. Z. van 't Hoff Stolk-Huisman voor Duits en drs. G. Smit voor Engels. Contact werd door de inspectie gelegd met de directeur van het in 1968 opgerichte Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling. Gehoopt wordt dat het instituut reeds in 1969 uitvoering zal kunnen geven aan de 4e en 5e aanbeveling van de Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen: n.l. intensief onderzoek verrichten op het gebied van toetsingsmiddelen die toepasbaar zijn bij het onderwijs in de moderne vreemde talen op scholen voor m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o., en studietoetsen vervaardigen. Behalve aan toetsen die als eindexamenopgaven kunnen dienen, wordt hierbij gedacht aan toetsen die gebruikt kunnen worden aan het einde van het brugjaar en aan het einde van het 3e leerjaar m.a.v.o., het 3e leerjaar h.a.v.o., het 3e of 4e leerjaar v.w.o. In het algemeen kan worden gezegd dat het onderwijs in de moderne vreemde talen in beweging is en dat de belangstelling voor methoden en didactieken,

die dienstig zijn voor het opvoeren van de luister- en spreekvaardigheid snel toeneemt.

De inspectie constateert met voldoening dat de inrichting van het eindexamen van de experimenterende scholen voor h.a.v.o. het onderwijs in de moderne vreemde talen op dit schooltype gunstig beïnvloeden.

D Klassieke talen

Ten aanzien van het onderwijs in de klassieke talen aan de gymnasia en de gymnasiale afdelingen der lycea, kan worden vermeld dat voor het eerst bij de eindexamens in 1968 de resultaten werden getoetst van een opleiding, die, althans in de hogere klassen, op een andere leest was geschoeid dan voorheen. Mede in verband met de consequenties van de Wet op het voortgezet onderwijs zullen de resultaten van dit experiment mogelijkerwijze van niet geringe betekenis zijn op de toekomstige vorm van het onderwijs in de klassieke talen.

Reeds jaren waren een aantal docenten in deze talen niet meer tevreden met de resultaten van de klassieke opleiding der bèta-leerlingen.

Door de accentverschuiving in de bèta-opleiding naar de wiskunde en de natuurwetenschappen en door de grotere aandacht, die in de tegenwoordige opleiding ook moet worden gevraagd voor het Nederlands en de drie vreemde talen, werd de mogelijkheid om de bèta-leerlingen een klassieke „vorming” te geven steeds kleiner.

De lectuur in het vijfde en zesde leerjaar ging zich op vele scholen beperken tot de schrijvers Homerus en Livius. Het onderwijs in de klassieke talen bleef evenwel ondanks deze beperking sterk gericht op het eindexamen.

In verband hiermee hebben in 1967 enkele scholen zich onderling en met de inspectie beraden omtrent een mogelijkheid de invloed van het eindexamen op het onderwijs in de laatste twee leerjaren te verkleinen. Men zocht voorts naar wegen om een ruimere keuze uit de Griekse en Latijnse auteurs mogelijk te maken.

Teneinde dit te realiseren zou het eindexamen moeten worden afgenomen aan de hand van een op de school gelezen stuk proza of poëzie. Dank zij de wijziging in het eindexamenreglement (invoeging van artikel 25a, luidende: ten behoeve van het beproeven van een ander leerplan of een andere inrichting van het eindexamen kan onze Minister, de Onderwijsraad gehoord, bepalen dat ten aanzien van een gymnasium van dit besluit en van het daaraan gehechte programma kan worden afgeweken) was het mogelijk op een zevental scholen bij het eindexamen in 1968 de resultaten van deze gewijzigde opzet van het onderwijs in de klassieke talen te toetsen. Over het algemeen stemden de resultaten tot grote tevredenheid; niet alleen werd het element van de examen-dressuur grotendeels geëlimineerd, maar de motivatie bij de leerlingen was opvallend toegenomen.

Bij enkele scholen was het enthousiasme onder de leerlingen zo groot, dat ook de alpha-opleiding op overeenkomstige wijze werd opgezet. Ook hier was een beter resultaat merkbaar, zij het dat de problematiek voor de alpha-opleiding minder groot was geweest dan voor de bèta-opleiding.

Gezien de gunstige resultaten werd het aantal bij dit experiment betrokken scholen tot 18 uitgebreid, zulks teneinde de resultaten in de komende jaren nauwkeuriger te kunnen toetsen.

E Organische scheikunde

Nadat in het Onderwijsverslag over het jaar 1966 uitvoerig is gerapporteerd over de opzet van het experiment organische scheikunde, kan hier worden volstaan met de wijzigingen, die in de opzet zijn aangebracht en met de beschouwing van de eindexamenresultaten.

Van de in 1966 deelnemende scholen heeft het St.-Vituscollege in Bussum sedertdien de medewerking gestaakt.

Door vertrek van de deelnemende leraar naar een andere school werd ook het experiment in Kampen gestaakt. Deze leraar en enkele anderen die het experiment op hun school niet uitvoeren, nemen deel aan de besprekingen van de commissie die dit experiment begeleidt.

De belangstelling voor dit experiment is onder de scheikundeleraren verheugend groot.

Dit bleek ook uit de grote aanmelding voor een herscholingscursus onder auspiciën van de Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging in januari 1968, gehouden in Kootwijk, onder leiding van professor dr. H. J. den Hertog, die ook de stoot tot het experiment organische scheikunde gegeven heeft.

De scheikundeleraren hebben van de resultaten van het experiment kunnen kennisnemen uit diverse publikaties in het blad *Faraday*, van de Vereniging van Leraren in natuur- en scheikunde: *Faraday* 36, 209 (1966-1967), *Faraday* 37, 177 (1967-1968), *Faraday* 38, 176 (1968-1969).

De leraren die aan het experiment deelnamen vergaderden in 1968 driemaal. Veel tijd werd besteed aan de bespreking van het leerplan. Het bleek dat er nog steeds gevaar voor overlading dreigt. In de loop van het experiment werden dan ook beperkingen aangebracht, waarbij tevens bepaald werd dat sommige onderdelen van de leerstof niet op het schriftelijke eindexamen gevraagd zouden worden. Zo bleven in 1966 de aromaten achterwege, in 1967 de suikers, terwijl in 1968 geen beperking nodig was.

Naast besprekingen over het leerplan werden gezamenlijke proefwerken opgesteld, die door alle deelnemende scholen aan de leerlingen werden voorgelegd. Zo kunnen de deelnemende leraren hun resultaten onderling vergelijken.

Enkele van deze proefwerken werden in de vorm van een meerkeuzetoets aan de leerlingen voorgelegd.

In de verdere besprekingen zal het practicum worden beklemtoond.

Uit onderzoekingen van dr. J. W. Schuijl, docent in de didactiek der scheikunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en aan de Technische hogeschool te Eindhoven, weergegeven in de drie boven aangehaalde artikelen in Faraday, is gebleken dat de resultaten van de leerlingen van de traditionele en van de experimentele scholen, voor de vragen bij het eindexamen die voor beide groepen dezelfde waren, niets uiteenliepen.

Voor de organische vraag C I waren de resultaten beter dan voor de experimentele vraag C II (schriftelijke eindexamen h.b.s.-B).

Het verschil is echter niet groot. Overigens is het begrijpelijk dat de vragen die meer het inzicht willen toetsen, moeilijker zijn dan vragen die meer gericht zijn op het toetsen van parate kennis.

Wel is ook in de traditionele vraag C I de invloed van het experiment al duidelijk merkbaar.

Door de installatie van de Commissie modernisering leerplan scheikunde is een wijziging gekomen in de leiding van het experiment, dat nu voortaan onder deze commissie valt.

De indruk van de experimenterende leraren kan als volgt worden samengevat: De moderne behandeling van de organische chemie geeft aan het vak een dynamischer karakter. Het inzicht in de chemie groeit erdoor en de leerlingen ontdekken structuren in het vakgebied. Er komt een spel-element in, vooral wanneer veel gebruikt wordt gemaakt van moleculemodellen.

De moderne behandeling is tevens van belang voor hen die scheikunde als bijvak aan de universiteit moeten bestuderen, studenten in de medicijnen, biologie en farmacie.

Het is mogelijk gebleken de moderne stof met aanvaardbare resultaten te onderwijzen.

7 Inspectie lager technisch onderwijs

VOORLICHTING INZAKE DE WET OP VOORTGEZET ONDERWIJS

De reeds in het najaar van 1967 aangevangen voorlichting inzake de Wet op het voortgezet onderwijs in inspectiegebied I werd in 1968 voortgezet. Hoewel de voorlichting in de drie rayons verschillend werd uitgevoerd, werden over het algemeen dezelfde punten behandeld.

De voorlichting had vooral een praktisch karakter en heeft een goede uitwerking gehad, gezien het feit dat bij de samenstelling van de lesroosters de scholen over het algemeen geen grote moeilijkheden hebben ondervonden.

Wel moest worden geconstateerd dat de lesroosters in 1968 over het algemeen veel administratieve fouten en tekortkomingen vertoonden. Waarschijnlijk is dit toe te schrijven aan niet voldoende ministeriële circulaires. Het totaalbeeld van de voorlichting in inspectiegebied II is, dat de kennis van directies en leerkrachten ter zake van de Wet op het voortgezet onderwijs belangrijk is uitgebreid en verdiept. Nieuwe begrippen en bepalingen zijn gaan functioneren in de scholen, zoals bij de aanvang van het nieuwe schooljaar is gebleken. Een belangrijk neveneffect van de voorlichting is, dat het contact met het lerarenkorps van iedere school zeer vruchtbaar is gebleken.

De voorlichting heeft zich hoofdzakelijk beperkt tot de organisatorische zaken betreffende de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs; slechts terzijde zijn de pedagogisch-didactische aspecten aan de orde gekomen, waarmede de pedagogische centra bemoeienis hebben. Helaas moet worden geconstateerd, dat de voorlichting door de pedagogische centra door een tekort aan mankracht slechts ten dele tot haar recht is gekomen.

De voorlichting betreffende de Wet op het voortgezet onderwijs in inspectiegebied III werd in de periode 1.1.1968 tot 1.6.1968 afgerond. De praktische toepassingen van de maatregelen voortvloeiende uit de W.V.O. werden tijdens regionale vergaderingen met de directeuren en leden van de administratie nader uitgewerkt.

AANSLUITING L.T.O.-M.T.O.

Hoewel over het algemeen geen moeilijkheden ter kennis zijn gebracht is de aansluiting toch niet overal vlot verlopen. Vermoedelijk is dit toe te schrijven aan het feit, dat enkele middelbare scholen voor technisch onderwijs reeds geheel in nieuwe stijl werkten, terwijl andere nog een of meer schakelklassen konden formeren. Verder bleek dat wegens ruimtegebrek op een aantal m.t.s.-en leerlingen moesten worden afgewezen.

In het algemeen kan gezegd worden dat hetgeen hierover in het verslag over het jaar 1967 is vermeld ook voor 1968 nog geldt. In vele regio's is het zo geregeld, dat de leerlingen het toelatingsexamen voor het middelbaar technisch onderwijs op de eigen lagere technische school afleggen. Het ware te wensen dat leerlingen van het L.t.o., die voor het T-examen zijn geslaagd, zonder meer

toelaatbaar zijn tot het m.t.o. Een samenwerking tussen de scholen voor l.t.o. en m.t.o. is hiertoe een eerste vereiste. De discussie rond de vraag of de opleiding van de T-stroom-leerlingen drie dan wel vier jaar moet duren, is in volle gang. Hiervoor worden regelmatig discussiebijeenkomsten gehouden.

De conclusies, die na afloop van deze bijeenkomsten getrokken kunnen worden, wijzen in de richting, dat het merendeel van de aanwezige leerkrachten en onderwijsdeskundigen om pedagogische redenen een vierjarige cursus voorstaat.

BIJZONDERE ONDERWERPEN

INSPECTIEGEBIED I

a Algemene handvaardigheid

Over het algemeen is de belangstelling om deel te nemen aan de applicatiecursussen algemene handvaardigheid bij de praktijkleraren groot.

Een grotere spreiding van deze cursussen is gewenst, omdat vooral de leraren in de provincie Zeeland praktisch van deelneming zijn uitgesloten. Op de scholen waar de leraren een applicatiecursus volgen, is duidelijk merkbaar, dat het onderwijs in de algemene handvaardigheid op een verbrede basis en kwalitatief op een hoger peil wordt gegeven.

b Talenonderwijs

Het aantal talenpractica, dat door de schoolbesturen zelf wordt bekostigd, breidt zich uit.

Daarnaast wordt door de inspectie het aanschaffen van bandrecorders en de daarbij behorende talencursussen bevorderd.

Het is zonder meer duidelijk dat hierdoor de activiteit van de leerlingen, en hiermede de onderwijsresultaten, worden bevorderd.

c Eindexamens

In verband met de eindexamens groeit bij de scholen de behoefte tot samenwerking.

In enkele streken zijn regionale examens ontstaan, hoewel de deelneming van de scholen nog niet algemeen is.

INSPECTIEGEBIED II

a Talenonderwijs

Uit eigen middelen zijn op een aantal scholen talenpractica gekocht. De ervaring leerde dat met gebruikmaking van dit leermiddel het actieve taalgebruik beter is dan in het verleden. Bovendien is gebleken dat een bandrecorder in combinatie

met een diaprojector een belangrijk hulpmiddel is bij het talenonderwijs. Algemeen is men dan ook de mening toegedaan dat het talenonderwijs juist aan scholen voor lager beroepsonderwijs door middel van een actieve methode, liefst door middel van een talenpracticum, dient te worden gegeven.

b Studielessen

In het Onderwijsverslag 1967 is reeds vermeld, dat aan een viertal scholen met studielessen wordt geëxperimenteerd. Het pedagogisch centrum voor algemeen beroepsonderwijs, dat deze scholen begeleidt, heeft over de besteding van studielessen enige aanwijzingen gepubliceerd, die vele scholen tot steun zijn geweest bij het geven van inhoud aan de studielessen.

Het experiment aan deze vier scholen heeft zeer waardevolle gegevens opgeleverd en is in het schooljaar 1968-1969 voortgezet. Verworven ervaringen worden verwerkt en daarnaast krijgen andere aspecten — met name het probleem van de observatie — nu de aandacht. Het ligt in de bedoeling van genoemd pedagogisch centrum hierover in het voorjaar 1969 opnieuw te rapporteren.

c Taakeenheden

In verband met de nieuwe taken, die voortvloeien uit de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs, zijn per school taakuren voor de leraren toegekend. De invoering van de taakuren is door de meeste scholen voorzichtig tot stand gebracht. Van de zijde van de inspectie werd bij de indiening van de lesroosters om een omschrijving van de op te dragen taken verzocht en tevens werd aanbevolen de leerkrachten een nauw omschreven taak met rapportage op te dragen. De indruk is, dat de meeste scholen een en ander gewetensvol hebben uitgevoerd.

Het pedagogisch centrum voor het algemeen beroepsonderwijs heeft de overwegingen van een kleine werkgroep over taakeenheden gepubliceerd. Deze publikatie was vele scholen tot steun, doch meerdere scholen hebben niet alle beschikbare taakeenheden gebruikt.

d Brugjaar

Voor de scholen is de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs, met name de aanvang met het onderwijs in het brugjaar, geen eenvoudige zaak geweest. De scholen die op serieuze wijze proberen de bedoelingen van de wetgever ten aanzien van de brugklassen, met name de oriëntatie, determinatie en begeleiding, tot hun recht te laten komen, zijn voor vele problemen gesteld. Het is opvallend hoe leerkrachten door de noodzakelijke nieuwe aanpak konden worden gestimuleerd en vaak tot bijzondere activiteiten kwamen. Het is van groot belang de ervaringen, die opgedaan zijn en nog opgedaan worden, door onderlinge uitwisseling van gegevens in ruim verband te laten functioneren.

Door het gebrek aan leraren Nht is helaas het handvaardigheidsonderwijs op vele scholen onveranderd gebleven. Met name de creativiteit komt te weinig naar voren. De ervaringen met de leerkrachten die de applicatiecursus algemene handvaardigheid volgen, zijn doorgaans gunstig; voortgang van deze applicatie dient te worden bevorderd.

e Algemeen theoretisch-technisch onderwijs

Aan vier scholen (Alg. l.t.s. Bussum, Alg. l.t.s. Hilversum, Alg. l.t.s. Gouda, Chr. l.t.s. Alphen aan den Rijn) wordt geëxperimenteerd met een (algemene) theoretisch-technische opleiding, die onder meer aansluiting moet geven aan het m.t.o. De scholen zijn over dit experiment zeer te spreken. Een eerste indruk is, dat het begrip „algemene techniek” bij de beroepsgerichte vakken nog geen duidelijke gestalte heeft verkregen. Gewaakt dient voorts te worden tegen een onderwijstempo, waarbij het klaarkomen voor toelating tot het m.t.o. het enig uitgangspunt is.

f Algemene consumptieve opleiding

Vier scholen (Voorhout, Amersfoort, Arnhem en 's-Gravenhage) ontwikkelden tezamen een leerplan om te komen tot „veralgemening” van het onderwijs aan de afdelingen brood-banketbakken, banketbakken en kok-kelner; met name in een algemeen consumptief tweede leerjaar. Een verzoek om daadwerkelijk met een dergelijk experiment te mogen aanvangen is ingediend doch kon rekening houdende met het bepaalde bij artikel 25 van de Wet op het voortgezet onderwijs nog niet worden toegestaan. In het verslagjaar is het leerplan verder ontwikkeld in de hoop op 1 augustus 1969 met het experiment te mogen aanvangen.

g Vierjarige cursus

In het verslagjaar is het experiment vierjarige cursus aan de l.t.s. te Hoofddorp in een afsluitend stadium gekomen. In het voorjaar van 1969 is een eerste verslag door de begeleidende instantie — het Nutsseminarium te Amsterdam — te verwachten.

De bij het experiment opgedane ervaringen wettigen de verwachting, dat waardevolle gegevens ter beschikking zullen komen.

h Belangstelling voor het l.t.o.

Wellicht door een goed voorbereide acquisitie en door de „image” van het m.a.v.o. is de belangstelling voor het l.t.o. op sommige plaatsen duidelijk teruggelopen.

In enkele gevallen is geconstateerd, dat van een verantwoorde toelating tot het m.a.v.o. nauwelijks kan worden gesproken. Rijp en groen werd aangenomen met de gedachte, dat de leerlingen altijd wel naar het l.t.o. konden gaan:

In dit verband dient te worden opgemerkt, dat de overgang van leerlingen van m.a.v.o. naar lager beroepsonderwijs nadere studie behoeft.

INSPECTIEGEBIED III

a Algemene handvaardigheid

Het omschakelen van vakgerichte handvaardigheid naar algemene handvaardigheid verloopt nogal traag. De oorzaak hiervan is het ontbreken van voldoende bekwame leraren om de lessen algemene handvaardigheid op verantwoorde wijze te kunnen verzorgen. Voor de applicatiecursus algemene handvaardigheid bestaat bij de leerkrachten een grote belangstelling.

b Talenpracticum

De belangstelling voor het talenpracticum neemt hand over hand toe. De scholen die dit didactisch hulpmiddel uit eigen middelen hebben aangeschaft, bereiken hiermee gunstige resultaten.

De leerlingen die het I.t.o. bezoeken hebben meestal een aversie tegen een abstracte benadering van de leerstof; met behulp van het talenpracticum zijn deze leerlingen echter na een betrekkelijk korte tijd in staat zich in een vreemde taal uit te drukken.

c Studielessen

Voor het eerste leerjaar werden studielessen met ingang van 1.8.1968 verplicht gesteld, zodat een oordeel over de ervaringen daarmee nog moet worden voorbehouden. Het is veelal nog een tasten en zoeken naar een weg om de studielessen zo goed en verantwoord mogelijk te geven, waarbij vooral de juiste vorm en inhoud moeilijkheden opleveren.

De ervaringen in de experimenteerperiode 1967-1968 op enkele scholen opgedaan, zijn door het Algemeen Pedagogisch Centrum voor het beroepsonderwijs in boekvorm uitgebracht. Deze handleiding is vele leerkrachten tot steun geweest.

d Taakuren

Tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten zijn suggesties gegeven hoe de taakuren het beste tot hun recht kunnen komen. De inspectie is van oordeel, dat hiervoor die werkzaamheden moeten worden gekozen, die buiten de normale taak van de leraar vallen en die direct of indirect betrekking hebben op de begeleiding van de leerlingen.

Het nuttig effect hiervan valt momenteel nog moeilijk te peilen. Na afloop van het schooljaar 1968-1969 zal daarnaar een onderzoek worden ingesteld. De resultaten zullen in het verslag 1969 worden opgenomen.

e Onderwijs

De noodzaak tot 'veralgemening' van de lagere technische school, in die zin dat de leerlingen een bredere vakvoorbereiding krijgen, wordt hoe langer hoe meer gevoeld.

Hieraan liggen onder andere de volgende twee omstandigheden ten grondslag:

1 De techniek is ook een aspect van de cultuur. Daaruit volgt de noodzaak met deze cultuurwaarden vertrouwd te zijn.

2 De snelle wijziging in de beroepenwereld. Beroepen veranderen snel van inhoud. Toespitsing op een bepaald vak als beroep wordt steeds minder verantwoord. De leerlingen zullen na hun schooltijd meerdere malen van beroep moeten veranderen c.q. zich moeten aanpassen aan het gewijzigde beroepsbeeld. Dit vraagt een grotere flexibiliteit.

Deze noodzaak zal helaas niet op korte termijn te realiseren zijn. Het vereist van de leerkrachten, die het moeten uitvoeren, een geheel andere instelling. Vele leraren hebben echter nog een te sterke gehechtheid aan het vak. Wil het onderwijs aan zijn doel kunnen beantwoorden en willen stimulansen in die zin enig effect sorteren, dan zullen pogingen in die richting van despecialisatie of vakverbreding ondersteund en begeleid moeten worden.

f Visuele hulpmiddelen

Een zeer groot deel van de leerlingen van het l.t.o. komt in leermoeilijkheden met verwerking van de leerstof, indien deze op abstracte wijze wordt aangeboden. Dit gegeven vereist van de leraar een grote mate van inventiviteit en creativiteit bij de pogingen om de juiste benaderingswijze te vinden. Vele leerkrachten maken nu gebruik van visuele hulpmiddelen, die op de school zelf ontwikkeld zijn.

De inspectie heeft getracht tijdens besprekingen met de leraren op de scholen een ontwikkeling op gang te brengen, opdat ideeën hierover ook buiten de betreffende school bekend worden. Het inschakelen van de pedagogische centra zou hiertoe de aangewezen weg zijn.

g Eindexamens

Aan het eindproefwerk Technische Scholen Overijssel hebben in 1968 15 scholen deelgenomen; eenzelfde aantal als in 1967. Dit aantal is ongeveer de helft van het aantal in Overijssel. Het aantal scholen dat aan het uniforme eindexamen van Gelderland heeft deelgenomen is wederom groter geworden. Ging het in 1967 om ongeveer 10.000 leerlingen, in 1968 werd het getal van 11.000 benaderd. De commissies die de examens regelden, hebben zeer veel extra werkzaamheden moeten verrichten en hebben besloten in 1969 tot een zodanige samenwerking te geraken dat dubbelures voorkomen worden. Hierdoor kan worden bereikt dat het eindniveau van alle lagere technische scholen in Gelderland en Overijssel

gelijk komt te liggen, zodat aan de uit te reiken diploma's dezelfde waarde kan worden gehecht.

OPLEIDING LERAREN TECHNISCH ONDERWIJS

Algemene aspecten

In dit jaar waren op 31 decembr 7.336 leerlingen ingeschreven bij de lerarenopleiding van het Nederlands Genootschap.

Hiervan volgden 6.600 leerlingen de opleiding voor een nijverheidsakte en 736 leerlingen de opleiding voor het pedagogisch getuigschrift N.O.; 610 leerlingen volgden bij de bovengenoemde instelling een opleiding voor het bewijs algemene ontwikkeling N.O.

Op 31 december 1967 was het aantal ingeschreven leerlingen 7.321 (nijverheidsakte 6.626, pedagogisch getuigschrift 695) en voor het bewijs algemene ontwikkeling 647, zodat van een nagenoeg constante bezetting gesproken kan worden.

Er vond geen uitbreiding van het aantal opleidingsscholen plaats.

Mede in verband met de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs werd in samenwerking met de subcommissie Pedagogiek van het Nederlands Genootschap de leerstof en het examenprogramma voor het examen pedagogisch getuigschrift aangepast en herzien.

Het nieuwe programma werd in het cursusjaar 1968-1969 ingevoerd.

Voor de akte N I (bevoegdheid voor wiskunde, natuurkunde en mechanica) werd bij een tweetal avondscholen een experiment gestart met het oog op de invoering van de moderne wiskunde.

Het ligt in de bedoeling dat met ingang van de cursus 1969-1970 bij alle opleidingsscholen de moderne wiskunde voor de opleiding voor de akte N I wordt ingevoerd. In studie zal worden genomen de invoering van de moderne wiskunde bij de opleiding voor het bewijs van algemene ontwikkeling N.O. en de totale lerarenopleiding.

Aan het eind van het jaar werd de Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs (COLBO) officieel geïnstalleerd.

Deze commissie zal zich bezighouden met de opleiding van leraren voor de beroepsgerichte vakken in het beroepsonderwijs.

Structuurwijzigingen

Rekening houdende met het feit dat het Toelatingsbesluit N.O. op 1 augustus 1968 kwam te vervallen, heeft het Nederlands Genootschap voorstellen ingediend met betrekking tot de opleidings- en examenstructuur voor de leerlingen die bij bovengenoemde instelling studeren. Deze voorstellen houden in het afschaffen van de „tussenexamens" (schoolexamens 1e, 2e en 3e gedeelte van het Nederlands Genootschap) en het invoeren van een schooleindexamen lerarenopleiding

I (vergelijkbaar met het staatsexamen voor de nijverheidsakte) en het school-eindexamen lerarenopleiding II (vergelijkbaar met het staatsexamen voor het pedagogisch getuigschrift N.O.).

In verband met een gedeeltelijke overgang zal in 1969 alleen het school-eindexamen lerarenopleiding II worden gehouden. Het ligt in de bedoeling dat — indien enigszins mogelijk — in 1970 ook het schooleindexamen lerarenopleiding I wordt afgenomen.

In samenwerking met de onderwijscommissie van het Nederlands Genootschap werden de principia voor een eindexamenbesluit voor de opleidingen voor het pedagogisch diploma vastgesteld.

In genoemde commissie werd tevens begonnen met de bestudering van de opleidingen van enkele theorie-akten, die aan een overbelasting van het laatste leerjaar lijden. Een voorstel tot herverdeling van de leerstof is in voorbereiding.

8 Inspectie middelbaar technisch onderwijs

Aansluiting lager technisch onderwijs en middelbaar algemeen voortgezet onderwijs op middelbaar technisch onderwijs (nieuwe opleidingsvorm)

De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs brengt voor de scholen voor middelbaar technisch onderwijs onder meer wijzigingen met zich, terzake van de aansluiting met de toeleverende scholen.

Het middelbaar technisch onderwijs kent geen voorbereidend jaar; het is de bedoeling dat tot het eerste leerjaar worden toegelaten zij, die in het bezit zijn van een diploma m.a.v.o.-3 of van een diploma l.t.o.-T.

Bij de inrichting van het onderwijs aan de middelbaar technische scholen is met beide groepen leerlingen rekening gehouden door voor iedere vakrichting in het eerste leerjaar parallelklassen te formeren uitsluitend ten behoeve van leerlingen afkomstig van het m.a.v.o. en van het l.t.o. Het leerplan van het eerste leerjaar is erop gericht de verschillen in vooropleiding zoveel mogelijk weg te werken, zodat in het tweede leerjaar tot integratie van beide leergroepen kan worden overgegaan.

Ten aanzien van het aanvangsniveau van de middelbaar technische scholen en de eindniveaus van m.a.v.o.-3 en l.t.o.-T bestond een zekere onbepaaldheid, waardoor zowel in m.a.v.o.-kringen als in l.t.o.-kringen een ongerustheid ontstond ten aanzien van de reële plaatsingskansen van de gediplomeerde leerlingen op de m.t.s.

In gezamenlijk overleg tussen de inspecties l.t.o., m.a.v.o. en m.t.o. is het tot de instelling van een werkgroep van de navolgende samenstelling gekomen:

Voorzitter

Coördinerend inspecteur t.b.o. (l.t.o.)

Leden:

Coördinerend inspecteur m.t.o.

Coördinerend inspecteur l.t.o.

Coördinerend inspecteur m.a.v.o.

Inspecteur algemene dienst t.b.o.

Vertegenwoordigers pedagogische centra

Vertegenwoordigers m.a.v.o.-verband

Vertegenwoordigers Vereniging voor Uitgebreid Technische Scholen in Nederland

Vertegenwoordiger Ned. Verbond van directies en leerkrachten bij het beroeps-onderwijs.

Deze werkgroep heeft zich tot taak gesteld de leerplannen voor de gemeenschappelijke algemene vakken van l.t.o.-T en m.a.v.o.-3 op elkaar af te stemmen. Aan de hand van deze leerplannen en de daaruit voortvloeiende examenprogramma's is het aanvangsniveau van de m.t.s. te bepalen. De leerplannen van de m.t.s. zullen hierop worden afgestemd. Die werkgroep heeft haar werkzaamheden in 1968 aangevangen.

Deel I

In het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs werd ter voorbereiding van de structuurverandering van de middelbaar technische scholen in september 1967 een experiment aangevangen aan een zevental scholen voor middelbaar technisch onderwijs. De scholen waren: M.T.S. Alkmaar, Chr. M.T.S. Almelo, Middelbare Autotechnische School Apeldoorn, M.T.S. Hendrik de Keyerschool Amsterdam, Gem. M.T.S. 's-Hertogenbosch, M.T.S. Terneuzen, en de Chr. M.T.S. Utrecht.

In juli 1968 werd het eerste jaar van het experiment afgesloten. De ervaringen met het eerste jaar van het experiment kunnen als volgt worden samengevat:

1 Het verdient aanbeveling de N 1-lessen zoveel mogelijk in het eerste en tweede leerjaar op te nemen, omdat:

a de differentiaties in het laatste (vierde) leerjaar het gebruik van het merendeel van de N 2-lessen noodzakelijk maakt;

b het hierdoor mogelijk zal zijn tussen de scholen onderling in de eerste twee leerjaren een grote uniformiteit in niveau van onderwijs te verkrijgen, waardoor (1) leerlingen bij verandering van school tengevolge van verhuizing etc., zo weinig mogelijk schade ondervinden.

(2) de indeling van de leerplannen eenvoudiger is.

(3) de leerlingen van alle scholen met een praktisch gelijke vooropleiding het praktijkjaar ingaan.

2 De basistabel N 1-lessen vermeldde één vreemde taal.

Tot nu toe worden twee vreemde talen aan de scholen onderwezen. Het teruggaan naar één vreemde taal wordt als een verlies gevoeld. Een uitgebreide enquête bij een groot aantal bedrijven heeft aangetoond, dat het bedrijfsleven prijs stelt op het onderwijs in twee vreemde talen.

3 Aan de hand van de opgedane ervaringen is voor de scholen die met de omschakelingen in 1968 een aanvang maakten een gewijzigde lessentabel samengesteld.

4 Een nauw lokaal en regionaal overleg tussen de scholen is van groot belang.

5 De omschakeling naar de vierjarige cursus zal geleidelijk dienen te geschieden teneinde de rust in het onderwijs ook voor de toeleverende scholen te waarborgen.

6 De beslissing tot omschakeling moet tijdig aan de toeleverende scholen worden bekend gemaakt en afhankelijk zijn van de mate waarin deze scholen hun aanpassing aan de Wet op het voortgezet onderwijs hebben voltooid.

7 Het streven is er daarom op gericht dat gedurende de jaren 1968 tot 1971 de scholen voor middelbaar technisch onderwijs geleidelijk zullen overschakelen,

afhankelijk van de lokale en regionale situatie.

Ten slotte mag als conclusie worden gesteld dat het experiment gunstig verloopt en de resultaten de voortzetting daarvan rechtvaardigen.

Deel II

Aan de hand van de verkregen resultaten in het eerste jaar van het experiment met de nieuwe opleidingsvorm van het middelbaar technisch onderwijs is besloten:

- 1 de zeven eerdergemelde scholen toe te staan het experiment in het tweede leerjaar voort te zetten;
- 2 de navolgende veertien scholen toe te staan een aanvang te maken met de omschakeling op basis van de resultaten verkregen in het eerste jaar van het experiment:

1	r.-k.	M.T.S.	Amsterdam
2	prot.-chr.	M.T.S.	Amsterdam
3	r.-k.	M.T.S.	Bergen op Zoom
4	n.-b.	M.T.S.	Deventer
5	r.-k.	M.T.S.	Eindhoven
6	n.-b.	M.T.S.	Heerlen
7	r.-k.	M.T.S.	Helmond
8	n.-b.	M.T.S.	Hengelo
9	r.-k.	M.T.S.	Maastricht
10	r.-k.	M.T.S.	Nijmegen
11	r.-k.	M.T.S.	Oss
12	r.-k.	M.T.S.	Roermond
13	prot.-chr.	M.T.S.	Sneek
14	r.-k.	M.T.S.	Venlo

Uit de ervaring met de nieuwe opleidingsstructuur is gebleken dat het wenselijk is de N 1-lessentabel zodanig te wijzigen dat onderwijs in twee talen aan de m.t.s. gegarandeerd is en tevens de aanwezige schakelklassen geleidelijk te verminderen, zodat de plaatsingsmogelijkheid voor l.t.s.-leerlingen die de vereiste T-opleiding niet hebben kunnen volgen, gedurende enige jaren aanwezig blijft.

Door het geleidelijk verdwijnen van de schakelklassen blijft eveneens enige jaren de plaatsingsmogelijkheid aanwezig voor leerlingen met opleiding m.u.lo. (4-jarig). Deze leerlingen zullen niet gedupeerd worden in de totale duur van de opleiding. De zeven scholen die in 1967 met het experiment aanvingen en een werkgroep nieuwe stijl vormden, blijven als stuurgroep voor de veertien scholen fungeren en stellen lokaal c.q. regionaal hun ervaringen ter beschikking van de in 1968 overgeschakelde scholen.

Het gehele experiment, eerste zowel als tweede jaar, staat onder toezicht van de rijksinspectie enerzijds en de begeleidingscommissie van de Vereniging van Uitgebreid Technische Scholen in Nederland anderzijds.

9 Inspectie hoger technisch onderwijs

I ONTWIKKELING NAAR DE NIEUWE OPLEIDINGSVORM

Met ingang van het schooljaar 1968-1969 zijn alle scholen tot en met het 2de studiejaar omgeschakeld op de nieuwe opleiding; 9 scholen waaronder een hogere textielschool zullen in het verslagjaar voor de eerste maal het nieuwe eindexamen afnemen. Dit eindexamen zal een beperkt aantal vakken omvatten, met als het belangrijkste onderdeel het uitvoeren van een afstudeeropdracht waarvan het onderwerp door de student zelf wordt gekozen binnen de mogelijkheid van de school en na overleg met de docenten. De organisatie van het nieuwe 4de studiejaar draagt een experimenteel karakter; omtrent de organisatievorm bestaat nog geen algemene mening. Na de afsluiting van het schooljaar 1968-1969 zullen de opgedane ervaringen met de volledige nieuwe opleiding op de 9 scholen worden besproken. Het resultaat van de besprekingen zal bepalend zijn voor de verdere ontwikkelingen. Het voor de 9 scholen in voorbereiding zijnde nieuwe eindexamenbesluit zal aan de opgedane ervaringen moeten worden getoetst. In het algemeen is men de mening toegedaan, dat het meer theoretische deel van het 4e studiejaar nieuwe stijl gedurende dit jaar met een examen moet worden afgesloten; in het laatste gedeelte van de cursus zal men zich dan kunnen concentreren op de afstudeeropdracht.

Organisatie van het onderwijs

Met betrekking tot de organisatie van het onderwijs aan de hogere technische scholen hebben in de loop van het verslagjaar verschillende besprekingen plaats gehad en is men zowel in de Vereniging Hogere Technische Scholen als in de lerarenorganisatie tot de conclusie gekomen, dat ten aanzien van de tewerkstelling van onderwijsfunctionarissen moet worden uitgegaan van een aan de school ter beschikking te stellen tijdseenhedenpakket. Omtrent de vaststelling van het totale aantal tijdseenheden (van 50 min.) voor directe onderwijstaken (lessen, instructies enz.) en indirecte onderwijstaken (neventaken, diensturen voor begeleiding, organisatie enz.) hebben de besprekingen nog niet tot een eindresultaat geleid. Met het toewijzen van een tijdseenhedenpakket wordt een grotere flexibiliteit in de organisatie mogelijk, die noodzakelijk is voor de voortdurende aanpassing van de organisatie aan de omstandigheden en de ontwikkeling van de techniek. Tevens zal een belangrijke tijdsbesparing kunnen worden verkregen bij de controle van lesroosters en bijkomende werkzaamheden.

Leerstofomschrijving en nomenclatuur

Er is een begin gemaakt met een nieuwe leerstofomschrijving van de verschillende afdelingen. Elke school heeft dit gedaan voor de eigen afdelingen; coördinatie op dit terrein heeft nog niet plaatsgevonden. In de loop van het volgende verslagjaar zal hiermede een aanvang worden gemaakt.

De inspectie heeft tegen het einde van het verslagjaar aandacht geschonken aan een meer éénduidige nomenclatuur voor de vakken van de afdelingen elektrotechniek en weg- en waterbouwkunde. Deze werkzaamheden zullen in 1969 worden voortgezet en zich ook uitstrekken tot andere afdelingen.

Bouw van scholen

In 1968 zijn wederom enige nieuwe gebouwen officieel in gebruik genomen, t.w. die van de hogere technische school aan de Wiltzanghlaan te Amsterdam en die van de hogere technische school te Vlissingen. Van andere hogere technische scholen is het nieuwe gebouw (Tilburg) of het verbouwde gedeelte (Rotterdam) in gebruik genomen; de officiële ingebruikneming van de laatste twee scholen heeft in 1969 plaats. De gewijzigde inzichten ten aanzien van de kennisoverdracht, waarbij men van het klassikale en meer schoolse systeem overgaat op het college-instructiesysteem, hebben het noodzakelijk gemaakt met betrekking tot de outillage van de leslokalen af te wijken van de oorspronkelijke opzet van de inrichting. Oude „leslokalen” zijn daarbij omgebouwd en voorzien van collegebanken, zodat ook aan grotere groepen onderwijs kan worden gegeven.

Regionale samenwerking

Meer en meer komt men tot het inzicht, dat regionale samenwerking noodzakelijk is vooral ten aanzien van de afstudeeropdrachten. Besprekingen hieromtrent hebben reeds plaatsgevonden of zijn voortgezet. In Twente heeft dit geleid tot een principiële uitspraak tot samengaan in een nieuw instituut; door een commissie wordt een plan voor deze fusie van de hogere technische scholen in Enschede en Hengelo, de school voor laboratoriumpersoneel en de hogere textielschool in Enschede nader uitgewerkt.

Mijnschool

De ontwikkelingen hebben zich hier voortgezet zoals in het Onderwijsverslag over 1967 is vermeld. Na het schooljaar 1968-1969 is er geen opleiding meer voor de mijnen; voorlopig vinden nog korte omscholingscursussen plaats. De resultaten van deze cursussen zijn goed en ook de plaatsing van de omgeschoolden in het bedrijfsleven verloopt bevredigend.

II. SCHOLEN VOOR LABORATORIUMPERSONEEL

Inrichting van het onderwijs

Naar aanleiding van een samenvattend interimrapport van de werkzaamheden van de Commissie assiterend laboratoriumpersoneel/analisten, werd in verband

met de cursus 1968-1969 een voorlopige richtlijn ter zake van de inrichting van het onderwijs aan de scholen toegezonden.

De bedoeling van deze richtlijn was het onderwijs aan de diverse scholen wat lesuren en studieduur betreft in den lande zoveel mogelijk te uniformeren. Aan de hand van de ervaringen der scholen zullen de richtlijnen die golden voor het cursusjaar 1968-1969 in overleg met bovengenoemde commissie nader worden aangepast. Deze aanpassing zal in een circulaire van het ministerie de inrichting van het onderwijs aan de scholen voor 1969-1970 bepalen.

Leerstofomschrijving

Met betrekking tot de leerstofomschrijving valt te vermelden, dat de concept-leerstof voor de medische en chemische opleidingen door de voorzitter van de Commissie assisterend laboratoriumpersoneel/analisten aan de scholen ter informatie werd toegezonden. Een meer uitgebreid en gecompleteerd programma is in voorbereiding en zal vermoedelijk in de loop van het volgend verslagjaar (1969) zijn beslag krijgen. De commissie streeft ernaar binnen haar werkschema de scholen tijdig, met het oog op de cursus 1969-1970, te doen beschikken over de door haar aan te bevelen onderwijsprogramma's, c.q. exameneisen van onderstaande afdelingen.

A chemische afdeling a 2-jarige dagschool.
 b 3-jarige dagschool

B medische afdeling

C botanische afdeling 2-jarige dagschool

D zoölogische afdeling

Bovendien is een concept-programma middelbaar beroepsonderwijs volgens een nieuwe opzet in voorbereiding.

Bouw en outillage

De bouw en outillage van de scholen voor laboratoriumpersoneel gaan vooruit. Toch staan vele schoolbesturen, wat de huisvesting betreft, nog steeds voor moeilijke situaties.

De toeloop naar de scholen is groter dan tevoren was voorzien en dientengevolge vergt het plaatsen van de gegadigden binnen de toegemeten huisvesting veel improvisatie. Het vinden van een juiste norm ten aanzien van de afmetingen der laboratoria is geen eenvoudige zaak en vraagt veel deskundig inzicht. De Commissie assisterend laboratoriumpersoneel/analisten acht het dan ook zeker op haar werkterrein te liggen om het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ten deze bij te staan. Deze commissie beschikt over een groot aantal vakdeskundigen, die zouden kunnen adviseren over de wijze waarop het grote gamma aan studierichtingen gehuisvest zal moeten worden.

Regeling van de eindexamens 1969

In november 1968 besprak de eerder genoemde commissie in een vergadering waarbij ook functionarissen van de directie Technisch beroepsonderwijs aanwezig waren de principia voor een in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs te concipiëren eindexamenbesluit voor de scholen voor laboratoriumpersoneel. De resultaten van dit overleg wettigen de verwachting dat de scholen tijdig geïnformeerd zullen zijn te dezer zake en dat deze eindexamens, die onder toezicht staan van gecommiteerden uit het bedrijfsleven, zullen bijdragen tot opleidingen die steeds duidelijker een eigen karakter zullen dragen en landelijk gezien op een goed niveau zullen staan.

Academies van bouwkunst en cursus voor kerkelijke architectuur

In 1964 is aangevangen met de reorganisatie van de architectopleidingen aan de Academie van Bouwkunst te Amsterdam; in 1965 werd dit nagevolgd aan de academies van bouwkunst te Arnhem, Maastricht, Rotterdam en Tilburg, waarna in 1966 de Academie van Bouwkunst te Groningen volgde. In samenhang hiermee zullen successievelijk de V.B.O.- en M.B.O.-opleidingen aflopen.

De Academie te Maastricht kreeg, in tegenstelling tot de andere vijf instellingen, slechts een voorlopige toestemming, om met de reorganisatie aan te vangen, daar in 1965 geen zekerheid bestond, dat deze opleiding levensvatbaar zou zijn. Inmiddels is gebleken, dat deze academie zich zeker gunstig ontwikkelt.

In het eerste jaar van de reorganisatie is de Centrale Raad van de Academie van Bouwkunst tot stand gekomen, welke de coördinatie verzorgt tussen de zes instituten. Nadat deze raad informeel reeds veel werk had verzet, is zij op 22 oktober 1968 officieel door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen geïnstalleerd. In de installatierede is haar verzocht, over de volgende punten advies uit te brengen: het toekennen van onderwijsbevoegdheid aan afgestudeerden van de academies van bouwkunst ten aanzien van de afdelingen bouwkunde van de hogere technische scholen en van de afdelingen interieurvormgeving en meubelontwerpen van de academies van beeldende kunsten; het omschrijven van de gastcolleges, die de raad gegeven zou willen zien aan de afdelingen bouwkunde van de hogere technische scholen; en de plaats van de academies van bouwkunst in relatie tot het hoger technisch onderwijs, de academies van beeldende kunsten en het technisch hoger onderwijs. De raad heeft reeds enige contacten gelegd, teneinde deze adviezen spoedig te kunnen uitbrengen.

De huisvesting baart iets minder zorg dan vorig jaar. De Academie van Bouwkunst te Amsterdam beschikte reeds enige jaren over een adequaat gebouw;

de academie te Arnhem heeft in 1968 twee villa's kunnen betrekken, waarin het onderwijs goed gegeven kan worden. De academies te Rotterdam en Tilburg hebben de beschikking over redelijke gehuurde ruimten in voormalige scholen, terwijl de academie te Groningen in 1969 een herenhuis zal mogen aankopen. In de huisvesting van de academie te Maastricht is nog geen verbetering gekomen, hoewel het bestuur zeer diligent is.

Ten opzichte van de cursus voor kerkelijke architectuur te 's-Hertogenbosch moet, evenals vorige jaren, worden opgemerkt, dat het de vraag is, of de huidige organisatie en inrichting wel de meest juiste zijn. In 1968 is getracht, tot wijzigingen te komen. Het is nog te vroeg om te kunnen constateren, of dit tot duurzame verbetering zal leiden.

10 Inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp

MEDEFINANCIERINGSPROJECTEN

Een algemene basis voor de medefinanciering van onderwijsprojecten door de directie Internationale technische hulp is, dat de hulp ontvangende instantie zelf 1/4 van de benodigde gelden voteert en het donorland 3/4 deel. De verzoeken om medefinanciering kunnen rechtstreeks door de belanghebbende aanvragers via de Nederlandse ambassade worden ingediend, maar veel aanvragen, vooral die afkomstig uit missie en zending, worden via een bundelende en selecterende instantie ingezonden.

Deze instanties zijn voornamelijk de Interkerkelijke Coördinatie Commissie voor Ontwikkelingshulp (ICCO) voor protestants-christelijke aanvragers, het Centraal Missie Commissariaat (CMC) voor rooms-katholieke aanvragers, en de Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand (NOVIB) voor alle andere groeperingen van aanvragers.

In totaal werden in 1968 17 medefinancieringsprojecten door de inspectie behandeld.

Deze waren afkomstig uit de navolgende landen:

Uit Afrika: Burundi — Kenya — Kongo — Rwanda — Zambia

Uit Azië: Ceylon — India — Indonesië

Uit Zuid-Amerika: Bolivia — Brazilië.

PROJECTEN IN UITVOERING

Technical Training Centre Multan in West-Pakistan

Doel: Opleiding van vaklieden in 9 vakrichtingen; cursusduur $2 \times 9 = 18$ maanden; toelating per 9 maanden — 180 leerlingen; totale capaciteit = 360 leerlingen.

Inhoud Nederlandse bijdrage: Planning — voorbereiding en technische uitvoering; zes deskundigen en de complete inventaris.

Stand van zaken: Als gevolg van aanpassingsmoeilijkheden keerde één van de Nederlandse deskundigen met zijn gezin naar Nederland terug. Het is nog niet gelukt in 1968 een opvolger aan te trekken. De Pakistaanse counterpart voor electronica kwam in de maanden juli t/m augustus voor een aanvullende training naar Nederland. Met de eerste cursus kon eerst eind oktober worden begonnen, dus vier maanden later dan de „geplande” datum 1 juli.

Hoewel de opnamecapaciteit 180 leerlingen bedraagt, werden voor de eerste maal slechts 120 leerlingen toegelaten. Dit is gedaan om de problemen bij de aanloop enigszins te verminderen. Zonder aanvoer vanuit Nederland zal de voorziening in verbruiksmaterialen voor de opleiding wel zorg blijven baren. Ook het proces van de kennisoverdracht is een groot probleem. Het rendement van de eerste lesmaand november was blijkens tests onvoldoende. De vraag is in-

middels gerezen of de oplossing voor een efficiënte kennisoverdracht niet méér gezocht moet worden in aanvullende training van de counterparts in Nederland.

Instituto Peruano Holandes de Adiestramiento tecnico „Jan Ligthart” — Lima, Peru

Doel: Opleiding van autogeen lassers, elektrisch lassers en auto-diesel monteurs.

Autogeen en elektrisch lassers in dag- en avondopleidingen, afgestemd op de behoefte in de bedrijven. Dit geschiedt op drie niveaus: beginners, gevorderden en lassers voor speciale doeleinden.

In de dagopleiding volgen 18 leerlingen een cursus van 15 maanden. In avondopleiding volgen 36 volwassenen een cursus (12 lessen per week). Auto- en dieselmonteurs met 45 — 60 leerlingen per cursus van ongeveer 15 maanden.

Inhoud Nederlandse bijdrage: Planning — voorbereiding en technische uitvoering.

Een projectleider, twee lasdeskundigen en twee auto-diesel deskundigen. De complete inventaris voor een werkplaats voor gas- en booglassen en idem voor een grote auto-diesel opleidingswerkplaats.

Stand van zaken: Begin 1968 werd een deskundige in stationaire dieselmotoren aan het Nederlandse team van deskundigen toegevoegd. De kennisoverdracht verloopt geheel naar wens. De samenwerking met Nederland in dit project loopt voor wat de opleiding lasser betreft contractueel in juli 1969 af.

Voor de opleiding auto-dieselmonteurs is dit december 1969.

Centre technique rural — Daloa in Ivoorkust

Doel: De opleiding van toekomstige vaklieden afgestemd op de landelijke behoefte in metaalbewerking, automobieltechniek en houtbewerking.

Cursusduur is per vak verschillend. Eerste aanmelding — 45 leerlingen.

Inhoud Nederlandse bijdrage: Drie deskundigen en de complete schoolinventaris.

Stand van zaken: De gang van zaken aan dit project verloopt geheel volgens plan. Per 1 oktober 1969 wordt de samenwerking met Nederland beëindigd en de gehele inventaris aan de autoriteiten van Ivoorkust overgedragen.

Institute of training technical teachers for polytechnics — Chandigarh in India

Doel: De opleiding van leraren in theoretische vakken voor polytechnische scholen (m.t.s./h.t.s.)

Cursusduur: 5 semesters = $2\frac{1}{2}$ jaar voor diploma Holders (afgestudeerden van een polytechnische school); 3 semesters = $1\frac{1}{2}$ jaar voor graduates (afgestudeerden van een technische universiteit).

Toelating: 60 studenten per jaar, waarvan 45 Diploma Holders en 15 Degree Holders.

Inhoud Nederlandse bijdrage: Een aantal deskundigen voor in totaal 25 expert-jaren en 10 fellowship-jaren.

De inventaris nodig voor de lerarenopleiding.

Vernieuwing van de inventaris van de Polytechnische School, waarin de lerarenopleiding wordt ondergebracht.

Stand van zaken: Bij de aanvang in 1968 waren slechts twee Nederlandse deskundigen aanwezig; de projectleider en een deskundige voor elektrotechniek. In maart is een deskundige in werktuigbouwkunde erbij gekomen, zodat medio 1968 bij de aanvang van de cursus drie Nederlandse deskundigen ter plaatse beschikbaar waren. De deskundige natte waterbouw moet nog worden gerecruteerd. Van de in totaal aangevraagde inventaris ter vernieuwing van de outillage van de Polytechnic waarmede het instituut nauw samenwerkt en dat aan het instituut ook huisvesting verleent, werd in 1968 voor een bedrag van f 42.000,— naar Chandigar verzonden. De totale inventaris aanvraag beloopt f 600.000,— met inbegrip van kosten voor verpakking, verzekering en transport, die globaal 30% bedragen van de aanschaffingsprijs. De achterstand, die is ontstaan bij het afleveren van de inventaris, wordt veroorzaakt door het uitblijven van de door India te verstrekken toestemming tot invoer.

PROJECTEN IN VOORBEREIDING

Technical Training Centre Khulna — Oost-Pakistan

De verdere ontwikkeling van de totstandkoming van een technisch training centre in Multan is vertraagd, omdat de benodigde gelden als geraamd in het in 1967 daarover uitgebrachte rapport ten bedrage van $\pm$ 6 miljoen gulden niet ter beschikking konden worden gesteld. Om begrotingstechnische redenen kan ten hoogste 3,5 miljoen gulden voor dit project worden uitgetrokken. Als gevolg hiervan werd een geheel aangepaste nieuwe opzet ontworpen. Deze nieuwe opzet is eind 1968 aan het Ministry of Labour in Dacca in Oost-Pakistan ter beoordeling toegezonden. Verwacht wordt dat begin 1969 besprekingen kunnen worden gevoerd, leidend tot een Plan of Operations van de tenuitvoerlegging.

Uitbreiding van het INCE-centro te San Felix — Guayana — Venezuela

Medio 1966 ontving de Nederlandse regering een verzoek van de directie van

het Instituto Nacional de Cooperación Education, de INCE, tot samenwerking in een project tot oprichting van een gieterij-opleiding te San Felix.

Door de inspectie technisch onderwijs werd in opdracht van de directie Internationale technische hulp ter plaatse een onderzoek ingesteld en over de levensvatbaarheid in positieve zin gerapporteerd. De totale Nederlandse bijdrage werd op ruim 1,2 miljoen gulden geraamd.

In de loop van 1968 kon over de uitvoering van dit project echter nog geen beslissing worden genomen.

MODELPROJECT

Doel: Standaardisatie en normalisatie van gebouwen, inventaris, leerplannen en leerstof van technische training centra voor vakopleiding in ontwikkelingslanden.

Stand van zaken: Het rapport handboek van de werkgroep DITH (Directie Internationale Technische Hulp)-BOUWCENTRUM-INSPECTIE T.B.O. in de wandeling genoemd werkgroep Modelproject, is medio 1968 in druk verschenen. Aan de ILO en aan UNESCO zijn enkele exemplaren gezonden met het verzoek om commentaar inzake de geschiktheid als voorlichtingshandboek voor geïnteresseerde ontwikkelingslanden.

De in 1968 binnengekomen voorlopige beoordelingen waren onverdeeld gunstig.

LEERSTOFPROJECT

Doel: De ontwikkeling van technische leerstof aangepast aan het peil van ontwikkeling en het leefklimaat van de betrokken landen.

Stand van zaken: Een complete cursus Basis Metaal kwam begin 1968 gereed. In overleg met de betrokken autoriteiten in Pakistan werd de leerstof voor de leerlingen zonder tekst verstrekt en voor de inheemse leraren met Engelse tekst.

Volgens deze opzet dienen de leerlingen de bijbehorende tekst in de landstaal „Urdu" over te nemen van het schoolbord of van een filmtransparant en zelf in de boeken in te schrijven.

Het probleem van de taalbarrière wordt daarmee belangrijk verminderd. De eerste ervaringen met deze leerstof in de maanden november en december waren volgens de projectleider gunstig.

11 Inspectie nautisch onderwijs

ZEEVAARTONDERWIJS

Opleiding leraren

De opleiding tot leraar bij het zeevaartonderwijs staat onder beheer van de vereniging Cornelis Douwes te Amsterdam. Een lichte teruggang viel te constateren bij de aanmelding van nieuwe cursisten, met name voor de opleiding tot de akte N XV (zeemanschap).

De applicatiecursussen voor leraren in het bezit van een onderwijsbevoegdheid genoten een grote belangstelling en voorzagen in een behoefte. Deze applicatiecursussen betreffen hogere wiskunde — als basis voor electronica —, meet- en regeltechniek en chemische technologie. Tevens werden meerdere tweedaagse applicatiecursussen georganiseerd over actuele onderwerpen.

Eind 1968 werd de COLBO (Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs) geïnstalleerd; het zeevaartonderwijs is in de COLBO vertegenwoordigd als één van de vijf secties, in de sectie nautisch onderwijs.

Hogere zeevaartscholen en scholen voor scheepswerktuigkundigen

In het verslagjaar werd te Delfzijl met de bouw van een nieuw botenhuis aangevangen. Dit zal in 1969 in gebruik genomen kunnen worden. Voor de dependance van de hogere zeevaartschool te Vlissingen werd de eerste paal geslagen en verwacht mag worden dat met de lessen in deze dependance bij de aanvang van het schooljaar 1969-1970 een begin kan worden gemaakt. Het aantal leerlingen vertoonde bij de aanvang van het schooljaar wederom een teruggang.

Voor de opleiding voor de kleine handelsvaart is dit deels het gevolg van de ontwikkeling bij deze vaart.

In het algemeen is een tendens merkbaar dat de animo om te gaan varen afneemt. Enerzijds is dit waarschijnlijk een welvaartsverschijnsel, anderzijds vormen de structuurveranderingen van de Nederlandse koopvaardij en de automatisering onzekere factoren, welke de belangstelling voor maritieme beroepen niet bevorderen. Van de Samenvatting zeevaartonderwijs werd hoofdstuk IX, te weten de opleidingen voor de zeesleepvaart, nader uitgewerkt.

Ook vonden besprekingen plaats tussen vertegenwoordigers van de Ministeries van Verkeer en Waterstaat en van Onderwijs en Wetenschappen.

De hoop wordt gekoesterd dat dit overleg zal uitmonden in het aanvangen met een experiment van de opleidingen nieuwe stijl in het schooljaar 1970-1971. De uitwerking van de nieuwe examenprogramma's en leerplannen voor de opleidingen tot scheepswerktuigkundige op middelbaar onderwijsniveau bevinden zich in een vergevorderd stadium.

De concept-Samenvatting Radio-onderwijs kwam gereed en zal nu met de ach-

terban van de vertegenwoordigers in de werkgroep besproken kunnen worden. De applicatiecursussen meet- en regeltechniek werden verder uitgewerkt; in 1969 zal als experiment op de scholen voor scheepswerktuigkundigen te Utrecht en Rotterdam een cursus meet- en regeltechniek voor afgestudeerde bevarenen van start gaan.

Het oefenschip „Prinses Margriet” voldeed goed; de leerlingen kunnen het op school geleerde aan de praktijk toetsen en maken kennis met hun toekomstig beroep.

BINNENVAARTONDERWIJS

Nadat in 1967 een begin was gemaakt met de omzetting van een tweejarige in een driejarige cursus in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs, kon in het verslagjaar de tweede klasse van de driejarige cursus op de vijf scholen voor de Rijn- en binnenvaart en de Kustvaart te weten te Amsterdam, Rotterdam (2), Delfzijl en Harlingen worden gevormd.

In 1968 werd voor het laatst de tweede klasse van de tweejarige opleiding geformeerd.

Een lichte teruggang van het aantal leerlingen viel te constateren.

De leerlingen maakten met de instructievaartuigen „Prinses Juliana”, „Prinses Beatrix”, „Prinses Irene” en „Prinses Christina” oefentochten op de Nederlandse binnenwateren, alsmede op de Rijn in Duitsland.

De dagcursussen voor de opleiding voor het schippersdiploma en de avondcursussen voor de opleiding tot schipper binnenvaart en machinist binnenvaart voorzagen in de behoefte.

Het aantal deelnemers aan de basis- en de examen-radar cursus nam gestadig toe.

Ook de baggeropleiding te Delfzijl trok voldoende belangstelling en voldeed goed.

OPLEIDING MATROZEN

Op de beide opleidingsschepen „Pollux” en „Nederlander” werd in 1968 aangevangen met een opleiding volgens een gewijzigd leerplan, dat gedeeltelijk tegemoetkomt aan de behoefte van het bedrijfsleven, namelijk het opleiden tot de functie van scheepsgezel. Deze zal dan zowel aan dek als in de machinekamer dienst kunnen doen.

Hoewel enigszins in de behoefte kan worden voorzien, krijgt de gedachte aan een driejarige lagere beroepsopleiding tot scheepsgezel, aansluitend op het basisonderwijs, steeds meer gestalte.

De huidige accommodatie op de beide schepen is hiervoor echter niet geschikt.

HAVENVAKONDERWIJS

De aanmelding van leerlingen vertoonde een lichte teruggang. De havenvak-school te Amsterdam maakte een aanvang met het geven van lessen in de Engelse taal volgens het systeem „Look”, waarbij de teksten door Engelsen gesproken worden en een ruim gebruik gemaakt wordt van een bandrecorder. Een herstel van het arbeidsklimaat in de haven van Rotterdam deed de vraag naar afgestudeerde leerlingen toenemen.

LUCHTVAARTONDERWIJS

Aan de school voor luchtvaarttechniek en electronica, de „Anthony Fokker-school” te 's-Gravenhage werd bij de aanvang van het schooljaar 1968-1969 het aantal wekelijkse lessen teruggebracht van 40 naar 34. Dit houdt in een gedeeltelijke verschuiving van het leerproces van de school naar huis. Een plan tot begeleiding van de leerlingen bij het huiswerk wordt uitgewerkt. Tevens werd in het verslagjaar als experiment aangevangen met een derde leerjaar om op te leiden tot vliegtuigtechnicus en electronicatechnicus, aansluitend op de tweejarige opleiding tot vliegtuigmonteur, respectievelijk electronicamonteur. Het ligt in de bedoeling in de naaste toekomst aan te vangen met een derde leerjaar meet- en regeltechniek.

Als dit gerealiseerd is, zal de structuur van het onderwijs aan de „Anthony Fokkerschool” zijn aangepast aan de structuur van het middelbaar technisch onderwijs.

De voorzitter van het schoolbestuur en de directeur brachten een bezoek aan twee luchtvaarttechnische scholen in de Verenigde Staten van Amerika. De „Anthony Fokkerschool” werd bezocht door vertegenwoordigers van een Zuid-Amerikaanse en een Pakistaanse luchtvaartmaatschappij, waarbij het opleidingsprobleem centraal in de belangstelling stond.

VISSERIJONDERWIJS

Het visserijonderwijs geniet in visserijkringen nog steeds niet de waardering, welke verwacht mocht worden.

Toch kan het volgen van dit onderwijs een belangrijke bijdrage leveren tot het verhogen van het sociaal aanzien van het beroep van visser.

Noodzakelijk is het onderwijs echter om, gezien de ontwikkelingen in de techniek, het vissersberoep in de naaste toekomst deskundig te kunnen blijven uitoefenen.

In het algemeen kan men stellen, dat de leerlingen minder geïnteresseerd zijn in de niet op het beroep gerichte vakken.

Bovendien verlaten vele leerlingen de school, zodra zij leerplichtvrij zijn.

Dit is de reden waarom het derde leerjaar slechts moeizaam van de grond komt.

De hoop wordt gekoesterd, dat de mogelijkheid tot het behalen van het diploma stuurman-zeevisvaart eerste gedeelte, respectievelijk het diploma motordrijver, aan het einde van het derde leerjaar, een stimulans zal zijn toch de gehele opleiding af te maken.

In 1968 werd in de visserijschool te Schevingen door de „British Council” een tentoonstelling van Engelse boeken over de visserij georganiseerd.

Het visserij oefenschip „De Zeearend” werd uitgerust met een boomkorinstallatie.

Plannen voor de vervanging van de „Zeearend” door een nieuw visserij oefenschip zijn opnieuw besproken.

De opvoedkundige waarde van de cursus in het jeugdcentrum „t Zeepaardje” te Schoorl, welke door de leerlingen van de visserijscholen gedurende een week gevolgd wordt, kwam weer naar voren.

Ten slotte kan geconstateerd worden dat het studiefonds van het visserij schap gunstig heeft gewerkt ten aanzien van de aanmelding van leerlingen, met name van de vervolgopleidingen.

12 Inspectie huishoud- en nijverheidsonderwijs

EXPERIMENTEN

Het Onderwijsverslag over het jaar 1967 maakte reeds melding van een aantal experimenten, namelijk het experiment scholengemeenschap i.e.a.o./l.h.n.o. en een daarmee parallel lopend experiment l.h.n.o.

In het kader van eerstgenoemd experiment werd verder gewerkt aan de omschrijving van doel en leerstof van de verschillende vakken van het l.h.n.o. De didactische begeleiding van dit experiment werd in de zomer van 1968 beëindigd. De l.h.n.o.-leerlingen besloten de opleiding met een examen ter verkrijging van het diploma l.h.n.o. Het examen bestond uit een schriftelijk, een mondeling en een praktisch gedeelte. Voor het stamenstellen van de schriftelijke opgaven werd door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen een commissie benoemd, bestaande uit een voorzitter en negen leden. Deze commissie ontwierp opgaven voor Nederlandse taal (T- en P-niveau), Engelse taal (T-niveau) en wiskunde (T- en P-niveau).

In totaal namen aan dit op de zes scholen afgenomen examen 304 leerlingen deel. De resultaten waren: T-examen: geslaagd 161, afgewezen 7, P-examen: geslaagd 124 (waarvan één na herexamen), afgewezen 12. Twee leerlingen legden een zgn. aanvullend T-examen af, waarvoor zij slaagden. Met het experiment l.h.n.o. (plaatsvindend aan eveneens 6 scholen) werden goede vorderingen gemaakt. Per 1 augustus 1968 begonnen de hierbij betrokken leerlingen aan het derde leerjaar.

Zoveel mogelijk werd in het onderwijs rekening gehouden met de aanleg en belangstelling van de leerlingen. De scholen konden echter niet alle (mogelijke) differentiaties in het derde leerjaar realiseren.

De vakcommissies, werkzaam ten behoeve van dit experiment, zetten hun onderzoek naar aangepaste onderwijsmethoden voort. In samenwerking met een deskundige op didactisch terrein ontwierpen zij gezamenlijk op grond van de opgedane ervaringen nieuwe doelstellingen en leerstofomschrijvingen voor de verschillende vakken.

Door de Commissie tot bestudering van onderwijsmethoden voor het huishoud- en nijverheidsonderwijs (de commissie-Ten Have), onder wier auspiciën de bovengenoemde experimenten plaatsvonden, werd een eerste discussienota samengesteld, die uitsluitend betrekking heeft op het onderwijs in de brugklas van het l.h.n.o. Deze nota is om commentaar aan alle scholen toegezonden. De discussienota bevat gegevens en aanwijzingen betreffende de psychologische gesteldheid van de leerlingen, de verdeling van de leerlingen over de parallelklassen, het onderzoek naar de belangstellingsgerichtheid, de determinatie en de methodische behandeling van de leerstof. Het ligt in de bedoeling van de commissie een tweede discussienota samen te stellen, waarin het tweede leerjaar l.h.n.o. zal worden behandeld. Daarin zal ook aandacht worden besteed aan

een aantal brugklasproblemen, die in de eerste nota onvoldoende in beschouwing konden worden genomen, zoals de observatie en het gebruik van de studielessen. Tevens zal daarin de hierboven bedoelde omschrijving van doelstellingen en leerstof worden opgenomen.

DE INVOERING VAN DE WET OP VOORTGEZET ONDERWIJS

Met ingang van 1 augustus 1968 werd het onderwijs in het eerste leerjaar van de dagscholen voor lager huishoud- en nijverheidsonderwijs ingericht conform de bepalingen van het Besluit l.h.n.o., dat tegelijk met de Wet op het voortgezet onderwijs op genoemde datum in werking trad.

Het bovenstaande hield in, dat voor die scholen begonnen werd met een integrale driejarige opleiding.

Met uitzondering van de in de aanvang genoemde experimenteerscholen was het onderwijs van het op augustus 1968 aanvangende tweede en derde leerjaar l.h.n.o. en dat van de cursussen met toepassing van artikel 59 van de Overgangswet W.V.O. nog volgens de oude, op 31 juli 1968 geldende voorschriften ingericht. De onderwijskundige inrichting van het individueel huishouden- en nijverheidsonderwijs, dat is aangewezen in de algemene maatregel van bestuur ex artikel 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs, onderging evenmin wijziging. Hetzelfde gold, wederom met toepassing van artikel 59 van de Overgangswet W.V.O. voor de afdelingen van het middelbaar huishouden- en nijverheidsonderwijs, geregeld in het Besluit m.h.n.o. De opleidingen voor leraressen, scholen voor de opleiding van onderwijzend personeel in de zin van de Wet op het voortgezet onderwijs en eveneens aangewezen in de a.m.v.b. ex artikel 24, derde lid, van die wet, vormden in bijna alle gevallen met de school voor h.n.o., waarvan zij tot dan toe deel uitmaakten, een scholengemeenschap. In de programma's werd geen wijziging gebracht.

Er werd in 1968 veel voorbereidend werk verricht om de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs op de 623 scholen in deze onderwijssector goed te laten verlopen. Naast de inspanning die besturen, directies en docenten zich ter zake hebben getroost in het kader van de besturen- en docentenorganisaties, is door de inspectie en het ministerie de systematische voorlichting, die reeds in 1967 was begonnen, in 1968 intensief voortgezet. Deze voorlichting vond plaats zowel door middel van publikaties als van regionale bijeenkomsten. Te dien aanzien kan het volgende worden medegedeeld:

1 De in het Onderwijsverslag 1967 aangekondigde brochure: „De mammoet op weg ... het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs”, samengesteld door de inspectie h.n.o. en de desbetreffende departementale afdeling, kwam in maart 1968 gereed. Deze brochure werd toegezonden aan alle directies en docenten bij het h.n.o. persoonlijk, zowel aan hen, die in full-time als aan hen, die in

part-time dienstverband werkzaam waren. De brochure verstreekte informatie over punten als: de aanleiding tot herziening van de onderwijswetgeving, het beroepsonderwijs en speciaal het l.h.n.o. in de nieuwe wet, het brugjaar, de inrichting van het l.h.n.o. met name lessentabellen en vakken, toelating, eind-examens en mogelijkheden na het behalen van het diploma l.h.n.o.

Deze publikatie heeft tevens bij velen buiten het h.n.o. bijgedragen tot beter inzicht in de doelstelling, de inrichting en de mogelijkheden van het l.h.n.o. Zo is de brochure o.a. aan alle hoofden van de scholen voor basisonderwijs gezonden.

2 Het informatiebulletin van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen: „W.V.O.-post, editie voor l.b.o./l.a.v.o” is steeds in enkelvoud aan de besturen en in viervoud aan de directies van de h.n.o.-scholen gezonden. Aan de totstandkoming van de nrs. 3,5 en 6/7 van dat bulletin, afleveringen t.b.o./b.v.o. die geheel gericht waren op het h.n.o., werd door de inspectie medewerking verleend. Deze afleveringen behandelen het l.h.n.o.-besluit, enige gegevens en ervaringen betreffende het experiment brugklas l.h.n.o. zoals toelating, lessentabel, doelstelling en leerstof voor de verschillende vakken, klasse-indeling en inventarisatie, voorts uitvoerige toelichting op de vakken Nederlandse taal, Engelse taal, wiskunde — waaronder rekenen — en kennis der natuur in het experiment l.h.n.o.

3 De discussienota deel I „de brugklas”, waarin de subcommissie differentiatie van de commissie-Ten Have vanuit de experimenten l.e.a.o./l.h.n.o. en l.h.n.o., heeft gerapporteerd over de brugklas binnen het experiment in relatie tot de inrichting van het driejarig l.h.n.o., bereikte eerst in juni 1968 de scholen. Het tijdstip was laat, maar desondanks heeft deze nota veel informatie kunnen verschaffen voor o.a. het functioneren van de brugklas en het onderwijs in dit eerste leerjaar. De discussienota werd in het begin van het schooljaar vaak gebruikt als uitgangspunt voor vakbesprekingen en schoolleidersbijeenkomsten, die gericht waren op de totstandkoming van het eigen schoolleerplan.

De voorlichting op de regionale bijeenkomsten, die de inspectie in de maand mei 1968 op ruim 50 plaatsen heeft georganiseerd voor besturen en directies van h.n.o.-scholen, werd door $\pm$ 1.800 personen bezocht; ook belanghebbenden van v.g.l.o.-scholen, die door omzetting op 1 augustus 1968 l.h.n.o.-school zijn geworden, hebben deze bijeenkomsten bijgewoond.

Het doel was het bespreken van schoolorganisatorische zaken die voor het schooljaar 1968-1969 geregeld dienden te worden. In inleidingen, groepsdiscussies en plenaire bijeenkomsten werden de actuele vraagstukken belicht, zoals: — situatie en inrichting van het onderwijs in het schooljaar 1968-1969 van het

aan de scholen verbonden l.h.n.o., m.h.n.o., h.h.n.o., i.h.n.o., leraressenopleiding en cursuswerk in verband met de inrichting van het onderwijs overeenkomstig de nieuwe voorschriften voor ieder leerjaar;

— overgangsregeling ingevolge artikel 59 van de Overgangswet W.V.O.;

— toelating van leerlingen;

— leerplannen;

— basisgegevens voor de lesrooster met toepassing van het hierop betrekking hebbend gedeelte uit het Besluit l.h.n.o. ten aanzien van vorming van klassen en groepen en gemiddelde bezetting;

— onderwijskundige facetten voor de lesrooster en de lesroosterformulieren;

— planning met betrekking tot docentenvoorziening.

Omdat een h.n.o.-school een groot aantal afdelingen kan omvatten op het niveau van lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs, is de toepassing van alle regelingen dikwijls gecompliceerd. De voorlichtingsbijeenkomsten voorzagen dan ook in een grote behoefte. Alle scholen zijn hierbij vertegenwoordigd geweest.

Aan de voorlichting van het personeel van de 23 h.n.o.-scholen, die door omzetting van v.g.l.o.-scholen zijn ontstaan, is extra aandacht besteed.

In april 1968 werden een bestuursafgevaardigde, het hoofd van de school en een docent uitgenodigd voor het bijwonen van voorlichtingsdagen, die in Utrecht en 's-Hertogenbosch door de inspectie h.n.o. en het ministerie werden georganiseerd. Het programma omvatte naast de onderwijskundige eveneens bestuurlijke en administratieve aspecten, zoals de inhoud van de Wet op het voortgezet onderwijs, de structuur van het huishoud- en nijverheidsonderwijs, de inrichting van het l.h.n.o., overgangssituaties, informatie ten aanzien van bevoegdheden van docenten, docentenvoorziening, bekostiging enz.

Deze instructieve dagen werden gekenmerkt door veel interesse en goede discussies. In het najaar bleek bij deze scholen zeer veel behoefte te bestaan aan nadere informatie op het terrein van de bekostiging en de huisvesting, met name in verband met de voor deze scholen ingrijpende wijziging ingaande 1 januari 1969 op het financieel/administratieve vlak. Met medewerking van ambtenaren van de afdelingen H.N.O., B.V.O./F, de accountantsdienst en de hoofdafdeling Bouwzaken onderwijs kon de inspectie in december een landelijke voorlichtingsdag organiseren, waarvoor eveneens veel belangstelling bestond.

Onder de activiteiten ten behoeve van de voorbereiding op de Wet op het voortgezet onderwijs moet ook vermeld worden de cursus „Docent zijn in de brugklas“, die in april/mei 1968 onder auspiciën van de Coördinatiecommissie nijverheidsonderwijs voor meisjes is gegeven. Deze cursus is door ± 1.200 directrices/directeuren en docenten gevolgd, terwijl velen wegens plaatsgebrek afgewezen moesten worden.

Naast deze landelijke systematische voorlichting kwam op initiatief van besturen en van schoolleiders en docenten regionaal overleg op gang met name over de toepassing van het Besluit l.h.n.o. bij de opstelling van het leerplan en de vormgeving aan de lessentabel voor het l.h.n.o.

In vakbesprekingen verdiepten de docenten zich in een leergang en de didactiek voor de onderscheiden vakken van het brugjaar, waarbij de studielessen grote belangstelling genoten.

EERSTE INDRUKKEN OVER HET EERSTE LEERJAAR L.H.N.O.

De inspectie heeft zich beziggehouden met de vraag of de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs, met name de invoering van een brugjaar, reeds in de aanvangsperiode heeft geleid tot een vernieuwde pedagogische en didactische aanpak.

Met enige voorzichtigheid vanwege het korte tijdsbestek waarover de gegevens moesten worden verkregen, kan de inspectie het volgende vaststellen:

Het oriënteren van de leerlingen vond voornamelijk plaats in de zgn. studielessen. De taakuren voor de docenten bleken daarbij dienstig ter voorbereiding en nabespreking van de verkregen resultaten.

In het algemeen hebben de docenten intensief gewerkt om met de studielessen een gunstig effect te bereiken. De belangstelling voor het leren is door deze lessen stellig verhoogd. Slechts in een aantal gevallen lag het accent bij deze lessen — ten onrechte — teveel op een onderwijsdoel (waarbij leerstof aan de orde werd gesteld) en waren de lessen te weinig gericht op het leren studeren. In het algemeen is de behoefte aan voorlichting in deze (óók voor wat betreft de wijze waarop men het effect van deze lessen moet toetsen) nog groot.

Inventarisatie van kennis, kunde en vaardigheden aan het begin van het brugjaar geschiedt nog te weinig systematisch. Hier is een deskundige voorlichting met name over de vraag, hoe een zinvol gebruik te maken van inventarisatiegegevens, dringend gewenst.

(De bovengenoemde experimenten zullen mogelijk in de toekomst dienaangaande instructie kunnen verschaffen).

Het observeren van leerlingen brengt nog veel moeilijkheden met zich. Het is gebleken, dat men in het algemeen teveel categorieën van eigenschappen bij de observatie wil betrekken hetgeen een belemmering is zowel voor goed observeren als voor het goed registreren van de gegevens. Een goede vorm van didactische observatie, die in dienst staat van de determinatie, zal experimenteel nog moeten worden vastgesteld.

De nieuwe structuur van de lessentabel (méér lessen in algemene vakken, méér lessen in expressievakken, minder praktijklessen) is door de meeste docen-

ten gunstig ontvangen en het realiseren van de leerplannen levert minder moeilijkheden op dan aanvankelijk werd verwacht.

Ten slotte kan worden geconstateerd, dat de discussienota van de commissie-Ten Have door het overgrote deel van de docenten is bestudeerd en dat men incidenteel bezig is te trachten de daarin voorgestelde werkwijzen toe te passen. Bij velen openbaart zich daarbij echter de behoefte in het eigen vak bijgeschoold te worden, met name voor wat betreft de speciale didactiek van het l.h.n.o.

Artikel 33, lid 4, van de Wet op het voortgezet onderwijs biedt de mogelijkheid om een leraar in het eerste leerjaar, die daartoe naar het oordeel van het bevoegd gezag bekwaam is, onderwijs te doen geven in andere vakken dan die waarvoor het in zijn bezit zijnde bewijs van bekwaamheid geldt. Er is een onderzoek ingesteld naar de mate waarin de scholen onder goedkeuring van de inspectie daarvan gebruik hebben gemaakt.

Het volgende is gebleken:

- 1 Van 593 scholen, nl. 308 grote en 285 kleine (d.w.z. 3 of minder brugklassen geen i.h.n.o.- en m.h.n.o.-afdelingen) zijn door de inspectie gegevens verzameld. Hieronder zijn 348 scholen tot stadsscholen (ook verstedelijkt platteland) gerekend en 235 plattelandsscholen.
- 2 Het percentage scholen dat goedkeuring vroeg is bij de grote scholen iets hoger dan bij de kleine.
- 3 Het percentage per school is slechts bij enkele plattelandsscholen hoger dan bij de stadsscholen.
- 4 Goedkeuring voor de toepassing van artikel 33, lid 4, is verleend voor in totaal 317 docenten (1.264 lessen).

CENTRALE EXAMENOPGAVEN

Het verslag over het jaar 1966 maakt reeds melding (blz. 124) van de activiteiten van directies en docenten van scholen met een assistente-opleiding, gestimuleerd en gecoördineerd door de inspectie, met betrekking tot het samenstellen, laten maken en evalueren van regionale examenopgaven voor de assistente-opleidingen.

In sommige ambtsgebieden en bij sommige groepen scholen onder één centraal bestuur is de samenwerking op dit gebied min of meer permanent geworden. Deze samenwerking betreft vanzelfsprekend ook de leerstof en strekt zich voorts uit tot de didactiek en de leerboeken.

Het onderwerp: „het opstellen van goede vragen en opdrachten” is op zeer vele scholen expliciet aan de orde geweest; deze bezinning heeft bijgedragen tot verfijning van de didactiek en diepere bezinning op de keuze van de leerstof. Naar gelang het een en ander bekend werd over de te verwachten inhoud van

het examenbesluit l.h.n.o. en het niveau, waarop het examen l.h.n.o.-T en -P in het experiment afgenomen zou worden, trachtte men zich wat vorm en inhoud betreft aan te passen aan de toekomstige situatie. Thans begint de gedachte veld te winnen, dat ook het examen m.a.v.o.-3 voor sommige vakken van l.h.n.o.-T een factor is waarmee men rekening moet houden.

Intussen heeft de inspectie zich in dit verslagjaar nog slechts incidenteel rechtstreeks met deze materie beziggehouden. Zij beschouwt haar bemoeienissen in deze als afgerond; immers de scholen zijn en worden op de nieuwe situatie van een centraal geregeld examen met deels landelijke opgaven voldoende voorbereid, terwijl de maatschappelijke waardering van het getuigschrift assistente op bevredigende wijze is verbeterd.

HER- EN BIJSCHOLING VAN DE DOCENTEN

Door vele instanties zijn ten behoeve van docenten aan l.h.n.o.-scholen cursussen gegeven, die in het verslagjaar 1968 vooral didactisch waren gericht. De coördinatiecommissie van de drie pedagogische centra, de commissie-Ten Have en de VOLNO heeft tweedaagse cursussen georganiseerd voor $\pm$ 1.200 docenten met als onderwerp: „Docent zijn in de brugklas.” Voorts zijn o.m. cursussen gegeven over „Hulpmiddelen bij het vak maatschappelijk inzicht”, „Natuur- en scheikunde voor het l.h.n.o.”, „De didactiek voor de vormingsklas”, „voor de naaldvakken” en „voor de huishoudelijke vakken.”

De organisaties van schoolbesturen en die van directies en docenten hebben bijeenkomsten georganiseerd ter bespreking van school-organisatorische problemen.

Het Nederlands Verbond van directies en leerkrachten bij het nijverheidsonderwijs gaf vaktechnische bijscholing b.v. op het terrein van:

- 1 elektrische huishoudelijke toestellen;
- 2 ontwerpen en vrij borduren;
- 3 textiel, ten behoeve van leraressen in textielwarenkennis;
- 4 scheikunde, ten behoeve van docenten voedingsleer aan de leraresopleidingen,

terwijl de vakgroepen van de onderscheidene organisaties cursussen, excursies en dergelijke op vaktechnisch en schoolorganisatorisch gebied organiseerden.

Voorts boden de bijeenkomsten vaak de vakcommissies van docenten, die deelnemen aan de experimenten l.e.a.o./l.h.n.o. en l.h.n.o., een zeer intensieve didactische bijscholing op het gebied van de vakken in het l.h.n.o.

Door de inspectie h.n.o. is op een honderdtal scholen navraag gedaan over de invloed die de her- en bijscholing van docenten heeft op het onderwijs. Daarbij bleek, dat ongeveer 20% van directies en docenten aan enige vorm van her- en bijscholing in 1968 heeft deelgenomen. Het percentage deelnemers per school

was sterk afhankelijk van de teamgeest en de pedagogisch-didactische motivaties van de betrokkenen. In vrij veel gevallen is de inhoud van de gevolgde cursus met collegae van de school besproken. Vanuit de cursussen is zeker enige invloed merkbaar op de didactiek in het onderwijs, zowel wat betreft de meer bewuste keuze van leermiddelen als een grotere pluriformiteit van leervormen. Het streven naar heterogene brugklassen bij het h.n.o. dwingt tot bezinning op gedifferentieerd onderwijs binnen een klas. Hieruit en tevens uit de gewijzigde onderwijsstructuur komt een grote vraag naar her- en bijscholing van docenten voort. Dit laatste heeft weer tot gevolg, dat er een sterke behoefte wordt gevoeld aan structurering van de her- en bijscholing van docenten, waarbij coördinatie van de activiteiten financiële mogelijkheden, vorming van een kader van leraren voor de her- en bijscholingscursussen en het al dan niet verplicht stellen van her- en bijscholing de voornaamste aspecten vormen. Algemeen is daarbij de mening, dat de opleiding en de her- en bijscholing van docenten een onverbreekbaar geheel dienen te vormen.

AFDELINGEN IN HET L.H.N.O., HET M.H.N.O. EN HET H.H.N.O.

Individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs

Het aantal huishoud- en nijverheidsscholen, waaraan een i.h.n.o.-afdeling is verbonden, werd in 1968 uitgebreid tot 94. Het aantal leerlingen dat in het schooljaar 1968-1969 tot de i.h.n.o.-afdelingen werd toegelaten was 3.139. Deze leerlingen waren afkomstig uit onderscheiden klassen, waarvan het volgende staatje een overzicht geeft.

		% 1968-1969	% 1967-1968
aantal leerlingen met 6 klassen lagere school	887	28,3%	26,6%
aantal leerlingen met 5 klassen lagere school en 3 × gedoubleerd	108	3,4%	
aantal leerlingen met 5 klassen lagere school en 2 × gedoubleerd	1.061	33,8%	46,4%
aantal leerlingen met 5 klassen lagere school en 1 × gedoubleerd	458	14,7%	5,7%
aantal leerlingen afkomstig van de primaire op- leiding van de eigen school	69	2,2%	1,9%
aantal leerlingen afkomstig van de primaire op- leiding van een andere school	21	0,7%	0,5%
aantal leerlingen afkomstig van het buitengewoon lager onderwijs:			
I b.l.o. voor debielen	357	11,4%	11,5%
II scholen voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden	124	3,9%	5 %
III andere vormen van buitengewoon lager onderwijs	54	1,7%	2,4%
	3.139	100%	

Ter vergelijking zijn tevens de percentages van het voorafgaande schooljaar vermeld.

Het aantal docenten dat m.i.v. het schooljaar 1968-1969 de i.h.n.o.-bijscholingscursus volgde was:

te Groningen 1e jaar: 51, tweede jaar: 30,

te 's-Gravenhage 1e jaar: 58, tweede jaar: 36,

te Utrecht 1e jaar: 50, tweede jaar: 26,

te Eindhoven 1e jaar: 50, tweede jaar: 29.

Met de docenten van de 4 bijscholingscursussen werd tweemaal vergaderd. Het bleek noodzakelijk, met de docenten, die eenzelfde vak doceren op de vier cursussen, vakbesprekingen te houden om hierdoor tot een gelijk gericht programma te komen. Voor de meeste vakken vonden deze vakbesprekingen in het afgelopen jaar reeds plaats.

Voor alle cursisten van de vier cursussen zal in de loop van dit schooljaar in Eindhoven, waar zich het gesloten televisiecircuit van de i.h.n.o.-bijscholingscursus bevindt, een televisiemiddag gegeven worden, waarin de observatie van de i.h.n.o.-leerlingen centraal zal staan.

Het ligt in de bedoeling het docentencorps van de vier cursussen zodanig uit te breiden dat elke cursus eigen docenten heeft. Thans geven sommige docenten aan twee cursussen les, hetgeen overbelasting voor de desbetreffende docenten betekent en organisatorisch veel moeilijkheden met zich brengt.

In het jaar 1968 legden 47 cursisten examen van de bijscholingscursus af t.w. te Groningen 6, te Utrecht 12, te 's-Gravenhage 12, te Eindhoven 17. Het is te betreuren, dat het percentage cursisten dat aan het examen deelneemt, aanmerkelijk kleiner is dan het aantal dat de cursus regelmatig en met belangstelling volgde. Als oorzaken hiervan zou het volgende genoemd kunnen worden: a Het maken van een werkstuk is voor sommige docenten naast hun taak op school blijkbaar te bezwaarlijk.

b Tot 1 januari 1969 was niet bekend, dat het bezit van het getuigschrift van deze bijscholingscursus zou worden gehonoreerd.

T.a.v. punt a is in overleg met de docenten van de bijscholingscursus een andere wijze van afsluiting van de cursus voorgesteld n.l. een examen, eventueel schriftelijk en mondeling, en een eindgesprek over bijzondere didactische facetten aan de hand van een ingeleverd schema.

Ten aanzien van punt b kan worden opgemerkt, dat nu met ingang van 1 augustus 1968 de regeling, vermeld in de circulaire R.O. 91, inzake de honorering wegens het bezit van getuigschriften van applicatiecursussen van toepassing is, meer cursisten zullen trachten aan het examen van de cursus deel te nemen.

OPLEIDING ASSISTENTE-K

Ook in 1968 werd in de vakken Nederlands, rekenen, administratie en machine-

schrijven examen afgenomen aan de hand van opgaven, die voor alle scholen, die aan het experiment opleiding assistente-K deelnamen, gelijk waren. In de overige vakken werd aan de hand van opgaven per school examen afgenomen. Aan het examen hebben 373 leerlingen deelgenomen. Hiervan zijn 346 leerlingen geslaagd.

In het schooljaar 1968-1969 heeft geen uitbreiding plaats gehad van het aantal scholen met opleiding assistente-K, mede omdat deze opleiding in het schooljaar 1970-1971 zal worden vervangen door een differentiatie in het derde leerjaar l.h.n.o.

Afdeling oriëntering verzorgende beroepen (vooropleiding verzorgende beroepen)

Het aantal scholen waaraan de vooropleiding verzorgende beroepen is verbonden, werd dit jaar niet uitgebreid. Van de 1.644 leerlingen, die aan het examen deelnamen, slaagden 1.475 kandidaten. Van deze geslaagden heeft 84% een verzorgend beroep gekozen.

Deze opleiding heeft naast de opleiding inrichtingsassistente algemene waardering verworven; doorstroming naar de opleidingen ziekenverzorgster, gezinsverzorgster en kraamverzorgster vindt veelvuldig plaats.

Evenals in 1967 hebben gecommitteerden gedurende één dag het examen bijgewoond. Voor een aantal vakken zijn centrale opgaven gebruikt. Het aantal leerlingen, dat is toegelaten tot de opleiding in het schooljaar 1968-1969, bedroeg 2.179. De moeilijkheden, die zich hebben voorgedaan ten aanzien van het vinden van verantwoorde stageplaatsen, konden in overleg met de Regelingscommissie en de Geneeskundige Hoofinspectie van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid worden opgelost.

Afdeling inrichtingsassistente

Het aantal scholen, waaraan een opleiding inrichtingsassistente is verbonden, werd in 1968 niet uitgebreid. Op 1 augustus van dat jaar werden 4.529 leerlingen in het eerste leerjaar geplaatst. Het totale aantal in opleiding zijnde inrichtingsassistenten bedroeg 8.234. De plaatsing van het grote aantal leerlingen in de ziekenhuisstage heeft moeilijkheden gegeven. In de Regelingscommissie is in overleg met de Geneeskundige Hoofinspectie besloten ook verpleeginrichtingen voor deze zesmaandelijke stage in te schakelen. Voor $\pm$ 300 leerlingen werd van deze inrichtingen gebruik gemaakt.

In bijeenkomsten met vakdocenten is de leerstofomschrijving aangepast aan de maatschappelijke veranderingen. In besprekingen met besturen en directies is getracht een meer verantwoorde toelatingsprocedure op te zetten. In 1967 is aan vijf scholen bij wijze van proef naast een opleiding inrichtingsassistente met een vooropleiding verzorgende beroepen begonnen. Gebleken is dat dit een gunstige invloed heeft op de toelating tot de opleiding inrichtingsassistente, in

deze zin dat daarbij meer selectief te werk wordt gegaan. Bezien wordt of het aantal scholen, waaraan zowel een opleiding inrichtingsassistente als een vooropleiding verzorgende beroepen is verbonden, kan worden uitgebreid.

Afdeling kinderverzorgster

In het schooljaar 1968-1969 werd overeenkomstig het bepaalde in het Koninklijk besluit van 10 juli 1968, houdende voorschriften omtrent het middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs (Besluit m.h.n.o.) op acht scholen begonnen met het onderwijs op basis van de in dat besluit aangegeven lessentabel voor de tweejarige opleiding.

Daarmee wordt beoogd de nieuwe leerstof bestemd voor twee leerjaren in de praktijk te toetsen, alsmede de methodiek van het onderwijs in de verschillende vakken aan de nieuwe opleiding aan te passen.

Voorbereidingen werden getroffen om tot de instelling van vakcommissies te geraken. In het kader hiervan zal de totstandkoming van een bijscholingscursus worden bevorderd voor de docenten, die belast zijn met de praktijkbegeleiding. De cursus heeft ten doel de begeleiding die de docenten aan de leerlingen kinderverzorgster geven, meer effectief te maken. De drie landelijke pedagogische centra hebben zich inmiddels bereid verklaard het onderwijs aan de acht scholen te begeleiden. De ervaringen met dit onderwijs opgedaan zullen de richting kunnen aangeven bij de bepaling van de leerstof voor deze opleiding, die met ingang van het jaar 1971 op alle scholen 2-jarig zal worden.

Afdeling costuumaaien (costuumaaiester)

In 1968 was deze opleiding aan 95 scholen verbonden. Van de 1.033 in 1968 geslaagde costuumaaiesters gaven zich 612 leerlingen op voor de vervolgopleiding couture. Dit is $\pm$ 59,2% tegenover 57,4% in 1967. De beroepskeuze van de leerlingen, die de opleiding niet vervolgden, liep, afhankelijk van plaats en streek, nogal uiteen; naast zelfstandige vestiging en goede functies in de haute couture, werden werkzaamheden in stoffenzaken en in kledingbedrijven gevonden. De animo voor een functie in het bedrijf is iets toegenomen, doch bleef beneden de verwachting. In totaal koos 20,5% van de (40,8%) vertrekkende leerlingen een beroep, verband houdende met hun opleiding, 20,2% vond een betrekking die geen direct verband hield met hun opleiding (in 1967 was dit 43,5%).

Gesteld kan worden, dat de opleiding aan waarde wint.

Afdeling couture (coupeuse)

In het schooljaar 1967-1968 was deze afdeling aan 27 scholen verbonden. In totaal namen 576 leerlingen aan de opleiding deel. Hiervan deden 543 leerlingen examen, waarvan 30 kandidaten werden afgewezen. Van het aantal ge-

slaagden (513) verkregen 356 (ruim 72%) een werkkring, verband houdende met de opleiding. Opmerkelijk is daarbij het aantal meisjes, dat van deze opleiding uit in bedrijf of fabriek werd opgenomen. Dit aantal is groter dan dat van de opleiding costuumnaaien. Van de geslaagden vond $\pm 20\%$ een werkkring, die geen verband houdt met de opleiding.

Aantekening algemene handelskennis

Ter verkrijging van de aantekening algemene handelskennis op het getuigschrift van costuumnaaister en coupeuse namen in 1968 279 kandidaten van 30 scholen deel aan het schoolexamen, dat onder toezicht van geëmitteerden van het Ministerie van Economische Zaken wordt afgenomen. Hiervan hebben 230 kandidaten (82,4%) de aantekening algemene handelskennis verkregen.

Driejarige vooropleiding voor lerares n.o. (vooropleiding hoger beroepsonderwijs)

De begeleiding door de subcommissie A-groep van de Commissie tot bestudering van onderwijsmethoden voor het nijverheidsonderwijs voor meisjes werd in het verslagjaar 1968 beëindigd. De doorstroming naar de opleiding voor lerares n.o. blijft goed. Van het aantal kandidaten, dat aan het examen deelnam, koos 40,3% de leraresopleiding.

Vormingsklas

Het aantal leerlingen, dat met ingang van het schooljaar 1968-1969 de vormingsklas bezocht, was iets kleiner dan in het voorafgaande schooljaar. Voor bezitters van een einddiploma van een middelbare school is het diploma vormingsklas niet meer vereist om te worden toegelaten tot de leraresopleidingen. Op 147 scholen volgen 4.858 leerlingen het onderwijs in de vormingsklas.

Met ingang van het schooljaar 1968-1969 werd op 15 h.n.o.-scholen, n.l. 11 h.n.o.-scholen en 4 scholengemeenschappen h.n.o.-leraren-opleiding, een differentiatie in de lessentabel van de vormingsklas ingevoerd.

Deze speciale lessentabel, die meer uren bevat voor theoretische vakken als wis-kunde, natuur- en scheikunde, economie, Nederlands en een moderne vreemde taal, heeft ten doel de abiturienten van m.u.l.o. en van m.a.v.o.-4 de mogelijkheid te bieden in het eerste leerjaar van de N-akte opleidingen onderwijs op hetzelfde niveau te volgen als hun collega's in het bezit van het h.a.v.o.- of v.w.o.-diploma. Voorbereidingen werden getroffen om met de directies en de docenten van de scholen ervaringen uit te wisselen over de vorm en inhoud van bovengenoemde vakken.

Afdeling apothekersassistenten

Het aantal gesubsidieerde cursussen voor apothekersassistenten nam in het jaar 1968 toe met drie, zodat in het verslagjaar negen cursussen rijkssubsidie genoten.

Met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie zal contact worden opgenomen om vorm en inhoud van de opleiding en het examen nader te bezien.

Opleiding voor huishoudkundige voor inrichtingen

Aan 15 scholen was in het verslagjaar de opleiding voor huishoudkundige voor inrichtingen verbonden.

Aan het examen hebben 181 leerlingen deelgenomen, waarvan 172 het getuigschrift behaalden. De vraag naar afgestudeerden is groot, gelet op het feit, dat reeds verscheidene jaren gemiddeld 80-90% van hen direct na het examen een adequate functie vindt in ziekenhuis, bejaardentehuis, vormingscentrum enz. De belangstelling voor de opleiding is daarentegen zeer matig. Het is gewenst, dat niet alleen de direct belanghebbenden — afnemers en opleidingsscholen — meer bekendheid aan dit beroep en deze opleiding geven; ook de andere scholen, waarvan de leerlingen toelaatbaar tot de opleiding huishoudkundige voor inrichtingen zijn, zouden daaraan aandacht moeten schenken, opdat aan de behoefte kan worden voldaan.

Directies en docenten van de opleidingen hebben veel aandacht besteed aan de aanpassing van de opleiding aan de ontwikkelingen in het beroep van de huishoudkundige voor inrichtingen, die samenhangen met beleids- en technische ontwikkelingen in de verschillende soorten inrichtingen. De commissie van gecommitteerden van het examen, waarin leidinggevende personen uit de inrichtingen zitting hebben, maken hiervan met voldoening gewag.

Met ingang van 1 augustus 1968 konden gediplomeerden van gymnasium, h.b.s. en m.s.v.m. rechtstreeks tot de opleiding huishoudkundige voor inrichtingen worden toegelaten.

Als afdelingen van het hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs worden thans aangemerkt de bestaande opleidingen voor aspirant-diëtiste en diëtiste. Een Lochemse werkgroep bereidt een advies aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen voor, betreffende opleidingen ter voorbereiding op hogere functies in onder meer de huishoudelijke en de diëtistische sectoren.

Opleidingen voor leraren met N-akte

Het aantal bewijzen van bekwaamheid voor de beroepsgerichte vakken in de sector h.n.o. is groot.

Het aantal geslaagden bij de verschillende akte-examens is als volgt:

geslaagd in	1964	1965	1966	1967	1968
voor de akte Na	183	233	176	205	208
Nd	33	31	33	26	43
Nq - Nr	5	12	10	5	11
Ns	57	48	53	59	60
N XII	188	198	181	176	198
N XVII - N XVIII	9	7	10	9	13
N XIX	167	139	128	131	117
N XX	150	163	171	213	233
N XXI	31	23	26	33	4
	823	854	788	857	887

De sectie h.n.o.-s.p.o. van de Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs (COLBO) bestudeert de vakgebieden en bereidt een advies voor omtrent de 2e en 3e graads bevoegdheden voor een aantal vakken, die onder vigueur van de Wet op het voortgezet onderwijs voorkomen als beroepsgerichte vakken in de lessentabellen van het h.n.o., het m.s.p.o. en het overig beroepsonderwijs en als niet-beroepsgerichte vakken bij het algemeen voortgezet onderwijs.

Opleiding voor de akte Na

Het aantal leerlingen voor deze opleiding is in 1968 weer enigszins toegenomen. De examencommissie voor de akte Na heeft intensieve besprekingen gevoerd over de wijze waarop het examen kan worden bekort, waarbij het onderwijskundige facet daarvan sterk de aandacht heeft gekregen.

Met de directies van de opleidingsscholen en met de opleidsters(ders) van die vakken, die voor wat de wijze van examineren betreft een ingrijpende wijziging zullen ondergaan, is overleg gepleegd. Het gemeenschappelijke plan voor het sterk bekorten van het 1e en 2e gedeelte van het Na-examen zal in 1969 ten uitvoer worden gebracht.

Opleiding voor de akte Nq

Door de leden van de examencommissie voor de akte Nq is een voorstel tot bekorting van het examen ingediend, waarbij het aantal aan de praktijk te besteden uren sterk is verminderd. Deze uren zijn voor een deel vervangen door een mondelinge test in het passen. Deze vorm van examineren zal een gunstige invloed op de didactiek in de opleiding kunnen uitoefenen. Met de opleiders is vergaderd om de voorstellen nader uit te werken voor het in 1969 te houden examen.

Opleiding voor de akte N XII

Het aantal leerlingen voor deze opleiding blijft vrijwel constant. De examen-

commissie streeft naar een vorm van examineren, die de vakkenintegratie gedurende de opleiding bevordert.

Opleidingen voor de akten N XVII en N XVIII

De opleiding voor de akten N XVII en N XVIII, die in 1967 is gereorganiseerd van een „part-time” opleiding tot een tweejarige dagopleiding, beantwoordt voor zover nu bezien kan worden aan de verwachtingen.

De belangstelling voor de opleiding is goed, mede omdat direct na het behalen van de akte N XII of N XIX met de studie kan worden begonnen.

Opleiding voor de akte N XIX

De veranderingen op huishoudelijk en maatschappelijk terrein maken het noodzakelijk, dat groepen vakdocenten geregeld over aanpassing van de leerstof overleg plegen.

Getracht wordt het praktijkexamen zodanig af te nemen, dat vooral wordt getoetst of grondhandelingen en technieken goed worden toegepast.

Opleiding voor de akte N XX en het pedagogisch getuigschrift behorende bij de akte

In 1968 bleek het aantal kandidaten voor het eerste en het tweede gedeelte van het examen voor de akte N XX opnieuw te zijn toegenomen.

Enkele examenonderdelen werden, vooruitlopend op ingrijpende wijzigingen in 1969, in tijdsduur bekort of anders georganiseerd, waardoor praktijkvakken, zoals muziek, zingen, kinderspelen en vertellen, niet alle meer aan de hand van het leiden van groepen kinderen werden geëxamineerd.

Degenen, die een N-akte behalen, worden voor het overgrote deel lerares. Vele geslaagden voor de akte N XX echter gaan pedagogische of sociaal-pedagogische functies buiten het onderwijs vervullen. Van 242 kandidaten voor het examen voor het pedagogisch getuigschrift waren er reeds 173 lerares bij het huishoud- en nijverheidsonderwijs en 17 lerares bij ander onderwijs, te weten het basisonderwijs, het m.a.v.o., het h.a.v.o., het lyceum en de m.s.v.m. voor de vakken handenarbeid en kinderverzorging en opvoeding in alle leerjaren. Verder gaven zij nog les aan een opleidingsschool voor kleuterleidsters, aan één van de opleidingen voor kinderbescherming-A en aan een school voor voortgezet onderwijs in Montreal (Canada). De 52 aktebezitters, niet werkzaam bij het onderwijs, vervulden functies, die voor het merendeel liggen op het terrein van het werk voor moeilijk opvoedbare en lichamelijk, geestelijk of tweevoudig gehandicapte jeugd c.q. volwassenen.

Akte N XXI

In het jaarverslag over de jaren 1965 en 1966 werd reeds vermeld dat de opleiding voor de akte N XXI met een jaar is verlengd. In 1967 en 1968 werd

examen afgenomen voor het eerste gedeelte van de verlengde opleiding. Hierbij bleek o.a. dat de leerstof voor natuur- en scheikunde beter was verwerkt dan in de voorafgaande jaren. In 1969 zullen de kandidaten, die de verlengde opleiding hebben gevolgd, voor het eerst examen afleggen voor het tweede gedeelte. In 1968 werd dus geen examen afgenomen voor het tweede gedeelte, maar kregen de vier kandidaten die in 1967 werden afgewezen de gelegenheid het examen opnieuw af te leggen. Zij slaagden allen.

Opleidingen volgens het leerlingwezen

Op 31 juli 1968 trad de Wet op het leerlingwezen in werking. Voor enkele eenjarige bedrijfsleerlingstelsels voor meisjes rijst nu de vraag of zij op grond van artikel 18, lid 2 van die wet kunnen blijven voortbestaan („bijzonder geval”) of dat zij, met verbreding en verdieping van de opleiding, kunnen overgaan tot een normale duur van 2 jaar. Een beslissing in deze mag in 1969 worden verwacht.

Gesprekken zijn gaande over de vraag in hoeverre het rapport „Streekscholen voor niet volledig dagonderwijs”, verschenen in 1968, ook voor het leerlingwezen voor meisjes van belang is. Het aantal leercontracten bij de bedrijfsleerlingstelsels confectienaaister, tricotnaaister, stopster, nopster en schoenstikster liep in 1968 nog met $\pm 3\%$ terug o.a. als gevolg van structurele veranderingen in bepaalde bedrijfstakken.

Intussen hebben zich ook weer nieuwe bedrijven aangemeld.

Door de Stichting opleiding verzorgende en dienstverlenende beroepen werd met ingang van het schooljaar 1968-1969 op zeven plaatsen met een experiment voor een opleiding tot gezinshelpster begonnen. De plannen hiertoe werden opgezet in nauwe samenwerking met de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging.

Voorbereidingen voor deze nieuwe opleiding werden mede getroffen door een daartoe in 1966 ingestelde ambtelijke werkgroep. Intussen worden eveneens de mogelijkheden onderzocht voor een opleiding tot bejaardenhelpster in het kader van de Wet op het leerlingwezen.

Per 1 oktober 1968 werden bij de hierboven genoemde stichting 1.134 leercontracten afgesloten, hetgeen een stijging van bijna 12% betekent vergeleken met het voorafgaande jaar.

In 1968 werd door 2.259 leerlingen deelgenomen aan de opleiding in het dameskappersvak volgens het leerlingwezen. In tegenstelling tot andere jaren werd, in verband met het grote aantal kandidaten, het examen niet alleen in Amsterdam doch in meerdere plaatsen in het land afgenomen.

In totaal namen 303 leerlingen aan dit examen deel, waarvan er 233 (76,9%) volledig slaagden.

46 (15%) kandidaten legden alleen het theorie-examen met gunstig gevolg af;

18 (5,9%) kandidaten legden alleen het praktijkexamen met gunstig gevolg af; 6 (1,9%) kandidaten zijn gezakt voor beide delen van het examen.

Dit is een goed resultaat, waartoe de intensieve samenwerking tussen de desbetreffende landelijke stichting en de h.n.o.-scholen zeker heeft bijgedragen. Ook dit jaar werd door alle h.n.o.-scholen, wier leerlingen aan het examen van de Stichting vakopleiding in het kappersbedrijf deelnamen, vrijwillig meegewerkt aan een gemeenschappelijke eindproef in de vakken Nederlands, zorg voor de gezondheid en tekenen.

Cursussen

De cursus bejaardenhelpster is dit jaar volgens hetzelfde leerplan gegeven als in voorafgaande jaren. Het aantal opleidingen is niet uitgebreid.

In 1968 slaagden 735 cursisten voor het examen bejaardenhelpster.

Het aantal cursisten in het schooljaar 1968-1969 bedroeg in het eerste jaar 1.609, in het tweede jaar 1.055, verdeeld over 53 opleidingen.

Bij de bezinning op de opleiding bejaardenverzorgster waarover dit jaar ambtelijk overleg op gang is gekomen met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk wordt tevens de opleiding bejaardenhelpster betrokken, aangezien beide functies — en derhalve ook de opleidingen — nauw met elkaar verband houden en in samenhang met elkaar moeten worden gezien.

Buitenlandse contacten

Onder auspiciën van de Raad van Europa werd te Brussel van 30 september tot 4 oktober 1968 een studiebijeenkomst gehouden over „Technical education for girls”, waarbij Nederland werd vertegenwoordigd door een inspectrice van het huishoud- en nijverheidsonderwijs.

De deelnemers aan deze conferentie hebben geconstateerd dat de conclusies te Oxford (1964), Sèvres (1965) en Lunteren (1966) aangaande de opvoeding en scholing van jonge meisjes en het onderwijs in „home economics” nog steeds van belang zijn en hebben hieraan nog conclusies toegevoegd.

Er is in 2 groepen gediscussieerd over:

a onderwijs — de meest geschikte opleidingen voor de vrouw en het meisje;
b beroepen — houding van werkgevers- en werknemersorganisaties ten opzichte van het technisch onderwijs.

Vele suggesties en aanbevelingen zijn gedaan. In een later stadium zal de Raad van Europa deze publiceren.

Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is lid geworden van de Fédération Internationale de l'Enseignement Ménager (F.I.E.M.). Uitwisseling van gegevens tussen aangesloten landen vindt o.m. plaats door middel van het 3-

maandelijks „Bulletin”. Voor het eens per 5 jaar te houden congres ontvangt Nederland een uitnodiging.

In 1968 werd dit congres gehouden te Bristol van 22 tot 27 juli en bijgewoond door een inspectrice van het huishoud- en nijverheidsonderwijs.

Studieonderwerp was: „Home Economics in the Service of International Co-operation”.

Opmerking

De commissie genoemd op bladzijde 367 van het Onderwijsverslag 1967 is gewijzigd in de commissie genoemd op bladzijde 368. De eerste commissie is uitgebreid bij beschikking van 24 februari 1961 met een aantal leden uit de ziekenhuiswereld. De taakomschrijving is volgens bovengenoemde beschikking.

13 Inspectie lichamelijke opvoeding beroepsonderwijs

In het verslagjaar zijn besprekingen gevoerd die ertoe zullen leiden, dat de inspectie lichamelijke opvoeding als zodanig wordt opgeheven en de behartiging van haar taak wordt overgenomen door de algemene inspecteurs(trices). Zij zullen, zo nodig, daarbij gesteund worden door deskundigen voor lichamelijke opvoeding die in de inspecties zullen zijn opgenomen. Hiermede wordt onder meer de volledige integratie van de lichamelijke opvoeding in de school gediend. Het is daarom wellicht zinvol dit laatste verslag te wijden aan het begrip integratie en de verwezenlijking daarvan.

DE DOELSTELLINGEN VAN HET BEROEPSONDERWIJS

Naarmate in de doelstelling een verschuiving optreedt van beroepsopleiding naar beroepsvoorbereiding, krijgt het begrip persoonlijkheid van de leerling meer aandacht en moet meer belangstelling ontstaan voor die aspecten van de persoonlijkheid, die minder rechtstreeks verband houden met de toekomstige beroepsuitoefening. Met voldoening mag geconstateerd worden dat de leiding van zeer veel scholen tot het inzicht is gekomen, dat de lichamelijkeheid van de leerlingen niet een op zichzelf staand gegeven is, maar dat er een wezenlijke samenhang bestaat met andere aspecten — b.v. emotionele en sociale — die van doorslaggevende betekenis zijn bij de groei naar volwassenheid. Het sterkst heeft deze erkenning veld gewonnen in het lager beroepsonderwijs, en wel zeer in het bijzonder in het individueel technisch en huishoud- en nijverheidsonderwijs. Dit betekent dat men op vele scholen de doelstellingen van de lichamelijke oefening meer bewust in de doeleinden van de school gaat verwerken. Omgekeerd: het is noodzakelijk dat deze algemene doeleinden in elke les — dus ook in die van de lichamelijke oefening — tot gelding komen, dat zij door een welbewuste didactische aanpak worden wáár gemaakt. Zoals in het vorige jaarverslag werd uiteengezet, mankeert hieraan nog wel het een en ander. Er mag geconstateerd worden dat de samenhang tussen de doeleinden van de school en de feitelijke lespraktijk geleidelijk meer aandacht begint te krijgen, doch de praktische uitwerking van dit principe is vaak nog niet duidelijk.

ORGANISATORISCHE ASPECTEN

Bij de inbouw van de lichamelijke opvoeding in het gehele onderwijs van de school ware het te wensen dat de organisatorische voorwaarden om de doeleinden tot hun recht te laten komen met een zekere vanzelfsprekendheid worden geschapen. Een hindernis daarbij vormt vooral het nog steeds bestaande gebrek aan accommodaties (zalen en terreinen), gepaard gaande met de vele gedeeltelijke betrekkingen der leerkrachten, die aan meerdere scholen zijn verbonden.

Dit stelt de directies voor problemen bij het opstellen van lesroosters.

Een woord van waardering voor de schoolleiders die elk jaar toch weer tot

een geslaagde roosteropzet weten te komen is hier zeker op zijn plaats. In een aantal gevallen is deze echter niet mogelijk omdat meer dan dertig procent der lessen in het geheel niet kan worden gegeven.

Tengevolge van de veelheid der problemen gelukt het niet altijd de beschikbare lestijden op logische wijze te verdelen over de leerlingen, die er het meest behoefte aan hebben, en deze bovendien zo te spreiden, dat zij het volle rendement kunnen opleveren.

Het is te hopen dat bij verdere doorwerking van de Wet op het voortgezet onderwijs naarmate per school meer keuze-uren beschikbaar komen, meer mogelijkheden voor aanvullende oefeningen en recreatieve sportbeoefening geboden kunnen worden onder leiding van de betrokken leerkrachten. De mate waarin dit tot nu toe geschiedt is bepaald niet voldoende. De opvatting van de leraars-taak (bezoldiging voor een lestaak in engere zin) en de eisen van het lesrooster hebben hieraan steeds in de weg gestaan. Het is nu eenmaal niet mogelijk binnen de grenzen van lessentabel en lesrooster al datgene aan de leerlingen te bieden wat zij voor hun lichamelijke ontplooiing nodig hebben, namelijk een ruime mate van dagelijkse fysieke activiteit. De school zal in toenemende mate stimulansen moeten bieden tot vrijwillige oefening buiten de roosteruren en daartoe initiatieven moeten ontplooiën. De lichamelijke oefening zal aan betekenis winnen — en dit heeft zij met elk ander vak gemeen — als de school erin slaagt een relatie te scheppen met het leven buiten de school, met andere woorden een verband legt met het huidige en toekomstige levenspatroon van de leerling.

Slechts in een gering aantal gevallen is hieraan een begin van organisatorische verwezenlijking gegeven. Als regel berusten de voorzieningen op het initiatief en de bereidwilligheid van leraren.

DIDACTISCHE ASPEKTEN

De didactiek van de lichamelijke oefening staat niet op zichzelf, maar behoort samenhang te vertonen met de didactiek van andere vakken. Daarin kan zich de eenheid van het onderwijs aan de school demonstreren en eerst als het zover komt dat moderne inzichten in de didactiek gelijkelijk ingang vinden in alle vakken met inbegrip van de lichamelijke oefening, zal men dit vak als geïntegreerd beschouwen.

Hoewel niet onvermeld mag blijven dat een deel der leraren aan deze ontwikkeling actief deelneemt, moet toch ook worden geconstateerd dat zulks in een aantal gevallen nog op weerstanden stuit en dat alsdan de mogelijkheden voor doelbewuste methodische toepassing te weinig worden voorzien.

Bijzonder verheugend is de toenemende mate waarin leerkrachten lichamelijke oefening betrokken worden bij de gang van zaken in de school en waarin hun

oordeel wordt gevraagd over de leerlingen. Zij blijken in vele gevallen waardevolle mededelingen te kunnen doen omdat zij de leerlingen onder bijzonder gunstige omstandigheden in hun gedrag kunnen observeren. Naarmate de didactiek zich verder in de genoemde richting ontwikkelt, zal hun oordeel nog aan waarde winnen.

De lichamelijke opvoeding bij het beroepsonderwijs biedt een beeld van vooruitgang enerzijds, van een tekortschieten anderzijds. Er zal nog veel moeten gebeuren alvorens van een afdoende behartiging kan worden gesproken. Tot op zekere hoogte is dit een kwestie van financiën, maar bovendien is het een zaak van beleid en leraarsopleiding.

De integratie naar doel en werkwijze en de erkenning van een eigen, specifieke problematiek dienen daarin verdisconteerd te zijn.

14 Inspectie middenstandsonderwijs

HET LAGER DETAILHANDELSONDERWIJS

De opening van nieuwe lagere detailhandelsscholen te Dordrecht (gem.), Heerlen (r.-k.), Leiden (neutraal bijzonder) en Rotterdam (prot.-chr.) vulde weer enige leemten in het net van detailhandelsscholen. Na tien jaar ervaring moeten de leerplannen worden herzien. Het stemt tot verheugen dat dit vraagstuk de aandacht heeft van de onderscheiden organisaties van scholen voor de detailhandel. Betwijfeld moet worden of in de toekomst met een brugklas van een jaar kan worden volstaan, daar de aanrang tot een langer voortduren van een algemene basisopleiding voortdurend toeneemt. Hiermede wil niet gezegd zijn dat deze brugklasopleiding zo intellectualistisch geaccentueerd dient te worden als in het verleden veelal is gemeend.

Werkt de brugklasgedachte in het algemeen de vorming van scholengemeenschappen in de hand, binnen het detailhandelsonderwijs is de geestdrift hiervoor bepaald nog niet algemeen. Slechts de gemeente Rotterdam bracht de school voor de detailhandel in een scholengemeenschap met het lager economisch en administratief onderwijs. Daarnaast zal in de naaste toekomst in Winschoten het detailhandelsonderwijs worden ondergebracht in een scholengemeenschap gymnasium, -atheneum, -h.a.v.o., -m.a.v.o. Bij deze scholengemeenschappen is met name gestreefd naar een zo groot mogelijke uniformiteit in het lessenpakket van het brugjaar. Mede in dit verband heeft de inspectie in het verslagjaar veel aandacht besteed aan voorlichting omtrent de taak van de scholen onder de Wet op het voortgezet onderwijs. Deze voorlichting ten aanzien van het lager detailhandelsonderwijs werd in het verslagjaar afgerond. Daarbij bleek dat het bevoegd gezag van de scholen zich niet steeds bewust is van de grotere vrijheid die de nieuwe wet biedt en evenmin ziet men steeds de daarmee verbonden grotere verantwoordelijkheid.

Het bijhouden van de lesstof, maar vooral van de nieuwste ontwikkelingen op het terrein van de distributie, de behoefte aan contact met de collega's, de noodzaak van applicatie en de organisatie van zinvolle excursies en werkweken, vergden veel inspanning van de leerkrachten bij dit onderwijs. Bovendien konden niet steeds bekwaame leerkrachten worden gevonden om opgevallen plaatsen te bezetten. Het aantal niet-gegeven lessen was bij een aantal scholen groot. Bij een middelgrote school met ruim 300 leerlingen bleek in de periode van 18 augustus tot het einde van het kalenderjaar 6% van de lessen niet gegeven te zijn. Vervanging tijdens ziekte van een leraar was slechts in 8% van de gevallen mogelijk. Aan genoemde school zat gemiddeld 29 maal per week een klas of een groep leerlingen zonder leraar.

In het algemeen zijn de lagere scholen voor de detailhandel op weg modern commercieel onderwijs te presenteren. Moderne technische hulpmiddelen zijn daarvoor echter onontbeerlijk.

De meeste scholen voor de detailhandel kennen een vijfdaagse schoolweek.

a De ontwikkeling

In het algemeen mag met dankbaarheid worden teruggezien op hetgeen in het verslagjaar voor deze scholen werd bereikt. Te noemen valt de uitbreiding van het aantal middelbare detailhandelsscholen met zes, de uitgave van een gemeenschappelijk leerplan, de bouw van een viertal nieuwe schoolgebouwen en het goede verloop van het eerste indexamen.

Veel directeuren en leerkrachten leverden een meer dan normale inspanning voor de verdere opbouw van het onderwijs. De eerste speciale leerboeken zagen het licht. Bij al deze gunstige aspecten moet niettemin worden gewezen op aanvangsmoeilijkheden. Van de eerste zeven in 1965 begonnen scholen kon er aan het begin van de cursus 1968-1969 slechts één volgroeid worden genoemd. Onvoldoende bekendheid met dit type onderwijs, een onvoldoend aantal bewaakte leerkrachten en een leerstofontwikkeling die steeds weer door de dynamiek van het economisch leven wordt achterhaald, vormen belemmerende factoren om tot een hogere graad van volmaaktheid te komen. Applicatie van leerkrachten en een nauwer contact met het bedrijfsleven en de research ten behoeve van dit onderwijs zullen met kracht bevorderd moeten worden.

De leerlingen volgen het leerprogramma, dat veel afwisseling biedt, met geestdrift. Aan de selectie van die leerlingen zal veel aandacht moeten worden besteed. Van de eerste in 1965 met de studie begonnen 366 leerlingen bereikten er 235 de eindstreep. Alhoewel nog geen exacte cijfers beschikbaar zijn, mag voorlopig worden gesteld, dat na het eerste leerjaar ca. 20% van de leerlingen de school verlaat. De meeste afvallers blijken het onderwijs niet te kunnen volgen. Door het aanbieden van meer keuzevakken en het verbreden van de basis zal het middenstandsonderwijs nog beter aan de eisen die de maatschappij stelt kunnen worden aangepast en zal meer variatie in het programma kunnen worden gebracht. Een daarbij passende wijziging van het Besluit m.m.o. ware te overwegen.

b Het eerste indexamen

In 1968 werd het eerste examen gehouden voor leerlingen van de zeven op experimentele basis begonnen middelbare scholen voor de detailhandel. Dit examen werd volgens een uniform door de Contactcommissie m.d.o. aanbevolen reglement afgenomen in de vakken economie, verkoopbevordering, Nederlands, warenkennis, Engels en Duits (beide laatste vakken naar keuze).

De keuzeverhouding van de laatstgenoemde vakken was respectievelijk ongeveer twee op één. De schriftelijke examenopgaven werden door een landelijke keuze-commissie gemeenschappelijk voor alle scholen vastgesteld, hetgeen het geven van onderwijs op gelijk niveau bevordert. De inhoud en strekking van het mondelinge gedeelte van het examen was nog niet op alle scholen geheel naar wens.

Met name bij de vakken warenkennis en verkoopbevordering worstelde men met 'kinderziekten'. Deze vakken zullen nog meer op de eisen van de praktijk moeten worden afgestemd. Al met al mag het niveau van dit eerste examen bevredigend worden genoemd. Van de zijde van het bedrijfsleven werden over het algemeen zeer gunstige reacties ontvangen. Van de 256 deelnemers aan dit examen werden 21 kandidaten afgewezen.

c Het leerplan

Hoewel het middelbaar detailhandelsonderwijs nog pas kort in ontwikkeling is, kunnen hierover niettemin wel enige opmerkingen worden gemaakt.

Bij de opbouw van de leerplannen voor deze scholen is zoveel mogelijk gestreefd naar uniformiteit. De leerlingen kunnen slechts examen doen in een enkel vakkenpakket, hetgeen tot een zekere verschraving zou kunnen leiden. Er zijn plannen in voorbereiding om de leerlingen meer keuzemogelijkheden te bieden. Voor de doorgang naar vormen van hoger beroepsonderwijs vormt het ontbreken van het vak wiskunde in het leerplan een handicap. Bij de beroepsgerichte vakken in de economische sector van het onderwijs wordt overwogen of de basis niet verbreed zou kunnen worden door meer beroepsvoorbereiding te geven in de richting van het vervoer, de horecabedrijven en het assurantiewezen.

Naar het voorkomt zullen velen een zelfstandige positie ook in deze sectoren van de maatschappij uitoefenen en daarop moeten worden voorbereid. Naast de distributie behoort andere dienstverlening voor het midden- en kleinbedrijf meer aandacht te krijgen. De Contactcommissie middelbaar detailhandelsonderwijs zal dit vraagstuk nader bestuderen.

Het leerplan middelbaar detailhandelsonderwijs voorziet voor het economisch leven in een behoefte. Het zou wellicht aanbeveling verdienen de vertrouwde benaming „scholen voor detailhandel” te laten varen en aan te sluiten bij de wettelijke terminologie „scholen voor middenstandsonderwijs.” De oude benaming geeft de doelstelling van dit onderwijs onvoldoende weer.

MIDDENSTANDS DAG- EN AVONDCURSUSSEN

a Cursussen algemene handelskennis

Bij de opleidingen algemene handelskennis valt wel een toenemende belangstelling voor de mogelijkheden van rijkssubsidie te constateren, maar deze ontwikkeling gaat samen met een dalende belangstelling per cursusplaats. De stormachtige ontwikkeling naar grotere bedrijfseenheden in het midden- en kleinbedrijf maakt de afstand groter tussen hetgeen als minimumopleiding voor een zelfstandige moet worden gezien en hetgeen noodzakelijk is om als een goed ondernemer te fungeren. De inhoud van de leergang algemene handelskennis voldoet niet meer aan de eisen die aan een hedendaagse en toekomstige bedrijfsvoering in het midden- en kleinbedrijf moeten worden gesteld. De verbe-

tering van het niveau wordt gehinderd door de veelal onvoldoende bedrijfs-economische kennis van de leerkrachten. Uiteraard wordt door deze beide omstandigheden ook het rendement van de opleiding ongunstig beïnvloed. Dit bleek uit de resultaten van het in 1968 gehouden examen. Teneinde de stof dichter bij de realiteit te brengen en het directe nut voor de cursisten te vergroten, wordt gestreefd naar zgn. geïntegreerde opleidingen. Bij een geïntegreerde opleiding wordt de vakopleiding met de opleiding algemene handelskennis tot één leergang vervlochten.

b Vakopleidingen

Ook bij sommige vakopleidingen wordt geklaagd over het niveau van de cursisten. De branche-vervaging zou ertoe moeten leiden dat in bepaalde sectoren opleidingen worden samengevoegd. Met een dergelijke integratie zouden zowel de maatschappelijke ontwikkeling als de cursisten gebaat zijn. Ook hier dient men zich steeds voldoende rekenschap te geven van de eisen die het toekomstig zakenleven aan zijn dienaren zal stellen.

c Applicatiecursussen

Deze laten grote verschillen in niveau zien. Dit is deels te wijten aan de onvoldoende aandacht, die aan dit soort cursussen wordt besteed, deels aan de grote heterogeniteit in het opleidingsniveau van de deelnemers. Een ander euvel in deze sector is het vinden van de geschikte docenten. Ten slotte moet worden geconstateerd dat de gedachte van applicatie bij vele zelfstandigen nog onvoldoende ingang heeft gevonden.

DE CONTACTCOMMISSIE MIDELBAAR DETAILHANDELSONDERWIJS

Deze heeft in het verslagjaar veel werk verzet ten bate van dit nieuwe schooltype. Veel tijd besteedde de commissie aan de voorbereiding van het eerste eindexamen. Zoals hiervoor reeds is opgemerkt, werd het schriftelijk gedeelte van dit examen aan de hand van gemeenschappelijk opgestelde opgaven afgenomen. Dit gemeenschappelijk eindexamen vroeg veel overleg, evenals de samenstelling van het daarvoor noodzakelijke reglement. Het succes van het eerste eindexamen is goeddeels aan het bestaan van de contactcommissie te danken.

Nauw verbonden met het niveau van het eindexamen is de leerstofcoördinatie waaraan directeurs en leraren van de thans bestaande scholen hun beste krachten hebben gegeven. Dit neemt niet weg dat zich bij sommige vakken grote moeilijkheden openbaarden om de leerstof voldoende te doen aansluiten bij de praktijk. Om die aansluiting te bereiken zal er research moeten worden verricht. De contactcommissie is begonnen naar wegen te zoeken waarlangs de praktische distributieproblematiek langs geëigende banen tijdig naar de scholen kan worden geleid.

Veel aandacht ook heeft de Contactcommissie m.d.o. in het afgelopen jaar gegeven aan een goede organisatie van het praktijkjaar dat de leerlingen m.d.o. onmiddellijk na hun eindexamen volgen. Door het opstellen van vragenlijsten, die van tijd tot tijd door de praktikanten moeten worden ingezonden, houden de leerkrachten ook in het praktijkjaar nog een greep op de leerlingen, die op deze wijze goed worden ingeleid in de praktijk.

15 Inspectie economisch en administratief onderwijs

HET LAGER ECONOMISCH EN ADMINISTRATIEF ONDERWIJS (I.E.A.O.)

De besturen en directeurs/leraren van de voormalige v.g.l.o.-scholen, die op 1 augustus 1968 als scholen voor I.e.a.o. in de structuur van de Wet op het voortgezet onderwijs werden ingepast, werden hierbij voor talloze organisatorische en onderwijskundige problemen geplaagd. Door het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten alsmede door vele mondelinge en schriftelijke adviezen werd zoveel mogelijk tegemoetgekomen aan de behoefte aan informatie op uiteenlopende gebieden. Hoewel nog veel moeilijkheden zijn te overwinnen, kan worden geconstateerd dat de eerste zware hindernissen over het geheel goed zijn genomen. Intensieve contacten met de scholen zullen ook in de toekomst van de inspectie veel aandacht vragen.

Bij de ontwikkeling van een leerplan hebben de scholen voor I.e.a.o. veel steun gevonden in de door de pedagogische centra opgestelde richtlijnen. Over de leerdoelen en de leerstofinhoud van de vakken bestaat echter nog geen voldoende eenheid van opvatting, zodat verdere studie en begeleiding noodzakelijk zijn. De tot dusver ontworpen leerplannen moeten dan ook worden gezien als voorlopige werkschema's, die ruimte laten voor aanpassing aan veranderende opvattingen en werkwijzen.

De Contactcommissie I.e.a.o. kwam in 1968 regelmatig bijeen en heeft zich met de pedagogische centra beijverd informatie te verstrekken en de nieuwe scholen zo goed mogelijk voor te bereiden op haar taak. Speciale aandacht werd daarbij geschonken aan factoren die van invloed zijn op de kwaliteit van het onderwijs, zoals het toelatingsbeleid, de bijscholing van leerkrachten, de inrichting van de praktijklokalen en de examenregeling. Als het I.e.a.o. zijn functie goed wil vervullen, zal onder meer bij de toelating van leerlingen zorgvuldig te werk moeten worden gegaan. Een goede functionering van het brugjaar is in dit verband eveneens belangrijk. Veel advies en begeleiding zullen vooralsnog noodzakelijk zijn.

De twaalf scholen voor I.e.a.o., die in 1965 als experimentescholen begonnen, namen in 1968 deel aan het eerste officiële eindexamen. Op iedere school was bij het mondelinge gedeelte van de examens een rijksgecommitteerde aanwezig. De opgaven voor het schriftelijk gedeelte van het examen waren centraal opgesteld. Aan de examens werd deelgenomen door 573 kandidaten; 46 kandidaten werden afgewezen.

De ervaringen, opgedaan met het I.e.a.o. als onderdeel van een scholengemeenschap, zijn nog dermate onvolledig dat thans nog geen verantwoorde conclusies kunnen worden getrokken. Als bezwaar wordt gevoeld dat de relatief korte cursusduur van de in deze scholengemeenschappen opgenomen vormen van onderwijs dwingt tot een richtingkeuze op een moment, waarop de oriëntatie en observatie vaak nog geen verantwoorde determinatie mogelijk maken.

Zowel in kringen van het lager technisch onderwijs als in die van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs blijkt de wens tot het samengaan in één scho-

lengemeenschap met het l.e.a.o. groeiende te zijn, waaruit enerzijds blijkt dat er een verhoogde belangstelling voor het economisch en administratief onderwijs bestaat, anderzijds dat er een erkenning leeft van de betekenis van de scholengemeenschap als nieuw element in het Nederlandse onderwijsstelsel.

HET MIDDELBAAR ECONOMISCH EN ADMINISTRATIEF ONDERWIJS (M.E.A.O.)

De scholen voor m.e.a.o., die op 1 augustus 1967 met het eerste jaar van de driejarige cursus waren aangevangen, hadden aan de beknopte samenvatting van de leerstof, zoals deze in de samenvatting van de Lochemse werkgroep was opgenomen, onvoldoende houvast. In het verslag over het jaar 1967 werd reeds vermeld, dat alle vakken een meer gedetailleerde uitwerking moesten krijgen. In het verslagjaar is daaraan door de vakcommissies van de pedagogische centra hard gewerkt. Essentiële verschillen met het vroegere experiment zijn:

a het verdwijnen van de handelscorrespondentie als min of meer zelfstandig vak; bij het onderwijs in Nederlands en moderne vreemde talen is de zakelijke correspondentie in de totaliteit opgenomen;

b het vak handelsrekenen is opgelost in de vakken bedrijfseconomie en calculatie en commerciële economie en calculatie; hierdoor is het verband gelegd tussen de theorie en de rekenkundige praktische toepassingen.

In dit verslagjaar kwamen meer gedetailleerde leerplannen gereed voor de vakken Nederlandse taal, moderne vreemde talen, bedrijfseconomie en calculatie, bedrijfsadministratie, statistiek, maatschappijleer, machineschrijven en stenografie.

Men is er zich van bewust dat het leerplan zijn statisch karakter dient te verliezen en regelmatig aan een kritische beschouwing moet worden onderworpen. Bij Nederlandse taal en moderne vreemde talen hebben de vakcommissies ook didactische aanwijzingen verstrekt, waarbij tevens een aantal opmerkingen werden gemaakt over het gebruik van audio-visuele hulpmiddelen.

Geen van de scholen beschikt over een talenpracticum. Bijzondere moeilijkheden leverden de vakken commerciële economie en calculatie, recht II en praktische beroepsvorming op, omdat deze vakken geheel nieuw zijn binnen het Nederlandse onderwijs op dit niveau.

De commerciële economie als leer van commercieel beleid bij inkoop en verkoop kan een belangrijk vak zijn voor diegenen, die meer commerciële functies zullen vervullen.

Recht II wordt gezien als een vak waarin die elementen uit het recht de aandacht zullen krijgen die voor de leerlingen van de bestuurlijke richting belangrijk zijn. Voor praktische beroepsvorming werd een beroep gedaan op deskundigen uit het bedrijfsleven. Dit vak is belangrijk omdat het meer in het bijzonder de beroepsvoorbereiding zal moeten geven. Een systematischer aanpak van de inhoud van dit vak zal echter noodzakelijk zijn. Ook het vak esthetische vorming vraagt

nog de aandacht. Een evenwichtige opbouw waarbij de esthetische vorming niet teveel beïnvloed wordt door het vakspecialisme van de docent, moet mogelijk zijn.

De Contactcommissie m.e.a.o. heeft zich dit jaar uitvoerig beziggehouden met een kritische beschouwing van het leerplan. Door de veranderde opzet van het m.e.a.o.-experiment was het nodig een nieuw examenprogramma en een nieuw examenreglement te ontwerpen. Bij de voorstellen voor de organisatie van het examen speelden de discussies die in de onderwijswereld gevoerd worden over de toekomstige structuur van de examens, een grote rol. De contactcommissie heeft gewerkt in de richting van een beperking van de mondelinge examens door zoveel mogelijk vakken schriftelijk te examineren. In het systeem van gecommitteerden stelde de commissie met het oog op een deskundige en objectieve beoordeling van de kandidaten voor, naast de examinerator als bijzitter een vakgecommitteerde (leraar van een andere school) te benoemen. Een algemeen gecommitteerde zou toezicht kunnen uitoefenen op het gehele examen.

Onder auspiciën van de pedagogische centra en met medewerking van de inspectie worden cursussen georganiseerd om de leraren voor de economische vakken op de hoogte brengen van een aantal moderne inzichten en ontwikkelingen in een deel van hun vakgebied.

In deze cursussen worden zoveel mogelijk die onderwerpen behandeld die in de opleiding van de leraar tot nu toe nog weinig aandacht hebben gehad. Veel medewerking werd verkregen van een aantal hoogleraren, lectoren, wetenschappelijke medewerkers van de universiteiten en deskundigen uit het bedrijfsleven. De volgende cursussen werden tot op heden georganiseerd:

- a commerciële economie (5 lessen);
- b moderne informatieverwerking (5 lessen);
- c organisatieproblemen (3 lessen).

De cursussen werden gegeven te Zwolle, Utrecht en Amsterdam. Niet alle deelnemers volgden alle cursussen. Aan de onder a genoemde cursus namen 39 cursisten deel, aan de onder b genoemde cursus 33 en aan de laatstvermelde cursus 35 cursisten.

HET HOGER ECONOMISCH EN ADMINISTRATIEF ONDERWIJS (H.E.A.O.)

Aan de afdeling h.e.a.o. van het Nederlands Wetenschappelijk Instituut voor Toerisme te Breda werd in november 1968 voor het eerst eindexamen afgenomen. Van de 39 examinandi werden 9 kandidaten afgewezen en 6 kandidaten kregen een herexamen, af te leggen in februari 1969.

De aanloopmoeilijkheden van deze school zijn groot geweest. Een leerplan moest worden opgebouwd, de docenten moesten zich inwerken, de verhouding tussen school en researchafdeling moest worden geregeld.

Het zal nog enige tijd vergen voordat de onderwijssituatie aldaar voldoende geconsolideerd is.

Per 1 augustus 1968 steeg het aantal scholen voor h.e.a.o. van 4 tot 6. In Arnhem ving een zelfstandige school met het onderwijs aan en in Eindhoven werd aan het Instituut voor Hoger Beroepsonderwijs een school voor h.e.a.o. verbonden. De belangstelling voor dit nieuwe schooltype overtreft de verwachtingen.

Uiteraard hebben ook deze scholen vele moeilijkheden op haar weg gevonden, huisvestingsmoeilijkheden, problemen bij het aantrekken van docenten, het vaak nog ontbreken van geschikte studieboeken, de uiteenlopende vooropleiding van de studerenden. Het rapport van de Lochemse werkgroep is voorlopig nog de basis waarop de scholen werken.

De Contactcommissie h.e.a.o. tracht tot een zekere begeleiding van dit hoger beroepsonderwijs te komen.

Een werkgroep uit deze commissie heeft een rapport uitgebracht over het leervak wiskunde-statistiek.

De voorlichting op de scholen in verband met de richtingkeuze aan het einde van het eerste leerjaar geeft de schoolleiding veel zorg. Dit geldt in niet mindere mate ten aanzien van de voorlichting van degenen, die zich voor deze scholen aanmelden.

16 Inspectie sociaal-pedagogisch onderwijs

Uiteraard is de belangrijkste gebeurtenis in het verslagjaar geweest de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. De meeste van de tot het sociaal-pedagogisch onderwijs behorende schooltypen waren reeds van 1964 af in verschillende door de inspectie in het leven geroepen en onder haar leiding staande werkgroepen op de inwerkingtreding van de wet voorbereid. Het merendeel der werkgroepen kon in 1968 zijn werkzaamheden tot een zodanige afronding brengen, dat op basis van de uitgebrachte adviezen en met inachtneming van de overeengekomen richtlijnen, de scholen leerplannen konden opstellen, welke bij de aanvang van het schooljaar 1969-1970 in werking zullen treden.

Met een aantal scholen werd door de inspectie overeengekomen op welke wijze en in welke gevallen veranderingen en/of aanvullingen in de goedgekeurde leerplannen ter kennis van de inspectie zullen worden gebracht, c.q. ter goedkeuring aan de staatssecretaris zullen worden voorgelegd.

SOCIALE ACADEMIES

De in 1964 begonnen toename van het aantal leerlingen van de dagopleidingen aan de sociale academies heeft zich ook in het verslagjaar voortgezet. Vergelijken met de overeenkomstige aantallen op 1 oktober 1967 is bedoeld leerlingenbestand wederom met 17,1% toegenomen. Voor de urgentie-opleiding bedroeg de toename, gerekend naar de stand per 1 oktober, 15,3%.

In het kader van de werkgroep S.P.O.-I werden de besprekingen betreffende het concept-algemene maatregel van bestuur ex. artikel 23 W.V.O. tot een afronding gebracht. Inmiddels is in de kringen van het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs de kritiek op het onderbrengen van deze tak van onderwijs in de W.V.O. toegenomen, mede als een gevolg van het steeds duidelijker wordende zicht op de vraagstukken betreffende de verhouding tot het wetenschappelijk onderwijs en de steeds dringender gevoelde behoefte aan coördinatie van en samenwerking tussen beide vormen van onderwijs.

In juli 1968 werd door de minister van onderwijs en wetenschappen de zgn. Studiecommissie, coördinatie wetenschappelijk onderwijs - sociale academies geïnstalleerd, welke de opdracht kreeg de coördinatie van de faculteiten der sociale wetenschappen enerzijds en de voortgezette opleidingen op het gebied van het maatschappelijk werk, alsmede de sociale academies anderzijds te bestuderen. De inspecteur werd als adviseur aan deze commissie toegevoegd.

Op verzoek van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk werd in het verslagjaar door het Instituut voor Toegepaste Sociologie te Nijmegen een begin gemaakt met een zgn. divergentieonderzoek. Het doel van dit onderzoek is het verkrijgen van een beter inzicht in de mate en de aard van het

uiteenlopen van de eisen, die de beroepsuitoefening van de maatschappelijk werker stelt enerzijds en de voorbereiding tot die beroepspraktijk, i.c. de opleiding aan de sociale academie anderzijds.

Meergenoemd onderzoek is gekoppeld aan een longitudinaal onderzoek van het Nederlands Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek naar de feitelijke beroepsontwikkeling van afgestudeerden aan sociale academies. Ten behoeve van beide onderzoeksprojecten werd een begeleidingscommissie geformeerd. Aan de werkzaamheden van deze commissie wordt ook door de inspecteur s.p.o. deelgenomen.

Reeds in het verslagjaar 1967 werd de aandacht gevestigd op de vraagstukken betreffende de verhouding tussen supervisie en praktijkbegeleiding en het in verband daarmee te voeren aanstellingsbeleid. In vervolg op het in 1967 verrichte voorbereidende werk werd in het verslagjaar een interacademiale studiecmissie geformeerd, welke zich in het kader van de Vereniging van Directies van Sociale Academies met de bestudering van bovenbedoelde vraagstukken bezighoudt. Voor het overleg in deze commissie werd ook de inspecteur s.p.o. uitgenodigd.

Waar in het vorige jaarverslag kon worden medegedeeld dat een begin was gemaakt met de voorbereiding van een studierichting Inrichtingswerk binnen de dagopleiding, kan thans worden gewezen op het feit, dat bij de aanvang van het schooljaar 1968-1969 aan een drietal sociale academies zodanige studierichtingen in het leven zijn geroepen.

Tussen de inspectie s.p.o. en het Centraal Bureau voor de Statistiek werd overleg gevoerd met de bedoeling enige uniformiteit te bereiken in de wijze waarop door beide instanties gegevens betreffende het leerlingen- en lerarenbestand bij de sociale academies worden opgevraagd, alsmede in de wijze van verwerking der bedoelde gegevens. Bij dit overleg was ook het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk betrokken. Reeds eerder werd in gezamenlijk overleg van inspectie, Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en sociale academies besloten een aantal gegevens betreffende het leerlingenbestand via de inspectie ter kennis te brengen van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Het overleg met het Centraal Bureau voor de Statistiek kon nog niet worden afgesloten.

De in het najaar van 1967 en in het voorjaar van 1968 gestarte bijscholingscursussen ten behoeve van afgestudeerde maatschappelijk werkers, hebben in het algemeen aan de verwachtingen beantwoord. Een drietal sociale academies zal in het voorjaar van 1969 wederom een bijscholingscursus organiseren. De behoefte aan bijscholing van abiturienten van sociale academies is door de opleidingsinstituten en vertegenwoordigers van de werkvelen, waarop de oplei-

dingen zich richten in het kader van een der bestuurscommissies van de Nationale Raad van Maatschappelijk Welzijn in studie genomen.

Met de Vereniging van Directies van Sociale Academies voert de inspecteur regelmatig overleg ten aanzien van de vraag op welke wijze de studieprogramma's van de sociale academies ten behoeve van in Nederland studerende Antillianen en Surinamers dienen te worden aangepast in verband met de bijzondere situatie waarin zich het maatschappelijk en cultureel werk op de Antillen en in Suriname voltrekt. Aan dat overleg wordt tevens deelgenomen door vertegenwoordigers van de betreffende studentengroeperingen. De inspecteur s.p.o. werd krachtens besluit van de minister van onderwijs en volkswontwikkeling van Suriname benoemd tot lid van de Surinaams-Nederlandse Commissie die tot taak zal hebben een studie te maken van de wenselijkheid en de mogelijkheid van de oprichting van een academie voor sociale studie in Suriname.

DE VOORTGEZETTE OPLEIDINGEN

De onder de leiding van de inspecteur s.p.o. staande Werkgroep Voortgezette Opleidingen bracht medio 1968 een advies uit aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ter zake van de onderwerpen, welke worden genoemd in de artikelen 22 en 23 van de Wet op het voortgezet onderwijs.

Op basis van dit advies werden vervolgens aan de voortgezette opleidingen richtlijnen verstrekt met het oog op de vaststelling der door bedoelde opleidingsinstituten ter goedkeuring in te dienen leerplannen.

Afzonderlijke vermelding verdient de omzetting van de Voortgezette Opleiding te Amsterdam tot Instituut voor Voortgezet Agogisch Beroepsonderwijs. De doelstelling van dit instituut (vorming van het hoger kader in het sociaal-(ped)agogisch veld) is driedelig, te weten: de voortgezette opleiding in de technologie van de hulpverlening, de opleiding voor didactische functies en de opleiding voor functies waar het accent ligt op beleidsvorming, leidinggeven in organisatorische zin en advisering ten aanzien van organisatorische problematiek. De hierbovengenoemde driedeling in de doelstelling weerspiegelt een ontwikkeling die zich ook bij de andere voortgezette opleidingen aftekent en in een enkel geval reeds is gerealiseerd.

Aan het Instituut voor Voortgezet Sociaal-Pedagogisch Onderwijs te Nijmegen werd rijkssubsidie toegezegd ten behoeve van de 2-jarige kadercursus opbouwwerk, welke in januari 1969 van start zal gaan. Bedoelde cursus is op gelijke wijze opgezet als de kadercursus opbouwwerk, verbonden aan de sociale academie te Rotterdam, welke laatste cursus eveneens in januari 1969 een aanvang zal nemen.

DE JEUGDLEIDERSOPLEIDINGEN

Mede als gevolg van de ontvangen reacties op het voorlopig eindadvies van de werkgroep S.P.O.-III heeft de werkgroep besloten zijn advies geheel om te bouwen. Het daarop betrekking hebbende overleg kon in 1968 vrijwel tot een afronding worden gebracht. Het herziene eindadvies was aan het einde van het verslagjaar in grote lijnen gereed. Het voorziet, anders dan het eerder ingediende advies in de mogelijkheid dat voor de dagopleiding en de vervolgcursus tezamen één lessentabel en één leerstofomschrijving worden gebezigd.

De hierbedoelde wijziging moet worden gezien als een uitvloeisel van het bij de werkgroep bestaande inzicht, dat slechts binnen het totaal van dagopleiding en vervolgcursus een adequate opleidingsmogelijkheid kan worden geboden voor een volwaardig beroepsmatig functioneren.

De voorbereidingen van de overdracht van de aan het Opleidingsinstituut „Middeloo" verbonden voortgezette studie handenarbeid M.O. en van de opleiding akte Nht aan een nieuw te creëren stichting hebben inmiddels geleid tot de formeel organisatorische en administratieve afsplitsing van beide genoemde opleidingen. Tot de afdeling sociaal-pedagogisch onderwijs van genoemd opleidingsinstituut blijven behoren de groepsleidersopleiding, de activiteitenleidersopleiding en de cursus verbale expressie.

Het bestuur van De Jelburg diende een verzoek om subsidie in ten behoeve van de in 1969 beginnende vervolgcursus. Terzake van de inhoud en het niveau van de vervolgcursus wordt door De Jelburg en De Kopse Hof gestreefd naar een zo groot mogelijke mate van gelijkgericht beleid.

Met het oog op duidelijk gebleken behoeften van de werkvelden waarop de vervolgcursus zich richt, werd het leerplan van de aan De Kopse Hof verbonden cursus in zoverre gewijzigd, dat, met ingang van het cursusjaar 1968-1969, door de deelnemers een verplichte keuze moet worden gemaakt tussen de differentiaties sociaal-cultureel werk en orthopedagogisch werk.

HOGERE SCHOLEN VOOR VERPLEGENDEN

Ook aan de hogere scholen voor verplegenden werden, op basis van het eindadvies van de werkgroep, welke zich in de afgelopen jaren heeft beziggehouden met de voorbereiding van de hierbedoelde scholen op de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs, richtlijnen verstrekt voor de opstelling van nieuwe leerplannen.

Bij de Hogere School voor Verplegenden te Nijmegen kon de opleiding tot verpleegster in de maatschappelijke gezondheidszorg na vele jaren van overleg eindelijk in september 1968 van start gaan. Eenzelfde opleiding ving tegelijkertijd aan bij het Algemeen Opleidingsinstituut voor Maatschappelijke Gezondheidszorg „Sparrenheide" te Driebergen.

Vooral als een gevolg van het voorlopig noodgedwongen naast elkaar bestaan van de opleiding tot verpleegster in de maatschappelijke gezondheidszorg en de opleiding tot wijkverpleegster, bleef het aantal aanmeldingen voor de opleidingen te Nijmegen en Driebergen aanzienlijk beneden de verwachting. Het tekort aan belangstelling verhinderde, dat de derde opleiding maatschappelijke gezondheidszorg, welke met ingang van september 1968 zou worden verbonden aan de Katholieke Sociale Academie te Enschede, doorgang kon vinden.

Door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen werd tot de Stichting Samenwerking Landelijke Kruisverenigingen het verzoek gericht in samenwerking met de sociale academies in verband met de financiering van de opleidingen tot verpleegster in de maatschappelijke gezondheidszorg, een schema op te stellen voor een gefaseerde omschakeling naar de nieuwe opleiding.

De inspecteur s.p.o. heeft in nauw overleg met de hoofdafdeling Medische beroepen en opleidingen van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid en de Geneeskundige Hoofdinspectie van de Volksgezondheid een werkgroep in het leven geroepen, welke tot taak kreeg de wenselijkheid van een eventuele herstructurering van de zgn. gebroken staf- en docentenopleidingen te bestuderen en ter zake voorstellen te doen aan de verantwoordelijke bewindslieden. Deze werkgroep heeft zich tevens beziggehouden met de formulering van de toelatingseisen, het opstellen van uniforme basistabellen en de vaststelling van leerstofomschrijvingen.

Het overleg van de werkgroep kon in het verslagjaar nog niet worden afgerond.

De Hogere School voor Verplegenden heeft in 1968 een nieuw schoolgebouw betrokken op het terrein van de medische faculteit van de r.-k. universiteit van Nijmegen.

Het Seminarium voor Praktische Gezondheidszorg te Utrecht zag haar huisvestingssituatie eveneens verbeterd.

DE OPLEIDINGEN HOGERE EN MIDDELBARE SOCIALE ARBEID

Het onder de leiding van de inspecteur s.p.o. reeds eerder aangevangen overleg tussen de opleidingen hogere sociale arbeid en de sociale academies terzake van de mogelijkheid van samenwerking tussen deze opleidingsinstituten werd in 1968 voortgezet.

In overleg met de betrokken opleidingen heeft de inspectie een voorstel uitgewerkt betreffende de vaststelling van normen voor de bepaling van de voor de opleidingen hogere sociale arbeid en middelbare sociale arbeid benodigde stafbezetting. Dit voorstel kon echter om begrotingstechnische redenen nog niet worden geëffectueerd.

DE OPLEIDING BEZIGHEIDSTHERAPIE

Het overleg in de werkgroep bezigheidstherapie vond een voorlopige afronding in een tussentijds advies ter zake van de in de artikelen 22 en 23 van de Wet op het voortgezet onderwijs genoemde onderwerpen. Op basis van dit advies werden aan de beide scholen voor bezigheidstherapie richtlijnen verstrekt voor het opstellen van leerplannen.

Het voortgaande overleg in de werkgroep spitst zich in hoofdzaak toe op de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de op het terrein van de bezigheidstherapie werkzame functionarissen en de daaruit voortvloeiende consequenties voor de opzet van de opleidingen.

DE BIBLIOTHEEK- EN DOCUMENTATIESCHOLEN

In het verslagjaar vond de officiële opening plaats van de tweede bibliotheek- en documentatieschool te Tilburg.

Door de inspecteur werd het initiatief genomen voor de oprichting van een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de beide bibliotheek- en documentatiescholen, welke zich zal moeten bezighouden met de bestudering van de mogelijkheid om voor beide scholen geldende, uniforme „raam“-regelingen terzake van de minimumeisen, welke aan de opleidingsprogramma's behoren te worden gesteld, te ontwerpen.

DE ACADEMIE VOOR EXPRESSIE DOOR WOORD EN GEBAAAR

De vraagstukken rondom de democratisering van het onderwijs, welke zich binnen het gehele hoger sociaal-pedagogisch onderwijs kenmerken door een grote mate van actualiteit, hebben in december van het verslagjaar een bijzonder gewicht gekregen door het uitbreken van een staking onder de tweede-, derde- en vierdejaars leerlingen.

De ontwikkelingen op de academie daarna hebben bijzonder veel tijd en aandacht van de inspectie gevraagd en hebben nog vóór de jaarwisseling geleid tot overeenstemming over de uitgangspunten voor een onder de leiding van de inspecteur te entameren overleg betreffende de wijze waarop binnen de academie een zekere mate van democratisering in de besluitvorming zou kunnen worden gerealiseerd. Aan bedoeld overleg zal zowel door een vertegenwoordiger van het schoolbestuur en de directie als door vertegenwoordigers van docenten en leerlingen worden deelgenomen.

DE ACADEMIE VOOR SCHOOL- EN BEROEPSKEUZEWERK

De huisvestingssituatie van de Academie voor school- en beroepskeuzewerk werd in het verslagjaar aanzienlijk verbeterd, doordat naast het reeds bestaande schoolgebouw de beschikking werd verkregen over een tweede gebouw. De behoefte aan school- en beroepskeuze-adviseurs blijkt dermate groot te zijn, dat overwo-

gen wordt de part-time opleiding voor school- en beroepskeuzewerk te Utrecht nieuw leven in te blazen.

Laatstbedoelde opleiding valt buiten subsidieverband.

SCHOLEN VOOR DE OPLEIDING VAN GEZINSVERZORGSTERS

In de verslagperiode werd wederom een kwantitatieve groei van dit onderwijs geconstateerd.

Alhoewel tot uitbreiding van het aantal scholen niet kon worden overgegaan (dit bleef 24) werden maatregelen getroffen om de opleidingscapaciteit van de scholen op te voeren.

De nieuwbouw van de r.-k. school voor de opleiding van gezinsverzorgsters te Helmond kwam gereed en kon in dit verslagjaar in gebruik worden genomen. Op 28 november vond de officiële opening plaats door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen.

Met de bouw van scholen te Leeuwarden en Groningen werd een begin gemaakt. In het verslag over het jaar 1967 werd gemeld dat het aantal leerlingen sterk toenam. Het jaar 1968 vertoonde hetzelfde beeld. Maatregelen werden getroffen om zoveel mogelijk te voorkomen dat leerlingen wegens plaatsgebrek moeten worden afgewezen.

In het verslagjaar bleef voor wat betreft de didactische en methodische aanpak van het onderwijs de aandacht gevestigd op een aanpassing van de lessen in de huishoudelijke vakken, met het doel deze lessen meer beroepsgericht te geven. Het accent valt hierbij op bevordering van de zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen.

Op grond van de bereikte resultaten zal op de ingeslagen weg worden voortgegaan.

Aan de begeleiding van de leerlingen tijdens de praktijktijd werd door de scholen veel aandacht besteed. Nauwlettend werd de integratie van het theoretisch onder-richt en de praktijk door de scholen gevolgd en begeleid. In het verslagjaar heeft de inspectrice bij een aantal scholen een representatief gedeelte van de eind-examens bijgewoond. In de organisatie en de inrichting van de eindexamens, alsmede in het bereikte eindniveau van de leerlingen waren onderling weinig verschillen.

De werkgroep S.P.O.-II kwam in het verslagjaar niet bijeen. Over een aantal essentiële punten uit het door de werkgroep aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen uitgebrachte advies bleek nader overleg met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk noodzakelijk. Aan dat overleg nam de inspectrice deel. Kort voor de afsluiting van het verslagjaar heeft het overleg tot volledige overeenstemming geleid over de in het advies neergelegde uitgangspunten. Aan de werkgroep is verzocht omtrent enkele detailpunten een aanvullend advies uit te brengen.

Voorts heeft de inspectrice deelgenomen aan ambtelijk overleg tussen de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk met betrekking tot de opleiding van gezinshelpsters, bejaardenhelpsters, bejaardenverzorgsters en de opleiding van leidster (gezinsverzorging) op middelbaar niveau.

In het verslagjaar waren voortgezette opleidingen voor gezinsverzorgsters (t.b.v. het gespecialiseerde gezins- en wijkwerk) verbonden aan de scholen te Sittard en Nijmegen.

De neutraal bijzondere school te Rotterdam trof voorbereidingen voor een voortgezette opleiding, waarbij — na overleg met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk — rekening wordt gehouden met een veruiming van de stagemogelijkheden. De stages zullen niet beperkt blijven tot projecten van het gespecialiseerde gezins- en wijkwerk, doch zich ook uitstrekken (op sociale indicatie) tot de sectoren gezinsverzorging en algemeen maatschappelijk werk.

17 Inspectie kunstonderwijs

ACADEMIES VAN BEELDENDE KUNSTEN, WAARONDER BEGREPEN DE OPLEIDINGEN
VOOR TEKEN- EN/OF HANDVAARDIGHEIDSLERAREN EN DE FILMACADEMIE

Beeldend kunstonderwijs kan thans worden gevolgd aan 15 instituten, bekostigd door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De vestigingsplaatsen van deze onderwijsinstellingen zijn:

Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Breda, Eindhoven, Enschede, 's-Gravenhage, Groningen, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Maastricht, Rotterdam, Tilburg en Utrecht. Aan twaalf academies zijn zowel dag- als avondopleidingen verbonden; aan de academie te 's-Hertogenbosch en de Filmacademie te Amsterdam alleen een dagopleiding en aan de academie te Leeuwarden uitsluitend een avondopleiding.

Met de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en de Jan van Eyckacademie te Maastricht, die onder het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk ressorteren, bedraagt het totale aantal door het Rijk bekostigde instituten voor beeldende kunsten derhalve 17.

De Studiecommissie voor het onderwijs in de beeldende kunsten — de instelling van die commissie kan begin 1969 worden verwacht — die onder meer zal adviseren over de verhouding tussen de rijksacademie en de Jan van Eyckacademie enerzijds en de onder het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ressorterende academies anderzijds, zal met de problematiek ten aanzien van een onderlinge afbakening van taken worden geconfronteerd. Ook in het overleg in Lochem onder leiding van de inspecteur-generaal van het onderwijs, dat is gewijd aan de inpassing van het kunstonderwijs in de Wet op het voortgezet onderwijs, wordt hieraan binnen het kader van de problematiek van de vakafdelingen aandacht besteed.

Tegen deze achtergrond is uitbreiding van het aantal opleidingen niet wenselijk. De volle zorg zal aan de bestaande opleidingen moeten worden gegeven.

Evenals in 1967 hebben weinig spectaculaire verbeteringen kunnen plaatsvinden. Wel hebben enige wijzigingen gunstige perspectieven daarvoor geopend. Zo kwam onder de directie Beroepsonderwijs en vormingswerk de onderafdeling Beeldende vormgeving van de afdeling Kunstonderwijs tot stand, zodat de band tussen ministerie, inspectie en opleidingen nauwer kon worden aangehaald.

Voorts werd na een onderbreking van ruim anderhalf jaar het „Lochemse overleg” voortgezet en geïntensiveerd. Dat overleg is voor wat dit onderwijs betreft in zijn eindfase gekomen, zodat in het voorjaar van 1969 het rapport van de betrokken werkgroep, waarop een algemene maatregel van bestuur voor het kunstonderwijs kan worden gebaseerd, kan worden tegemoetgezien.

Helaas bleek het om financiële redenen niet mogelijk enige experimenten aan te

vangen, samenhangende met de inpassing van het onderwijs aan de academie van Beeldende Kunsten in de Wet op het voortgezet onderwijs. Hoewel de op-neming van het kunstonderwijs in genoemde wet thans discutabel wordt gesteld, kan niettemin worden geconstateerd dat alleen reeds het uit de totstandkoming van die wet voortgevloede overleg over het kunstonderwijs zeer waardevol is.

De opleidingen voor de akte Nht consolideerden zich; het eerste schoolexamen dat toelating geeft tot het staatsexamen, werd afgenomen aan de academie te Tilburg.

De applicatiecursussen algemene handvaardigheid voor bepaalde categorieën leraren bij het lager technisch onderwijs werden uitgebreid; thans kan deze applicatiecursus op 8 plaatsen worden gevolgd, n.l. aan de academies te Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Enschede, Groningen, Maastricht, Rotterdam en Tilburg.

Voorts kwamen in de loop van het jaar 1968 verscheidene bijscholingscursussen tot stand voor m.u.l.o./m.a.v.o.-docenten in de vakken tekenen en handvaardigheid.

Zowel bij de opleidingen voor de akte Nht als bij de applicatiecursussen algemene handvaardigheid werkt de inspectie van het kunstonderwijs nauw samen met de inspectie van de lerarenopleiding bij het technisch onderwijs. Voor het diploma voortgezette studie handenarbeid wordt thans aan 4 academies een opleiding gegeven, n.l. te Amersfoort, Amsterdam, Arnhem en Tilburg. Gezien het tekort aan bevoegde handvaardigheidsleraren is te verwachten, dat dit aantal zich nog zal uitbreiden. De algemene handvaardigheid krijgt op deze wijze na vele jaren de erkenning als volwaardig vak. In verband met de toekomst van de vakken tekenen en handvaardigheid (zowel handenarbeid als handwerken) werd veelvuldig overleg gepleegd met de Commissie opleiding leraren, met de vakorganisaties (de Nederlandse Vereniging van Tekenonderwijs, de Algemene Vereniging van Docenten in de Naaldvakken en de beide M.O.-werkgroepen Handenarbeid) en met de researchinstituten (de Vereniging tot Bevordering van het Esthetisch Element in het Voortgezet Onderwijs, de Werkgemeenschap voor Vernieuwing in Handenarbeid en de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming).

Als gevolg van de samenhang tussen het binnenschoolse en het buitenschoolse werk op het gebied van de musische vorming vond veelvuldig overleg plaats met de afdelingen Amateurstische Kunstbeoefening en Kunsten van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

Het Centraal Beraad voor de Beeldende Vorming (een orgaan van overleg en advies dat zijn adviezen ook uitbrengt aan het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) en de Vereniging van Academies van Beeldend Kunstonderwijs kwamen gereed met definitieve voorstellen voor de opleiding aan de

kunstzinnige vakinstellingen van hen, die leiding zullen geven aan het „beeldend bezig zijn” in het kader van de buitenschoolse vorming. Het is uitermate gewenst, dat deze opleidingen zo spoedig mogelijk zullen kunnen worden gerealiseerd, daar de behoefte aan competente krachten zeer groot is.

In het regelmatig overleg tussen de inspecteurs op het gebied van het kunstonderwijs (muziek, toneel, dans en kleinkunst, beeldende vormgeving) worden zoveel mogelijk gegevens over de diverse scholen van kunstonderwijs uitgewisseld, hetgeen van belang is voor een toekomstige grotere integratie van de diverse vormen van kunstonderwijs, zowel binnen als buiten schoolverband.

De huisvesting van de academies geeft geen reden tot bezorgdheid. Een lichtpunt vormt in dit verband de aanvang van de nieuwbouw ten behoeve van de Stadsacademie te Maastricht.

Voor de Nederlandse Filmacademie te Amsterdam zijn de in het jaarverslag over het jaar 1967 gemelde hoopvolle perspectieven gerealiseerd. Het nieuwe leerplan is ingevoerd, het praktisch jaar werpt goede resultaten af. Naast de opleiding voor de speelfilm wordt nu ook de nodige aandacht gegeven aan de educatieve film, waarnaar steeds meer vraag zal komen.

De outillage is verbeterd, de verbouwing van het gebouw aan de Overtoom vordert gestaag.

De post materialen verdient hier, evenals bij de andere academies, bijzondere aandacht.

TOONEEL- EN DANSONDERWIJS

De onderbrenging van het toneel- en dansonderwijs in de Wet op het voortgezet onderwijs heeft, afgezien van de praktische consequenties daarvan, betekenis voor structuur en inhoud van dit onderwijs. In het verslagjaar is daaraan alle aandacht besteed. Daartoe heeft de instelling van een inspectie voor toneel- en dansonderwijs zonder twijfel kunnen bijdragen. Onder de wet vallen zes dansopleidingen, drie toneelopleidingen, alsmede de opleidingen voor de kleinkunst. Van deze opleidingen maakten bij het begin van het verslagjaar vier van de zes dansopleidingen deel uit van een meer samengestelde school voor kunst- en dansonderwijs (i.e. conservatorium of muzieklyceum), de overige waren zelfstandige scholen, maar in de loop van het verslagjaar zijn nagenoeg al deze opleidingen in grotere onderwijsgemeenschappen samengebracht. De toneelopleiding in Maastricht is organisatorisch geïncorporeerd in het Maastrichts conservatorium. In dit kader verdient in het bijzonder de aandacht het besluit tot samenvoeging van de toneelopleiding, academie voor de kleinkunst, de balletstudio Nel Roos en de Scapino dansacademie, alle te Amsterdam, tot een organisatorische en

onderwijskundige gemeenschap, waarin ook de specialisering voor moderne dans en voor mime zijn opgenomen. Afgezien van de wettelijke noodzaak om opleidingen van kwantitatief beperkte omvang nader op hun mogelijkheid tot voortbestaan te bezien, is bij dit besluit tot samenvoeging toch de belangrijkste impuls geweest het duidelijk door alle betrokken partijen erkende belang van integratie van het onderwijs, waardoor een verbetering en verruiming van het onderwijsaanbod aan de leerlingen wordt bereikt en bovendien gunstiger voorwaarden worden geschapen voor verbetering van de bedrijfsvoering en de accommodatie.

Bij de inpassing in de structuur van de Wet op het voortgezet onderwijs waren tevens betrokken een drietal scholen voor m.u.l.o., gecombineerd met een voorbereidende dansvakopleiding respectievelijk instrumentale muziekopleiding. In samenwerking met de betrokken inspectie voor het m.a.v.o. zijn deze scholen omgezet in zelfstandige m.a.v.o.-scholen, waarbij echter bij wijze van experiment de lessentabel zodanig is aangepast, dat met behoud van de volwaardigheid van het m.a.v.o. voldoende ruimte is geschapen voor een meer specifieke voorbereiding op een eventueel volgende vakstudie. Dit experiment wordt door een kleine commissie uit het rijksschooltoezicht begeleid. In afwachting van een eventuele totstandkoming van een algemene maatregel van bestuur ter regeling van onder meer de toelating, de inrichting van het onderwijs en de examens, zijn de opleidingen voorlopig aangewezen in de algemene maatregel van bestuur ex artikel 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs. Dit betekent, dat de leerplannen van die opleidingen de goedkeuring van de minister behoeven. Inmiddels is onder leiding van de inspecteur-generaal van het onderwijs een werkgroep voor toneel- en dansonderwijs gevormd. Voor de bestudering van de meer specifieke problemen van het toneelonderwijs en het dansonderwijs afzonderlijk zijn daaruit subcommissies gevormd.

In dit verslagjaar is de inspectie in het bijzonder geconfronteerd met het vraagstuk van de scholing en bijscholing van docenten op het gebied van de beweging en de dramatische expressie, mede ten behoeve van het buitenschoolse werk. Met een aantal instituten, die cursussen geven, is oriënterend overleg geopend. Deze problematiek is eveneens ingebracht in de werkgroep toneel- en dansonderwijs.

Naast het overleg over structuurherzieningen op langere termijn is er ook meer rechtstreeks overleg geweest met de scholen.

Periodiek komt een directie-overleg dans en een directie-overleg toneel bijeen. Daarin komen allerlei meer praktische problemen, verbonden aan de inpassing in de structuur van de Wet op het voortgezet onderwijs, aan de orde, zoals die van de studietoelagen en de examens. Zowel bij het toneelonderwijs als bij het dansonderwijs ontbreken duidelijke regelingen voor de examens. Door de scholen zijn nu met de inspectie nadere afspraken gemaakt om onderlinge verschillen te voorkomen.

Bij het toneelonderwijs en het dansonderwijs heeft bovendien uitvoerig overleg plaatsgevonden met de rijksgecommitteerden over de functie en inhoud van hun taak. Na afloop van de examens zijn tussen de directies van de scholen en de gecommitteerden evaluerende besprekingen gehouden. Van de examens is het volgende overzicht te geven:

	<i>geëxamineerd</i>	<i>geslaagd</i>
toneelexamens	11	10
schoolexamens danskunst	51	46
staatsexamens danskunst	15	12

18 Inspectie leerlingwezen

DE WET OP HET LEERLINGWEZEN

Deze wet trad in werking op 31 juli 1968. Zij legt in het bijzonder de nadruk op de onderlinge samenhang tussen de opleiding in het bedrijf en de school (artikel 2). In ons onderwijsbestel is door deze wet een principe neergelegd betreffende de wijze waarop de vakbekwaamheid tot bloei kan komen, namelijk door een beroep uit te oefenen en daarbij op dit beroep gericht onderwijs te ontvangen.

De wetgever heeft tevens gesteld, dat de landelijke organen in het bijzonder de zorg hebben voor de voorbereiding van de praktijkprogramma's en van de examens (artikel 5, lid 1 en 2). De organen houden volgens hun nieuwe bestuursamenstelling alle mogelijkheden in zich om de spanningsvelden weg te nemen, die onder de Nijverheidsonderwijswet konden bestaan.

Het georganiseerde schoolwezen, het georganiseerde bedrijfsleven en de ouders dienen hun invloed in de besturen van de landelijke organen tot uitdrukking te brengen (artikel 3, lid 2). Zodoende kunnen op een harmonieuze manier de bedrijfsopleiding en het schoolonderwijs vanuit dit bestuurscentrum bevorderd worden.

De wettelijke regelingen die de herstructurering van het beroepsonderwijs in het leerlingwezen mogelijk maken bepalen ook, dat het algemeen en op het beroep gericht onderwijs als regel gegeven dient te worden op scholen vallende onder de Wet op het voortgezet onderwijs.

De wetgever heeft — met de aanvaarding van de specifieke aard van elk van de beide partners betrokken bij de opleiding volgens het leerlingwezen — vooral nagestreefd het optimaal bevorderen van de belangen van de leerling onder leerovereenkomst.

Enkele andere aspecten uit de nieuwe wet zijn:

a De verplichting van de landelijke en van de regionale organen om als goede organen in onderlinge samenwerking de ontwikkeling van het leerlingwezen te bevorderen.

b In de nieuwe wet eindigt de leerovereenkomst bij de leeftijd van 27 jaar (onder de Nijverheidsonderwijswet was dit 21 jaar).

c De rechtspositie van de controleurs (benaming onder de oude wet) is verruimd en verbeterd. In Staatsblad nr. 622 van 5 december 1968 is de rechtspositie geregeld van de consultants en van het administratief personeel, werkzaam bij landelijke en regionale organen.

De betiteling 'consulent' in de nieuwe wet geeft trouwens een juistere weergave van hun taak.

Met de landelijke organen, de regionale organen en de beleidsfunctionarissen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen hebben de inspecteurs van

het leerlingwezen regelmatig contacten onderhouden om de inwerkingstelling van de Wet op het leerlingwezen zo soepel mogelijk te doen verlopen. Dit gold dan voornamelijk de wijze van totstandkoming van nieuwe praktijkprogramma's, bestudering van de consequenties van het nieuwe examen volgens artikel 19, lid 5, en nieuwe vormen van opleiding. Het geheel van deze materie, complex van samenstelling, vereist daarom zorgvuldige voorbereiding en samenspraak. Het overleg over en de bestudering van de diverse vraagstukken is nog in volle gang.

BEVORDERING LEERLINGWEZEN IN DE NOORDELIJKE PROVINCIES

De aanbevelingen van de Commissie streekscholen ten aanzien van de realisering van streekscholen is voor de besturen van de regionale organen van Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel aanleiding geweest zich gezamenlijk hierover te beraden.

De vorm en wijze van het geven van algemeen en op het beroep gericht onderwijs aan leerlingen in het bezit van een leerovereenkomst zal een waardevolle stimulans zijn tot bevordering van het leerlingwezen in de noordelijke provincies, gelet op de relatief gering bezette cursussen voor aanvullend onderwijs aan de afzonderlijke lagere technische scholen in dit gebied met grote spreiding van de bevolking en speciaal gelet op de structurele veranderingen in het technisch beroepsonderwijs als gevolg van de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het leerlingwezen.

De besturen van de regionale organen in de vier noordelijke provincies zijn tot de conclusie gekomen dat samenwerking ten aanzien van planning van streekscholen in deze provincies noodzakelijk is, omdat de voedingsgebieden van de streekscholen zeker niet met de provinciale grenzen zullen samenvallen als men het mogelijke leerlingenpotentieel voor de scholen in beschouwing neemt.

Het overleg heeft geleid tot een gezamenlijk gedocumenteerd advies aan de staatssecretaris om medewerking te verlenen aan de totstandkoming van streekscholen in Leeuwarden, Groningen(stad), Emmen, Zwolle en Twente.

Aangezien er in de provincie Drenthe, speciaal in het rayon Z.O.-Drenthe met 5 lagere technische scholen, gedurende de laatste jaren doorlopend problemen waren met betrekking tot de bezetting van de diverse cursussen voor aanvullend beroepsonderwijs, heeft het regionaal orgaan Drenthe in overleg met de inspectie leerlingwezen een onderzoek ingesteld naar de wijze waarop hierin verbetering kan worden gebracht.

De besturen van de algemene l.t.s., de prot.-chr. l.t.s., de r.-k. l.t.s. te Emmen en de algemene l.t.s. te Klazienaveen sloten op initiatief van de Stichting Vakonderwijs Drenthe (regionaal orgaan voor Drenthe) een overeenkomst van samenwerking, met als eerste doel gezamenlijk te komen tot een meer verantwoorde opzet van het aan deze scholen verbonden cursorisch onderwijs, omdat elk der

cursussen op zich aan de afzonderlijke scholen geen voldoende verantwoorde basis meer had. Men kwam eensgezind tot de conclusie dat dit het beste zou zijn te verwezenlijken op een wijze, zoals bedoeld en omschreven in het rapport van de Commissie streekscholen. Voorshands zag men echter geen mogelijkheid om een en ander te concretiseren.

Om voor de onderscheidene besturen, althans voorlopig, tot een aanvaardbare vorm van concentratie van de aan de afzonderlijke scholen verbonden cursussen te geraken, een en ander in afwachting van de toekomstige streekschool in Drenthe, vond men de modus van concentratie van cursussen in een aparte school voor cursorisch onderwijs. Hierbij deed zich de gelukkige omstandigheid voor, dat door de bouw van de nieuwe r.-k. lagere technische school te Emmen de thans door deze school nog gebruikte industrieflat van de gemeente Emmen omstreeks de jaarwisseling 1968-1969 ter beschikking kwam voor de realisering van de concentratieplannen.

Men besloot — in verband met het vrijkomen van eerdergenoemd gebouw in de loop van het cursusjaar 1968-1969 — reeds met ingang van dit cursusjaar een begin te maken met de concentratie van het eerste jaar van de primaire opleidingen, om daarna voor het cursusjaar 1969-1970 het algemeen en op het beroep gericht onderwijs in het kader van het leerlingwezen aldaar te concentreren. De verantwoordelijkheid van de vier schoolbesturen is gedelegeerd aan een begeleidingscommissie, gevormd door bestuursleden van deze scholen met enkele deskundige adviseurs, onder (tijdelijk) formeel beheer van de Vereniging „Technische School voor Emmen en Omstreken” te Emmen. Het bestuur van de algemene i.t.s. te Emmen beschikt namelijk over de meeste K.B.'s voor cursorisch onderwijs. Een belangrijke bepaling uit de overeenkomst van samenwerking is, dat de samenwerking wordt beëindigd indien er een streekschool komt in de provincie Drenthe. In dat geval zullen alle cursussen worden beëindigd en worden overgedragen aan het bestuur van de streekschool.

Ook de besturen van de zes lagere technische scholen in de gemeenten Enschede en Borne hebben besloten de cursussen voor algemeen en op het beroep gericht onderwijs te concentreren aan één van deze scholen, opdat de andere scholen hun volle aandacht kunnen besteden aan het volledig dagonderwijs. Deze concentratie werd met ingang van het schooljaar 1968-1969 reeds verwezenlijkt voorzover betreft de opleiding in beroepen voor de metaalnijverheid. Het ligt in de bedoeling de algehele concentratie van alle cursussen in het schooljaar 1969-1970 tot stand te brengen.

ZUID-HOLLAND NOORD EN ZUID-HOLLAND ZUID (RAYONS IIIA EN IIIB)

Tijdens het verslagjaar werden in beide inspectiegebieden voorbereidende besprekingen gehouden om de wenselijkheid en de mogelijkheid tot oprichting

van streekscholen voor algemeen en op het beroep gericht onderwijs na te gaan. De huidige situatie, waarbij dit onderwijs georganiseerd kan worden aan meerdere scholen per regio, geeft aan de momenteel als „streekschool” fungerende lagere technische scholen voor niet-volledig dagonderwijs onvoldoende stabiliteit in de leerlingenbezetting, hetgeen de mogelijkheid tot het aantrekken van bevoegde leraren ernstig beperkt.

Geconstateerd wordt, dat steeds meer begrip ontstaat voor het denkbeeld, dat de besturen van de naar confessie onderscheiden scholen ten aanzien van de oprichting en instandhouding van streekscholen tot een samenwerkingsverband zullen moeten komen om de opleiding volgens de Wet op het leerlingwezen optimaal te doen verlopen.

De overgang van de Nijverheidsonderwijswet naar de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het leerlingwezen vergde veel tijd van de inspectie. Een begin werd gemaakt met een systematisch onderzoek naar de resultaten van het cursorisch onderwijs in de inspectiegebieden Zuid-Holland Noord en Zuid-Holland Zuid en naar de factoren die deze resultaten zouden kunnen beïnvloeden.

De inspectie nam deel aan het overleg met betrekking tot:

- a De Commissie problematiek leerlingwezen, geïnstitueerd door de Stichting Protestants-Christelijke Studiecommissie voor het beroepsonderwijs.
- b De commissie, ingesteld door de Christelijke Bond van Beroepsonderwijs teneinde advies uit te brengen over de mogelijkheid van de oprichting en instandhouding van christelijke streekscholen voor algemeen en op het beroep gericht onderwijs.
- c De werkgroep brood- en banketbakken ingesteld door de Katholieke Raad voor Vakopleiding ter opstelling van een leerplan brood- en banketbakken passend in het experiment beroepsbegeleidend onderwijs.
- d De commissie ingesteld door de Kamers van Koophandel ter bestudering van de mogelijkheid tot de vorming van een landelijk orgaan voor de opleiding in het leerlingwezen t.b.v. de economisch-administratieve beroepen.
- e De commissie ter bestudering van de uitwendige conditionering van het individueel technisch onderwijs inclusief de vervolgoopleidingen, ingesteld door het 3-Bonden Contact.

PROVINCIE NOORD-HOLLAND

Het totale aantal leerlingen handhaafde zich vrijwel ten opzichte van 1967. Wel vond een verschuiving plaats waarbij voornamelijk de kleinere opleidingsorganen verlies leden en de grotere organen een, zij het geringe, winst boekten. Het aantal leerlingen liep merkbaar terug bij de opleidingen voor: brood-banketbakken, rijwiel- en bromfietsherstellen, schoenherstellen en havenwerkers, waar-

door in bepaalde gevallen het formeren van normaal bezette klassen vaak niet mogelijk was en onderbezette klassen of gecombineerde klassen moesten worden toegestaan. Opgemerkt kan worden dat de werkloosheid geen invloed heeft gehad op de aantallen leerlingen, omdat bij alle opleidingen de vraag steeds groter was dan het aanbod.

Kwalitatief kan een verbetering van de opleiding geconstateerd worden, in het bijzonder bij het part-time onderwijs en de avondcursussen. Deze verbetering is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de bereidheid van vele scholen in onderling overleg hun onderbezette groepen leerlingen op bepaalde scholen te concentreren, waardoor onderwijs aan homogene groepen mogelijk werd.

Verscheidene grote bedrijven hebben zich veel moeite getroost om de opleiding te verbeteren en aan te passen aan de zich voltrekkende evolutie van de techniek. De samenwerking tussen het Regionaal Orgaan Noord-Holland Zuid en de landelijke organen is verder uitgebreid met de Stichting voor Vakopleiding en Examens in het Bakkersbedrijf en de Stichting Leerlingwezen Horeca-bedrijven. De ontwikkeling van streekscholen vordert slechts langzaam.

Op initiatief van het regionaal orgaan Noord-Holland Zuid is voor haar rayon een werkgroep ingesteld, terwijl in West-Friesland twee schoolbesturen in samenwerking met het regionaal orgaan West-Friesland en de overige scholen aldaar tot een streekschool voor West-Friesland trachten te komen.

PROVINCIE LIMBURG

In verband met de bestrijding van de jeugdwerkloosheid werd op 21 oktober 1968 in de voormalige opleidingswerkplaats van de Oranje-Nassau mijn 1 te Heerlen een pseudo arbeidsplaats gerealiseerd voor 19 elektriciens en 2 automonteurs. Op 31 december 1968 waren deze aantallen resp. 5 en 9. Deze aantallen zullen door de toegenomen werkgelegenheid naar verwachting nog aanzienlijk dalen.

Van de aanvankelijke groep zijn nog over: 1 elektricien en 2 automonteurs uit midden-Limburg.

Twaalf van de oorspronkelijke groep elektriciens waren afkomstig uit de oostelijke mijnstreek. De elektriciens kregen 2 dagen praktijkopleiding, afgestemd op het programma van de Vereniging tot bevordering van elektrotechnisch vakonderwijs.

De automonteurs werden 1 dag per week geplaatst in de garage en 1 dag per week in de opleidingswerkplaats, in samenwerking met de Stichting vakopleiding automobiel-, motorrij wiel- en aanverwante bedrijven.

Zowel de V.E.V. als de V.A.M. verstrekten taakboeken.

In het algemeen werd veelvuldig gebruik gemaakt van het algemeen en op het beroep gericht onderwijs in part-time verband.

De opleiding van een 10-tal ex-mijnwerkers in de sector constructie-bankwer-

ken werd gecontinueerd. Deze volwassenen krijgen een omscholing bij de N.V. Plaatknipperij te Roermond ingevolge de E.G.K.S.-regeling. Door deelname aan een specifieke part-time cursus te Roermond krijgen zij de gelegenheid deel te nemen aan het examen leerlingwezen. In Kerkrade en Heerlen werd begonnen met een soortgelijke opleiding in part-time verband voor respectievelijk hulpmonteur centrale verwarming en gieterij-techniek.

DE BEDRIJFSLEIDING

Daar de lagere technische school in haar nieuwe opzet meer algemeen vormend onderwijs geeft dan voorheen en minder vakopleiding, d.w.z. minder primair-technische vaardigheden, betekent dit dat het leerlingwezen een andere taak heeft gekregen.

De bedrijven die behoefte hebben aan hoog gekwalificeerde vaklieden zullen daarom in hun praktijkopleiding meer dan vroeger extra vaardigheden dienen in te lassen, ondanks het feit, dat de laatste jaren de opleidingstijd steeds korter is geworden als gevolg van de invoering van de 5-daagse werkweek en de omzetting van vele avond- en semi part-time opleidingen in eendagsonderwijs. Een verbreding van diverse praktijkprogramma's manifesteert zich voor een gedeelte van de opleidingstijd binnen het primaire leerlingstelsel, dit met het doel de kwetsbaarheid van de leerling bij zijn plaatsingsmogelijkheden te vermindere. De Stichting Beroepsopleiding Smecoma bijvoorbeeld gaat haar primaire opleidingsprogramma's richten naar basisopleidingen per beroepencategorie, namelijk voor vervaardigers en instandhouders. Bij Philips' Vereniging voor Onderwijs is een samensmelting van de vroegere programma's voor bankwerken, gereedschapmaken en instrumentmaken tot één praktijkprogramma voor algemene fijne metaalbewerking te zien.

Ofschoon er hier en daar een zekere geladenheid bestaat ten aanzien van de samenstelling van de praktijkprogramma's als gevolg van de ambachtelijke herkomst van de diverse beroepen, breekt algemeen de gedachte door, dat het tot in de perfectie uitoefenen van elementaire basishandelingen gedurende de opleidingstijd maar weinig bijdraagt tot het structureringsniveau van de toekomstige vakman.

Verhelderende bijdragen omtrent vakopleiding en vakontwikkeling zijn geleverd tijdens een congres, gehouden op 22 november 1968 bij Philips' Vereniging voor Onderwijs te Eindhoven, waaruit blijkt dat de praktijkopleiding zich gaat richten op een totaal vakmanschap, hetgeen onder meer betekent een verbreding van de kennis van en het inzicht in het gebruik van instrumenten, waardoor de mobiliteit en de bruikbaarheid van de vakman worden vergroot, binnen en zonodig ook buiten de bedrijfstak waaraan hij werkzaam is. Ook bij de voortgezette opleidingen — leidende tot het „top"-vakmanschap — be-

staan gelijkluidende opvattingen. De opleidingsorganen Bemetel, Philips en Smecoma hebben hun inzichten in deze gebundeld, hetgeen geleid heeft tot het gezamenlijk indienen van een richtlijn-leerplan voor de machinale verspanende beroepen. Bij wijze van experiment wordt aan tweejarige avondcursussen in Drachten, Almelo, Nijmegen en Eindhoven dit leerplan gevolgd. Interimadviezen zijn uitgebracht aan de minister van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening ten aanzien van de vakopleiding in de bouwberoepen door een hiertoe ingestelde werkgroep.

In deze werkgroep, die zeer breed van samenstelling was, had een viertal inspecteurs van het leerlingwezen zitting.

De opleiding binnen het leerlingwezen werd in extenso behandeld.

Het advies van de werkgroep is momenteel nog een onderwerp van studie en bezinning.

PERSPECTIEVEN VOOR DE OPLEIDING

De opleidingsorganen bestuderen momenteel vernieuwingen en veranderingen in hun opleidingsmethodiek. Niet alleen de Wet op het leerlingwezen vereist aandacht en aanpassing; ook in het bedrijfsleven worden nieuwe ontdekkingen gedaan en toegepast.

Zo levert de steeds verdergaande automatisering niet alleen een belangrijke bijdrage tot technische vooruitgang, maar zij betekent ook een beperking en verandering van de menselijke tussenkomst in het bedrijfsgebeuren.

Dit zal consequenties hebben voor de opleidingsprogramma's. De opleidingsorganen worden genoodzaakt tot een voortdurende aanpassing van hun programma's, waardoor de zgn. zekerheden in de opleidingen van nu onzekerheden kunnen zijn in de programma's van morgen.

Slagvaardigheid, mobiliteit en flexibiliteit zullen daarom ook bij de opleidingen binnen het leerlingwezen meer tot ontwikkeling dienen te komen. Het is verheugend dat het noodzakelijke verbeteren van de leerboeken en instructieboeken gaandeweg zijn beslag krijgt en dat ook de toegepaste didactiek aan kritiek wordt onderworpen, zoals blijkt uit een toenemend gebruik van instructiemiddelen uit de moderne technologie.

STREEKSCHOLEN

Met de inwerkingtreding van de Wet op het leerlingwezen op 31 juli 1968, de Wet op het voortgezet onderwijs en met de publikatie van het rapport van de Commissie streekscholen is een stelsel van onderwijsvoorzieningen en aanbevelingen tot stand gekomen dat op het leerlingwezen in zijn totaliteit van toepassing is.

De staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen heeft zich bij rondzendbrief van 17 juni 1968 in beginsel gesteld achter de uitspraak van de Commis-

sie streekscholen, dat het algemeen en op het beroep gericht onderwijs zo mogelijk dient te worden gegeven aan een onderwijsinstelling van eigen aard, de streekschool. Voorts zijn in deze brief aanbevelingen gedaan over de wijze waarop de totstandkoming van streekscholen kan worden bevorderd c.q. kan plaatsvinden.

Belangrijk in deze is dat de regionale organen in de diverse regio's van meet af aan stappen ondernemen om in overleg met de besturen van de landelijke organen en de besturen van scholen te komen tot de samenstelling van een bestuur van een op te richten streekschool. De directe betrokkenheid van vorengenoemde partners bij de oprichting van een streekschool voorkomt een overijld dirigeren van zeer vele part-time leerlingen naar huisvestingen, die qua aanzien, gebrekkige inventaris en outillage niet geschikt zijn.

EXPERIMENT PART-TIME BEROEPSONDERWIJS

Sinds 1963 wordt op een aantal scholen gewerkt met een leerplan dat door een studietoetscommissie van de r.-k. Raad voor Vakopleiding opgesteld is.

Het Pedagogisch Instituut en het Instituut voor Sociale Psychologie van de Rijksuniversiteit te Utrecht hebben dit experiment bestudeerd en hun bevindingen vastgelegd. (Zie hiervoor „Effektief Beroepsbegeleidend Onderwijs“, de delen I, II en III).

In het cursusjaar 1967-1968 namen zes scholen deel aan dit experiment, namelijk de Banketbakkersvakschool te Amsterdam, de Technische Eendagsschool te Krommenie, de r.-k. Jongensnijverheidsschool voor aanvullend eendagsonderwijs te Roermond, de gemeentelijke school voor part-time beroepsonderwijs te Rotterdam, de katholieke school voor part-time beroepsonderwijs te Tilburg en de gemeentelijke dagschool voor de nijverheid te Dordrecht.

De Katholieke Raad voor Vakopleiding heeft — na beëindiging van de opdracht van haar studietoetscommissie in 1967 — de staatssecretaris in overweging gegeven een contactcommissie beroepsbegeleidend onderwijs in te stellen, die zich met de voortzetting en coördinatie van het beroepsbegeleidend onderwijs zou belasten.

De Commissie streekscholen heeft haar doelstellingen uitvoerig toegelicht, waarbij het accent gelegd wordt op de eisen die de samenleving stelt; enerzijds de beroepsgerichte opleiding — praktisch en theoretisch —, anderzijds de opvoeding tot volwaardig mens. Het programma aan de experimentescholen is verdeeld in op het beroep gericht onderwijs, maatschappelijk begeleidend onderwijs en lichamelijke opvoeding.

De streekschool heeft in dit licht gezien een zeer belangrijke taak in het geheel van de opleiding binnen het leerlingwezen. Het experiment aan vorengenoemde scholen zal onder meer dienen uit te wijzen of, om enkele facetten te noemen,

het geïntegreerde vakonderwijs (gedurende 5 uur per dag) uitgevoerd kan worden met de leerkrachten die daarvoor beschikbaar zijn, of het maatschappelijk begeleidend onderwijs gedurende 2 uur onderwezen toereikend is voor de diverse soorten van beroep, waarbij overwogen dient te worden dat de maatschappelijke en de persoonsvorming via het op het beroep gericht onderwijs maar ook via de bedrijfsopleiding waardevolle impulsen ontvangt en wat te denken is van het ene uur lichamelijke opvoeding.

PROBLEEMGEBIEDEN EN LEEROVEREENKOMSTEN

De gebieden in het noorden en zuiden van het land en speciaal het platteland in deze regio's kampen met een gebrek aan werkgelegenheid. De van overheidswege genomen en nog uit te voeren stimuleringsmaatregelen onderstrepen dit feit.

Kenmerkend voor de situatie is dat de meer geschoolde arbeidskrachten verhuizen naar de gebieden met meer werkgelegenheid (Westen van het land en Duitsland), waardoor zich een relatief hoge werkloosheid manifesteert in de sector van de weinig geschoolde of ongeschoolde werkkrachten.

Het gevolg hiervan is dat de regionale beleidsinstanties bij het aantrekken van industrieën slechts gedeeltelijk succes oogsten omdat voor bedrijven die geschoolde arbeidskrachten nodig hebben vestiging in deze gebieden minder aantrekkelijk is. Het aantrekken van sterk geautomatiseerde bedrijven zal minder moeilijkheden opleveren, daar een groot deel van de benodigde arbeidskrachten geen speciale vakkennis behoeft. Dit laatste impliceert echter dat de opleidingsaspecten binnen deze bedrijven slechts beperkt zijn, zodat de scholingsgraad van de werknemers in deze gebieden met overwegend geautomatiseerde bedrijven weinig wordt opgevoerd en het opvoeren van de vakwaliteit slechts betrekking heeft op een relatief gering aantal werknemers. Vele kinderen in deze gebieden worden in hun ontwikkeling geremd door de sociale structuur waarin zij verkeren. Als gevolg hiervan vertonen zij een gering aspiratieniveau ten opzichte van opleiding.

Om uit deze impasse te geraken zal verhoging van het aspiratieniveau vereist zijn; ook het bevorderen van het aantrekken van industrieën die geschoolde arbeiders vereisen zal belangrijk zijn.

Ter illustratie moge in dit verband gewezen worden op de door de regionale organen van het leerlingwezen verstrekte gegevens betreffende het verloop van de jaarlijks gesloten leerovereenkomsten in Groningen, Friesland, Drenthe en Limburg. Hieruit blijkt dat in de periode 1965-1967 in de noordelijke provincies een teruggang met 13% in het aantal gesloten leerovereenkomsten is geconstateerd. De provincie Drenthe heeft deze teruggang aanmerkelijk beïnvloed door een daling met 22%. Limburg geeft in de overeenkomstige periode een daling te zien van 17%.

De geringere plaatsingsmogelijkheden van l.t.s.-leerlingen in de stimuleringsgebieden komt tot uitdrukking indien de deelname aan het extra leerjaar (kop-klas) aan de lagere technische school in het noorden en zuiden vergeleken wordt met die in het westen van het land.

	1966	1967	1968
Voor het westen van het land	10 %	10,6%	11,7%
Groningen, Friesland en Drenthe	12,7 %	19,2%	19 %
Limburg	10 %	15,1%	15,9%

Structuurveranderingen in deze gebieden zijn oorzaak van de terugval van het aantal leerovereenkomsten; in het noorden en het zuiden van het land valt vooral op het functieverlies van kleine ambachtelijke bedrijven, die betrekkelijk veel leerlingen onder leerovereenkomst hadden. Een ander aspect vormt de minimale grootte van vele landbouwbedrijven. Om deze bedrijven lonend te exploiteren is een steeds verdergaande modernisering en mechanisering van de bedrijfsvoering nodig.

Dit heeft tot gevolg gehad dat slechts een klein aantal geschoolde vakarbeiders nodig was, terwijl een relatief groot aantal ongeschoolde landarbeiders werd afgestoten.

Zoals eerder gesteld is, zal ter verbetering van de situatie het aspiratieniveau van de leerlingen in deze gebieden opgevoerd dienen te worden. In het bijzonder de opleiding van vaklieden, die namelijk een doorbraak kan gaan betekenen naar de vestiging van industrieën, die behoefte hebben aan geschoolde vaklieden. In dit verband gezien zijn de initiatieven om te komen tot de oprichting van streekscholen zeer te waarderen.

Het afgelopen jaar gaf een toeneming van de werkgelegenheid te zien, die vooral tot uitgang kwam in de bouwsector en de dienstensector. Ook de chemische en de metaalsector toonden vooruitgang, terwijl de mijnsector een verdere teruggang liet zien.

Het aantal leerovereenkomsten daalde in 1968 met een aantal van ongeveer 1.500, maar er zijn indicaties van vooruitgang in kwalitatieve zin.

Een beduidend groter aantal schoolverlaters van lagere technische scholen heeft een plaats met leerovereenkomst in het bedrijfsleven gekregen, namelijk 18.063 in het verslagjaar tegenover 16.137 in 1967.

INSPECTIE

Bij beschikking van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen van 2 februari 1968, nr 475.756 TBO/B, werd als opvolger van de coördinerend inspecteur, ir. G. H. J. M. Moerkerk, benoemd de heer G. H. F. Snijders ing.

De vacature in de provincie Zuid-Holland kon in dit jaar nog niet worden vervuld. Het toezicht op de inspectierayons Zuid-Holland Noord en Zuid-Holland Zuid werd uitgeoefend door de inspecteur H. Nijhuis.

De inspectie bestond gedurende het verslagjaar derhalve uit een coördinerend inspecteur en zeven inspecteurs, aan wie was opgedragen het toezicht op:

- a de landelijke en de regionale organen van het leerlingwezen;
- b de praktijkopleiding in bedrijven waar leerlingen onder leerovereenkomst in opleiding zijn;
- c de cursussen voor algemeen en op het beroep gericht onderwijs voor leerlingen met leerovereenkomst — verbonden aan lagere technische dag- of avondschoolen;
- d het lager beroepsonderwijs gegeven aan avondschoolen voor jongens, uitgezonderd het nautisch onderwijs;
- e de cursussen voor speciale doeleinden verbonden aan lager technische dag- of avondschoolen.

19 Inspectie vormingswerk leerplichtvrije jeugd

PROGRAMMAVOORSCHRIFTEN EN RICHTLIJNEN

In het Onderwijsverslag over het jaar 1967 werden op pag. 264/265 ontwikkelingen aangeduid, die zich voordeden in het avond-vormingswerk van de Mater Amabilisscholen, met name de instelling van een derde facultatief cursusjaar. De intenties, de uitwerking en de resultaten hiervan hebben duidelijk bijgedragen tot een beleidswijziging met betrekking tot dit avondwerk van zeer ingrijpende aard, die zich overigens ook al op grond van zich snel ontwikkelende visies op doelstelling en mogelijkheden van vormingswerk in de vrije tijd aftekende. Gedoeld wordt op de omschakeling van het Mater Amabilisavondwerk naar jonge-volwassenenwerk, dat zich niet uitsluitend op meisjes, maar ook op jongens richt, en dat zich in een geheel eigen omgeving, dus los van enige binding aan een nijverheidsschool voor meisjes, moet afspelen. Deze omschakeling werd in de loop van 1968 bij 35 instituten voor alle of voor een gedeelte van de cursusgroepen geëffectueerd, terwijl tevens uitgesproken werd dat, alhoewel er nog sprake was van een proefneming met dit nieuwe type werk, een totale overgang van alle Mater Amabilis-avondcursussen naar vormingswerk voor jonge volwassenen zich in principe in een periode van vijf jaar zou behoren te voltrekken. Van de beweegredenen, die geleid hebben tot deze ingrijpende wijziging in de opzet van het avondwerk, zijn vooral de volgende belangrijk:

- a Er kan in het vormingswerk voor jongeren van 17 jaar en ouder geen sprake meer zijn van overdracht van kennis, waarden, normen en vaardigheden met het doel deze jongeren beter te laten beantwoorden aan een vooropgesteld als ideaal gezien „model”. De groei naar volwassenheid wordt erkend als een door de jongere zelf bepaald proces, waarvan de uitslag niet bij voorbaat vast behoort te staan, maar dat wel een deskundige, begeleidende hulp waard is en dat in wisselwerking met die hulp van een deskundige volwassene (vormingswerkfunctionaris) en de cursusgroep op gang wordt gehouden.
- b Het onder a bedoelde proces vraagt een adequate entourage, met veel vrijheid van handelen ten aanzien van keuze en opzet van het vormingsprogramma. Een nijverheidsschool kan deze entourage, gezien naar onderwijskundige structuur niet of onvoldoende verschaffen, zodat dit type vormingswerk zich slechts in een specifiek eigen omgeving kan ontplooiën.
- c Omdat het hier bedoelde vormingswerk moet uitgaan van de reële situaties waarin de jongeren verkeren, is het onjuist het slechts voor meisjes open te stellen.

Met deze omvorming heeft de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen in beginsel zijn instemming betuigd, omdat de voorgestelde nieuwe werkwijze

naar het zich laat aanzien duidelijker aansluit bij de behoeften, zoals deze zich in de huidige maatschappelijke ontwikkeling voordoen bij de jongeren in genoemde leeftijdscategorie.

In afwijking van de geldende voorschriften is voor deze nieuwe werkvorm voorshands bepaald, dat voor een eerste periode van deelname de duur van het vormingsprogramma tenminste 100 klokuren zal zijn, verdeeld over regelmatig terugkerende bijeenkomsten van 52 kalenderweken. De voorlopige programma-voorschriften en richtlijnen schrijven een jaarplan voor, dat onderverdeeld kan worden in een of meer introductieperiodes voor nieuwe deelnemers en een of meer telkens geïntegreerde vormingsprogramma's, die in overleg met de deelnemers en als uitvloeisel en na evaluatie van de introductieprogramma's worden opgesteld. Zij moeten een samenhang vertonen van verschillende categorieën van activiteiten, die ieder met een ander accent bijdragen aan de totaliteit van de persoonsvorming. Om te voorkomen dat dit jonge volwassenenwerk dat in de avonduren dient te worden verzorgd, door werkgevers zou kunnen worden beschouwd als plaatsvervangend voor het vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd in werktijd (het vormingswerk dat in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs zal worden geregeld), is bepaald dat jongens van 17 en 18 jaar slechts toegelaten mogen worden indien daarover overeenstemming is bereikt met de ter plaatse werkzame vormingsinstituten die het vormingswerk voor jeugdigen tot en met 18 jaar verzorgen.

Met het oog op de samenwerking met het huishoud- en nijverheidsonderwijs gedurende de overgangsperiode van 5 jaar, zoals reeds werd opgemerkt is het de bedoeling alle Mater Amabilis-avondcursussen om te vormen tot vormingscursussen voor jonge volwassenen en werden enige wijzigingen in de richtlijnen voor die Mater Amabilisscholen goedgekeurd die geheel of gedeeltelijk nog binnen huishoudschoolverband opereren. Tot nu toe was voorgeschreven, dat een cursusprogramma minimaal 160 vormingsuren zou tellen, waarvan 120 in huishoudschoolverband. Er zijn voor avondcursussen nu twee mogelijkheden: minimaal 112 vormingsuren waarvan 72 in huishoudschoolverband, of minimaal 160, waarvan 120 in huishoudschoolverband. Daardoor is het mogelijk te kiezen voor een programma van één avond per week, waaraan grote behoefte bleek te bestaan, naast handhaving van de mogelijkheid van twee avonden per week zoals tot voor kort algemeen gebruikelijk was. Verder werd de mogelijkheid geopend ook aan een avondcursus meer het karakter van vormingswerk jonge volwassenen te geven met name door het toelaten van jongens (uiteraard voorzover de desbetreffende huishoudschool zich daarmee kon verenigen), maar ook doordat een gevarieerder indeling van het lesrooster mogelijk werd gemaakt, die ertoe kan leiden dat die cursisten, mits dit tijdig

van tevoren geschiedt, in meerdere mate bij de programmaopbouw worden betrokken.

In het vorige Onderwijsverslag was reeds sprake van nieuwe programmarichtlijnen voor meisjesinstituten, werkend in huishoudschoolverband, aangesloten bij het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd. De daarin opgenomen program-mavoorschriften werden in januari 1968 goedgekeurd.

De bestaande situatie voor wat betreft voorschriften en richtlijnen voor jongensinstituten en voor autonome meisjesinstituten van deze landelijke organisatie werd, in afwachting van een definitieve regeling van het vormingswerk in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs gecontinueerd.

Het overleg omtrent de programmavoorschriften voor de Katholieke Levens-scholen werd in 1968 voortgezet en kon in januari 1969 worden afgesloten. Dat op de hierboven geschetste veranderingen in programmaopzet- en -uitvoering van de Mater Amabilisscholen wat uitvoeriger werd ingegaan, houdt geenszins in, dat bij de beide andere landelijke organisaties geen ontwikkelingen aan de orde zouden zijn met betrekking tot de doelstellingen en de concretisering van het vormingswerk. Deze verkeren echter nog niet in een zodanig stadium van rijpheid, dat hieruit in de verslagperiode gewijzigde programmavoorschriften resulteerden.

SCHOMMELINGEN IN DEELNEMERSAANTALLEN

Een van de problemen waarmee het vormingswerk regelmatig wordt gecon-fronteerd is de soms aanzienlijke fluctuatie in deelnemersaantallen. Er zijn twee soorten schommelingen aanwijsbaar, ten eerste: de fluctuatie van jaar op jaar; ten tweede: de wijzigingen gedurende een bepaald cursusjaar. Beide soorten maken een ongestoorde voortgang van het vormingswerk vaak tot een ongewisse zaak, wat voor besturen en leiding een verzwarend van hun taak inhoudt. Men kan moeilijk voorspellen hoeveel deelnemers een instituut een volgend jaar zal hebben. Daardoor kunnen er vragen rijzen met betrekking tot de stafomvang. Als er een vacature is ontstaan in een periode, die een neergang in het deel-nemerstal te zien gaf, moet men die dan opnieuw laten vervullen, met het risico dat er te veel stafleden zullen blijken te zijn? Of onvervuld laten, met het risico dat er toch onverwacht weer meer cursisten komen en de niet-aangevulde staf veel te veel werk moet verzetten gedurende de toch wel steeds langdurige periode tussen het oproepen van gegadigden en de komst van de nieuwe kracht? Moet men betere huisvestingsmogelijkheden laten lopen omdat er op het moment minder cursisten zijn dan vroeger? Hoe moet de eerstvolgende begroting er uit zien? Welke aandacht en tijd moet er aan de deelnemerswerving worden besteed? De wisselingen in de loop van het cursusjaar kunnen evenzeer stafproblemen op-roepen, maar ook kunnen groepsgrootte-voorwaarden in het gedrang komen, doordat deze soort wisselingen nogal eens in vermindering van het aantal resul-

teren. Soms doet zich de vraag voor of een te kleine groep gecombineerd zal moeten worden met een andere, of over een aantal andere groepen moet worden verdeeld. Maar de methodiek van het werk is het meeste gebaat bij groepsrelaties, die geruime tijd blijven bestaan, en het opheffen of verdelen van groepen brengt altijd onrust in de ermee geconfronteerde andere groepen. Ook een groei van het aantal deelnemers is, als het cursusjaar reeds geruime tijd op gang is, om dezelfde redenen een probleem. Afwijzen van nieuwe cursisten is in de verhouding werkgevers/vormingsinstituut echter vaak ongewenst.

Helaas kunnen de oorzaken van deze schommelingen niet op korte termijn doeltreffend worden ondervangen, omdat ze samenhangen met de nog niet gevestigde plaats van het vormingswerk in de maatschappij en met maatschappelijke verschijnselen waarop het vormingswerk weinig of geen greep heeft. De hoofdoorzaken van de fluctuaties van jaar op jaar zijn:

- Conjuncturele teruggang of opleving, gepaard gaande met toenemende of afnemende werkloosheid, personeelsstop of intensieve personeelswerving, stopzetten of stichten van bedrijven. Met name bij bedrijven, waar nog geen goed uitgebouwd sociaal beleid aanwijsbaar is, bestaat de neiging om in perioden van conjuncturele teruggang de medewerking aan het vormingswerk al snel te beëindigen, of op zijn minst te beperken. Het beschikbaar stellen van werktijd voor deelname van jeugdige werknemers aan het vormingswerk betekent immers productieverlies, terwijl het effect van het vormingswerk niet direct materieel aantoonbaar is.

- Structurele wijzigingen in het bedrijfsleven, op grond van economische of van technische ontwikkelingen (b.v. automatisering), waardoor personeelsinkrimping optreedt. De contacten van het vormingswerk gaan dan geheel of ten dele verloren en het instituut moet maar zien of het de nieuwe werkgevers kan opsporen, bereiken en bereid vinden tot medewerking.

- Wijzigingen in opleidingsstructuren. Als een bedrijf bij voorbeeld voor het eerst leerovereenkomsten gaat afsluiten of anderszins de in-service opleiding van zijn jonge werkrachten een andere vorm gaat geven, wordt de deelname aan het vormingswerk veelal (en helaas meestal zonder vooroverleg) beëindigd.

Een belangrijke factor, die wel niet rechtstreeks deze schommelingen beïnvloedt maar wel een opvang der daardoor ontstane problemen, is de blijkbaar toch wel wijd verbreide mening, dat vormingswerk alleen bedoeld en bestemd zou zijn voor de minst geschoolde of ongeschoolde jongeren die in de industrie werkzaamheden van zeer eenvoudige aard verrichten. Het onbegrip dat daaruit spreekt ten aanzien van de wezenlijke doeleinden van de vorming van jonge medewerkers en de daarmee beoogde resultaten heeft een hardnekkig leven en heeft ongetwijfeld mede een nog slechts geringe deelname uit de dienstensector bewerkstelligd. De daarmee samenhangende veel voorkomende eenzijdige gerichtheid op

deelname uit de industriële sector staat een soepele opvang van deze wisselingsproblemen mede in de weg.

Bij het overwegen van de hoofdoorzaken van de wisselingen in deelnemerstal in de loop van een cursusjaar moet onderscheid gemaakt worden tussen het vormingswerk voor 17-21 jarigen in de vrije tijd en het vormingswerk voor 14-19 jarigen in werktijd. Voor het vrijetijds(avond)werk geldt, dat in de loop van het cursusjaar meestal alleen maar deelnemers afvallen en er geen anderen meer bij komen. Dit verschijnsel doet zich overwegend voor rond nieuwjaar, als de cursus enige tijd onderbroken is geweest, en zodra het voorjaar zich duidelijk aankondigt. Het speelt een grotere rol in de eerstejaars dan in de tweede- en derdejaars cursusgroepen, waarbij moet worden aangetekend, dat na het eerste cursusjaar vaak een vrij groot aantal meisjes niet meer terugkomt voor verdere deelname, ook verhoudingsgewijs meer dan er afvallen tussen het tweede en het derde cursusjaar.

De oorzaken van de wisseling van het deelnemersaantal bij het avondwerk moeten worden gezocht in:

- een ander verwachtingsbeeld omtrent de cursus dan de realiteit blijkt te zijn. Zo zijn er enerzijds meisjes, die „iets willen leren” en die het tegenvalt dat vorming iets anders wil bieden dan onderwijs, en anderzijds deelnemers die de cursus met name als deze in het kader van een huishoudschool wordt gegeven, te schools vinden;

- „de gang is er uit” na Nieuwjaar, of (meestal op het platteland) de weersomstandigheden zijn te slecht om er grote afstanden voor te blijven fietsen e.d.;
- het voorjaar, dat nieuwe perspectieven en verlangens voor de besteding van de vrije tijd opent;

- avond-opleidingscursussen, die menig meisje volgt of gaat volgen en die meer tijd en inspanning vergen dan aanvankelijk werd gedacht.

Bij het vormingswerk dat overdag in werktijd plaatsvindt spelen met name ten aanzien van de fluctuaties van jaar op jaar dezelfde factoren als hierboven aangegeven een rol. Het teruglopen van het aantal deelnemers is dan praktisch zelden het gevolg van tegenzin om te blijven komen, maar van wisseling van werkgever, waarbij de vorige wel maar de huidige geen medewerking aan de cursisten verleent om deelname mogelijk te maken. In een omgekeerde situatie kan het deelnemersaantal juist toenemen.

DE LICHAAMELIJKE VORMING IN HET VORMINGSWERK

Met ingang van het cursusjaar 1967-1968 werd voor het vormingswerk een vierde inspecteur aangewezen, die behalve met de zorg voor een eigen rayon tevens belast werd met het toezicht op de lichamelijke vorming in alle inspecties.

De tot nu toe opgedane ervaringen en indrukken geven aanleiding tot de volgende opmerkingen.

In de programma's van het vormingswerk wordt voor de lichamelijke vorming een belangrijke plaats ingeruimd; 20 à 25% van de totale programmatijd wordt aan dit onderdeel besteed. Hoewel er plaatselijk dikwijls zeer goed gewerkt wordt, moet geconstateerd worden, dat aan een theoretische bezinning en door-dienking van dit programma-onderdeel nog weinig aandacht is besteed. Gebleken is bijvoorbeeld, dat de gewenste samenhang van de lichamelijke vorming met de overige programma-onderdelen in diverse gevallen wel gestalte kreeg, maar dat er geen algemene opvattingen over het waarom en hoe aanwezig zijn. Hoewel de inhoud van het programma dikwijls aan de plaatselijke situatie en accommodatie aangepast moet worden, zijn de onderdelen: conditietraining, hinderniswerk, spel, zwemmen en vormen van zelfverdediging (waaronder vooral de judosport) de meest voorkomende. Van het geven van opdrachten in groepsverband wordt een veelvuldig gebruik gemaakt. Omdat de cursisten slechts eenmaal per week een vormingsinstituut bezoeken, kan een leer- en oefeneffect slechts zeer moeizaam bereikt worden. Het recreatieve element speelt in dit programma-onderdeel dan ook een belangrijke rol. Daar de arbeidswereld voor de werkende jongeren het primaire samenlevingsverband betekent zal enerzijds vooral vanuit deze beleavingswereld inhoud worden gegeven aan dit recreatieve aspect in de lichamelijke vorming en zullen anderzijds vormen worden beoefend of geïntroduceerd, die aansluiten bij de zich snel ontwikkelende recreatiesport en sportieve recreatie.

In het algemeen gesproken moet helaas de situatie van de accommodatie voor de lichamelijke vorming als onvoldoende gekenmerkt worden. Slechts in een beperkt aantal gevallen is zo goed mogelijk aan de behoefte van aan het vormingswerk aangepaste accommodatie tegemoetgekomen. Veelal moet genoegen genomen worden met de overblijvende minder geschikte voorzieningen. De door diverse instanties ter beschikking gestelde uren in gymnastieklokalen en sport-hallen zijn in zeer veel gevallen slechts de resturen van 8-9 uur en van 16-17 uur, waarop door de andere onderwijsinstellingen geen beslag wordt gelegd. Waarschijnlijk is nog te dikwijls onbekendheid met het vormingswerk in het algemeen en onbekendheid met de plaats die het vormingswerk in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs zal krijgen de oorzaak van deze voor de insti-tuten onbevredigende situatie.

De lichamelijke vorming wordt in hoofdzaak verzorgd door afgestudeerden van het C.I.O.S. Vaktechnisch gezien voldoen deze sportleiders aan de in het vormingswerk te stellen eisen. De eigen methodiek van het vormingswerk maakt het echter noodzakelijk dat deze sportleiders ook in algemene zin in het vormings-werkteam volwaardig meefunctioneren.

Omtrent het werk met werkloze jongeren, hoofdzakelijk jongens, kan niet veel meer gezegd worden dan dat dit zich heeft afgespeeld zoals in het Onderwijsverslag 1967 werd voorzien. De gehouden specifieke cursussen bleven gering in aantal, voornamelijk omdat de werkloosheid per individu in het merendeel der gevallen van beperkte duur bleef en omdat al vrij spoedig een keer ten goede in de werkgelegenheid zich aftekende. Slechts enkele instituten organiseerden ten slotte meer dan één elkaar in de tijd opvolgende specifieke cursussen. Ook nu werd weer geconstateerd, dat jongens, die geen ervaring hadden met deelname aan een vormingscursus, zich slechts sporadisch voor deelname meldden. De vrije tijd, die de werkloosheid gaf, lijkt geen onoverkomelijk probleem te zijn geweest voor deze jongeren en aangezien het vormingsinstituut geen werkgelegenheid met loon kan bieden, is het ook wel begrijpelijk dat velen niet voldoende interesse opbrachten om aan een hun blijkbaar niet zonder meer aansprekende activiteit als een vormingscursus deel te nemen. Hoewel het nuchter en verstandig is dit verschijnsel te accepteren, roept het toch wel vragen op met betrekking tot de beeldvorming rond het vormingswerk (dat wel werkloze, maar als werkende reeds deelnemende jongens bleef boeien) en de presentatie ervan in bijzondere omstandigheden. Het zou dienstig zijn uit de ervaringen aanwijzingen te destilleren voor het geval zich opnieuw een periode van conjuncturele teruggang met daaraan verbonden jeugdwerkloosheid zou voordoen. Verstandige aandrang tot deelname lijkt niet onaanvaardbaar, omdat de aanpak in het vormingswerk en het optreden van de leiding blijken te kunnen leiden tot deelname, als de relatie eenmaal is gelegd.

Verder lijkt het wenselijk bij een eventueel volgende periode naar adequate voorzieningen te zoeken in van meet af nauwe en departementaal gestimuleerde samenwerking tussen verschillende instellingen, die zich met vormingswerk voor jongeren bezighouden, b.v. de vormingscentra in internaatverband, de club- en buurthuissector en het vormingswerk leerplichtvrije jeugd, opdat een gevarieerd, op de behoeften afgestemd pakket van mogelijkheden kan worden aangeboden.

20 Inspectie internationaal onderwijs (Nederlandse scholen in het buitenland)

Evenals in vorige verslagjaren nam ook in 1968 het aantal leerlingen op de rijks lagere scholen in West-Duitsland toe. Niet in zo sterke mate als in het voorafgaande jaar, maar op 1 januari 1969 bleek er toch een stijging te zijn van plm. 140 leerlingen, waardoor het totaal op plm. 1.800 kwam. Het onderwijs ondervond hiervan echter maar weinig moeilijkheden, deels omdat de vermeerdering niet sprongsgewijze geschiedde, deels omdat voldoende voorzieningen van te voren konden worden getroffen.

Vanzelfsprekend nam ook het aantal onderwijzers toe. Was dit op 1 januari 1968 nog 62, op het einde van dit verslagjaar was dit gestegen tot 68. Uit de cijfers op blz. 293 kan worden afgelezen hoe in de laatste vier jaren het Nederlandse onderwijs in West-Duitsland is gegroeid.

Het aanbod van sollicitanten naar een betrekking aan Nederlandse scholen in West-Duitsland liep terug van 209 tot 146. Het bleek steeds moeilijker te worden onder deze sollicitanten goede onderwijzers(essen) te vinden. Gelukkig kon de eis „ten minste twee jaar ervaring in Nederland”, worden gehandhaafd. Drie maal werd een „gesprek” gehouden op het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, waarbij 15 sollicitanten werden opgeroepen. De aanpassing van de nieuwe leerkrachten verliep uitstekend, zodat zij zich snel thuis voelden in het „militair” milieu.

Behalve dat alle scholen driemaal werden bezocht werden er in dit verslagjaar drie vergaderingen gehouden met het personeel van alle scholen. Twee maal werd er voor het noorden en zuiden een aparte bijeenkomst belegd teneinde het reizen zoveel mogelijk te beperken. Zo kwam men op 13 en 14 februari in Hessisch-Oldendorf (voor de noordelijk gelegen scholen) en Handorf (zuidelijk) en op 25 en 26 april in Bramsche en Stolzenau bij elkaar. Zoals reeds in vorige verslagen was aangekondigd werd op 18 en 19 november een tweedaagse conferentie gehouden op „Schlosz Raesfeld” te Raesfeld (West-Duitsland).

De hoofdinspecteur van de onderwijzersopleidingen en een inspecteur van het basisonderwijs werden bereid gevonden op deze conferentie een inleiding te verzorgen. De eerste sprak over het moedertaalonderwijs; de tweede over de muzikale vorming. Beide heren vonden een aandachtig gehoor, dat in de discussies blijk gaf van een grote belangstelling. Hopelijk zal in het dagelijks werk in de scholen van deze goede voorlichting profijt worden getrokken.

Voor het eerst in dit verslagjaar legden alle leerlingen uit het 5e en 6e leerjaar de verkeersproef af. Vanwege het Bureau voor Veilig Verkeer werden de opgaven toegezonden. De Koninklijke Marechaussee hield toezicht bij het schriftelijke gedeelte en organiseerde de praktische verkeersproef.

Uit het verslag dat werd opgemaakt, kan het volgende geciteerd worden: „Bij het project waren 13 scholen voor het lager onderwijs met in totaal ongeveer 450 leerlingen betrokken.

Op uitdrukkelijk verzoek van de inspecteur van het lager onderwijs voor de scholen in West-Duitsland alsmede van het Verbond voor Veilig Verkeer werd

de gehele proef afgenomen en georganiseerd door het in West-Duitsland werkzaam zijnde personeel van het Wapen der Koninklijke Marechaussee. Op 12 maart 1968 vond op alle scholen het schriftelijke gedeelte van de proef plaats. In alle daarvoor in aanmerking komende klassen was een onderofficier van de Koninklijke Marechaussee aanwezig om het invullen van de vragenformulieren onder neutraal toezicht te laten plaatsvinden.

Ook het corrigeren van het gemaakte schriftelijke werk was in handen van het personeel van de Koninklijke Marechaussee. Op deze wijze werd eenheid in de correctie verkregen voor alle scholen in de Bondsrepubliek. Na de correctie bleek dat slechts 44 van de 428 deelnemers het vereiste puntental van 30 niet hadden bereikt.

In tegenstelling tot het schriftelijke gedeelte leverden het organiseren en het voorbereiden van het praktische deel van de proef wel enige moeilijkheden op. Om hierin enig inzicht te krijgen worden de volgende problemen gememoreerd: — slechts 65% van het aantal kandidaten had de beschikking over een fiets; — van dit aantal fietsen voldeed slechts ongeveer de helft aan de wettelijke voorschriften;

— een aantal kandidaatjes was de fietskunst nog niet meester;

— de meeste plaatsjes waar de scholen zich bevinden lenen zich niet tot het uitzetten van een geschikt parcours;

— in een enkel geval was de Duitse plaatselijke politie wat huiverig om het geheel, aangepast aan de Nederlandse bepalingen, op de Duitse openbare weg te laten plaatsvinden;

— in eerste instantie was er geen verzekering afgesloten om eventuele ongevallen te dekken.

Voor al deze problemen werd een oplossing gevonden waarbij vooral het laatste punt de grootste moeite kostte. Het Verbond voor Veilig Verkeer regelde uiteindelijk de verzekeringskwestie.

Op 2, 3, 5, 9 en 23 april en 15 mei 1968 vonden respectievelijk te Bramsche, Münster, Hameln, Seedorf, Walsrode en Budel de praktische proeven plaats. In Bramsche waren aanwezig de leerlingen van de scholen uit Borgholzhausen, Bohmte en Bramsche; in Münster de leerlingen uit Greven, Schöppingen, Erle en Rheine; in Hameln de leerlingen uit Blomberg, Hessisch-Oldendorf en Stolzenau; in Seedorf en Walsrode de leerlingen van de scholen uit die plaatsen; in Budel de kinderen van de school uit Mönchen-Gladbach. Op vrijwel alle locaties werden de diploma's uitgereikt door de militaire commandant ter plaatse. Door de medewerking van de officiers- en onder-officiersmesses en diverse oudercommissies was het mogelijk de kinderen naast het Veilig Verkeersdiploma ook nog enige versnaperingen aan te bieden. Bij de praktische gedeelte bleek, dat de kinderen in de praktijk minder moeite hadden met het oplossen van de vraagstukken dan dat het geval was geweest bij het theoretische deel. Slechts 13

kinderen moesten op grond van de gemaakte fouten voor het praktische gedeelte worden afgewezen.

Vermeld moet nog worden, dat van alle deelnemers slechts één zowel voor het schriftelijke als voor het praktische gedeelte gezakt is.

Ook de Duitse pers en radio hebben aan dit Nederlandse gebeuren veel aandacht besteed. Door middel van uitgebreide krantenartikelen geïllustreerd met een aanzienlijk aantal foto's en een ongeveer 10 minuten durend interview van de districtscommandant KMar/Klu Dld voor de Duitse radio werd aan de hand van deze verkeersproef het verkeersonderwijs op de scholen in het algemeen onder de loupe genomen. Door beide publiciteitsmedia werd dit Nederlandse gebeuren ten voorbeeld gesteld voor het verkeersonderricht op de Duitse scholen waar dit leervak nog niet verplicht is."

Behalve het verkeersonderwijs kwam op de personeelsvergaderingen het taalonderwijs steeds weer ter sprake. Duidelijk is namelijk op te merken dat de taalontwikkeling bij de Nederlandse schoolkinderen een bijzondere aandacht verdient. Er wordt een vrij gebrekkige taalbeheersing geconstateerd. Daarvoor zijn de volgende oorzaken aan te wijzen:

- a een aantal kinderen heeft vriendschap aangeknoopt met Duitse kinderen, waarbij een mengelmoes van Duits en Nederlands wordt gesproken. Hierdoor komen in hun spreektaal veel „germanismen" en Duitse zinswendingen voor;
 - b reclame en t.v. brengen de kinderen steeds in contact met de Duitse taal;
 - c de vaders gebruiken zeer veel Engelse termen en uitdrukkingen wat ook niet ten goede komt aan de taalschat van het gezin;
 - d een aantal gezinnen van Nederlandse militairen heeft behalve in Duitsland ook reeds in Indonesië, Amerika, Frankrijk en België gewoond.
- Teneinde te voorkomen dat men bij terugkeer in Nederland tot de ontdekking komt dat de kinderen een grote achterstand in hun taalbeheersing hebben gekregen, werden er extra maatregelen genomen.

Om meer eenheid in het onderwijs aan te brengen werd besloten een ontwerp leerplan voor de scholen te maken. Een leerplancommissie werd ingesteld, bestaande uit twee hoofden en twee leerkrachten en men hoopt in het begin van het jaar 1969 een voorstel voor een nieuw leerplan gereed te hebben.

Een ander belangrijk onderwerp van gesprek op de vergaderingen met het personeel van de betrokken scholen was het testonderzoek, zoals dit door de afdeling Psychologische selectie van de Koninklijke Luchtmacht ieder jaar wordt gehouden. Dit onderzoek valt in twee delen uiteen, te weten:

- a een school- en beroepskeuzeonderzoek in de 6e klassen van de scholen voor gewoon lager onderwijs;
- b een onderzoek inzake leer- en opvoedingsmoeilijkheden.

Het onder a genoemde onderzoek omvat alle scholen voor g.l.o. Na een klassi-

kale test (GALO-test) en het inwinnen van gegevens van ouders en onderwijzers wordt ieder kind nog individueel getest, waarna in een eindgesprek met de ouders het definitieve advies wordt gegeven.

In dit verslagjaar werd er door 100 jongens en 131 meisjes aan dit onderzoek deelgenomen. Uit de uitkomsten van het onderzoek bleek dat bij bepaling met de GALO de IQ's van deze leerlingen lagen tussen 78 en 137 met een gemiddelde van 106,6, hetgeen volgens het rapport van bovengenoemde dienst niet afwijkt van het Nederlandse gemiddelde.

Er werd 21% verwezen naar v.w.o. en h.a.v.o., 46% naar m.a.v.o., 33% naar l.a.v.o., l.n.o. en l.b.o. Vooral de laatste groep (33%) geeft veel moeilijkheden, aangezien er eigenlijk in Duitsland voor deze kinderen geen vervolgschool bestaat. Zij gaan naar de zgn. l.a.v.o.-afdeling van de m.a.v.o./h.a.v.o.-scholen in Duitsland en men hoopt hen met een enigszins aangepast leerplan hier te kunnen opvangen.

Uit de besprekingen met de hoofden en onderwijzers bleek dat men over het algemeen zeer tevreden was over het onderzoek. Alleen zou men graag wat meer tijd zien uitgetrokken voor een rustig gesprek met de onderzoekers.

Het onder b bedoelde individueel gerichte onderzoek naar de achtergronden van leer- en opvoedingsmoeilijkheden heeft in dit verslagjaar voor de derde keer plaatsgevonden met 72 leerlingen. Uit het rapport van het hoofd van de afdeling „psychologische selectie” kan het volgende worden geciteerd:

„Dat het al of niet hebben van leer- en gedragsmoeilijkheden weinig afhankelijk is van het intelligentieniveau, blijkt uit de bij het onderzoek vastgestelde intelligentie-quotiënten; de verdeling stemt in grote lijnen overeen met de zgn. normaalverdeling of kromme van Gauss. Bij de grote middengroep met een normaal-gemiddelde begaafdheid treft men de meeste gevallen aan, terwijl de groep met bovengemiddelde intelligentie ongeveer even groot is als die met ondergemiddelde verstandelijke capaciteiten.

In tabel A wordt de intelligentieverdeling van de deelnemers aan het L.O.M.-onderzoek gepresenteerd.

Tabel A, intelligentieverdeling van de deelnemers aan het L.O.M.-onderzoek

	I.Q.	aantal
verstandelijke vermogens beneden debiliteitsgrens	80	4
grensdebilen	80-85	3
zwakbegaafdheid en ondergemiddelde intelligentie	86-95	14
gem. verstandelijke begaafdheid	96-105	19
boven gem. intelligentie	106-115	15
goede verstandelijke begaafdheid	116	8
niet op intelligentie onderzocht (kleuters e.a.)		9

Het al dan niet doubleren in één of meer schoolklassen is vanzelfsprekend enigermate afhankelijk van de verstandelijke vermogens. Toch blijken ook wel kinderen met bovengemiddelde intelligentie op de lagere scholen te doubleren, zoals uit de gegevens kon worden afgeleid. Dit doubleren komt echter bij de zwakker begaafden frequenter voor.

Aangezien de aard der moeilijkheden meestal schuilt in meerdere factoren die elkaar beïnvloeden en versterken, is het moeilijk om oorzaken en symptomen te onderscheiden. In iedere situatie ligt het samenspel van krachten rond het kind weer anders. Een aantal factoren, welke bij de geteste kinderen te constateren waren, zijn in tabel B weergegeven. Het zal duidelijk zijn dat hiermee in feite nog weinig is gezegd over de aard van de situatie zoals die voor ieder kind afzonderlijk bestaat.

Tabel B, aard van de bij het L.O.M.-onderzoek gebleken moeilijkheden

	aantal
a Intelligentietekorten en specifieke leerstoornissen	
1 debilitas e.q. zwakbegaafdheid	9
2 rekenstoornissen	4
3 taalstoornissen	7
b Afwijkingen in de persoonlijkheidsontwikkeling	
1 geringe sociale vaardigheid; gebrekkige aanpassing	11
2 onvoldoende frustratie-tolerantie, b.v. bij verwenning	7
3 onvoldoende motivatie, aversie tegen de leerstof	9
4 minderwaardigheidsgevoelens, een te hoog aspiratieniveau	5
5 angsten en psychotische toestand	4
6 gedragsafwijkingen als stelen en liegen	3
c Gebreken met een lichamelijk-organische ondergrond	
1 nerveuze constitutie, neurasthenie, ziekelijkheid, asthma	9
2 mogelijke cerebrale afwijkingen of beschadigingen	8
3 erfelijke afwijkingen, b.v. familiale taalzwakte	3
4 onderontwikkelde of gestoorde motoriek	5
5 spraak-, gehoor- en gezichtsstoornissen op basis van fysieke gebreken	6
6 disharmonische lichaamsbouw	1
7 rijpingsstoornissen rond de puberteit, vroegrijpheid	4
8 schoolonrijpheid en ontwikkelingsachterstand	11
9 diversen: links-rechts moeilijkheden, bedwateren enz.	2
d Moeilijkheden verband houdende met het leefmilieu	
1 neurotiserende relaties tussen ouders en kind, onbegrip	10
2 gebrek aan eensgezindheid tussen beide ouders	2
3 overeisende ouders	4
4 tweelingproblematiek	2 x 2
5 atypisch cultuurpatroon in het gezin (b.v. indische Nederlanders)	7
6 moeilijkheden als gevolg van veelvuldige overplaatsing of herhaalde Wisseling van leerkrachten	2

N.B. Het is mogelijk dat één geval in meerdere categorieën is ondergebracht.

Het gesprek met de ouders vond doorgaans plaats nadat het kind was getest. In een dergelijk gesprek werd vaak gezamenlijk naar een conclusie toegewerkt, van waaruit naar een mogelijke aanpak van de moeilijkheden werd gezocht. Wanneer het niet mogelijk bleek tot een oplossing te geraken, werd het adviesgesprek op een latere datum bepaald, terwijl de indrukken eerst nog met de leerkrachten, het hoofd der school, de medicus en/of de maatschappelijk werker werden doorgenomen. Voor bepaalde maatregelen moesten soms ook de mogelijkheden in Nederland worden onderzocht. In de volgende tabel is getracht de adviezen in een aantal categorieën onder te brengen.

Tabel C, de uitgebrachte adviezen, in categorieën gerubriceerd

1 de ouders inzicht geven in het functioneren van het kind teneinde een pedagogisch ver- antwoorde aanpak te bevorderen	16
2 ouders inzicht geven in zichzelf en hun motieven	8
3 terugkeer naar Nederland wenselijk, plaatsing op een L.O.M.-school	4
4 doubleren of verlengd verblijf op de kleuterschool wenselijk	5
5 verwijzing naar een medicus, een medisch-opvoedkundig bureau, een universitair psychologisch instituut of een kliniek	4
6 plaatsing in internaat of kinderkolonie	3
7 het geven van een beperkt leerprogramma in de klas onder het toepassen van aparte normen, rekening houdende met de zwakbegaafdheid	6
8 individuele aandacht van de leerkracht, bemoeiding en versterking van het zelf- vertrouwen	6
9 aanwijzingen omtrent de aanpak bij schrijfstoornissen	1
10 idem bij taal- of rekenstoornissen	5
11 idem bij motivatie- en concentratietekorten, epilepsie	8
12 idem bij puberteitsproblematiek	2
13 advies tot beoefening van sport en lichamelijke oefening	3
14 kind helpen bij sociale aanpassing: het betrekken in het klasgebeuren	6
15 inschakeling van de maatschappelijk werker	7

Na deze constatering is het jammer te moeten opmerken dat er uiteindelijk voor deze kinderen weinig of niets kan worden gedaan. Dikwijls kan geadviseerd worden het kind naar Nederland naar een geschikte school te sturen, maar vanzelfsprekend zien de ouders daar erg tegen op. De school probeert dan aan de hand van het gekregen advies het kind zo goed mogelijk op te vangen, maar door de toch al heterogene klassebezetting is dit geen sinecure.

Op de school in Bramsche met meer dan 300 leerlingen werd bij wijze van proef op 1 augustus 1968 aan een van de onderwijzeressen een klasje toevertrouwd met kinderen, die in hun eigen klassen moeilijkheden gaven en het onderwijs in bepaalde vakken niet met vrucht konden volgen. Zij komen nu één of meer uren per dag bij deze onderwijzeres, die individuele hulp biedt.

Hoewel het nog te vroeg is om vaste conclusies te kunnen trekken is de eerste indruk, dat het systeem tot nu toe zeer bevredigend werkt.

De scholen zijn uitstekend voorzien van leermiddelen. Ongewild treedt er bij de verzending wel eens stagnatie op. In dit verslagjaar werd, door bemiddeling van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, aan leermiddelen en school-behoeften een totaal bedrag van plm. f 45.000,— besteed.

Door de buitengewoon goede samenwerking van de Ministeries van Defensie en van Onderwijs en Wetenschappen is het mogelijk gebleken voor de kinderen van de militairen in West-Duitsland alle voorzieningen te treffen die voor goed onderwijs noodzakelijk zijn.

DE SCHOLEN AFZONDERLIJK

Blomberg

Het aantal leerlingen van deze school steeg tot bijna 200. Een der onderwijzers vroeg ontslag daar hij om persoonlijke redenen terugging naar Nederland. Voor uitbreiding was nog een leerkracht nodig. Bij het begin van het nieuwe schooljaar kon in de beide vacatures worden voorzien. Langzamerhand kwam er wat meer rust in deze school, waardoor er een verbetering kon worden geconstateerd in de vorderingen van de leerlingen. De didactische aanpak zal nog meer moeten veranderen om deze school op het gewenste peil te brengen.

Borgholzhausen

Het aantal leerlingen liep ten gevolge van overplaatsingen iets terug. Er waren geen mutaties bij het personeel. De vorderingen van de leerlingen waren goed. Dank zij een goede verstandhouding met het kamp kon hier ook veel individuele hulp geboden worden.

Bohmte

Hier bleef het aantal leerlingen ongeveer gelijk aan dat van het vorige jaar. De legerplaats en de woningen komen waarschijnlijk in het voorjaar van 1969 klaar. Daardoor zal de school uitgroeien tot een driemannsschool. Het onderwijs staat op een behoorlijk peil.

Bramsche

Ook in het onderhavige verslagjaar nam het aantal leerlingen toe. Gelukkig kwamen in de loop van het jaar drie nieuwe lokalen gereed, waardoor men nu de beschikking heeft over 11 lokalen en één personeelskamer voor het zgn. L.O.M.-klasje. Er wordt op deze school goed gewerkt. In het taaksysteem werd nu ook het derde leerjaar opgenomen. De vorderingen van de leerlingen waren

uitstekend. Er werd ook nogal wat aan buitenschoolse activiteiten gedaan. Het aantal leerkrachten werd met twee uitgebreid tot twaalf.

Erle

Hier nam het totale aantal leerlingen toe tot 62. In november kwam het derde lokaal bij deze school gereed. Door benoeming van een onderwijzeres is nu ook een geregeld onderwijs in handwerken voor de meisjes mogelijk.

Het in de loop van dit jaar in dienst getreden hoofd van de school had wat „aanpassingsmoeilijkheden”, die echter na enige gesprekken opgelost konden worden. De verhoudingen zijn nu goed geregeld en men mag de hoop koesteren dat zich geen moeilijkheden meer zullen voordoen. Aan het onderwijs is nog wel het een en ander te doen, maar de mogelijkheden zijn nu aanwezig het peil te verhogen.

Greven

Er was een geringe stijging van het leerlingenaantal. In de personeelssamenstelling kwam geen verandering. De schoolresultaten zijn uitstekend en de verhoudingen zijn goed. Het transport van de kinderen naar de school gaf aan het einde van dit verslagjaar weer moeilijkheden. Men hoopt echter in gezamenlijk overleg hieraan het hoofd te kunnen bieden.

Hessisch-Oldendorf

Op deze school nam het aantal leerlingen toe van 172 tot 194, waardoor de klassebezetting te groot werd voor zes leerkrachten. Door benoeming van een onderwijzer kon het eerste leerjaar, waarin meer dan 45 leerlingen zaten, worden gesplitst. Voorlopig kon door een kleine verbouwing een lokaal beschikbaar worden gesteld. Het onderwijs op deze school is goed. In alle leerjaren wordt met veel enthousiasme gewerkt.

Mönchen-Gladbach

De aanvankelijk verwachte uitbreiding tot 100 leerlingen vond niet plaats. De school, die nu 81 leerlingen telt heeft 3 leerkrachten. Aan het gebouw werd alleen een kleine verandering aangebracht om aan de slechte verkeerssituatie een einde te maken. Een lid van het personeel, dat reeds meer dan acht jaren op verschillende scholen in Duitsland had gewerkt, vroeg ontslag wegens benoeming in Nederland. Een onderwijzeres werd benoemd, waardoor aan de moeilijkheden genoemd in het verslag over 1967 een einde is gekomen. De verhoudingen zijn nu weer goed. Er wordt met zeer veel animo gewerkt hetgeen door de resultaten wordt bevestigd. De achterstand in de middenklassen zal aan het einde van het schooljaar 1968-1969 zijn ingehaald.

Rheine

Aan het einde van dit verslagjaar liep plotseling het aantal leerlingen weer op tot 47, zodat hier waarschijnlijk weer een derde leerkracht zal moeten worden benoemd. De onderwijsresultaten waren goed. Veel werd er door de leerlingen gedaan aan vrije expressie. De leerlingen worden voor een belangrijk deel individueel benaderd.

Deze school, die lange tijd op minder plezierige wijze in de belangstelling heeft gestaan, werkt nu tot volle tevredenheid van iedereen in deze plaats. Het onderwijs staat op een behoorlijk peil en er heerst een prettige werksfeer. Toch zijn in de nabije toekomst moeilijkheden te verwachten in verband met de stijging van het aantal leerlingen. Er zijn nu drie lokalen en een personeelskamer beschikbaar voor 108 leerlingen. Daar er weer woningen worden gebouwd, zal in de loop van het jaar 1969 dit aantal verder stijgen. Hopelijk zal er een financiële mogelijkheid zijn twee lokalen bij te laten bouwen of deze te huren van de Duitse autoriteiten.

Stolzenau

Deze school heeft nu 143 leerlingen en is uitgegroeid tot een normale zesklassige school. Het onderwijs voldoet hier aan hoge eisen. De school is met de nieuwste methoden ingericht en er wordt met heel veel genoegen gewerkt. De sfeer is prettig en de verhouding tussen ouders en school laat niets te wensen over. De school is met de „School voor voortgezet onderwijs” ondergebracht in een 10-klassig gebouw dat keurig is ingericht. Er is hier ook een prettige samenwerking tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs. In één gebouw gevestigd doet men samen alle dingen die gezamenlijk kunnen worden gedaan.

Walsrode

Op deze kleine „twee-klassige” school, gelegen op het speelterrein van een grote Duitse school, steeg het aantal leerlingen van 32 tot 49, ten gevolge waarvan zo snel mogelijk een derde leerkracht moet worden benoemd. Het onderwijs is hier sterk individueel gericht en er worden goede resultaten bereikt. De plannen om deze school te verplaatsen naar Bergen (waar de meeste kinderen wonen) namen aan het einde van dit verslagjaar vastere vormen aan. Als gevolg van deze verhuizing zal de school zeker over vier leerkrachten moeten beschikken, waardoor een betere verdeling van de leerlingen over de verschillende leerjaren mogelijk wordt.

Zeven

Hier lijkt de groei niet te stuiten. Aan het einde van dit jaar waren er al 359 leerlingen op deze school. Er waren vijf mutaties bij het personeel. Er wordt flink gewerkt in een prettige sfeer waardoor de resultaten van het onderwijs

goed zijn. Er zijn nu 12 lokalen beschikbaar, maar het ziet er naar uit dat deze in de toekomst niet voldoende zullen zijn. Door het Ministerie van Defensie wordt naarstig naar een oplossing gezocht.

De kleuterschool is een bron van zorg doordat er veel te weinig leerlingen kunnen worden geplaatst. Er zijn 50 kleuters die allemaal ouder zijn dan vijf jaar. Daarenboven is er een wachtlijst van 90 kleuters. Het is een moeilijke positie voor de hoofdleidster die de ouders steeds weer moet teleurstellen. De enige mogelijkheid om uit de impasse te geraken zal zijn de school met ten minste 2 lokalen en 2 kleuterleidsters uit te breiden. Gezien de financiële positie van de overheid lijkt hier echter voorlopig geen kans op te bestaan.

Saint-Germain-en-Laye

Aan het Lycée international is een Nederlandse afdeling voor kinderen in de leeftijd van 6 tot 18 jaar. De afdeling is gesplitst in een aantal klassen basis-onderwijs waarin gedurende dit jaar 17 à 22 kinderen zaten en een afdeling voortgezet onderwijs met ongeveer 35 leerlingen. Op 9 en 10 december heeft de inspectie deze school bezocht. Hierbij bleek dat gewerkt werd zonder een leerplan zodat het uitermate moeilijk was de resultaten van het onderwijs te beoordelen.

De Franse directeur van deze school was zeer tevreden over het werk van de Nederlandse leerkrachten. Het Nederlandse personeel zal zowel voor het basis-onderwijs als voor het voortgezet onderwijs een ontwerp-leerplan opstellen, waarbij de leerstof voor Nederlands en geschiedenis per leerjaar wordt omschreven en het aantal te besteden lesuren wordt aangegeven.

Casteau (België)

Sedert 1 maart van dit jaar is een Nederlandse onderwijzer in Casteau gestationeerd. In deze plaats is n.l. gevestigd het SHAPE-hoofdkwartier. Hierbij is een zeer grote internationale school, die geen Nederlandse afdeling heeft. De Nederlandse kinderen (18) krijgen echter zes uur per week onderwijs in de Nederlandse taal. De onderwijzer doet dit in drie groepen. De resterende uren besteedt hij aan de leerlingen van het voortgezet onderwijs. Opzet van dit onderwijs is ervoor te zorgen dat de kinderen bij terugplaatsing in Nederland niet te veel achterstand zullen hebben bij het schriftelijk en mondeling gebruik van hun moedertaal. De Nederlandse gemeenschap is zeer ingenomen met dit aanvullende Nederlandse onderwijs.

Leerlingenoverzicht Nederlandse scholen voor basisonderwijs in West-Duitsland

	aantal leerlingen per 1 jan.					aantal leerkrachten			aantal
	1965	1966	1967	1968	1969	1967	1968	1969	lokalen
Blomberg	10	153	184	189	194	6	6	7	7
Bohnte	—	14	16	37	35	2	2	2	3
Borgholzhausen	21	33	48	69	56	2	3	3	3
Bramsche	106	204	250	293	312	8	10	12	11 ¹⁾
Erle	13	26	32	45	62	2	2	3	3
Greven	96	98	110	107	121	5	5	5	5
Hessisch-Oldendorf	—	138	164	172	194	6	6	7	6 ¹⁾
Mönchen-Gladbach	66	77	82	75	81	3	3	3	3
Rheine	48	40	36	31	47	2	2	2	3
Schöppingen	37	76	83	104	108	3	4	4	3 ¹⁾
Stolzenau	—	—	—	129	143	—	5	6	6
Walsrode	20	34	40	32	49	2	2	2	2
Zeven	124	216	274	337	359	8	12	12	12
Zeven kleuterschool	—	50	50	51	50	2	2	2	2
totaal	541	1.159	1.369	1.671	1.811	51	64	70	69 ²⁾

¹⁾ + 1 personeelskamer

²⁾ + 3 personeelskamers

21 Rijksuniversiteit te Leiden

ALGEMEEN

De universiteit streeft er in toenemende mate naar haar geïsoleerde positie uit het verleden te verlaten en zich te integreren in de Leidse samenleving. Een uiting daarvan vond men in de viering van het 50-jarig bestaan van de Leidse Vereniging van Industriëlen op 14 november 1967 voor welke bijeenkomst het universiteitsbestuur was uitgenodigd.

Ook de openbaarheid van de Martin Luther-King-herdenking in het Academiegebouw moet in dit licht worden gezien, evenals de behandeling van het zogenaamde Witte-Singelplan, waarin een aantal faculteiten — de faculteit der godgeleerdheid en die der letteren en de centrale interfaculteit — benevens de bibliotheek een nieuwe huisvesting zullen vinden. Nauw overleg tussen universiteitsbestuur en burgerij benevens een duidelijke uitspraak van de Leidse Studentenraad hadden het gewenste effect: op 1 juli hechtte de gemeenteraad zijn goedkeuring aan het reeds tal van jaren geleden ingediende plan.

STUDENTEN

Een overweldigend aantal nieuwe studenten heeft zich voor de studie in de geneeskunde aangemeld. Dit aantal is zo groot, dat de plaatsingscommissie zowel als de minister zich geroepen voelden deze abiturienten van het middelbaar onderwijs nog eens te wijzen op de problemen die zich voordoen bij deze massale aanmelding.

Een numerus clausus ten aanzien van de studie in de geneeskunde mag volgens de rector magnificus pas dan ingevoerd worden indien er op de middelbare scholen, op zijn laatst in de aanvang van het laatste leerjaar, een begin wordt gemaakt met een verantwoord beroepskeuzeadvies, mede — en niet in de laatste plaats — gebaseerd op karaktereigenschappen en mentale structuur.

BOUWWERKZAAMHEDEN

Met het in gebruik nemen van twee nieuwe gebouwencomplexen in mei 1968 zijn in Leiden de huisvestingsmogelijkheden voor studenten belangrijk uitgebreid. Op deze dag werden het gerestaureerde Loricshof aan de Varkensmarkt en vier flatgebouwen aan het Flanorpas officieel aan de Stichting Leidse Studentenhuusvesting overgedragen.

Eerstgenoemd gerestaureerd complex bestaat uit 13 woningen voor studenten-echtparen. De vier flatgebouwen bevatten elk 60 studentenkamers en een woning voor een beheerdersechtpaar. Een van deze flats is bestemd voor de huisvesting van meisjesstudenten.

ONDERWIJS

Het Bureau Onderzoek van Onderwijs kan en zal een belangrijke bijdrage moe-

ten leveren aan de peiling van de onderwijsvermogens van het wetenschappelijk corps in de meest ruime zin, derhalve zowel met betrekking tot programmering en inrichting van onderwijs, als tot de wijze van kennisoverdracht en stimulering tot zelfstandig wetenschappelijk denken en werken.

In het verslagjaar werd een directeur van dit bureau benoemd en kon derhalve een begin worden gemaakt met de werkzaamheden, waarbij het van belang is prioriteiten te bepalen, opdat de schaarse mankracht zich in de eerste plaats richtte op die vraagstukken, welke beantwoording de hoogste urgentie eist.

Een Raad van Bestuur, waarin de faculteiten en studenten zitting hebben, zal ook met betrekking tot het vaststellen van prioriteiten het te voeren beleid bepalen. In hoeverre het experiment met de studentenmentores, waarover op korte termijn een voorlopig oordeel tegemoet kan worden gezien, waard zal blijken stof te leveren voor een diepergaand onderzoek, dient te worden afgewacht. Een minuscule bijdrage aan de pogingen tot verheffing van het peil van het onderwijs bestond uit het aan iedere nieuwe hoogleraar en lector overhandigen van een boek, dat met veel succes aan de Michigan University te Ann Arbor wordt gebruikt, getiteld „Teaching Tips”.

Doch ook hier ligt weer een taak voor het Bureau Onderzoek van Onderwijs om het effect van deze aanwijzingen te evalueren.

Van de Universitaire Pers verscheen een uitgave getiteld „De Rechten van de Mens”, waarin alle voordrachten, welke op en rond de 393ste gedenkdag van de stichting der universiteit werden gehouden en welke op het in de titel vermelde onderwerp betrekking hadden, werden gebundeld.

Het feit, dat vanwege de Verenigde Naties het jaar 1968 was geproclameerd tot het internationale jaar van de rechten van de mens en dat aanbevolen was aan alle inrichtingen van onderwijs aandacht te schenken aan de uit 1948 stammende 'Universele verklaring van de rechten van de mens', maakte het de diescommissie niet moeilijk door de keuze van dit onderwerp haar denkbeelden te verwezenlijken.

Ook de uitnodiging voor de rector magnificus om deel uit te maken van de Nederlandse delegatie naar de Conference on Human Rights van de Verenigde Naties, gehouden in het voorjaar van 1968 te Teheran, vond in dit kader plaats.

UNIVERSITEITS- EN STUDENTENACTIVITEITEN

In de contacten met de studenten hadden vergaderingen plaats met de Plaatselijke Kamer van Verenigingen, waarin o.a. de voorbereiding van het Lentefestival aan de orde werd gesteld. Deze culturele manifestatie heeft mede ten doel, ook hen, die niet bij gezelligheidsverenigingen zijn aangesloten, tot creatieve prestaties op dit terrein te brengen.

Het jaar 1968 is voor Leiden het Boerhaavejaar. De rector installeerde op

30 oktober 1967 een Universitaire Boerhaaveherdenkingscommissie, die een belangrijk programma opstelde voor de herdenking.

In juni opende de rector de Boerhaavetentoonstelling in het Rijksmuseum voor de geschiedenis der natuurwetenschappen.

De Boerhaavekursussen als instelling van het post-academiaal onderwijs zullen van groeiende betekenis blijken te zijn, vooral indien de ontwikkeling van dit onderwijs zal plaats hebben volgens de lijnen, zoals zij zijn aangegeven in het rapport, dat door de senaatscommissie voor post-academiaal onderwijs werd uitgebracht.

Enkele activiteiten van de zijde van de faculteit der rechtsgelerdheid waren: de herdenking van het 50-jarig bestaan van het Tijdschrift voor Rechtshistorie, het Congres voor Rechtshistorie en de zomercursus voor Amerikaans recht, uitgaande van de universiteiten van Amsterdam, Leiden en de Columbia-University te New York.

Een tweetal congressen, t.w. het Slavistencongres en het Philologencongres, vonden plaats in het kader van de faculteit der letteren.

Op 20 juni bracht Z.K.H. Prins Claus een werkbezoek aan de universiteit. Dit bezoek droeg een uniek karakter, aangezien de Prins niet in de eerste plaats langs instituten, laboratoria en musea werd geleid. Het contact met de studenten was centraal geplaatst.

COMMISSIES

Het in 1966 tot stand gekomen Bestuursreglement der Universiteit trad in 1967 in werking en daarmee kon uitvoering worden gegeven aan het in het reglement bepaalde. Regelmatige bijeenkomsten tussen vertegenwoordigers van het universiteitsbestuur en het Presidium Facultatum hadden plaats, terwijl ook het senaatsbestuur periodieke besprekingen met de studenten belegde.

Tijdens deze bijeenkomsten kwamen vele actuele vraagstukken aan de orde; de besprekingen waren van grote waarde voor het wederzijds begrijpen en verstaan. Hetzelfde kan gezegd worden van de vergaderingen, waar het College van Curatoren, het Senatus Praesidium en de Leidse Studentenraad gezamenlijk tevoren bepaalde onderwerpen aan de orde stelden.

De werkgroep Kritische Universiteit belegde een aantal bijeenkomsten, waaronder één op de Studentensociëteit Minerva.

De gesprekken en bijeenkomsten mondden voorlopig uit in een initiatief van de Leidse Studentenraad een commissie in te stellen, met de opdracht te rapporteren over de vraag welke de functie is van de universiteit en hoe zij dient te

functioneren. Deze commissie bestaat uit 14 leden, t.w. 7 studenten en 7 leden van het wetenschappelijk corps.

Het door een commissie opgestelde ontwerp van een tuchtreglement, te hantieren door de rector ter uitvoering van de hem, bij artikel 53 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs opgedragen bevoegdheid, vond de instemming van het Senatus Praesidium.

Kernpunt van de ontworpen regeling is de verplichting voor de rector, alvorens tot de rechtspleging over te gaan, het advies van een commissie van drie, waarin twee studenten zitting hebben, in te winnen over de vraag of er een zaak aan de orde is, waarmede de rector zich heeft in te laten. De studenten hebben zich echter met dit reglement niet kunnen verenigen.

Het senaatsbestuur heeft in verband hiermede ter gedachtenwisseling met de studenten een vergadering van de Leidse Studentenraad bijgewoond. Hoewel het compromis nog niet uit de bus kwam, werd dit overleg van weerszijden gewaardeerd.

STATISTISCHE GEGEVENS

Het totale aantal studenten bedroeg in 1968 9.579 tegenover 8.955 in 1967, hetgeen een toename betekent van 624 studenten.

Het aantal eerstejaars studenten dat zich in 1968 aanmeldde bedroeg 1.456; in 1967 was dit aantal 1.467.

DETAILINFORMATIE

Televisieonderwijs

De bouwcurator heeft in mei 1968 de televisieapparatuur in het collegezalencomplex aan het Stationsplein officieel in gebruik gesteld.

Hierdoor is het mogelijk geworden, dat kleine groepen studenten colleges volgen die tevoren op video tape zijn vastgelegd. De opgedane ervaring bevestigt de bevindingen van elders, dat televisieonderwijs in eerste instantie niet slechter functioneert dan de klassieke hoorcolleges. Het grote voordeel is, dat de docent zijn eenmaal vastgelegde wijze van lesgeven stelselmatig kan toetsen en verbeteren om op den duur tot een optimale vorm van lesgeven te komen.

Mammoetproject

De Rijksuniversiteit te Leiden hoopt bij haar vierde eeuwfeest in 1975 de eerste fase van het zgn. Witte Singelplan in gebruik te kunnen nemen. In het projecteerde gigantische complex zullen onder meer worden ondergebracht de faculteit der letteren, de faculteit der godgeleerdheid, de centrale interfaculteit der godgeleerdheid, de centrale interfaculteit der wijsbegeerte, het Lexicologisch Instituut en de universiteitsbibliotheek. Verder zullen hierin worden gehuisvest

de afdelingen geschiedenis, kunstgeschiedenis, de muziekwetenschap en de toneelkunde, alsmede het Prentenkabinet.

Het nieuwe complex bestaat uit drie delen. In een laagbouw van drie verdiepingen met een lengte van 200 m en een breedte van ongeveer 50 m zijn onder meer de collegezalen, de bibliotheek en het Prentenkabinet ondergebracht. Aan de binnenhoven hiervan zijn twee torens opgetrokken, waarvan de hoogste ongeveer 33 verdiepingen zal tellen. In deze toren zullen de A-faculteiten worden ondergebracht.

De tweede toren, die ongeveer 42 m hoog is, is bestemd voor de boekenmagazijnen van de universiteitsbibliotheek. Deze magazijnen bezitten een capaciteit van 2,5 miljoen banden. In de kelders onder het gebouw zal een parkeerplaats voor ruim 500 auto's worden gemaakt. Eventuele uitbreiding van de parkeermogelijkheid op het dak is technisch mogelijk. Voor het oprichten van het ontworpen gebouw is een bouwterrein bestemd, groot circa 1,35 ha., waar- op onder andere thans het voormalige Diaconessenhuis staat. Dit laatste gebouw, in gebruik bij de Stichting Leidse Studentenhuisvesting, is evenals nog verschillende andere percelen reeds eigendom van de universiteit. Voor het verkrijgen van de nog ontbrekende percelen loopt een onteigeningsprocedure op grond van een daarvoor speciaal uitgevaardigde wet.

De legpenning van de Leidse universiteit werd dit jaar uitgereikt aan een Amerikaanse hoogleraar in de keel-, neus- en oorheelkunde, die zich voor de gelijknamige afdeling in Leiden zeer verdienstelijk maakte.

22 Rijksuniversiteit te Utrecht

PERSONEEL

In de rectorale rede, waarin verslag werd uitgebracht over het academische jaar 1967-1968, werden drie hoogleraren en drie oud-hoogleraren herdacht die aan de universiteit waren ontvallen, evenals een aantal leden van het personeel en negen studenten.

Vervolgens werd een overzicht gegeven van de mutaties in de staf van het docerend personeel: negen hoogleraren namen ontslag, niet minder dan twintig hoogleraren werden benoemd. Het aantal oraties bedroeg echter veertien.*

Ondanks dus een vrij aanzienlijke uitbreiding van de staf blijft er echter een groot gebrek aan personeel, dat met de naderende voltooiing van de universiteitsstad De Uithof en het ieder jaar groter wordende aantal studenten, slechts zal toenemen.

Het tekort betreft hier niet alleen de wetenschappelijke staf, maar strekt zich ook uit over de administratieve sector.

STUDENTEN

Tijdens het afgelopen cursusjaar kwam een ontwerp gereed ter herziening van het bestuursreglement. De USF werd als de officiële vertegenwoordiging van de studenten erkend. In het bestuursreglement werd ook opgenomen de instelling van studieraden (voor elke studierichting één), welke het belangrijkste overlegorgaan vormen tussen wetenschappelijk corps en studenten en de mogelijkheid in zich dragen tot de zozeer begeerde inspraak en medezeggenschap der studenten.

STAF

Ten aanzien van de wetenschappelijke staf komt een duidelijke tendens naar voren deze medewerkers meer en meer te integreren in het wetenschappelijk corps, aangezien zij steeds veelvuldiger hoogleraren vervangen die om welke reden ook vaak voor lange tijd hun onderwijs moeten staken.

Naar aanleiding van deze veranderende situatie ging de rector in zijn rede zeer diep in op de aard van de taak der 1.320 wetenschappelijke ambtenaren en het daarmee niet in overeenstemming zijnde kleine percentage, namelijk nog geen 27%, van promovendi onder hen. Ook van de hoofdamttenaren is 80% niet gepromoveerd.

Er blijkt een duidelijke correlatie te bestaan tussen leeftijd en promotie; op de leeftijd van 50 jaar is 40% gepromoveerd.

Aangezien van de wetenschappelijke stafleden echter slechts 7% 55 jaar of ouder is, lijkt de situatie wel verklaard, temeer daar bijvoorbeeld in het afgelopen jaar 20% van de jongere promovendi de staf verliet voor een functie buiten de universiteit. Hun plaatsen werden ingenomen door andere jongeren

die nog niet gepromoveerd zijn. Van een „vergrijzing” van de staf is voorlopig dus nog geen sprake en valt bij de bestaande mobiliteit ook niet spoedig te verwachten.

BESTUUR

In navolging van andere universiteiten werd door de senaat besloten een prorector te benoemen om de rector in zijn veelomvattende taak bij te staan, zondig te vervangen en diens taak te verlichten, zodat deze meer tijd beschikbaar krijgt om zich aan bestuurszaken te wijden. Zo ontstaat (in plaats van het thans afgetreden viermanschap) nu bij de senaat een driemanschap (rector, prorector en secretaris) waarvan de leden reeds, gezien hun functie, veelvuldig contact met elkaar hebben.

Een nauwe en vruchtbare samenwerking mag dus worden verwacht.

BESTUURSVORM

Omtrent een nieuwe bestuursvorm van de universiteit kon men tot nu toe niet tot een eensluidende opvatting komen. Hoewel zowel van de zijde der senaatscommissie als van de curatoren voorstellen werden ingediend, werd geen overeenstemming bereikt zodat naar de mening van de rector men in de toekomst beter kan streven naar een overeenstemming op basis van meerderheids- en minderheidsnota's. In de heropende discussie hebben thans alle geledingen van de universiteit inspraak. Te verwachten is dan ook dat het geruime tijd zal duren eer men de minister een advies kan uitbrengen waarmee alle betrokken partijen instemmen. Daarna is dan het wachten nog op de ministeriële beslissing, zodat ook in het komende jaar een definitieve herziening van de bestuursvorm waarschijnlijk nog wel niet verwacht kan worden.

BOUWWERKZAAMHEDEN

Nog steeds kampt men met ruimtetekort, hoewel door de langzaam naderende voltooiing van het project „De Uithof” wel enige verlichting komt. In september 1969 zal het gigantische A-transitorium in gebruik kunnen worden genomen, terwijl in het afgelopen jaar reeds voltooid werden: het Robert de Graaff Laboratorium, de Kliniek voor Veterinaire Verloskunde en het Mathematisch Instituut. In de nabije toekomst zullen dan tevens nog volgen: de Veterinaire Kliniek voor Heelkunde, een preklinisch gedeelte van de tandheelkunde, de Veterinaire Kliniek voor Inwendige Ziekten en het gebouw voor de kernfysica. Ondanks deze groei echter wordt de nood niet snel genoeg gelenigd. De huisvesting van de studenten blijft voorlopig de grootste zorg. Veel wordt in dit opzicht verwacht van de beide transitoria, maar het ziet ernaar uit dat bij prioriteit van deze gebouwen, die voorlopig geen vaste bestemming krijgen, de urgen-

te bouw van andere instituten en laboratoria een niet te verantwoorden uitsstel zal moeten krijgen. Oplossing van dit dilemma zal van het bestuur van de universiteit dan ook een wijs beleid vragen.

Met het in gebruik nemen van „De Uithof” rijst tevens het verkeersprobleem. De verbinding tussen Utrecht en De Uithof is ontoereikend om de te verwachten omvangrijke verkeersstroom op te kunnen vangen. Ook zullen in de komende cursus de nodige voorzieningen moeten worden getroffen ten behoeve van de vele honderden studenten, stafleden en hoogleraren die de nieuwe gebouwen zullen bevolken.

Men denkt hierbij in de eerste plaats aan een groot cafetaria terwijl met een commissie uit de studenten geregeld overleg wordt gepleegd ten aanzien van de mogelijkheden voor verdere studentenvoorzieningen. In dit verband denkt men o.a. aan een roeiaccommodatie.

Hoewel dus de realisatie van het project „De Uithof” aanleiding mag zijn tot enig gematigd optimisme, blijft de Rijksuniversiteit te Utrecht kampen met een groeiend gebrek aan ruimte waarmee de gerealiseerde bouw helaas geen gelijke tred houdt.

ONDERWIJS EN ONDERZOEK

In december 1967 verscheen het rapport studieresultaten generaties 1946-1966. Hoewel dit rapport in en buiten de universitaire wereld weinig aandacht heeft getrokken, mogen de genoemde cijfers toch wel aanleiding geven tot enige verontrusting.

De gemiddelde studieduur na het kandidaatsexamen blijkt namelijk twee maal te lang te zijn. De rector achtte een onderzoek in deze wenselijk aangezien men nu niet meer kan doen dan hypothesen opstellen aangaande de oorzaken van dit verschijnsel.

Het studierendement is een probleem dat in de studentenwereld sterk leeft en men hoopt dan ook dat het Bureau Onderzoek zich in deze materie zal willen verdiepen.

PROMOTIES

Het aantal promoties lag dit jaar in Utrecht aanzienlijk hoger dan voorgaande jaren. Het totale aantal bedroeg 119, tegen 96 in 1967. Niet minder dan 64 promoties vonden plaats in de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen, waarvan 34 binnen het terrein der chemie.

Bij de A-faculteiten liep het aantal echter met 11 terug terwijl in de juridische faculteit niet één promotie plaats vond.

BUITENLANDSE CONTACTEN

De rector woonde de lustra bij van de universiteiten van Gent en Lund. In

het kader van de culturele uitwisseling werd door vijftien buitenlandse gasten een voordracht gehouden.

Door de senaat werd een Franse week georganiseerd welke bij de gasten in goede aarde viel; ook het contact met de zes uitgenodigde hoogleraren mocht vruchtbaar genoemd worden.

STATISTISCHE GEGEVENS

	1966-1967	1967-1968
totaal aantal ingeschreven studenten	11.072	12.100
m.	8.149	8.812
v.	2.923	5.288

Van het totaal aantal ingeschreven studenten voor het studiejaar 1967-1968 waren 2.174 eerstejaarsstudenten. Dit aantal bedroeg in het voorgaande verslagjaar 1.955.

DETAILINFORMATIE

In Utrecht werd dit jaar een proef genomen met eerstejaars studenten in de psychologie.

Hoofdpunten van het toegepaste systeem waren:

— een blokkensysteem, waarbij de te behandelen vakken niet over één jaar uitgesmeerd werden, maar per vak in korte „blokkencursussen” van circa 8 weken werden gegeven;

— een tentamensysteem waarbij het tentamen over het vak onmiddellijk na de blokcursus werd afgenomen;

— een groepsysteem, waarbij de studenten ingedeeld werden in groepen die eenmaal per week bijeenkwamen om bepaalde taken te vervullen.

De resultaten van dit systeem lijken gunstig te zijn, al blijven er verdere desiderata bestaan; zo zouden de tentamens meer op de inhoud van het in de groepen behandelde moeten worden afgestemd. Het groepsysteem kan echter zeer goed werken als „opvangmogelijkheid” voor de eerstejaarsstudent: deze kan in de groep geholpen worden bij zijn overgang van middelbaar scholier naar student. Dit geldt natuurlijk vooral voor de eerste maanden.

Het rendementscijfer is de laatste 7-10 jaar met ongeveer 5% gedaald. Dit wordt ondermeer toegeschreven aan het feit dat Nederland schooltypen kent waarvan het eindexamen wel recht geeft op toegang tot de universiteit, maar die in feite geen universitaire vooropleiding geven (h.b.s.-A en m.s.v.m.). Bovendien is men in de meeste studierichtingen overgegaan tot selectiemechanis-

men in een zo vroeg mogelijk stadium, zodat de afvallers in groter aantal en sneller dan voorheen de studie staken.

Gemiddeld verblijven de mannelijke studenten $2\frac{1}{2}$ jaar en de vrouwelijke studenten 4 jaar aan de universiteit alvorens de studie te beëindigen. Men ziet het als een noodzaak een procedure in te voeren die een nog betere selectie mogelijk maakt in het eerste jaar of eventueel al bij het v.h.m.o. In dit verband wordt ook gepleit voor maatregelen welke tot een betere studiekeuze en -motivatie van de aspirant student zouden leiden.

Nog te velen hebben te weinig inzicht in de mogelijkheden en onmogelijkheden die hun als afgestudeerden wachten. De afvallers zouden dan nog korter aan de universiteit verblijven, zodat zij in een vroeger stadium zouden kunnen bijsturen.

Wat de studieduur betreft stelt het rapport, dat de Utrechtse student gemiddeld $3\frac{1}{2}$ jaar doet over zijn kandidaatsexamen en ruim $7\frac{1}{2}$ jaar over zijn totale studie. Gebleken is dat bij de jongste generatie een duidelijke verkorting van de kandidaatsstudie is waar te nemen met $\pm \frac{1}{2}$ jaar. Men verwacht dat deze verkorting in de komende jaren ook in de doctoraalstudie zal voorkomen.

Kliniek voor veterinaire verloskunde

De kliniek, die een bebouwde oppervlakte heeft van 160×186 m, bestaat uit de afdelingen: verloskunde en gynaecologie, kunstmatige inseminatie en fertiliteit van het mannelijk dier en het endocrinologisch laboratorium. Verder zijn er vertrekken voor de staf, een researchgedeelte, de kliniek en verpleeggebouwen(stallen). De collegezaal biedt plaats aan 170 studenten en is zodanig uitgerust, dat ook gedemonstreerd kan worden op grote dieren. Alle voor de student belangrijke handelingen kunnen nauwlettend gevolgd worden door middel van t.v.-monitors.

De kliniek beschikt over een ultra-moderne hulpapparaatuur zoals een gesloten televisiecircuit, onder meer bestemd voor runder- en veulenbewaking en een fantoomzaal waar de studenten de beginselen van de praktische verloskunde aan de hand van een oefenmodel kan worden bijgebracht.

Robert van de Graaff Laboratorium

De stichting van dit nieuwe laboratorium bewijst dat het in Nederland mogelijk is die researchfaciliteiten op te bouwen die nodig zijn om onderzoek op internationaal niveau te kunnen verrichten.

Vergroting van de — zelfs voor een kernfysicus nog steeds fragmentarische — kennis omtrent de eigenschappen van de atoomkernen, vereist projectielen met een zeer nauwkeurig bepaalde en tevens hoge kinetische energie. Met de nieuwe versneller van dit laboratorium kunnen o.a. protonen, deuteronen en alfa-deeltjes worden versneld tot energieën overeenkomend met een elektrische span-

ning van meer dan tien miljoen volt en een spreiding van de orde van één honderdste procent. Uiterst subtiële kernfysische verschijnselen kunnen hiermee worden opgewekt. Voor de bestudering daarvan zal het laboratorium kunnen beschikken over een uitgebreide apparatuur waaronder een elektronische rekenmachine. De Utrechtse universiteit verwacht dat in de naaste toekomst verscheidene buitenlandse onderzoekers hier zullen komen werken.

23 Rijksuniversiteit te Groningen

ALGEMEEN

In zijn rede stelde de rector van de Rijksuniversiteit te Groningen als meest kenmerkend voor het verslagjaar 1967-1968 de duidelijke crisis waarin de positie van de universiteit is geraakt.

In verband hiermede zijn het bestuur en de organisatie in brede en heftige discussie geweest.

Ter ondersteuning van deze discussie ligt een belangrijk rapport van de Academische Raad ter tafel over de organisatie van het wetenschappelijk onderwijs en de opbouw van het wetenschappelijk corps.

Een plan is in voorbereiding voor een ingrijpende herstructurering van het onderwijs zelf.

In een onlangs verschenen rapport van de commissie-Dalmulder wordt een verdubbeling voorspeld van het aantal studenten in de jaren tot 1980.

Verschillende studierichtingen zien zich op dit ogenblik reeds in de onmogelijkheid zowel vanwege het aantal studenten als de eisen van de onderwijsherziening, het programma op bevredigend niveau en in een redelijke tijdsmarge te kunnen afwerken.

Uit de vele personen en organen, betrokken bij deze crisis, koos de rector magnificus de student als hoofdthema.

Achtereenvolgens behandelde hij de verhouding van de student tegenover ouders, docent en maatschappij, zoals deze nu is.

Hij concludeerde daarbij o.a.: „Zij worden meer dan hun leeftijdgenoten aan thuis gebonden en formeel onder verantwoordelijkheid gehouden. Het voornaamste middel daartoe is het bestaande systeem van financiering van de studie.”

Wat de hoogleraren betreft merkte de rector op, dat voor autoritaire verhoudingen op grond van titel of positie in deze samenleving geen plaats meer is: gezag moet zich waar kunnen maken door persoonlijkheid en prestatie.

Aangaande onze huidige maatschappij: „Van een buitenmaatschappelijke kaste schijnen de studenten geworden tot het sterkst maatschappelijk geëngageerde deel niet alleen van de jeugd, maar van de gehele bevolking”.

Geconcludeerd werd, dat de student niet langer een opvoeding van zijn ouders, een toevoerder van zijn hoogleraar en een buitenstaander in de maatschappij wil en kan zijn; hij zoekt een nieuwe identiteit.

Wanneer men studenten zelfstandig en efficiënt wil laten studeren, moet men hen niet behandelen als kinderen.

Onder de docenten heerst, blijkens woord en geschrift, een wijd verbreid gevoel van onzekerheid omtrent eigen taak en plaats, twijfel aan didactische kwaliteit en vormende waarde van het onderwijs, weerstand tegen de struc-

tuur en de geest van de universiteit. Misschien is een van de belangrijkste vruchten van het studentenprotest, aldus nog steeds de rector, dat het de gedaagde onvrede van docenten en bestuurders zal brengen tot een scherper kritisch besef en tot herleefde creativiteit.

Samenvattend besloot de rector zijn rede met te stellen dat hier voor alle partijen een verantwoordelijkheid ligt, een verantwoordelijkheid voor het geheel, voor de gang van zaken in universiteit, maar ook in land en wereld, kortom voor beleid en politiek, die men niet naast zich neer kan en mag leggen.

STUDENTEN

Het totale aantal volledig ingeschreven studenten bedroeg in Groningen dit studiejaar 7.461.

Hiervan waren 1.317 eerstejaars, 121 kwamen van elders en 6.023 waren reeds ouderejaars.

Wat betreft de universitaire M.O.-opleidingen bedroeg het totale aantal studenten 999; hierbij kunnen nog gevoegd worden 43 studenten die een M.O.-opleiding in de letteren of sociale wetenschappen volgen.

STUDENTENLEVEN

De vraag welke plaats de gezelligheidsverenigingen innemen in de Groninger studentenwereld is zeer omstreden. De Gronstra heeft een ledenaantal dat haar nog geen aanspraak geeft op de titel „vertegenwoordiger van alle studenten”.

Aan het einde van het jaar was men het er in principe in zoverre over eens, dat het dagelijks bestuur van de Gronstra het overleg met senaat en curatoren voert, en dat de contractus der gezelligheidsverenigingen, wanneer het dagelijks bestuur dit nodig acht, eveneens wordt uitgenodigd aan het gesprek deel te nemen. De gezelligheidsverenigingen kunnen immers nuttig werk verrichten, als het gaat om het doorgeven van informatie aan alle Groningse studenten.

De studentenvertegenwoordigers zijn het in grote lijnen onderling eens over de toekomstige structuur; de studenten zelf zijn echter bij gebrek aan kennis vaak wantrouwend en verdeeld.

Omtrent de inhoud en structuur van het „vormingswerk” heeft overleg plaatsgevonden tussen senaat en curatoren enerzijds en verschillende studentenvertegenwoordigers anderzijds.

De oprichting van de Universitaire Stichting voor Vormings-Activiteiten is, als gevolg van dit overleg, een grote stap in de richting van deze zo begeerde duidelijke structuur.

Voor de contractus blijft het opvangen van eerstejaars studenten een zeer be-

langrijke taak. Bij de organisatie van de groen- en novitiatstijden staat de kennismaking met de vereniging, universiteit en stad voorop.

De vanzelfsprekende regels worden op hun functionaliteit getoetst. Ook op zakelijk terrein, het beheren van een sociëteit, brengt de functionaliteit de verenigingen tot elkaar.

Een hechtere samenwerking tussen de Gronstra en de gezelligheidsverenigingen kan ook voor de ontplooiing van diverse projecten een gezondere basis vormen.

BOUWWERKZAAMHEDEN

In het afgelopen jaar werd goede voortgang gemaakt met de diverse werken. Het prekandidaten practicumgebouw voor natuurkunde en het daarbij behorende ketelhuis kwamen gereed en werden in gebruik genomen. Het gebouw voor het Kernfysisch Versneller Instituut kwam bouwkundig gereed en werd in oktober 1968 betrokken. De montage van de versneller is in volle gang en zal tot eind 1969 duren.

Eveneens werd de hand gelegd aan het gebouw voor centrale voorzieningen (Centraal Inkoopstation) dat tevens als entreegebouw van het sportterrein de Paddepoel dient, en het daarbij behorend gasreducerstation.

De sportaccommodatie kon worden uitgebreid met tennisbanen en een hierbij behorend gebouw.

Het prekandidatengebouw voor scheikunde kwam eind 1968 in de afbouwfase. De werkzaamheden aan het biologisch centrum vorderen gestadig. Volgens de verwachtingen zal dit centrum in 1969 gereed kunnen komen.

De voorbereidingen voor de bouw van de bibliotheek en collegezalen worden voortgezet.

Ook aan de panden in de binnenstad vonden enige verbouwingen en uitbreidingen plaats. Nieuwe panden werden in gebruik genomen, een aantal verhuizingen ging daarmee gepaard.

ZIEKENHUIS

De nieuwbouw voor de psychiatrische kliniek verliep voorspoedig en kwam in de laatste fase van de afbouw. Het gebouw voor mega-volt-therapie kwam gereed. De bouw van het ketelhuis-noord werd aangevangen. De werkzaamheden aan de uitbreiding van het pathologisch-anatomisch laboratorium werden voortgezet.

Voor de bouw van een nieuw zusterhuis werden de voorbereidingen afgerond. Andere objecten in voorbereiding zijn de gebouwen voor tandheelkunde, de vrouwenkliniek en het dierenlaboratorium.

STUDENTENFLATS

Begin 1969 zal de eerste van drie flats in Selwerd in gebruik kunnen worden genomen.

ONDERWIJS

De zorgen over onderwijsproblemen bij de faculteit der geneeskunde deden zich ook dit verslagjaar gelden. In dit verband werd een onderwijs-coördinator benoemd.

De voorbereiding van een nieuw medisch curriculum werd voortgezet. Voor het eerste studiejaar werd een definitief programma opgesteld dat met ingang van het studiejaar 1968-1969 werd ingevoerd.

De resultaten van beide onderdelen van het kandidaatsexamen vielen gunstig uit. Aangenomen mag worden, dat dit verheugende resultaat nauw verband houdt met de verleden jaar bij de propedeuse aangelegde strengere normen. Met de Studieraad werd voortdurend vruchtbaar overleg gepleegd, met name ook over het nieuwe curriculum. Op voorstel van de Studieraad kwamen voor de kandidaats-, doctoraal- en artsexamens nieuwe regelingen tot stand, welke een a-selectief karakter hebben.

FACULTEIT DER LETTEREN

De besprekingen over de omvang en positie der bijvakken werden binnen de faculteit afgerond. Voor de nadere uitwerking zal ook de medewerking van de overige faculteiten worden gevraagd.

De aanpassing van het Latijn en de klassieke cultuur aan de eisen van de diverse M.O.-afdelingen werd voortgezet. Voorts werden de eisen voor het colloquium Latijn voor afgestudeerden M.O.-B en de zgn. „boven-30-jarigen” vereenvoudigd en nader afgestemd op het gekozen studievak.

In het nieuwe bouwplan voor de afdelingen der moderne talen zal het onderwijs, gegeven met behulp van talenpractica, een aanmerkelijke uitbreiding ondergaan.

In de nieuwe opzet, waarbij vier talenpractica in gebruik zullen worden genomen, zal een groot aantal talen worden ingeschakeld.

Een voorstel voor de talenpractica een nieuwe afdeling binnen de faculteit in het leven te roepen, waarin de verschillende talenafdelingen participeren, is in voorbereiding; een nota zal hieromtrent worden uitgebracht aan het college van curatoren.

FACULTEIT DER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

De nieuwe opzet van de studie werd bij de studenten in het algemeen gunstig ontvangen en had een invloed ten goede op de studieresultaten. Ook de studie-

duur werd hierdoor bekort: het aantal studenten dat vóór de zomervakantie van het derde studiejaar slaagde voor het kandidaatsexamen steeg in niet onbelangrijke mate. Bij de doctorale studie werden dezelfde ervaringen opgedaan. Vooral bij de doctorale studie valt een stijgende belangstelling waar te nemen voor het vak bedrijfseconomie. In de gevallen waar de studenten kunnen kiezen tussen de algemene economie en de bedrijfseconomie, blijkt 80% de laatste studierichting te preferen. De faculteit tracht zich in het onderwijs zo goed mogelijk bij deze ontwikkeling aan te passen.

ONDERZOEK

In maart 1967 werd te Groningen een Centrum voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs opgericht. De oprichting hiervan was voorbereid door een werkgroep o.l.v. Prof. Dr. Tans. Deze zelfde werkgroep geeft thans ook leiding aan de activiteiten van het centrum.

Als taak werd aan het centrum meegegeven: de voor het onderwijs verantwoordelijke instanties van de universiteit bijstaan in de verruiming van het wetenschappelijk inzicht in vraagstukken betreffende de inrichting van het wetenschappelijk onderwijs en de studie aan de universiteit.

Het spreekt vanzelf dat bij alle onderzoek een intensieve samenwerking tussen opdrachtgever en onderzoeker noodzakelijk is. Toch is het mogelijk in het centrum onderscheid te maken in onderzoek dat volledig „in eigen beheer” wordt uitgevoerd, en onderzoek waarbij het centrum deelneemt als gesprekspartner, die eventueel bepaalde gedeelten van het onderzoek kan overnemen. Onderzoeken vonden tot nu toe plaats op de terreinen van:

- Studietoetsen en analyse van studieresultaten;
- Evaluatie van studieprogramma's en studieonderdelen;
- Onderzoek naar meer algemene onderwijsproblemen.

STUDIERESULTATEN

Het totale aantal examens dat over alle faculteiten in het verslagjaar werd afgelegd bedroeg 3935.

In totaal vonden 51 promoties plaats, die als volgt over de faculteiten waren verdeeld: godgeleerdheid: 3; geneeskunde: 14; wiskunde en natuurwetenschappen: 28; sociale wetenschappen: 6.

DIVERSEN

Rijdende televisie-studio

De Rijksuniversiteit te Groningen heeft sinds kort de beschikking over een mobiele televisie-eenheid. Deze studio, vergelijkbaar met een N.T.S.-reportagewa-

gen, is uitgerust met drie televisiecamera's en een vierde camera, gekoppeld aan een diaprojector, voorts met een beeldbandrecorder, een volledige geluidsopname-installatie, een weergave-apparatuur (monitor) en belichtingsmateriaal. Dank zij deze televisie-auto is het in principe mogelijk vanuit elk (universiteits-) gebouw lijnuitzendingen te verzorgen.

Deze rijdende televisiestudio is bedoeld voor het audio-visueel onderwijs.

De Centrale Dienst voor Beeld en Geluid van de universiteit experimenteert met dit nieuwe medium. De bedoeling is opnamen te maken van op beeldband vast te leggen chirurgische ingrepen, tandheelkundige behandelingen e.d. Hierdoor zal men in de toekomst in één keer vele tientallen studenten tegelijkertijd dergelijke behandelingen kunnen laten meemaken.

Verder is een collegezaal voor medische studenten uitgerust met een vaste televisie-weergave-installatie in de vorm van een eidophoor.

Cyclotron

Dit jaar is een begin gemaakt met de opbouw van het grootste isochrone cyclotron in Nederland. Een imposant onderdeel daarvan is een enorme elektromagneet van 650 ton.

Met dit cyclotron kunnen zowel de lichtste als ook de zwaardere atoomkernen worden versneld. De energie van deze nucleaire projectielen is regelbaar tussen wijde grenzen.

Het complete cyclotron wordt opgesteld in een bunker in het Kernfysisch Versneller Instituut der rijksuniversiteit.

Verwacht wordt dat het kernfysisch onderzoek met dit cyclotron binnen twee jaar een aanvang zal kunnen nemen.

24 Gemeentelijke universiteit te Amsterdam

ALGEMEEN

De leden van het wetenschappelijke corps, zowel de leden van de senaat als de lectoren en medewerkers, ontplooiden ook in dit verslagjaar grote wetenschappelijke bedrijvigheid, die tot uiting kwam in een groot aantal wetenschappelijke publikaties, in het houden van voordrachten en gastcolleges. Vele congressen en symposia werden bezocht. Hun verdiensten vonden op velerlei wijze erkenning door koninklijke onderscheidingen of eervolle benoemingen.

STUDENTEN

Een belangrijke gebeurtenis in dit verslagjaar was de verschijning van de 15.000ste student. Het bereiken van deze mijlpaal toont aan met welke moed en heden men bij de planning voor een goede outillage van de universiteit te maken heeft. De commissie-Dalmulder berekende in 1959 dat de universiteit in het studiejaar 1970-1971 ca. 12.350 studenten zou tellen.

Een latere berekening van de Commissie voor statistisch onderzoek van de Academische Raad kwam uit op een maximum van 14.000 studenten, eveneens in het studiejaar 1970-1971.

Naar de afdeling Statistiek van het Bureau Onderzoek en Documentatie van de universiteit verwacht, zal het aantal ingeschrevenen, gezien de snelle groei, in 1970 ca. 18.500 studenten bedragen.

Het totale aantal studenten, dat zich voor de cursus 1967-1968 liet inschrijven bedraagt 15.284, hetgeen een stijging betekent van 7,7% ten opzichte van het voorgaande cursusjaar. Van alle studenten in Nederland heeft 18,7% zich laten inschrijven aan de Universiteit van Amsterdam.

In totaal meldden zich 2.984 studenten voor een inschrijving aan de universiteit, waaronder 483 die reeds elders ingeschreven waren geweest.

De toename van het totale aantal studenten is in absolute zin het grootst bij de faculteiten der sociale wetenschappen, letteren, economische wetenschappen en rechtsgeleerdheid. De grootste faculteit is die der letteren. Daarna volgt de faculteit der sociale wetenschappen en tenslotte de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen. Het totale aantal M.O.-studenten aan de universiteit bedraagt 1.132; dat is bijna 7,5% van alle ingeschrevenen.

Onder de studenten van de universiteit heeft zich een groep gevormd, die ernstige bezwaren heeft tegen de gang van zaken in de ASVA. Deze groep heeft zich tot rector en presidium gewend met het verzoek een nieuwe, door haar opgerichte, studenten-belangenorganisatie, naast de ASVA te erkennen.

Dit verzoek is afgewezen, aangezien het onaanvaardbaar is twee, elkaar op tal van punten krachtig bestrijdende belangenorganisaties van studenten gelijktijdig als representatieve gesprekspartner over dezelfde vraagstukken te accepteren. Aan hun verzoek zou alleen kunnen worden voldaan indien de bestaande sa-

menwerkingsregeling in en rond de Civitas zou worden beëindigd. Het voor-nemen hiertoe bestaat echter niet.

Een rijksstudietoelage werd verstrekt aan 3.950 studenten tot een totaal bedrag van 10.602.000 gulden. Daarnaast verstrekten ook vele particuliere fondsen en overheidsorganen steun.

STAF/BESTUUR

Wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd traden met ingang van het komen-de studiejaar zes hoogleraren af; tevens werd aan twee hoogleraren op hun verzoek eervol ontslag verleend, ofschoon zij de 70-jarige leeftijd nog niet had-den bereikt. Eén van hen blijft echter als bijzonder hoogleraar vanwege het Evangelisch-Luthers Kerkgenootschap aan de universiteit verbonden. Eveneens werd aan twee lectoren op hun verzoek eervol ontslag verleend en heeft een professor zijn ambt als bijzonder hoogleraar neergelegd. Nieuw benoemd werden zes gewoon hoogleraren en één buitengewoon hoog-leraar. De staf der docenten werd verder uitgebreid met tien gewoon lectoren en één bijzonder hoogleraar. Tevens werd voorzien in de vacature in het cura-torium en het pro-rectoraat.

Het college van curatoren heeft het van de senaat afkomstige voorstel aan-vaard tot het vormen van een werkgroep, waarin zijn vertegenwoordigd: cura-toren, leden van de wetenschappelijke staf, studenten en hoogleraren. Deze werkgroep zal nagaan welke veranderingen moeten worden aangebracht in de huidige bestuursvorm van de universiteit, aangezien deze nog dateert uit de tijd, waarin zowel de omvang als de werkwijze van de universiteit belang-rijk verschilde van de tegenwoordige situatie.

In brede kring wordt de dringende behoefte gevoeld ook voor de bestuurs-organisatie de consequentie te trekken uit de veranderde omstandigheden. Ter-wijl enerzijds de omvang en gecompliceerdheid van de financiële, organisa-torische en ruimtelijke problemen eist, dat het bestuur der universiteit voor een deel bestaat uit daartoe bekwame personen die deze bestuurstak als dag-taak verrichten, wordt anderzijds meer en meer het besef levend, dat zij die de universiteit vormen — docenten, studenten en technische en administratieve werkers — ook gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken moeten dragen.

De genoemde werkgroep zal voorstellen moeten formuleren, die deze gezichts-punten recht doen wedervaren.

De slagvaardigheid en de inspraak dient in de universitaire bestuursorganisatie te worden vergroot.

Wat het eerste betreft — de slagvaardigheid — zal het presidium van de universiteit worden uitgebreid tot vijf personen, te weten twee curatoren, de rector magnificus, de pro-rector en de kanselier-directeur.

Wat het tweede betreft — de inspraak — ligt het in de lijn der verwachting dat een voorlopige oplossing wordt gevonden, zonder dat daarbij hetzij maximalisme, hetzij minimalisme, het bereiken van resultaten bemoeilijkt.

BOUWWERKZAAMHEDEN

De activiteiten op het gebied van de huisvesting, om tegemoet te komen aan de steeds grotere ruimtebehoefte, zijn verscheiden van aard, al naar gelang zij gericht zijn op een toekomstige nieuwe huisvesting voor de universiteit, dan wel op het treffen van interimvoorzieningen voor een kortere, maar meestal langere periode.

Op grond van onderzoeken van de werkgroep locatie A-faculteiten doet de meerderheid van deze werkgroep een aanbeveling om, uitgaande van een maximum van ca. 18.000 A-studenten de oplossing van de concentratie van de A-faculteiten te zoeken in de Amsterdamse binnenstad, t.w. in het Spui/Singelgebied, Oudemanhuispoortgebied en Vollenburg.

De werkgroep heeft echter in zeer ongelijke mate aandacht besteed aan de verschillende mogelijkheden tot oplossing van de ruimtelijke en daarmee samenhangende organisatorische, financiële, onderwijskundige en wetenschappelijke problemen.

Het rapport van de werkgroep is door het universiteitsbestuur in handen gesteld van de Commissie voor bouwaangelegenheden van de universiteit.

Door de Dienst Bouw en Huisvesting is berekend dat het aantal netto m², waarover de universiteit in 1975 zal moeten kunnen beschikken ca. 150.000 bedraagt. Hierbij is niet inbegrepen de ruimte voor de medische faculteit, waarvoor een geheel nieuwe huisvesting in de Bullewijkpolder zal worden opgericht. Het vorig jaar bedroeg het aantal beschikbare netto m² 95.750. In het verslagjaar is dit uitgebreid tot 101.420 m² door de ingebruikneming van het gebouw Doelenstraat ten behoeve van de economische faculteit en het Instituut voor Dramatische Kunst, het gebouw Keizersgracht ten behoeve van het Instituut voor Toegepaste Taalwetenschap en het Laboratorium voor Dierfysiologie, het eerste definitieve gebouw op de Anna's Hoeve.

In het verslagjaar zijn plannen ontwikkeld en gedeeltelijk reeds in uitvoering gebracht, die in de eerstkomende jaren zullen voorzien in een verdere uitbouw zodat in de jaren 1970-1972 de universiteit zal beschikken over 149.000 m² netto vloeroppervlak, niet meegerekend de voorzieningen voor de medische faculteit, waaronder begrepen die voor de tandheelkunde.

Voor de A-faculteiten betekent het hiervoor genoemde een uitbreiding van de beschikbare ruimte met ca. 100%, voor de faculteit der wis- en natuurkunde

met 20-25%. Hierdoor wordt aan de ruimtebehoeften van deze beide groepen voor de te verwachten studentenaantallen tot de jaren 1975 grotendeels voldaan.

Het steeds groter wordende aantal studenten aan de universiteit vindt ook zijn weerslag in de studentenvoorzieningen.

Het subsidiebeleid van het Department werd in het bijzonder met betrekking tot de meest kostbare voorziening — de studentenhuysvesting — in die zin gewijzigd, dat de exploitatietekorten voortaan ten laste van de begroting van de universiteit komen. Het aantal studentenkamers in eigendomspanden van de Stichting Studentenhuysvesting en het studentenschip Caledonia bedroeg per 1 september 1967 1.471, waaronder accommodatie voor 38 studentenechtparen.

Gedurende het afgelopen jaar kwamen 100 kamers gereed. Per 1 september konden nog eens 190 studenten een kamer betrekken in de nieuwe studentenhuizen. Bovendien wonen in huurpanden 20 ongehuwde studenten en 69 echtparen.

In uitvoering zijn thans het studentencentrum Kattenburg en een studentenhuys in de Buikslotermeer, die gezamenlijk woonruimte zullen bieden aan bijna 1.100 studenten, alsmede acht kleinere projecten.

In voorbereiding zijn plannen in de randgemeenten Diemen, Weesp en Amstelveen voor in totaal 3.300 kamers.

Een belangrijke verbetering voor de bewoners van het studentenschip Caledonia was de versleping naar het Stenen Hoofd in december 1967, waardoor het probleem van de onderbezetting, ontstaan door de excentrische ligging in de Hornhaven, sterk werd verminderd.

ONDERWIJS

Onderzoek

Het Centrum voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs zag zijn onderzoekstaf met twee man uitgebreid tot drie onderzoekers.

Daardoor kon de ontwikkeling en aanpassing van instrumenten voor onderzoek van het onderwijs worden geïntensiveerd.

STUDIERESULTATEN

Het aantal promoties bedroeg in het afgelopen jaar 119, waarvan 57 in de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen, 22 in de faculteit der geneeskunde, 15 in de faculteit der sociale wetenschappen, 12 in de faculteit der letteren, 6 in de faculteit der economische wetenschappen, 4 in de faculteit der rechtsgeleerdheid, 2 in de faculteit der godgeleerdheid en 1 in de centrale interfaculteit. Vier jaar geleden kwam aan de universiteit de opleiding tot tolk/vertaler tot stand. Dit jaar werden de eerste diploma's uitgereikt aan de afgestudeerden.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

Het overleg tussen het bestuur van de universiteit en het bestuur van de Civitas Academica over een herziening van de samenwerking tussen universiteit en Civitas, resulteerde in een reorganisatie van de voorzieningen ten behoeve van de studenten.

In de nieuwe Civitas-structuur worden 2 groepen van activiteiten onderscheiden, n.l. die waarvan beleid en uitvoering bij de Civitas berusten en die, waarbij de universiteit de uiteindelijke verantwoordelijkheid draagt. Tot deze laatste groep behoren o.a. Studenten Huisvesting, Mensa en Lichamelijke Opvoeding en Sport. Verwacht wordt, dat door deze nieuwe structuur de voorbereiding van beleidsbeslissingen met betrekking tot deze studentenvoorzieningen op zo efficiënt mogelijke wijze tot stand kan komen.

COMMISSIES

De senaat stelde in het afgelopen jaar een aantal commissies in, o.a. de Commissie tot inventarisatie van de behoefte aan automatische informatieverwerking. In de komende jaren zal in vrijwel alle faculteiten deze behoefte naar te verwachten valt belangrijk stijgen. Door de Senaatscommissie systematische beoordeling wetenschappelijk personeel werd een rapport uitgebracht dat thans bij de senaat in behandeling is. In deze commissie hadden ook vertegenwoordigers van de staf zitting. Advies werd door de senaat uitgebracht o.a. met betrekking tot studieprogramma's in het Academisch Statuut.

DETAILINFORMATIES

Rechten studeren in het weekend

Voor de tweede maal worden aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam in oktober a.s. colleges gegeven in de vakken van het eerste studiejaar (inleiding tot de rechtswetenschap, sociaal-economisch recht en rechtsgeschiedenis).

Deze buitengewone colleges worden gegeven op vrijdagavond en zaterdagochtend. Zij zijn bestemd voor personen, die wegens een volledige werkkring niet in staat zijn de dagcolleges te volgen, de leeftijd van 25 jaar hebben bereikt en de voor de juridische studie vereiste vooropleiding hebben genoten. Bij uitzondering kunnen ook personen jonger dan 25 jaar worden toegelaten, indien zij een gemotiveerd verzoek tot toelating richten tot de faculteit.

Laboratoriumtheater

Als enige universiteit op het Europese vasteland beschikt de universiteit van Amsterdam over een laboratoriumtheater, dat een essentieel hulpmiddel vormt bij de studie in de dramaturgie en de geschiedenis van de dramatische kunst.

Het theater is ondergebracht in het nieuwe instituut voor dramatische kunst in de Nieuwe Doelenstraat, dat op 8 juni jl. officieel geopend werd.

25 Vrije universiteit te Amsterdam

ALGEMEEN

Op 11 en 12 januari 1968 vond een door de senaat georganiseerd congres plaats: een beraad over de toekomstige ontwikkeling was alleen al reeds noodzakelijk in verband met de snelle groei van de universiteit.

In een vijftal voordrachten werd een poging gedaan te bepalen welke richting de universiteit zal moeten inslaan in de huidige samenleving.

Deelnemers aan dit (besloten) congres waren leden van de besturende colleges en van de raad van bijstand van de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag, studenten, medewerkers van allerlei functie, leden van de wetenschappelijke staf, lectoren en hoogleraren.

Dit „interne stafberaad” nam geen beslissingen. Wel werd een inventarisatie opgemaakt van de problemen welke bij de V.U. om een koersen op nieuwe wegen vragen. Over de naar voren komende problemen is thans een discussie gaande in de senatus contractus over de vraag welke conclusies hieruit getrokken zullen moeten worden. Wanneer deze discussie beëindigd zal zijn, zal overleg met de senaat moeten plaatsvinden.

Na dit universiteitscongres organiseerde de studentenraad met de disputorenraad op 8 februari 1968 een studentendebat waarin dezelfde onderwerpen aan de orde kwamen. De resultaten van dit debat, gevoerd aan de hand van stellingen waarin in het bijzonder werd ingegaan op het christelijke element in de V.U., de samenhang der wetenschappen en de V.U. in de samenleving, vormen belangrijk materiaal voor de bovenvermelde discussie in de senatus contractus. Naast de universiteit zelf houdt ook de vereniging zich bezig met de vragen waarvoor de eerste zich gesteld ziet. Directeuren belegden in een aantal plaatselijke forumavonden over een drietal onderwerpen: de natuuronderzoeker en Genesist; nieuwe inzichten in de theologie; en structuur en rechtsvorm van de onderneming.

Doel van deze avonden was degenen, die de universiteit steunen, informatie te verschaffen op terreinen waarop duidelijk van nieuw verworven inzichten sprake is.

Hoewel de leden en begunstigers van de vereniging duidelijk betrokken worden in de gedachtenwisseling, wees de rector er toch met klem op dat de eigenlijke wetenschapsbeoefening in de vrijheid van eigen verantwoordelijkheid moet geschieden. Daarom is de V.U. dan ook een *vrije* universiteit, vrij van staat, vrij van kerken, vrij van politieke partijen, vrij ook van enige vorm van van buiten komende, doctrinaire beïnvloeding.

Ook internationaal werd aandacht besteed aan het karakter van de universiteit met christelijke grondslag. De vraag werd aan de orde gesteld op een internationale conferentie in Turku, Finland. Als belangrijk punt kwam hier naar voren dat er duidelijk de wens te kennen wordt gegeven met niet-christenen in open discussie te staan.

Als rechtstreeks gevolg van zowel het interne beraad der V.U. als van bovengenoemde internationale conferentie, zal de V.U. te gelegener tijd het initiatief nemen tot het organiseren van een volgende internationale conferentie.

STUDENTEN

Het aantal studenten bleef in het afgelopen studiejaar snel groeien; ingeschreven werden 6.320 studenten, waarvan 1.100 vrouwelijke en 5.220 mannelijke, tegen respectievelijk 5.689, 1.007 en 4.682 in het voorgaande jaar. De inschrijving van de 6.000ste student kreeg uiteraard een enigszins feestelijk karakter.

Het aantal studenten uit Suriname en de Nederlandse Antillen bedroeg 56 (51 en 5); dat der buitenlandse studenten 177. Van de laatsten kwamen 46 uit Indonesië, 23 uit de Verenigde Staten, 21 uit Canada, 16 uit Zuid-Afrika en 14 uit Noorwegen.

De snelle stijging van het aantal studenten zet zich, voor de universiteit als geheel bekeken, voort. Te meer daar het aantal eindexamens der middelbare scholen, dat toelating geeft tot universitaire examens, door het in werking treden van de Wet op het voortgezet onderwijs is toegenomen.

De rector achtte het verheugend dat voor steeds meer groepen van de bevolking het volgen van wetenschappelijk onderwijs mogelijk wordt. Wel achtte hij het gevaar niet uitgesloten dat bij handhaving van de bestaande studieprogramma's men te eniger tijd financieel, ruimtelijk en numeriek zal vastlopen.

STAF

Gedurende het verslagjaar aanvaardden twaalf hoogleraren en zeven lectoren hun ambt. Een buitengewoon hoogleraar werd ordinarius, een buitengewoon lector gewoon lector en twee lectoren werden gewoon hoogleraar. Afscheid werd genomen van drie rude donati waarvan twee een afscheidscollege gaven. Prof. A. M. Donner uit Luxemburg aanvaardde een leeropdracht voor het staatsrecht. Uit Amerika bleef nog aan de universiteit verbonden Prof. W. Lagerwey van Calvin, Grand Rapids, terwijl van dezelfde universiteit Prof. Stanley M. Wiersma als Fulbright gasthoogleraar Amerikaanse taal- en letterkunde komt doceren.

BESTUUR

Een nieuw lichaam deed in de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag zijn intrede: 9 december 1967 werd de raad van bijstand geïnstalleerd. Dit college bestaat uit deels door de provinciale afdelingen gekozen, deels uit door directeuren benoemde leden en geeft uitdrukking aan de wens van directeuren het contact met de leden der vereniging te verstevigen,

hetgeen gezien mag worden als een duidelijke poging tot democratisering in de besturende colleges.

Naar aanleiding van het dit jaar ontworpen ontwikkelingsplan 1969-1972, dat te breed en te detaillistisch van opzet bleek, heeft het rectorencollege zich eenstemmig uitgesproken aangaande volgende ontwikkelingsplannen; deze zullen zich moeten beperken tot prognoses omtrent de ontwikkeling van de verschillende studierichtingen en van het onderzoek; besturende colleges en senaat hebben als algemene richtlijn voor de komende periode gekozen voor verdieping en versteviging van het bestaande, niet voor verdergaande verbreding van het bestand der Vrije Universiteit.

Hoewel dienaangaande ook het ontwikkelingsplan zich uitsprak tegen het in de nabije toekomst instellen van een subfaculteit voor de tandheelkunde, werd op 2 september 1968 hiertoe toch in positieve zin besloten, aangezien de plaatsingscommissie tandheelkunde 90 ingeschrevenen niet kon plaatsen. Het verzoek hiertoe werd op 28 augustus daaraan voorafgaande door de minister ingediend, zodat hier van een zeer snelle besluitvorming mag worden gesproken.

In genoemd ontwikkelingsplan werd ook in ruime mate aandacht besteed aan de verdieping van de wijsgerige vorming en de consolidatie van de centrale interfaculteit voor de wijsbegeerte. Op voorstel van de senaat hebben de curatoren goed gevonden dat de wijsgerige propedeuse in de theologische faculteit binnen deze faculteit zal worden verzorgd.

BOUWWERKZAAMHEDEN

De bouwprojecten van de Vrije Universiteit vorderen gestadig; tijdens het verslagjaar werd de hortus in gebruik genomen, de preklinische laboratoria worden reeds gebruikt maar wachten aan het begin van het studiejaar 1968-1969 nog slechts op een officiële ingebruikstelling.

Voor de uitbreiding van de studentenflats op Uilenstede werd de eerste paal geslagen en het silhouet van het nieuwe hoofdgebouw begint zich steeds duidelijker af te tekenen. Gereed kwam ook het gehele complex van de verpleegstersschool waarvan de in gebruikneming met de nodige festiviteiten gepaard ging. Een probleem vormt alleen nog het verkrijgen van grond voor de bouw van het permanente gebouw van de polikliniek, terwijl ook de noodzaak op betrekkelijk korte termijn huisvesting te moeten vinden voor de subfaculteiten der psychologie en pedagogie en het verkrijgen van grond en gebouwen voor de nieuwe tandheelkundige subfaculteit wel aanleiding geeft tot enige verontrusting.

STUDIERESULTATEN

In het totaal vonden tijdens het verslagjaar aan de Vrije Universiteit van Amsterdam 29 promoties plaats, hetgeen vergeleken met het voorgaande jaar een

geringe achteruitgang van 4 betekent. De promoties waren over de faculteiten als volgt verdeeld, waarbij tussen haakjes de vergelijkbare cijfers van het vorige jaar zijn vermeld: theologie 7 (7), rechtsgeleerdheid 4 (0), geneeskunde 5 (5), wiskunde en natuurwetenschappen 8 (8), letteren geen (3), economische wetenschappen 2 (4), sociale wetenschappen 2 (6), wijsbegeerte 1 (0).

UNIVERSITEITS- EN STUDENTENACTIVITEITEN

In de studentenwereld waren er weer velerlei lustra, onder meer het vierde lustrum van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Amsterdam, ter gelegenheid waarvan een brochure werd uitgegeven over ontwikkelingshulp samenwerking; mede in verband hiermede werd de lustrumrede gehouden door professor Udink. De rector woonde al deze lustra bij en was ook aanwezig bij de viering van het vijftig jarig bestaan van de Landbouwhogeschool te Wageningen.

BUITENLANDSE CONTACTEN

De banden tussen de Vrije Universiteit en de universiteiten in Indonesië en Kongo zijn gedurende het afgelopen jaar zo mogelijk nog hechter geworden. Naar Kongo werden door de V.U. één „langverbander” en drie „kortverbanders” uitgezonden.

Een bezoek aan Amsterdam werd gebracht door rector en vice-rector van de universiteit in Congo en eveneens door de rector van de Randse Afrikaanse Universiteit te Johannesburg. Ook de president-curator van de Christelijke Universiteit Indonesia uit Djakarta werd in Amsterdam ontvangen.

De belangstelling voor ontwikkelingshulp blijft levendig in alle geledingen van de universiteit, waartoe persoonlijke bezoeken een extra stimulans geven. Evenals vele van zijn Nederlandse collega's was de rector van de V.U. aanwezig bij de lustra van de universiteiten te Gent en Lund. Ook in Luik werd de V.U. vertegenwoordigd.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

Bij herstructurering van het onderwijs past herstructurering van de onderwijsmethoden. Daarom werd een commissie ingesteld welke een plan ontwierp voor een Centrum voor onderzoek van het onderwijs aan de Vrije Universiteit. Inmiddels is tot de oprichting van dit centrum besloten, welk centrum organisatorisch onder de leiding van de rector zal worden geplaatst.

Massamedia vervullen bij het onderwijs-nieuwe-stijl een belangrijke functie. Meer en meer beginnen radio en televisie hun belangrijke diensten te bewijzen voor onderwijs binnen de universiteit.

De door de Amsterdamse studenten en wetenschappelijke medewerkers opge-

richte A.C.R.O. (Academische Radio Omroep) heeft zich echter thans ook ten doel gesteld via deze media onderwijs van de universiteit *buiten* de muren te brengen, onder het motto „de universiteit de lucht in“, naar analogie van wat in Frankrijk en Engeland gebeurt. De rector meende dat een dergelijk plan ook in Nederland de volle steun en medewerking zou verdienen.

Aangaande het vraagstuk van de kritische universiteit merkte de rector op dat een democratie, in een universiteit in een geïndustrialiseerde samenleving als de onze, alleen kan functioneren op basis van vertegenwoordiging en een bereid zijn tot het zelfstandig dragen van verantwoordelijkheid van deze vertegenwoordigers.

Daadwerkelijke democratisering vond reeds wel plaats m.b.t. onder anderen de plaats der lectoren in de wetenschappelijke staf: de lectoren kregen het recht de vergaderingen van de senaat bij te wonen en aan de beraadslagingen deel te nemen.

De wetenschappelijke staf wees vertegenwoordigers aan in een aantal senaatscommissies. Ook is men er toe overgegaan, in overeenstemming met een aanbeveling van de Academische Raad, advertenties te plaatsen voor de vervulling van vacatures van hoogleraren, lectoren en wetenschappelijke medewerkers.

Niet in alle faculteiten, subfaculteiten en afdelingen is de gang van zaken al bevredigend, maar de algemene richtlijn is dat lectoren en wetenschappelijke medewerkers in het beraad behoren deel te nemen.

De studenten vinden op hun beurt hun inspraak in de faculteiten in de studieraden. Omtrent het vaststellen van de meest wenselijke bestuursvorm van de universiteit zal waarschijnlijk overleg plaatsvinden, waarin zowel vertegenwoordigers van de wetenschappelijke staf als van studenten hun stem inbrengen.

DETAILINFORMATIE VRDE UNIVERSITEIT

Verpleegstersschool

In januari 1968 werd de gloednieuwe verpleegstersschool in gebruik genomen: een modern complex dat volkomen aan de eisen van deze tijd is aangepast. Het 2,5 ha beslaande complex bestaat uit een woonhuis, een schoolgebouw, een dienstgebouw en een sportterrein.

Het 25 m hoge woonhuis bevat 336 kamers, algemene ruimten en woon- en werkrumten voor de leiding van de school.

Op elke verdieping van dit gebouw wonen twee groepen van 20 leerlingen, die naast hun eigen kamer gezamenlijk de beschikking hebben over een woonkamer, een waskeuken met loggia en een strijkkamer.

Het schoolgebouw bestaat uit twee bouwlagen. Op de parterre bevinden zich de administratie en de huishoudelijke dienst.

De verdieping bevat een grote huiskamer, een t.v.-kamer, muziekkamers en een

cafeteria. De ruimte tussen de drie gebouwen is benut voor de aanleg van een 800 m² groot sportveld.

V.U.-boekhandel

Een nieuwtje in de universitaire wereld van Nederland vormt een in oktober 1967 geopende universiteits-boekhandel. Deze V.U.-boekhandel is naast universiteitswinkel, waar alle benodigde studieboeken te verkrijgen zijn, tevens algemene boekhandel waar niet-studenten terecht kunnen.

De winkel werd gehuisvest in het Provisorium, het tijdelijke hoofdgebouw van de Vrije Universiteit.

26 Katholieke universiteit te Nijmegen

ALGEMEEN

Aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen meldden zich dit afgelopen jaar 800 studenten voor toelating tot deze universiteit; dit is exact hetzelfde aantal als het voorgaande jaar.

Het totale aantal ingeschreven studenten kwam hiermee op 7.536, waarvan 1.584 eerstejaars. Onder hen bevond zich de 7000ste ingeschrevene!

STUDENTEN

Kenmerkend voor dit studiejaar was de allerwegen ontwakende belangstelling van de studenten voor het wel en wee der universiteiten. De idee van de kritische universiteit, van welke idee de inhoud in de komende jaren ongetwijfeld nog aan duidelijkheid zal winnen, schoot in Nederland het eerst wortel te Nijmegen. In dit kader werden te Nijmegen enkele landelijke bijeenkomsten van de Nederlandse Studenten Raad georganiseerd. Actieve werkgroepen van studenten bestudeerden systematisch bepaalde onderwerpen en wisselden onderling hun conclusies uit. Een documentatiecentrum is thans in opbouw. Rechtstreeks uitvloeisel van deze activiteiten is het reeds eerder genoemde openbare overleg tussen studenten en staf over de bestuursstructuur van de universiteit.

STAF

In de gelederen van staf en bestuur vonden verschillende mutaties plaats. Enkele stafleden werd eervol ontslag verleend wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd of wegens hun aanvaarding van een benoeming elders; daarnaast werd de staf versterkt door de benoeming van 6 hoogleraren en 12 lectoren. Als Fulbrighthoogleraar voor sociale psychologie was dit jaar aan de universiteit verbonden prof. dr. B.N.M.I. Seidenberg van het Brooklyn College te New York.

Er werden 5 inaugurale redes uitgesproken en elf lectoren hielden een openbare les, welk aantal hoger lag dan in enig ander jaar. Allen werden door de rector bijgewoond.

De rector wees erop dat dit cijfer de groei bevestigde van het wetenschappelijk corps in de sector lectoren en achtte het dan ook tijd worden dat de positie van hen aan de universiteit herzien en verbeterd wordt. Ook het rapport-Van Os, „structuur van het wetenschappelijk corps”, houdt zich met deze kwestie bezig. Resultaat van dit rapport zal moeten worden afgewacht teneinde te weten of in deze eventueel reglementswijzigingen noodzakelijk zullen zijn.

BESTUUR

Evenals aan andere instituten voor wetenschappelijk onderwijs, werd in Nijme-

gen gediscussieerd over het een- of meerjarig rectoraat. Een meerjarig rectoraat impliceert een gekozen rector; het omgekeerde is niet het geval.

Het eenjarig rectoraat biedt vele voordelen. Daarentegen nemen de werkzaamheden van een rector steeds uitgebreidere vormen aan en worden daarbij uitgesproken bestuurlijke talenten gevraagd. Om deze redenen en op grond van de overweging dat bij het sterk toegenomen aantal senaatsleden toch niet meer ieder senaatslid voor de functie van rector aan bod zou komen, werd door de senaat besloten het college van curatoren voor te stellen ingaande het academisch jaar 1970-1971 de rector te kiezen.

SENAAT

Ofschoon in menige vakgroep en sectie de wetenschappelijke staf reeds sinds jaren in het overleg omtrent onderwijs- en onderzoekprogramma's werd betrokken, gaf de in oktober in werking getreden regeling stafoverleg aan de inschakeling van de staf, niet alleen bij onderzoek en onderwijs maar ook ten aanzien van de algemene gang van zaken, nieuwe impulsen.

Op senaatsniveau had dit jaar voor het eerst na iedere stafvergadering een bespreking plaats tussen het bestuur van het stafconvent en rector en secretaris. Besprekingen die zeer vruchtbaar bleken. Rechtstreeks gevolg was dat in alle senaats- en gemengde commissies stelselmatig ten minste een staflid werd benoemd, hetgeen tevoren slechts sporadisch gebeurde.

Tevens is er overleg gaande tussen leden van de senaat, enkele leden van het college van curatoren, de wetenschappelijke staf en een afvaardiging van de studenten welke zich gezamenlijk bezinnen op de bestuursstructuur van de universiteit.

Een deel van de werkzaamheden van de faculteiten en van de senatus contractus stonden het afgelopen jaar in het teken van het ontwikkelingsplan voor de eerste 5 jaren.

Dit plan omvat o.m. een advies omtrent een meer doeltreffende opzet van universitaire ontwikkelingsplannen.

Een gemengde commissie werd ingesteld welke bestudeert hoe men de jaarverslagen in een nieuwe vorm kan gieten zó, dat uit een jaarverslag een duidelijk totaalbeeld oprijst van de universiteit, en waaruit de senatus contractus de nieuwste ontwikkelingen op de voet zal kunnen volgen, de diverse werkommissies op de hoogte blijven van elkaars werk hetgeen de onderlinge samenwerking zal kunnen bevorderen.

PROMOTIES

Het aantal promoties bedroeg dit jaar 47, 13 minder dan het jaar daarvoor. Het aantal promoties blijft van de onregelmatig stijgende lijn van de voorgaande jaren. De promoties waren over de faculteiten als volgt

verdeeld: 1 vond plaats in de godgeleerdheid, 9 in de letteren, 2 in de rechtsgeleerdheid, 17 in de geneeskunde, 10 in de wiskunde en natuurwetenschappen, 6 in de sociale wetenschappen en 2 in de wijsbegeerte.

BINNENLANDSE CONTACTEN

In ons eigen land was de rector van de Nijmeegse universiteit eveneens aanwezig bij het halve eeuwfeest van de hogeschool van Wageningen. Ook in Nijmegen zelf waren er vele festiviteiten waarbij de rector de gelukwensen namens de senaat overbracht. Ook bezocht hij het congres van katholieken en anglicaanse theologen over saecularisatie: „Mao en 999.999.999 andere Chinezen”, het congres „de geneesheer en het recht”, de 9e federatieve vergadering van medisch-biologische verenigingen en het internationale symposium over de biochemie van het oog.

Belangrijk voor de universiteit zelf waren de bezoeken van, in de eerste plaats, de minister van onderwijs en wetenschappen. Diverse interne problemen kwamen tijdens dit bezoek aan de orde zoals o.a. de 100% subsidieregeling. Voorts werden de ambassadeurs ontvangen van Italië en België.

BUITENLANDSE CONTACTEN

De buitenlandse contacten waren dit studiejaar velerlei. Er was het bezoek aan de 150-jarige universiteiten van Gent en Luik, de eveneens het 150-jarig bestaan vierende universiteit van Bonn en de universiteit van Lund in Zweden welke haar derde eeuwfeest vierde. Belangrijk ook is het in dit verband te noemen werk van de Nijmeegse Universitaire Stichting voor Buitenlandse Studiebetrekkingen, welke de betrekkingen tussen Nijmegen en buitenlandse universiteiten steeds hechter wil maken. Het accent ligt hierbij op een intensief contact met de ontwikkelingslanden. Met de minister van onderwijs en wetenschappen werd besproken of het niet mogelijk zou zijn de benodigde financiën welke bij dergelijke contacten nu eenmaal noodzakelijk zijn, in de toekomst te kunnen betrekken van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in plaats van, zoals momenteel het geval is, van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De Raad voor wetenschappelijke zaken van de NUFFIC zou wellicht als adviesorgaan kunnen fungeren om de projecten van de verschillende universiteiten te beoordelen en prioriteiten te bepalen. Het aantal academische gastvoordrachten bedroeg 23.

COMMISSIES

De werkkommissie studium generale ontplooidde ook dit jaar vele en velerlei activiteiten. De belangstelling der studenten hiervoor was kwantitatief zeer wisselend. Men hoopt hierin verbetering te kunnen brengen door ernaar te

streven de commissie-activiteiten in te passen in de college- en practica-programma's van de verschillende opleidingen. Het doel van de studium generale, de academische vorming te completeren, zal aldus duidelijker tot uiting komen, waardoor mogelijk een intensivering en verbreding van de deelneming zal worden bereikt.

Ook het Instituut voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs (I.O.W.O.) zette zijn belangrijke werkzaamheden intensief voort. Negen rapporten, studiedagen voor het wetenschappelijk corps der universiteit over objectieve studietoetsen en een mededelingenblad, waren de resultaten. Twee van de in het afgelopen studiejaar genomen initiatieven werden door de rector afzonderlijk vermeld.

Aan de Universiteit van Nijmegen zal een speciale studie gemaakt worden van het hedendaags ongeloof in Nederland. Deze studie zal interdisciplinair worden opgezet door theologen, filosofen, historici, sociologen, psychologen en neerlandici.

Voorts zal op 1 januari 1968 het „Nijmeegs Universitair Centrum voor Voortgezette Pastorale Vorming, Mgr. Bekkers-Centrum" zijn werkzaamheden beginnen met als doel: opleidingen ter voortgezette vorming van personen van alle gezindten die pastoraal werkzaam zijn.

DETAILINFORMATIE KATH. UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Leerstoel voor Europees Recht

Met ingang van het studiejaar 1968-1969 werd aan de universiteit van Nijmegen een nieuwe leerstoel voor Europees recht ingesteld.

De achtergrond hiervan wordt gevormd door de groeiende betekenis van het Europees recht en de hervorming van de juridische opleiding.

De nieuwe leerstoel wordt bezet door de buitengewoon hoogleraar in het Europees recht, Mr. P. S. R. F. Mathijssen.

Nieuwe universiteitsbibliotheek

9 maart 1968 werd in het universitaire nieuwbouwcomplex Heyendaal het nieuwe gebouw van de bibliotheek officieel in gebruik genomen. De hoofdstructuur van het gebouw wordt bepaald door een bewuste driedeling, te weten ruimten voor het lezen van boeken, voor het beheren van boeken, en voor het bewaren van boeken; dit zijn: de leeszaal en de catalogizaal, de werkvertrekken van de bibliothecaris met zijn wetenschappelijke, administratieve en technische staf, en de boekenmagazijnen. Het uitleenbureau is aan de centrale hal gelegen.

Behalve een grote leeszaal zijn er kleinere leeszalen en studiekabinetten, zodat het de student mogelijk is zich ongestoord op zijn stof te concentreren. In het totaal biedt de accommodatie plaats aan 440 bezoekers.

In de catalogizaa! bevindt zich de centrale alfabetische catalogus waarin alle boeken zijn vermeld die ergens binnen de universiteit aanwezig zijn. Tevens zijn in deze zaal geplaatst de nationale bibliografieën en de catalogi in boekvorm van drie zeer beroemde bibliotheken: de Library of the British Museum te Londen, de Bibliothèque Nationale te Parijs en de Library of Congress te Washington. Nieuw is hier ook een zelfbedieningsapparaat voor het vervaardigen van fotocopies.

Bezoekers kunnen binnen vijf minuten het gevraagde boek in hun bezit krijgen: het uitleenbureau beschikt over een buizenpost waardoor de aanvraag onmiddellijk de juiste afdeling bereikt en het betreffende boek wordt via een glijgoot snel naar het bureau getransporteerd.

Het boekenmagazijn beschikt over een totale capaciteit van twee miljoen boeken, terwijl in de kelder van het complex nog een grote opslagplaats voor boeken is geprojecteerd. In dit souterrain bevinden zich tevens o.m. een rijwielstalling, de garderobe, het fotografisch atelier, de drukkerij en een expeditieruimte.

Door de moderne outillage en de ruime, op de toekomst gerichte opzet van het gebouw (een half miljoen boeken vormen op dit moment het bibliotheekbezit), vormt de nieuwe universiteitsbibliotheek een project, waarop men met recht trots mag zijn.

Studentenflats

Tijdens het afgelopen studiejaar werd een aanvang genomen met de bouw van twee grote projecten: het woonproject Galgenveld — flats voor 747 ongetroude studenten en 22 studentenechtparen —, en het Hoogeveltdproject — wooneenheden voor 1.024 studenten. De totale kosten bedragen 23 miljoen gulden.

Bij de flats op het Galgenveld werden tevens een universiteitshuis en een studentenkerk geprojecteerd.

Gezien het tot nu toe betrekkelijk bescheiden aantal studentenkamers in Nijmegen zal na het gereedkomen van deze twee wooncomplexen het aantal studentenkamers in Nijmegen voorjaar 1970 verveelvoudigd zijn.

Beide bouwprojecten zijn voorbereid en zullen worden geëxploiteerd door de Stichting Studentenhuisvesting Nijmegen.

Het universiteitshuis bij het Galgenveld-project moet gezien worden als een universitair centrum dat primair op het gebruik door studenten is afgestemd, doch dat daarnaast ook zal dienen als universitair congresgebouw, terwijl ook leden van de universitaire staf er de gelegenheid zullen vinden om met hun gasten daar de lunch te gebruiken.

De studenten zullen er hun maaltijd kunnen gebruiken, zij zullen daar kunnen vergaderen en hun culturele activiteiten kunnen onderbrengen.

Voorts biedt dit huis een accommodatie voor de kantoren van de bestuurlijke en administratieve studentenorganen. Ook aan de verschillende stichtingen voor studentenvoorzieningen wordt in dit gebouw voldoende vergaderruimte geboden. Het gebouw omvat o.m.: een grote entreehal, eetzaal met een totale capaciteit van 800 zitplaatsen en een grote keuken. Op de eerste etage zullen uitsluitend kantoren worden ondergebracht, terwijl op de tweede verdieping een drietal vergaderzalen zijn geprojecteerd. Ook voor lees- en studiezalen, recreatieruimten e.d. is hier ruimte geschapen. Gezien de opzet van het gebouw en de situering bij een studenten-wooncomplex zal het aan het gestelde doel, een werkelijk centrum van het universitaire leven, zeker beantwoorden.

Discussie rond katholieke universiteit

Binnen de commissie-Schillenbeeckx werd gedurende twee jaar een discussie gevoerd omtrent karakter en functie van de katholieke universiteit. De voornaamste taak die de commissie zich stelde was te trachten een antwoord te vinden op de vraag of een katholieke universiteit in deze tijd nog wel zinvol is te noemen. Uit het in april 1968 vrijgegeven interimrapport blijkt dat omtrent deze kwestie in de commissie geen overeenstemming kon worden bereikt.

Het nieuwe zelfverstaan van de kerk in de wereld riep bij sommige commissieleden de conclusie op dat er nu voor een katholieke universiteit geen plaats meer is, terwijl voor anderen hetzelfde gegeven in eerste instantie juist nieuwe perspectieven bleek te openen voor een eigen taak van een katholieke universiteit. In de tweede fase van haar studie wil de commissie nieuwe kansen die een katholieke universiteit kan bezitten, zorgvuldig ontleden. Op grond daarvan kan dan worden onderzocht wat de idee van een katholieke universiteit voor de toekomst kan betekenen en hoe deze gestalte kan krijgen.

Nijmeegs Instituut voor Onderwijsresearch

Op initiatief van de faculteit der sociale wetenschappen is het college van curatoren van de Katholieke Universiteit Nijmegen overgegaan tot de oprichting van een stichting met als doel de bevordering van het wetenschappelijk onderzoek van het onderwijs.

Deze stichting, waarin vertegenwoordigers van de subfaculteiten der psychologie, sociologie en opvoedkunde zitting hebben, heeft ter uitvoering van dit initiatief het Nijmeegs Instituut voor Onderwijsresearch (N.I.V.O.R.) opgericht, dat de bestudering van onderwijsproblemen op interdisciplinaire basis ter hand zal nemen.

Het ligt voorts in de bedoeling een adviesraad in het leven te roepen waarin het onderwijs in brede kring zal zijn vertegenwoordigd.

Om dubblures met andere instituten te voorkomen, ligt het niet in de bedoeling van het N.I.V.O.R. zijn belangstelling op het gehele onderwijs te richten, maar

zich te beperken, voorlopig althans, tot onderzoeken in de sector van het algemeen voortgezet onderwijs, en dan met name betreffende het rendement van het voortgezet onderwijs.

Er wordt een vergelijking getrokken tussen het Amerikaanse systeem, waar men kiest voor de leerlingen ten koste van de eisen, hetgeen een situatie is volkomen tegenovergesteld aan ons Nederlandse systeem.

Men hoopt dat het Nijmeegs instituut tot onmiddellijke oplossing van praktische onderwijsproblemen kan bijdragen en door grote projecten aan de echte democratisering en doelmatigheid daarvan meewerken.

Statistische gegevens

Toename eerstejaars:

Voor het studiejaar 1967-1968 zijn aan de katholieke universiteit te Nijmegen in totaal 1.208 nieuwe studenten ingeschreven. In augustus 1966 bedroeg dit aantal 1.104 hetgeen een stijging impliceert van bijna 10%.

De 1.208 studenten zijn als volgt over de faculteiten verdeeld. Bij het onderstaande staatje zijn de vergelijkbare cijfers van het vorige jaar tussen haakjes vermeld.

faculteit der godgeleerdheid	85	(76)
faculteit der letteren	142	(129)
faculteit der rechtsgeleerdheid	149	(155)
faculteit der geneeskunde (incl. tandheelkunde)	260	(224)
faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen	234	(178)
faculteit der sociale wetenschappen	253	(245)
centrale interfaculteit	2	(3)
interfaculteit der aardrijkskunde en prehistorie	38	(30)
M.O.	30	(33)
enkele lessen	12	(11)
	1.208	(1.104)

27 Technische hogeschool te Delft

ALGEMEEN

Ontwikkelingsplan 1969-1972

De inhoud van het ontwikkelingsplan is — uiteraard — gebaseerd op het heden, met afbuigingen naar nieuw te verwachten richtingen als: meer aandacht voor maatschappijwetenschappen, voor interdisciplinair en interuniversitair werk, voor onderwijsresearch en onderwijsmethodiek, voor het verder betrekken van alle groepen van de hogeschool bij het wetenschappelijk werk.

In het ontwikkelingsplan 1969-1972 is gepoogd de omgeving zo ver mogelijk te verkennen.

Veel aandacht werd gegeven aan het bezetten van docentenvacatures. Het resultaat is dat alle benoemingsvoorstellen zullen zijn gehonoreerd, het aantal vacatures, zowel bij gewoon hoogleraren als lectoren, tot omstreeks de helft is teruggebracht.

STUDENTEN EN STAF

Aan de hogeschool waren 8.900 studenten (twee meer dan in het voorafgaande jaar) en iets meer dan 4.500 personeelsleden (omstreeks 300 meer dan het jaar tevoren) verbonden.

Het aantal eerstejaars studenten was in het cursusjaar een 90-tal kleiner dan in het voorafgaande jaar.

In het afgelopen jaar verlieten 9 hoogleraren de school, waar tegenover staat dat niet minder dan 22 nieuwe hoogleraren en 8 lectoren werden benoemd.

BOUW EN INRICHTING

Vele hulpmiddelen zijn nodig in de vorm van instrumenten en gebouwen. In het afgelopen jaar zijn bestellingen gedaan voor grote, nieuwe reken systemen. Na jarenlange voorbereiding door deskundigen, na consultaties en adviezen worden in de komende cursus een nieuwe digitale machine met toegangsmogelijkheden op vele plaatsen in de hogeschool verwacht, alsmede een grote hybride machine. Een speciale onderwijsmachine werd in gebruik gesteld. Verschillende kleinere systemen werden rechtstreeks gekoppeld aan onderzoekopstellen. De Commissie rekenmachines en de wiskundige dienst kunnen met enige trots terugzien op het jaar der grote beslissingen.

De opening van de hernieuwde laboratoria voor scheepsconstructies en voor technische mechanica, voorzien van zeer moderne hulpmiddelen, verschaft nieuwe onderzoeksmogelijkheden op deze gebieden.

De hoogbouw voor elektrotechniek vorderde gestaag, maar gaf aan deze afdeling nog geen ruimtelijke verbetering.

ONDERWIJS

Over de daling van de belangstelling voor de Delftse opleiding in de twee voorafgaande jaren en in groter verband voor die van de technische en natuurwetenschappelijke opleidingen is reeds veel gemediteerd. Een degelijk onderzoek wordt ingesteld naar de motieven van de studiekeuze en de omstandigheden en factoren die deze beïnvloeden.

Een complicatie ten aanzien van de overgangpercentages ontstaat doordat een niet te verwaarlozen aantal studenten met grote vertraging de studie begint. Nader onderzoek, zowel statistisch als wat betreft de motieven bij een studiekeuze, is nodig om over het te verwachten aanbod van technische studenten zo goed mogelijk geïnformeerd te worden, teneinde de consequenties te kunnen trekken voor onderwijs en onderzoek personeel, gebouwen, financiën en organisatie van het technisch hoger onderwijs.

TRIMESTERSYSTEEM

De afdeling technische natuurkunde van de hogeschool gaat voor eerstejaars studenten experimenteren met een trimestersysteem dat bestaat uit drie maal tien weken colleges, telkens gevolgd door een collegevrije periode met aan het einde daarvan tentamens.

Dit experiment zal door onderwijsresearch worden begeleid om te zien of het aan de verwachtingen zal beantwoorden. Tevens zal het aantal college-uren in een der natuurkundevakken aanzienlijk worden verminderd ten gunste van meer instructies.

ONDERZOEK-ONDERWIJS

Onder auspiciën van de Commissie coördinatie onderwijsresearch zijn door de Stafraad twee cursussen in het schrijven van geprogrammeerde instructie georganiseerd.

Er werden gegevens verspreid over onderwijsresearch, verscheidene enquêtes en experimenten op onderwijsgebied werden gestimuleerd en er werden contacten gelegd met deskundigen buiten Delft.

WERKGROEP ONDERZOEK ONDERWIJS

Tegen het einde van het jaar kon de grondslag worden gelegd voor een team onderzoekers, dat in september 1968 als Werkgroep Onderzoek Onderwijs van start is gegaan. Tevoren zijn reeds enige activiteiten ontplooid, zodat met enkele projecten direct kan worden begonnen.

Naast het onderwijs aan studenten is het — snel groeiende — post-doctorale onderwijs een vermelding waard. Een 15-tal cursussen werd gehouden met grote

belangstelling vanuit de praktijk. De overtuiging is gegroeid dat deze voortgezette vorming een echte taak van de hogeschool is en tevens, dat hiertoe de nodige organisatorische en personele hulpmiddelen ter beschikking moeten staan, wil men het op professionele basis doen, niet ten koste van spaarzame vrije tijd of ten koste van andere taken.

STUDIERESULTATEN

Dertig personen verwierven in het afgelopen jaar de titel van doctor in de technische wetenschappen, van wie negen met lof en één honoris causa.

De ingenieurstitel verkregen 774 studenten — het hoogste aantal in één jaar in de geschiedenis van de hogeschool — van wie 61 met lof.

UNIVERSITEITS- EN STUDENTENACTIVITEITEN

De opleiding voor technische en industriële vormgeving heeft zich zodanig ontwikkeld dat een andere vormgeving raadzaam werd. Op voorstel van de afdeling der bouwkunde heeft de hogeschool besloten een afzonderlijke studierichting industriële vormgeving in te stellen, gebruikmakend van het zgn. experimenteerartikel 20 uit de Wet op het wetenschappelijk onderwijs. Goedkeuring van de minister van onderwijs en wetenschappen dient nog te worden verkregen.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

Teneinde slagvaardig te kunnen reageren op nieuwe ontwikkelingen op wetenschappelijk of esthetisch gebied werd gevraagd om te kunnen beschikken over een pool van onbemoende onderwijsopdrachten, zodat zonder langdurige begrotingsprocedure tijdelijke docenten kunnen worden aangetrokken voor de laatste nieuwigheden.

Indien het wenselijk wordt geacht in het kader van het gewone onderwijs regelmatig — maar voor korte tijd — deskundigen van buiten het onderwijs te betrekken is er gepleit voor de mogelijkheid van onderwijsopdrachten in veel opzichten analoog aan incidentele voordrachten, maar dan nu — onder verantwoordelijkheid van een afdeling of docent — ingepast in het normale onderwijsprogramma.

Het belang van de bedrijfskunde en van de verschillende opleidingsvormen op dit gebied wordt ook in Delft steeds duidelijker onderkend.

In dit verband is tevens te vermelden dat met de Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam besprekingen zijn begonnen over samenwerking, mogelijk over een gezamenlijke interfaculteit op het gebied van de bedrijfskunde.

Een hulpmiddel tot het leveren van nieuwe ideeën is het betrekken van alle geïnteresseerden bij de onderwijsproblematiek. Op afdelingsniveau geschiedt dit

steeds consequenter. Overeenkomstig een pre-advies van studenten voor het ontwikkelingsplan wordt gewerkt aan de oprichting van een raad voor onderwijszaken voor de gehele hogeschool, bestaande uit studenten, stafleden en docenten. Een voorstel omtrent taak en werkwijze is door een voorbereidingscommissie ter discussie gesteld.

In het verleden is veel wetenschappelijke kennis door eenlingen vergaard. Steeds meer blijkt men elkaars gezelschap op weg naar nieuwe resultaten nodig te hebben. Samenwerking van naaste en meer verwijderde vakgenoten, van technici, mathematici en fysici en personen uit de onderafdeling der wijsbegeerte en der maatschappijwetenschappen is op verscheidene gebieden reeds gebruikelijk, op andere groeiende.

Een voorbeeld van dit laatste: onder leiding van een hoogleraar zijn een 25-tal vertegenwoordigers van zeer uiteenlopende Delftse leerstoelen bijeengekomen, geïnteresseerd in enig aspect van vervoer en verkeer. De verwachting werd uitgesproken dat een aantal gemeenschappelijke projecten op gang zal komen. De samenwerking blijft niet tot Delft beperkt. Naast die met Eindhoven en Twente worden vooral die met Leiden en Rotterdam genoemd. Het past in het beeld van de toekomst, waarbij complexe problemen de inbreng van vele disciplines noodzakelijk zullen maken.

DETAILINFORMATIES

Wiskunde M.O.-B.

De Technische hogeschool te Delft heeft de mogelijkheid geopend voor opleiding voor de acte wiskunde M.O.

Het is gebleken, dat studenten, die reeds een eind zijn gevorderd met hun studie voor wiskundig ingenieur, mede door hun overwegend theoretische belangstelling bij nader inzien aan een betrekking als leraar de voorkeur geven boven een functie in het bedrijfsleven.

De hogeschool meent met deze nieuwe mogelijkheid een bijdrage te hebben geleverd tot de opheffing van het lerarentekort.

Opleiding tot werktuigbouwkundig ingenieur voor h.t.s.'ers

Bij de afdeling der werktuigbouwkunde zal in het cursusjaar 1968-1969 aan h.t.s.'ers de mogelijkheid geboden worden om, in plaats van de bestaande opleiding volgens het vijfjarig resp. zesjarig studieprogramma, een met één jaar verkorte opleiding te volgen. Hieraan kunnen uitsluitend diegenen deelnemen, die in het bezit zijn van het diploma van een door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gesubsidieerde hogere technische school.

Voor het verkorten van de studieduur van 5 en 4 jaren is het programma voor het eerste en tweede studiejaar van de bestaande opleiding teruggebracht tot een

éénjarig programma. In verband met de omvang van de te behandelen stof wordt een aantal colleges reeds vanaf 2 september gegeven. Omstreeks Kerstmis wordt een tentamen afgenomen over de vóór Kerstmis behandelde stof.

Degenen die voor dit tentamen slagen, zetten de versnelde opleiding voort; degenen die zakken, moeten de studie op basis van het normale studieprogramma vervolgen.

Computers

Naast de ingebruikneming van de nieuwe computer voor onderwijsdoeleinden zal in januari 1969 een nieuwe installatie — ter vervanging van de huidige centrale elektronische rekeninstallatie — in gebruik worden genomen. Met deze rekenapparatuur kan ook op afstand worden gewerkt. Niet alleen zullen over de gehele Delftse technische hogeschoolwijk bedieningsstations worden geïnstalleerd, ook de Rijksuniversiteit te Leiden zal op deze computerinstallatie worden aangesloten. In totaal zal het aantal aansluitingen tenslotte 50-60 bedragen. Het derde computerproject betreft de aanschaffing van een grote hybride-machine binnen de afdeling der algemene wetenschappen. Deze machine zal in de eerste helft van 1969 in gebruik worden genomen.

Bij het ter perse gaan van dit Onderwijsverslag waren over de Technische hogeschool te Eindhoven met betrekking tot het studiejaar 1967-1968 niet voldoende bruikbare gegevens beschikbaar om een verantwoord verslag over deze instelling voor wetenschappelijk onderwijs samen te stellen.

29 Technische hogeschool te Enschede

ALGEMEEN

Het is verbazingwekkend hoe in deze woelige tijd het beeld van de wereld verandert door politieke, maatschappelijke, technische en wetenschappelijke ontwikkelingen. De realisering van de technische en medische vorderingen gaat wel het snelst van alle.

De prognoses, die in Amerika de Rand Corporation over de realiseerbaarheid van wetenschappelijke vondsten heeft gemaakt voor de komende decennia, worden hier en daar al door de feiten achterhaald.

„Leven met de wetenschap” was het thema van een congres, dat door de Koninklijke Academie van Wetenschappen en de Academische Raad georganiseerd werd en in april van dit jaar in 's-Gravenhage werd gehouden. Een studentencongres, op Drienerlo gehouden, ging over „leren leven met de chemie”.

Steeds meer stemmen gaan op om de ethische ontwikkelingen meer te stimuleren. Teneinde deze in de pas te brengen met de vorderingen van wetenschap en techniek, omdat wij allen ons nog te weinig bewust zijn van de betekenis van de haast revolutionair verlopende ontwikkelingen van vandaag voor de maatschappelijke samenleving en cultuur van morgen.

Het behoeft ons dan ook niet te verbazen, dat in het bijzonder de intellectuele jonge generatie zich zorgen maakt over de toekomst, *hun* toekomst. Daartoe behoren bij uitstek de studenten. In een groot aantal, over de wereld verspreide universiteiten protesteren zij daarom op de één of andere wijze tegen de gang van zaken.

Het is niet zo dat deze groep van jongeren geen gezag en autoriteit zou willen erkennen. Omdat in ons land de overheid grote aandacht schenkt aan het onderwijs in het algemeen en aan het wetenschappelijk onderwijs in het bijzonder en voortdurend streeft naar aanpassing, verbetering en modernisering van de onderwijssystemen steekt de situatie bij ons verhoudingsgewijs gunstig af bij die van vele andere landen.

STUDENTEN

In het cursusjaar 1967-1968 werden 297 studenten voor de eerste maal voor het algemeen propedeutisch studiejaar ingeschreven; de helft hiervan kwam niet uit de naaste omgeving van de hogeschool.

Het voor dit jaar vastgestelde aantal beschikbare plaatsen van 280 werd weliswaar overschreden, doch het bestuur achtte het toelaten van alle gegadigden verantwoord, waarmede voor de eerste maal het uitloten kwam te vervallen.

In totaal lieten zich 840 studenten inschrijven, waarvan 346 voor de algemene propedeuse, 290 voor de vakpropedeuse en 204 voor de baccalaureaatsstudie.

STAF/BESTUUR

In het afgelopen cursusjaar steeg de totale personeelsbezetting van 753 tot 848 personen, die vooral door het stijgende aantal studentassistentenschappen slechts 771 formatieplaatsen bezetten. Dit aantal is eigenlijk te klein om de omvangrijke taak van het zich nog dynamisch ontwikkelende campusinstituut op adequate wijze ten uitvoer te brengen, vooral ook nu onlangs met de inschrijving van ruim 360 nieuwe studenten het totale aantal de 1.100 gaat overschrijden. Het groeiende aantal studentassistentenschappen heeft de taak van de wetenschappelijke staf echter iets verlicht. Bovendien wordt de band tussen staf en docent erdoor verstevigd.

In het begin van de cursus heeft de hogeschoolgemeenschap afscheid genomen van de eerste rector magnificus, die echter ook nadien zijn belangstelling in het bijzonder voor de senaat en de afdeling der chemische technologie is blijven tonen.

Een gedelegeerd curator verliet midden juni de hogeschool. In deze vacature is inmiddels voorzien.

Twee bouwdeskundigen en een medewerker van de afdeling der elektrotechniek gingen met pensioen.

Ook is in één der vacatures in het college van curatoren, ontstaan door het vertrek van twee curatoren, voorzien.

Zes gewoon hoogleraren werden benoemd, waarvan één als buitengewoon hoogleraar. De wetenschappelijk hoofdmedewerker werd in maart benoemd tot lector in de wiskunde aan de Technische hogeschool te Eindhoven.

BOUWWERKZAAMHEDEN

In dit jaar kwamen de meisjeshuisvesting, de vierde tranche van de studentenhuusvesting en het eerste deel van de tweede groep van stafwoningen voor gehuwden, gereed, terwijl binnen niet al te lange tijd ook het tweede deel van deze groep voltooid zal zijn, alsmede 4 dienstwoningen voor de technische staf.

Van de onderwijsgebouwen werden voltooid en in gebruik genomen een groot gedeelte van de afdeling werktuigbouwkunde en de laboratoria voor chemische analyse en anorganische chemie van de afdeling chemische technologie, terwijl aan de afbouw van de bunker van het elektrotechnisch- en fysicagebouw, aan het organisch chemisch laboratorium en de tweede en derde tranche van het gebouwencomplex voor chemische technologie wordt gewerkt. De bouw van de mensa, toereikend voor ruim 2000 studenten zal waarschijnlijk in juni 1969 worden voltooid. Met de bouw van de sportzalen is onlangs gestart.

Op 9 november 1967 stelde minister Veringa het elektrotechniek- en fysicagebouw officieel in gebruik.

ONDERWIJS

In de studieprogramma's van de algemene en de vakpropedeuse en van de baccalaureaatstudie zijn geen essentiële veranderingen aangebracht, maar is wel doelmatig bijgestuurd, waarbij de Commissie studiebelangen van de algemene propedeuse en de studieraden van de drie afdelingen waardevolle bijdragen hebben geleverd. Op verschillende plaatsen is geëxperimenteerd met andere didactische methoden, zoals het integreren van hoor- en werkcolleges, practica en werkcolleges of van alle drie tegelijk. De effecten hiervan op de studieresultaten zijn verrassend.

In de doctorale studie is de student vrij een studiepakket te kiezen, waarin echter zowel de natuurwetenschappen als de technologieën en de maatschappijwetenschappen elk voor zich tot hun recht moeten komen, hetgeen voor hem een adequate basis voor het bewerken van zijn ingenieursopdracht waarborgt. Een werkgroep ter beoordeling van de algemene propedeuse (WAP) heeft in een conceptrapport zijn bevindingen neergelegd. De hoofdconclusies luiden:

- een gelijk studieprogramma voor alle studenten van het eerste jaar wordt nog steeds zinvol geacht;

- een herformulering van de doelstellingen van de algemene propedeuse is noodzakelijk om criteria voor studiegeschiktheid en voorbereiding voor de aansluitende technologische studierichtingen scherper te definiëren;

- op korte termijn kunnen verbeteringen worden aangebracht waardoor in het eerste studiejaar beter dan tot nu toe op geschiktheid voor de studie kan worden geselecteerd.

Vastgesteld kan worden, dat in het afgelopen jaar op alle drie de onderdelen — onderwijs, vorming en onderzoek — duidelijke vorderingen zijn gemaakt, al is een volledige integratie nog niet bereikt.

VORMING

Een actief studentenleven werkt bijzonder zelfvormend. Het deelnemen aan sport, discussiegroepen op geestelijk, cultureel, maatschappelijk en politiek gebied, het zelf beoefenen van muziek, toneel enz. en het opzetten en besturen van diverse organisaties werken karaktervormend, omdat men zich er persoonlijk actief voor inzet.

Vele van deze activiteiten op de campus ontwikkelen zich uitstekend.

De hogeschool biedt voor deze activiteiten vele deskundige leiders aan, omdat zij zonder deze gemakkelijk tot een vrijblijvend amateurisme kunnen vervallen. In het rapport van de campusraad wordt in het bijzonder aandacht gevraagd voor de culturele en geestelijke vorming en wordt gesteld dat actuele en vitale onderwerpen door ter zake deskundigen aan de orde moeten worden gesteld en dat in het studierooster plaats moet worden gemaakt voor de bewerking en verwerking van de behandelde stof in het studiecentrum „Mens en Techniek”, ge-

zien als interafdeling.

In het afgelopen jaar werden avondvoordrachten aangeboden met als thema: „Excursies in een toekomst”. De belangstelling van studentenzijde was zeer wisselend. Het bewerken van de stof in het studiecentrum kwam nog niet goed uit de verf.

Verder werden door eerstejaars studenten ochtendcolleges op het gebied van de menselijke ontplooiing georganiseerd die afgewisseld werden door besprekingen in discussiegroepen. De deelneming hieraan door eerstejaars studenten nam echter af naarmate de tentamen- en examentijd meer in zicht kwam.

In een discussienota van de Werkgroep vorming 1968 van het Studentenparlement Drienerlo wordt geconcludeerd, dat de situatie van de vorming, zoals die nu bestaat, inherent is aan het beeld van het huidige wetenschappelijk onderwijs.

WETENSCHAPSBEOEFENING

Vele wetenschappelijke medewerkers bewerken promotieonderwerpen. Van de baccalaureaats researchopdrachten, die door de 31 geslaagde baccalaurei bewerkt zijn, was een aanzienlijk percentage van uitstekend niveau.

Vermeldenswaard is, dat bij enkele leerstoelen reeds een dankbaar gebruik gemaakt wordt van stipendia aan medewerkers en van materiële middelen, die door fondsen en stichtingen ter beschikking worden gesteld.

Verwacht wordt, dat nu een groeiend aantal studenten de doctorale studiefase binnentreedt, de wetenschapsbeoefening zich in een sneller tempo zal gaan ontwikkelen, hetgeen een gunstige terugkoppelende invloed op het onderwijs zal hebben.

De Senaatscommissie wetenschapsbeoefening heeft aanbevolen interdisciplinaire projectresearch te stimuleren.

STUDIERESULTATEN

Ongeveer 12% van de eerste studentengeneratie hebben hun studie binnen 4 jaar bekroond gezien met het behalen van de baccalaureaatsgraad.

In de gunstige studieresultaten van de algemene propedeuse is ten opzichte van de vorige verslagperiode geen noemenswaardige verandering gekomen.

De vakpropedeuse, welke door 28,5% van de eerste studentengeneratie met goed gevolg kon worden verwerkt binnen de vastgestelde tijd, daalde in het jaar daarop tot even boven de 19%. Opvallend is, dat van de studenten, die in 1966 hun studie aanvingen, dit jaar 37% zonder vertraging slaagde voor het vakpropedeutisch examen.

De oorzaak hiervan kan gezocht worden in de veranderde methoden, waarop het onderwijs gebracht wordt. Ook de analyses van de knelpunten in het on-

derwijs, die het Centrum voor Didactiek en Onderwijsbegeleiding (CDO) voor enkele vakgebieden heeft gemaakt hebben daartoe bijgedragen. Zes werktuigbouwkundige kandidaatingenieurs van de Technische hogeschool te Delft namen onder leiding van twee hoogleraren deel aan cursussen in de productie-organisatie en slaagden in de loop van het jaar voor hun ingenieurs-examen, terwijl één academicus van buiten promoveerde.

CAMPUS- EN STUDENTENACTIVITEITEN

In het begin van de cursus ging het voorzitterschap van de Campusraad van de campusdecaan over op de toenmalige vice-voorzitter. Naast de introductie van studenten heeft de raad serieus geprobeerd het wetenschappelijk corps door middel van introductiedagen te betrekken bij het campusleven, hetgeen echter geen succes is geworden.

In avonddiscussies werden problemen aan de orde gesteld, die om oplossing vroegen. Een gevolg van een en ander is dat het bestuur een kleine commissie, samengesteld uit alle groeperingen van de hogeschoolgemeenschap, verzocht heeft knelpunten in het doelmatig functioneren van het campusinstituut te signaleren.

Vele campusactiviteiten vonden dit jaar plaats, zoals sociale, artistieke, geestelijke, culturele, sportieve en wetenschappelijke ontmoetingen, die aantonen dat de campushogeschool niet geïsoleerd is komen te liggen tussen de steden Enschede en Hengelo, integendeel meer en meer als een cultureel ontmoetingscentrum gaat fungeren.

De meeste studenten geven nog steeds de voorkeur aan het wonen op de campus. De in maart van dit jaar in werking getreden Stichting Studentenhuisvesting (SSHT) tracht de keuzemogelijkheid voor de studenten te verbreden door het kopen of huren van panden in de naaste omgeving en deze geschikt te maken voor studentenhuisvesting.

De leden van de Studenten Raad Drienerlo waren aanvankelijk tevens lid van de Campusraad. Daar is halverwege het cursusjaar verandering in gebracht.

SAMENWERKING MET INSTANTIES BUITEN DE HOGESCHOOL

De contacten met maatschappelijke groeperingen buiten het instituut groeien naarmate de hogeschool volwassener wordt.

Van het volgen van colleges, cursussen en lezingen wordt door medewerkers van omliggende bedrijven en onderwijsinstellingen steeds meer gebruik gemaakt.

STICHTING HOGESCHOOLFONDS TWENTE

Het Hogeschoolfonds Twente is dusdanig aan de hogeschool verbonden dat het niet meer als een buiten-instantie beschouwd wordt. Deze verbondenheid is nog

toegenomen, doordat het fonds staf en studenten in de gelegenheid heeft gesteld met een jaarlijkse financiële bijdrage mede lid te worden. Het accent van de steunverlening ligt op het gebied van subsidies voor studieverenigingen, studiereizen, buitenlandse excursies en zomercursussen, stipendia voor gastdocenten, sprekers en medewerkers, bijdragen voor activiteiten van de hogeschoolgemeenschap.

STICHTING WETENSCHAPPELIJKE OPLEIDINGEN TWENTE (S.W.O.T.)

Deze stichting is in het voorjaar van 1967 door een aantal bedrijven in het leven geroepen en beoogt een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke ont-plooiing van personen, werkzaam in Oost-Nederland. De cursussen voor wetenschappelijk rekenen voorzien duidelijk in een behoefte.

Nieuwe cursussen, gericht op het bedrijfsleven, worden voorbereid.

De door het Ministerie van Economische Zaken toegekende subsidie werkt stimulerend om „management“-cursussen te entameren.

SAMENWERKING OP ECONOMISCHE GEBIEDEN

Enige hoogleraren verlenen aan de Economische Raad van Enschede en aan de Stuurgroep Economie Twente actieve medewerking.

In het rapport van het Nederlands Economisch Instituut, getiteld: De functie van Twente in de Nederlandse Economie, wordt gesteld dat de positie van Twente aanzienlijk versterkt is door de daar gevestigde Technische hogeschool. Volgens het N.E.I. is het aanbevelenswaard, dat een Twentse commissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de Technische hogeschool, overheid en de industrie, een nadere studie maakt van de mogelijkheden op het gebied van samenwerking in de researchsector.

DR. G. J. VAN HOYTEMA STICHTING

Een ander gebied van samenwerking is in het afgelopen cursusjaar geconcretiseerd in de Dr. G. J. van Hoytema Stichting. Initiatiefnemers waren de 8 Twentse ziekenhuizen en docenten van de hogeschool. De Stichting stelt zich ten doel het stimuleren van medisch-natuurwetenschappelijke onderzoeken en tracht daarmee de ontwikkeling van de bio-medische technieken die van steeds groter belang worden, te bevorderen. Een aantal medische specialisten in Twente bleek geïnteresseerd te zijn in onderzoeken, waarin een belangrijke bijdrage van de hogeschool op mechanisch, chemisch, regel- en informatie-technisch gebied gewenst zou zijn.

Bijzonder plezierige en nuttige contacten worden onderhouden met de drie scholen voor hoger technisch onderwijs in Enschede en Hengelo. Onderzocht wordt

hoe de bindingen onderling en met de hogeschool door een betere coördinatie versterkt kunnen worden. Ook is een begin gemaakt met oriënterende besprekingen over samenwerking tussen de sociale academies van Enschede en Hengelo en de hogeschool.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

De minister van onderwijs en wetenschappen heeft tegen het einde van het afgelopen cursusjaar de studierichtingen voor toegepaste wiskunde, technische natuurkunde en bedrijfskunde goedgekeurd. Met die van wiskunde en bedrijfskunde wordt dit jaar reeds een begin gemaakt.

DETAILINFORMATIE

Met de bouw van het sportcentrum Drienerlo is een begin gemaakt. Dit centrum, dat aan het eind van het volgend jaar klaar moet zijn, wordt een van de modernste sportcentra van Nederland.

Het is gebaseerd op een aantal van 4.000 studenten en zal daarnaast nog plaats moeten bieden aan sportbeoefenaars van buiten de hogeschool. Het centrum omvat een roeibak voor roei- en kanotraining, sporthallen, een tafeltenniszaal en tal van andere appartementen.

30 Landbouwhogeschool te Wageningen

ALGEMEEN

Evenals vele van zijn collega's begon de rector van de landbouwhogeschool zijn rede aan het einde van het studiejaar 1967-1968 met een beschouwing over de veranderende plaats van het wetenschappelijk onderwijs in onze huidige maatschappij. Zo geldt ook voor Wageningen, aldus de rector, dat een versnelde ontwikkeling wordt beleefd, waarin tal van aspecten van de inrichting en werkwijze van de hogeschool nadere voorzieningen en herzieningen vragen.

In het verslagjaar onderging het wettelijk kader waarin de landbouwhogeschool zijn werkzaamheden verricht, een belangrijke wijziging. In de laatste maanden van 1967 behandelde de Staten-Generaal een wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, waardoor de landbouwhogeschool ingaande 1 januari 1968 in deze wet kon worden ingepast. Gelijktijdig werd de wet tot regeling van het hoger landbouwonderwijs ingetrokken. Hierdoor werd het mogelijk een aantal bepalingen van kracht te laten worden, zoals: inzake de rechtspersoonlijkheid, het ontwikkelingsplan en het financiële schema, de inrichting en de werkwijze van de faculteit der landbouwwetenschappen en het daarin betrekken van lectoren, leden van de wetenschappelijke staf en vertegenwoordigers van de studenten. Tot voldoening van de rector bleef bij dit alles de specifiek-Wageningse bestuursvorm gehandhaafd.

STUDENTEN

Gedurende het studiejaar 1967-1968 waren te Wageningen 2.376 personen als student ingeschreven, waarvan 2.314 volledig. Het aantal afgestudeerden bedroeg 171; 11 landbouwkundig ingenieurs verwierven het doctoraat evenals vijf tot de promotie toegelaten buitenlanders.

Voornoemde getallen zijn in de geschiedenis van de hogeschool nooit tevoren zo hoog geweest. Tevens viel er de laatste jaren een opmerkelijke verschuiving te constateren van de inschrijvingen naar studierichtingen als technologie en landschaps- en tuinarchitectuur. Opmerking verdient verder dat de plaatsing in functies in het bedrijfsleven, met name ook de industrie, toeneemt. Vele afgestudeerden verwierven ook functies die in de categorie van het wetenschappelijk onderzoek worden ingedeeld.

Samenhangend met het toenemend aantal studenten rijst ook het probleem van een adequate huisvesting der studentenverenigingen. Reeds kondigt zich een nieuwe ronde van vergroting der studentensociëteiten aan. Vragen doemen op over de behoefte aan en de inrichting van dergelijke gebouwen en over de mate waarin individuele leden de sociëteit nog zien als een pied-à-terre dat het bezoek aan collegezalen en laboratorium voorheen in frequentie evenaarde. De financiering van uitbreiding en nieuwbouw plaatst de verenigingen voor grote problemen.

STAF

De wetenschappelijke staf heeft door middel van haar vertegenwoordigers regelmatig contact met de bestuurlijke organen van de hogeschool. Ook in Wageningen werkt men aan een herziening van de plaatsbepaling der wetenschappelijke stafleden in het geheel van de hogeschool. Dit o.a. in verband met de opnemng van de landbouwhogeschool in het kader van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs.

Tijdens het verslagjaar werd dienaangaande een commissie ingesteld welke tot taak heeft voorstellen te doen over de uitwerking van artikel 62 van deze wet, waarin onder meer wordt bepaald dat de lectoren en de wetenschappelijke medewerkers bij de werkzaamheden van de senaat en faculteit worden betrokken.

Reeds nam de senaat op grond van de nieuwe wettelijke regeling het besluit voortaan inzake onderwijsaangelegenheden te fungeren als faculteit der landbouwwetenschappen waarbij ook de lectoren aan faculteitswerkzaamheden zullen deelnemen.

BESTUUR

De landbouwhogeschool kent tot dusver een bestuursvorm met partiële integratie van curatoren en senaat. Een bestuursvorm die niet past in het kader van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, en bovendien niet past in een der veelbesproken categorieën van monistische en dualistische bestuursstructuren.

De uitwerking van een aantal punten in de Lochemse nota, de nota uit de Academische Raad over de universiteitsstructuur acht de rector van groot belang voor de hogeschool. Een derde oorzaak welke herziening van de structuur noodzakelijk maakt, is gelegen in het hedendaagse streven om categorieën als docenten, wetenschappelijke medewerkers en studenten op enigerlei wijze te liëren aan notie's als inspraak, medezeggenschap, beslissingsvoorbereiding en besluitvorming. De aard van de liaison wordt daarbij mede bepaald gedacht door de intensiteit van de participatie, de communicatie en de informatie binnen de instelling.

Een vierde aanleiding tot een urgente aanpak van deze kwestie is ook gelegen in het feit dat momenteel door toename van het aantal studenten de persoonlijke contacten onafwendbaar geringer en zwakker worden.

De ontwikkelingen in onze maatschappij ten aanzien van de plaats die de wetenschappelijke wereld daarin bezet, vereisen meer communicatie en informatie; hetzelfde geldt voor de hogeschoolgemeenschap. De individuele leden van een gemeenschap wensen meer participatie, d.w.z. de mogelijkheid moet er zijn zich uit te spreken over die onderwerpen uit het geheel die vanuit de eigen plaats in die gemeenschap duidelijk gezien en ervaren worden.

Dat men reeds een weg zoekt naar deze nieuwe opzet blijkt o.a. uit de twee conferenties die gedurende het verslagjaar door de studenten werden georganiseerd.

De eerste was de Keyenberg-conferentie van de WASTRA over „De toekomst van Wageningen”, een conferentie welke van groot belang was voor de hogeschoolgemeenschap zelf.

De tweede conferentie werd georganiseerd door de federatiedagencommissie van de Nederlandse Christen-studenten Verenigingen en de Vrijzinnig Christelijke Studentenbond, en droeg als motto „De kater van de Alma Mater”. Deze conferentie heeft geleid tot de instelling van werkgroepen waarin de deelnemers zich onder meer bezinnen op ethische uitgangspunten van „samen leven en samen werken”.

Wat de praktische uitwerking betreft: de institutionalisering van overleg over studieaangelegenheden op de niveaus van propedeutische studie, studierichtingen en faculteit is in voorbereiding of voltooid.

Participatie van studenten in het besturen van de verschillende studentenvoorzieningen in Wageningen is op een aantal punten reeds gerealiseerd.

Dagelijks Bestuur en studentenvertegenwoordigers zoeken gezamenlijk naar een overlegstructuur waarin de studenten ook hun visie kunnen geven op de omvang van het geheel der studentenvoorzieningen en op de vaststelling van de prioriteiten binnen dit geheel.

BOUWWERKZAAMHEDEN

De in omvang toenemende activiteiten van de hogeschool vergen ruimtelijke voorzieningen van velerlei aard. In het afgelopen studiejaar werd een nieuw gebouw voor wiskunde voltooid alsmede een nieuwe vleugel van het laboratorium voor plantkunde.

Uitbreidingen van de afdelingen landbouwplantenteelt en plantenveredeling vorderen bevredigend.

Ter leniging van de studentenhuysvestingsnood wordt gebouwd aan studentenflats, welke bouw zeer snel vordert.

Het vroegere gebouw van het Wagening Lyceum werd in gebruik genomen ten behoeve van de afdelingen tuin- en landschapsarchitectuur en planologie.

De voorbereiding van enige grotere bouwprojecten kwam echter niet uit het stadium van geleidelijke voortgang terwijl de huisvestingszorgen dienovereenkomstig geleidelijk toenamen. Men overweegt dan ook over te gaan tot het aanvullend huren van kantoorruimten en tot uitbreiding van noodvoorzieningen, waarbij ook het plan tot bouw van een transitorium werd geopperd.

Geldt het vorenstaande de ontwikkeling op korte termijn, voor de ontwikkeling

op middellange en lange termijn zal een ruimtelijk en bouwkundig beleid met verreikende consequenties dienen te worden uitgewerkt, dat bij indiening van het ontwikkelingsplan ook reeds is aangekondigd. De besprekingen hierover zullen binnenkort een stadium bereikt hebben waaruit wellicht een planningsgroep voor de hogeschool zal resulteren.

UNIVERSITEITS- EN STUDENTENACTIVITEITEN

Wat betreft zowel de binnen- als buitenlandse contacten was het eigen vijftigjarig jubileum in dit verslagjaar van grote importantie. Voor dit jubileum werd belangstelling getoond door vakgenoten in binnen- en buitenland. Tijdens de dienstplechtigheid werd aan vier personen het eredoctoraat uitgereikt.

In de wetenschappelijke sfeer lag het symposium „Agricultural sciences and the world food supply”. Het symposium vond zijn complement in de voordrachtentententatie gewijd aan „Nederland in de West-Europese ruimte”, georganiseerd door het Koninklijk Genootschap van Landbouwwetenschap en het Nederlands Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs. Gedurende de gehele jubileumweek werden dergelijke wetenschappelijke evenementen afgewisseld met culturele en sportieve manifestaties.

Een kwantitatief bewijs van het slagen van dit lustrum is, dat bijna 20.000 deelnemers en gasten in bijeenkomsten en evenementen participeerden.

De herdenking van het 50-jarig bestaan vond zijn neerslag in een aantal publicaties zoals het door de studenten gezamenlijk uitgegeven blad, het omvangrijk gedenkboek „De Landbouwhogeschool op een keerpunt”, de nauwgezette geschiedschrijving van ruim vierhonderd promoties in de door het Pudoc verzorgde „Dissertation abstracts on the Agricultural University, Wageningen, The Netherlands 1918-1968”, en het boekwerk „Leven voor leven” samengesteld door de Kring van directeurs van Wageningse Instituten.

Belangrijke bezoeken vielen de landbouwhogeschool overigens het gehele jaar te beurt. Zo was er in november 1967 het bezoek van Hare Majesteit Koningin Juliana, een bezoek van Minister Udink en zijn medewerkers waarbij de handhaving van de tropische studierichtingen en de toekomst van de afgestudeerden van deze richtingen diepgaand ter discussie werden gesteld.

Besprekingen met de directeur-generaal van de F.A.O. en met verscheidene leden van de regeringen van Suriname, Indonesië en andere landen hadden in dit verband een bijzonder gewicht en onderstreepten het belang en de betekenis van Wageningen voor tropen en subtropen.

Een betekenis die in het verslagjaar op velerlei andere wijzen accent verkreeg, bijvoorbeeld door een aantal Agromisa-bijeenkomsten en -conferenties, door de veel belangstelling trekkende herdenking van het 10-jarig bestaan van de Inter-

national Club en door de opening van een eigen home van de Surinaamse studentenvereniging.

De minister van landbouw en visserij bracht drie maal een bezoek aan de landbouwhogeschool. Tijdens deze bezoeken werden bepaalde ontwikkelingslijnen van de hogeschool besproken waarvan de meest op de voorgrond tredende, de toename van de verscheidenheid van het onderwijs en de inrichting van het onderzoek in samenhang met de inrichting van het onderzoek dat buiten de landbouwhogeschool eveneens onder de verantwoordelijkheid van de minister van landbouw en visserij valt.

De inrichting van het onderzoek zal in het komende jaar aan de orde komen op basis van voorbereidend werk dat in het verslagjaar reeds heeft plaatsgevonden.

Wisselwerking met de zienswijzen van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid en van de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek zal aan het gehalte van de te nemen besluiten ten goede komen.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

In het verslagjaar kon een groot aantal belangrijke initiatieven tot verrijking van het onderwijspalet verder worden uitgewerkt. Deze uitwerking past in de opvatting van de hogeschool over de verbreding van haar functie door het scheppen van nieuwe studiemogelijkheden; dit bij de toenemende vraag naar academici. De omvangrijke faculteit van Wageningen, met zijn grote verscheidenheid aan vakgebieden, zal zich daarbij vooral richten op interdisciplinaire specialismen, die aansluiten en voornamelijk kunnen stoelen op hetgeen reeds aan de hogeschool aan onderwijsvoorzieningen wordt aangetroffen.

Na behandeling in senaat en bestuur is een voorstel inzake de instelling van een studierichting *Voeding* voorgelegd aan de minister.

Drie andere studierichtingen werden door de voorbereidingscommissies in studie genomen, te weten:

— *Visteelt en visserij*, in onderwijsopzicht een vrijwel onontgonnen gebied.

— *Milieu-hygiëne*, het menselijk welzijn centraal stellend en wellicht dus enigszins in reactie op de grote invloed van techniek en materiële vooruitgang op ons werk- en leefmilieu; en

— *Moleculaire wetenschappen*, waarin in de combinatie van basisvakken, vooral uit de chemische afdelingen, en toegepaste vakken de nadruk meer dan tot dusver aan de hogeschool gebruikelijk is, naar de basisvakken verschoven wordt.

De Senaatscommissie Wijziging Statuut Landbouwhogeschool ontwierp hoofdlijnen voor een mogelijke statuutsherziening.

Deze hoofdlijnen van de aanhangige herziening betreffen:

— Verruiming van de keuze in de propedeuse voorhands door toevoeging van een 2e propedeuse met een overwegend maatschappij-wetenschappelijke inslag.

— De instelling van een aantal gecombineerde programma's voor het eerste semester van de kandidaat-B-studie en een flexibele opzet van de ingenieursstudie.

— Het introduceren van een algemeen vak in de kandidaatsstudie dat beoogt de functie in de samenleving van het gekozen studiespecialisme duidelijk in het licht te stellen en tevens in te gaan op de samenhang der wetenschapsgebieden in dat gekozen specialisme.

31 Katholieke hogeschool te Tilburg

STUDENTEN

Per 1 juli 1968 waren aan de hogeschool 2.276 studenten ingeschreven, te weten 1.445 in de faculteit der economische wetenschappen, 575 in de faculteit der sociale wetenschappen en 256 in de faculteit der rechtsgeleerdheid. Met de deelnemers aan de post-doctorale opleidingen erbij volgden 2.507 studenten op enigerlei wijze onderwijs.

STAF/BESTUUR

In het verslagjaar nam één lid van het curatorium ontslag.

Eén hoogleraar heeft wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd zijn ambt neergelegd.

Tevens heeft een docent in het handelsrekenen, de financiële rekenkunde en de verzekeringswiskunde zijn taak wegens het bereiken van de gestelde leeftijds-grens moeten beëindigen.

Tegenover het vertrek van genoemde leden van het wetenschappelijk corps staat evenwel de entree van nieuwe leden.

In de faculteit der sociale wetenschappen werden twee lectoren benoemd om onderwijs te geven in resp. de bedrijfspsychologie en sociale psychologie, en de methoden en technieken van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. De buitengewoon lector in de accountancy werd bevorderd tot buitengewoon hoogleraar. Aan prof. Dalmulder, lid van de senaat, werd op 4 november 1967 het eredoctoraat in de economische wetenschappen verleend door de universiteit van Rennes; tevens werd hij met ingang van het komende studiejaar benoemd tot buitengewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Het besluit van de senaat om bij wijze van proef de rector magnificus voor een periode van drie jaar ter benoeming aan het curatorium voor te dragen, voorziet in een dringende behoefte aan vergroting van de bestuurskracht.

Een andere maatregel ter versterking van de bestuurskracht van het senaats-bestuur bestond in het aanstellen van een ambtelijk secretaris.

Het curatorium en senaatsbestuur hebben veel aandacht geschonken aan de ontwikkeling van een selectie- en promotiebeleid ten aanzien van de wetenschappelijke staf. Deze selectie begint al bij die van de student-assistenten. Deze assistenten vervullen hun functie om te voorzien in de behoefte aan assistentie, maar ook om door deze functievervulling zichzelf wetenschappelijk te bekwamen als voorbereiding op een eventuele voortzetting van hun wetenschappelijke activiteit als lid van het wetenschappelijk corps. Door deze dubbele doelstelling worden ook de functies gekenmerkt waarvoor de rang van wetenschappelijk medewerker wordt toegekend.

ONDERWIJS

De verbetering van het onderwijs staat al sinds enkele jaren centraal in de be-

langstelling van alle faculteiten. In eerste aanleg is de aandacht vooral uitgegaan naar de onderwijsprogramma's.

De juridische faculteit heeft haar programma geleidelijk kunnen opbouwen en is nu tot een afronding gekomen. In het afgelopen studiejaar behaalden de eerste volledig in Tilburg opgeleide juristen hun meestersdiploma.

De sociale faculteit heeft alle onderdelen van haar volledig herziene programma in het afgelopen jaar kunnen toetsen. Met name met het zgn. afstudeerjaar, waarin de studenten zich toeleggen op een intensieve bestudering van hun twee afstudeervakken, is men de goede richting ingeslagen. Hiervoor wordt echter van de docenten zeer veel tijd aan voorbereiding en begeleiding gevraagd. De economische faculteit heeft met de herziening van haar studieprogramma moeten wachten totdat duidelijk werd hoe de voor haar relevante bepalingen van het Academisch Statuut zouden gaan luiden. Voorstellen voor een geheel nieuw programma worden door de faculteit behandeld.

Na herziening van de onderwijsprogramma's komt nu de nadruk te liggen op de vraagstukken van de onderwijsmethodiek. Ook onder de docenten groeit de kritiek op de overheersende plaats van het hoorcollege als methode van doceren. De keuze van de meest geschikte methode wordt echter bemoeilijkt door de ongunstige verhouding van het aantal docenten tot het aantal studenten.

STUDIERESULTATEN

De cijfers wijzen uit, dat minder dan de helft van de economiestudenten het doctoraaldiploma verwerft; van de sociologiestudenten ruim de helft. Opmerkelijk is dat in de economische faculteit een steeds toenemend percentage zich niet meer voor het tweede jaar laat inschrijven. Voor de generatie 1966-1967 was dit 23%. In de faculteit der sociale wetenschappen was dit ongeveer 10%. Deze grote uitval kan niet worden toegeschreven aan teleurstellende ervaringen bij het propedeutisch examen, aangezien blijkt dat het overgrote deel der studenten niet aan dit examen deelneemt. Het is moeilijk de grote uitval na het eerste jaar te beoordelen zolang men niet weet welk numeriek rendement onder de meest gunstige onderwijskundige omstandigheden haalbaar is.

De hogeschool tracht het onnodig staken van de studie te voorkomen door studenten die achterblijven met hun studie uit te nodigen voor een gesprek op de faculteitsbureaus. Voor de achterstand in de studie gesignaleerd kan worden, zijn de studenten echter veelal vertrokken. Het betrekkelijk laag numeriek rendement moet echter aanvaard worden, aangezien de universiteit iedereen moet toelaten die over de vereiste vooropleiding beschikt.

De resultaten van het beleid, gericht op verkorting van de feitelijke studieduur, zijn hoopgevend.

Vanaf de generatie 1962-1963 heeft ruim de helft van de ingeschreven vierdejaars studenten binnen de vastgestelde tijd het kandidaatsexamen behaald, terwijl dit aantal vroeger het vermelden niet waard was. Bij de sociologen was het percentage vroeger 20%, maar te beginnen met de generatie 1962-1963 ruim 50% en voor de generatie 1964-1965 was het percentage zelfs 65%. Ook van de juridische studenten blijkt ruim de helft op tijd het kandidaatsexamen te behalen. De meest effectieve maatregel die tot deze verbetering heeft geleid, is de verplichting om binnen een bepaalde tijd na het behalen van het propedeutisch examen aan het kandidaatsexamen of onderdelen daarvan deel te nemen op straffe van nietigheid van het propedeutisch examen.

Tijdens de openbare bijeenkomst van de senaat ter gelegenheid van het achtste lustrum werd het eredoctoraat in de economische wetenschappen verleend aan de president-directeur van de staatsmijnen en het eredoctoraat in de sociale wetenschappen aan de hoogleraar van de University of Michigan.

Zeer geslaagd, minder door het aantal bezoekers dan door de kwaliteit der inleidingen, was het congres „Welvaart en democratie“, dat in het kader van de lustrumviering werd gehouden.

In het afgelopen jaar werden studieraden ingesteld; deze studieraden, samengesteld uit leden van het wetenschappelijk corps, hoogleraren zowel als medewerkers, en studenten, hebben tot taak de faculteiten van advies te dienen over alle onderwijsaangelegenheden. Deze studieraden hebben niet alleen het recht uit eigen beweging advies aan de faculteiten te geven, maar op hun beurt zijn de faculteiten verplicht alle voorgenomen maatregelen ter advisering aan de studieraden voor te leggen.

Nadat de rector magnificus de hoop heeft uitgesproken dat op deze wijze de ervaringen die de studenten hebben met het onderwijsprogramma en de onderwijsmethodiek een rol zullen spelen bij de besluitvorming van de faculteiten, gaat hij nog uitvoerig in op de oorzaken van de hedendaagse onrust in de studentenwereld. Hierbij merkt de rector op, dat enerzijds de geheel nieuwe positie van de universiteit in de moderne samenleving een bron van conflict kan zijn, omdat de universiteit een van de belangrijkste elementen onder de produktieve krachten van de samenleving is geworden, anderzijds dat het actieprogramma der studenten vooral gericht is op verbetering van de tekorten binnen de universitaire samenleving.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

De Katholieke hogeschool heeft in het ontwikkelingsplan 1969-1972 in grote lijnen haar opvattingen over de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs vastgelegd. Zij is daarbij uitgegaan van de constatering dat onvoldoende aandacht kan worden besteed aan de vorming tot zelfstandig wetenschapsbeoefenaar van die minderheid van studenten die later de wetenschap verder moeten

brenghen. Het is een gemis dat een doctoraatsopleiding met een researchkarakter ontbreekt.

Er moet niet een lagere graad dan die van doctorandus voor de praktijkmensen worden ingevoerd, maar de doctorsgraad zou een afzonderlijke universitaire studie van bovenbedoelde minderheid moeten afsluiten.

De gedachten gaan uit naar een opleiding van vier jaren tot het doctoraal-examen waarna zij, die de begaafdheid en interesse voor zelfstandige wetenschapsbeoefening hebben, kunnen doorstuderen voor de doctorsgraad. De noodzaak van snelle hervorming is een dringende zaak, meer omdat uit het jongste rapport van de commissie-Dalmulder zou kunnen blijken, dat vóór 1980 het universitaire apparaat verdubbeld moet zijn en dat de uitbreiding vooral in de eerstkomende jaren zal moeten plaatsvinden.

In het reeds eerder genoemde ontwikkelingsplan is sterk benadrukt, dat een moderne universiteit een researchuniversiteit moet zijn. Haar researchfunctie is niet alleen verbonden met haar onderwijsfunctie maar heeft ook een eigen betekenis. Organisatorische schaalvergroting, zowel binnen de universiteit als interuniversitair, zal nodig zijn, willen de universiteiten in de toekomst hun onderzoekfunctie naar behoren kunnen vervullen.

De toenemende aantallen studenten en ook de groeiende invloed van deze groep ten gunste van het onderwijs zullen de onderzoekfunctie steeds meer in het gedrang doen komen. Van de andere kant zal de universiteit aan hogere organisatorische eisen moeten voldoen om onderzoek van hoog niveau te kunnen doen. Wanneer de universiteiten er niet in slagen zich hieraan aan te passen, zal men vroeger of later tot de conclusie komen, dat noch het wetenschappelijk onderzoek, noch de opleiding tot wetenschappelijk onderzoeker aan de universiteit tot hun recht komen.

De Stichting Theologische Faculteit is met het onderwijs begonnen.

Hoewel de faculteit praktisch zover is geïntegreerd in de hogeschool als de wet toelaat, heeft een formele integratie nog niet kunnen plaatsvinden. Dat betekent onder andere ook dat de zware financiële lasten geheel voor rekening van de bisdommen, orde en congregaties blijven.

Ook de studenten staan voor grotere financiële offers dan de andere studenten. Verwacht wordt, dat de kans op erkenning van de theologische faculteit als een faculteit van de hogeschool zal toenemen als de kerkelijke autoriteiten besluiten het tot nu toe bestaande aantal theologische opleidingen te verminderen. In het komende jaar wordt een beslissing verwacht over de oprichting van een subfaculteit der psychologie.

Een beperkt aantal opleidingen in de psychologie is van onmiddellijk belang voor het onderwijs in de economie en de sociologie, maar vooral ook voor het onderzoek in de faculteit der sociale wetenschappen betekent het gemis van genoemde subfaculteit een fundamentele beperking van de wetenschappelijke mogelijkheden.

32 Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam

ALGEMEEN

Het studiejaar 1967-1968 aan de Economische hogeschool te Rotterdam kenmerkt zich door een onstuimige groei, vernieuwingsdrang en activiteiten op velerlei gebied. Sterk komt ook naar voren het verlangen naar een nieuwe aanpak van de studie- en onderwijsmethoden. De steeds omvangrijker taken waarvoor het wetenschappelijk onderwijs zich geplaatst ziet vraagt, aldus de rector in zijn rede, om een geheel nieuwe aanpak. Van belang achtte hij ook in dit verband een grondige herziening van de begeleidingsmethoden.

STUDENTEN

Ook in Rotterdam is men op weg naar een nauwer overleg tussen studenten en staf. De lectoren en de voorzitter van het stafconvent zullen in de toekomst de senaatsvergaderingen bijwonen, voor de daartoe in aanmerking komende onderwerpen zal ook de voorzitter van de Algemene Rotterdamse Studentenvereniging worden uitgenodigd.

Het is een eerste stap in de richting van een gespreide studentenvertegenwoordiging die in alle organen en op alle niveaus zijn stem zal moeten laten klinken. De senaat heeft dan ook besloten met de Algemene Rotterdamse Studentenvereniging een gemengde commissie in te stellen die de aanwezig te achten mogelijkheden nader gaat onderzoeken.

BESTUUR

Vijfmaal kwam dit jaar de senaat in besloten zitting bijeen. Van de resultaten van zijn arbeid beperkte de rector zich tot het vermelden van de getroffen regelingen van de procedure voor benoeming van de leden van het wetenschappelijk corps en die voor de toelating van buitenlandse studenten.

BOUWWERKZAAMHEDEN

Verheugende ontwikkelingen waren er op het terrein van de sociëteitenbouw, studentenhuysvesting en studentenvoorzieningen.

In oktober 1967 betrof de Algemene Rotterdamse Studentenvereniging als eerste een nieuw verenigingsgebouw. Voorbereiding tot bouw en verbouw voor andere verenigingen maken gestadig voortgang.

Ten behoeve van de studentenhuysvesting werden met de gemeente Rotterdam besprekingen gevoerd over de aankoop van verschillende stukken grond. De gemeente blijkt een open oog te tonen voor deze ontwikkeling van Rotterdam tot universiteitsstad, zodat met de bouw van enige projecten snel begonnen zal kunnen worden. Een drietal kleinere panden werden tevens aangekocht.

Tegen 1970 zal het studentensportgebouw gereedkomen. Te hopen valt dat

dit zich met de terreinen voor de buitensporten zal groeperen tot een centrum voor werkelijke universitaire sportbeoefening.

Van het nieuwe gebouw der N.E.H. dat dit jaar gereed kwam, is thans nog in aanbouw het zeventien verdiepingen tellende gedeelte voor het wetenschappelijk corps. De rector sprak de hoop uit dat dit gebouw niet de rol zal krijgen toebedeeld van een „ivoren toren“, maar dat studenten en wetenschappelijk corps elkaar hier in een persoonlijk contact zullen weten te vinden.

ONDERWIJS

Vernieuwingsdrang toonde ook de faculteit der economische wetenschappen: de studie-opzet werd drastisch gewijzigd. De differentiatie in de doctorale opleiding werd verder doorgetrokken tot in het kandidaats, en wat de kwantitatieve richting aangaat zelfs tot in de propedeuse, waarvoor opbouw en gegroeide inzichten werden aangepast. In de doctorale opleiding kwam de richting ontwikkelingsprogrammering tot stand, terwijl als keuzevak nu de economie van ontwikkelingslanden zijn intrede deed met dat van de automatische informatieverwerking.

Met de zusterfaculteiten werd overeenstemming bereikt inzake de herziening van het Academisch Statuut met betrekking tot beperking van aantal en vergroting van assortiment voor de keuzevakken.

Vijf docenten van de kwantitatieve richting verzorgden een zomercursus voor afgestudeerden; een volgende is in voorbereiding.

Het Economisch Instituut gaf weer van veelomvattende en grondige research-activiteit blijk. Men mag zeggen dat het Bedrijfseconomisch Instituut en het Instituut voor Economisch Onderzoek goed op gang beginnen te komen.

STUDIERESULTATEN

Naar het zich laat aanzien staat de juridische faculteit van Rotterdam voor een stroomverbreding: het aantal eerstejaars studenten steeg aanmerkelijk; onder hen bevonden zich opvallend veel abiturienten van hbs-A en -B. Voor het komende studiejaar wordt voor hen een regeling ingesteld waarbij de Nutsacademie voor pedagogische en maatschappelijke vorming te Rotterdam goede diensten wil bewijzen.

In het korte bestaan van de juridische faculteit vormde in november 1967 het eerste doctoraal examen een kleine mijlpaal. In de loop van het jaar volgden nog dertien andere.

Aan de sociale faculteit werd van meet af aan een volledige opleiding binnen vijf jaar nagestreefd. Van de 24 studenten die in de zomer van 1966 voor het kandidaatsexamen slaagden, in aantal versterkt met 15 kandidaten van el-

ders, hebben er ten minste reeds 18 de doctoraalbarrière doorgebroken.

Voorts vonden twee promoties plaats.

Door de curatoren werd aan de sociale faculteit een werkbezoek gebracht, dat volkomen aan het gestelde doel heeft beantwoord.

UNIVERSITEITS- EN STUDENTENACTIVITEITEN

Binnenlandse contacten

De contacten met het Koninklijk Instituut voor de Marine, inzake het economisch gedeelte van de opleiding tot en de voortgezette opleiding van beroeps-officiëren van administratie, werden verstevigd en uitgebreid.

In het afgelopen jaar betroffen deze contacten de economische propedeuse en enkele onderdelen van de kandidaatsstudie.

Er zijn plannen om de voortgezette economische vorming van officieren van administratie, geheel of gedeeltelijk in overleg met, of geheel aan de N.E.H. te doen plaatsvinden.

De Economische Faculteitsvereniging belegde dit jaar de landelijke economen-conferentie welke als thema droeg: „De kosten van de economische groei”.

Door de faculteitsvereniging der sociale faculteit werd de Sociale Interacademiale georganiseerd; het onderwerp was deze maal „De linkse socioloog”.

Buitenlandse contacten

In oktober werd door de juridische faculteit het Internationaal Congres over Binnenvaartrecht georganiseerd; voor de leden van het juridisch gezelschap Tekmeiron was er een geslaagde studiereis naar de Verenigde Staten, waarbij de kennismaking met het Amerikaanse rechtssysteem in het centrum stond.

Contacten met de Verenigde Staten had ook de Stichting Bedrijfskunde, welke dit jaar haar tweede succesvolle cursus afsloot. Medewerking hieraan werd namelijk verleend door drie professoren van de Graduate School of Business Administration van de University of Michigan.

Tenslotte kan nog vermeld worden dat de rector de viering bijwoonde van het 150-jarig bestaan van de universiteit van Gent, en de festiviteiten rond het 300-jarig bestaan van die te Lund.

COMMISSIES

Samen met de Medische Faculteit werd, na voorbereidende besprekingen, een Commissie universiteit Rotterdam gevormd. Uitgangspunt voor deze commissie is, dat het samenbrengen van de twee instellingen slechts zinvol zal zijn wanneer hierdoor nieuwe mogelijkheden voor onderwijs en onderzoek ontstaan. In het bijzonder wordt daarbij gedacht aan die activiteiten welke zich over de faculteitsgrenzen uitstrekken.

De rector meende dat het voor de hiermede in verband staande problemen wenselijk zou zijn indien men voor de oplossing hiervan onderscheid maakte tussen drie organisaties: een voor studieprogrammering, inclusief studievoortgangscontrole, een voor onderwijs, inclusief didactiek, en een voor onderzoek. De programmacommissies zullen, aldus de rector, de mogelijkheden moeten scheppen voor sterk gedifferentieerde studiepakketten die zorgvuldig, en in overleg met de betrokken studenten, worden opgesteld, besproken en bewaakt. Dit leidt vanzelf, door het deelhebben aan meerdere kleine werkeenheden, tot overleg, begrip en inspraak, kortom tot communicatie. Wil men een zo groot mogelijke hoeveelheid informatie verkrijgen, dan dient men elkaar overlappende groepen van uiteenlopende duur en wisselende samenstelling in het leven te roepen.

Wenselijk leek het de rector ook, wanneer groepen ad hoc, mede in verband met opdrachten van buiten, hun intrede zullen kunnen doen. Zo komt een door begrip geschraagde inspraak tot stand en kan hun specifiek inzicht mede gedragen worden naar alle plaatsen waar het op zijn minst gekend behoort te worden.

Een studiec ommissie voor de organisatiestructuur kwam tot een nota die waardevol materiaal verschaft aan de Commissie universiteit Rotterdam.

Van groot belang is in dit verband het werk van de Commissie centrale interfaculteit waaraan ook de Medische Faculteit te Rotterdam deelneemt.

De commissie ziet deze interfaculteit als een niet alleen in naam centraal punt voor een samenwerkingsvorm. Naast een specifieke taak ten aanzien van de wijsbegeerte wordt tot haar functie gerekend het onderzoek naar de basisproblemen in de gedragswetenschappen in interdisciplinaire benadering alsmede systeem analyse en informatieleer.

Deze fundamentele aanpak mag verheugend genoemd worden. Zij wijst in de richting van een interfaculteit waaraan men niet een aantal onderwijs- en onderzoektaken kan uitbesteden, maar waarin men zelf participeert. Dat laatste kan een sterke stimulans vormen tot integratie van wetenschappen uit de gezichtspunten van logica, methodologie, kerntheorie en ethiek, waarbij de in menig opzicht gewenste „critische temperaturen” bereikt kunnen worden.

Ze er vruchtbaar was eveneens de samenwerking der twee instellingen in de Commissie studium generale. Een boeiend programma werd afgewerkt en ook voor het komende jaar staan weer belangwekkende objecten op het programma.

De Commissie voorbereiding interfaculteit bedrijfskunde kwam met een rapport waarvan de behandeling leidde tot het instellen van twee kleine werkgroepen.

Overleg met de Technische hogeschool Delft resulteerde in het tot stand ko-

men van een gezamenlijke Commissie voorbereiding bedrijfskundige opleidingen, die de aanwezig geachte mogelijkheden in ruimer verband gaat bezien.

DIVERSEN

15 jaar baccalaureaat economie

Tussen 1953 en 1968 slaagden in totaal 121 studenten in de economie voor het baccalaureaatsexamen.

Over de jaren afzonderlijk gerekend luiden de cijfers als volgt: 1953 vier; 1955 negen; 1956 twaalf; 1957 zeven; 1958 tien; 1959 elf; 1960 vijftien; 1961 vier; 1962 dertien; 1963 zes; 1964 elf; 1965 dertien; 1966 één, evenals in 1967.

33 Medische faculteit te Rotterdam

ALGEMEEN

De Medische Faculteit te Rotterdam heeft gedurende het studiejaar 1967-1968 de nauwe betrekkingen met de Nederlandse economische hogeschool nog vaster aangehaald. Belangrijkste gebeurtenis van het jaar acht zij dan ook het overleg dat heeft plaatsgevonden tussen vertegenwoordigers van de senaat der N.E.H. en die van de M.F.R. aangaande de grondslagen van een toekomstige universiteit te Rotterdam.

De vertegenwoordigers van beide instellingen waren het geheel eens over de voorwaarden die vervuld moeten worden teneinde tot een moderne universiteit te komen, dat wil zeggen, een instelling voor hoger onderwijs, die zodanig is gestructureerd dat onderwijs en wetenschapsbeoefening gelijke kansen krijgen, en dat de mogelijkheid bestaat tot voortdurende vernieuwing en interfacultaire samenwerking.

STUDENTEN

In de rede ter gelegenheid van de opening van het nieuwe studiejaar, welke uitgesproken werd door de decaan van de Medische Faculteit te Rotterdam, werd ook de kwestie van het studentenaanbod aangeroerd. De decaan meende dat er veel argumenten aan te voeren zijn die aantonen dat de geneeskundige verzorging niet in gevaar komt door de onmogelijkheid het studentenaanbod te verwerken.

De Nederlandse gegevens, vermeld in het interimrapport van de Commissie achtste medische faculteit, wijzen erop dat met ongeveer 1.500 eerstejaars studenten de gewenste artsens-dichtheid in 1980 en mogelijk in het jaar 2000, kan worden bereikt. Het getal 1.500 werd eveneens genoemd in het rapport van de Commissie voor statistisch onderzoek van de Academische Raad, welk getal in overeenstemming is met de capaciteit van de bestaande zeven faculteiten. Ook buitenlandse instellingen verschaffen in dit vraagstuk geruststellende gegevens. De Nederlandse berekeningen zijn gebaseerd op een studieduur van 9 jaar en een rendement van 70%. De bestaande capaciteit van de Nederlandse faculteiten is volgens verschillende berekeningen voorlopig voldoende om aan de behoefte van de gezondheidszorg te voldoen.

Maatregelen die de studieduur tot 7 jaar beperken en het rendement belangrijk verhogen kunnen leiden tot een reservecapaciteit. In dat geval zou het Nederlandse streefcijfer van eerstejaars studenten voor het studiejaar 1968 dalen tot 1.100 en voor 1980 van 2.000 tot ongeveer 1.500.

STAF

De Medische Faculteit te Rotterdam beschikt thans over een staf van 68 personen: een kern van 38 gewoon en buitengewoon hoogleraren en lectoren, waarvan slechts 6 leden reeds aan het Klinisch Hoger Onderwijs waren verbonden.

Van de resterende 30 leden van de topstaf waren er 13 werkzaam aan andere universiteiten, waarvan 4 als wetenschappelijk medewerker.

Bovenstaande toont aan, dat het oorspronkelijke plan, uit de zes andere Nederlandse faculteiten geleidelijk aan een faculteit te Rotterdam te formeren, moeilijk uitvoerbaar is. Wetenschappelijk werkzame academici, nodig voor een medische faculteit, zijn in tegenstelling tot academici voor andere faculteiten, buiten de universiteiten niet beschikbaar. De decaan merkt in dit verband op dat een kwantitatieve analyse van het aantal academici dat nodig is voor het zogenaamde nieuwe curriculum heeft aangetoond dat ook de andere faculteiten onderbezet zijn. Dientengevolge is het voor deze faculteiten op dit moment onmogelijk een nieuwe topstaf te leveren.

De taak waarvoor de faculteit in Rotterdam zich dan ook geplaatst ziet is de volgende:

Het nieuwe academische jaar wordt gestart met een aantal academici dat ongeveer de helft is van het aantal ener gemiddelde andere medische faculteit. Deze academi verzorgen nu de eerste drie studie jaren, bereiden het vierde jaar voor en hebben verplichtingen van het Klinisch Hoger Onderwijs en aangevuld met cursussen en colleges. Tezamen alle werkzaamheden die door een normale medische faculteit worden verricht. Tevens is er dan nog de opgave de afdelingen op te bouwen en een nieuw curriculum te ontwerpen. Voor de inspanningen welke alle medewerkers zich hiervoor getroosten werd hun door de decaan alle lof toegezwaid.

ONDERWIJS EN WETENSCHAPSBOEFENING

Ten aanzien van onderwijs en wetenschapsbeoefening is men in Rotterdam de volgende mening toegedaan.

Plannen voor geneeskundige opleiding en wetenschappelijk onderzoek kunnen slechts worden geëffectueerd door harmonische samenwerking met het apparaat voor de gezondheidszorg, waarbij de laatstgenoemde sector rekening dient te houden met de belangen van het onderwijs. Dit betekent dat de gezondheidszorg niet kan vaststellen op welke wijze de medische faculteiten te werk moeten gaan.

Het houdt slechts de erkenning in dat de een niet zonder de ander tot ontplooiing kan komen. De medische faculteit heeft als hoofdtaak onderwijs en onderzoek en vervult tezamen met de gezondheidszorg een praktische functie, welke vooral op het gebied van de ontwikkeling ligt.

BINNENLANDSE CONTACTEN

Het eigen land toonde haar waardering voor het werk van de M.F.R.: Het Klinisch Genootschap kende een prijs toe voor wetenschappelijk onderzoek, verricht aan de Rotterdamse faculteit.

Verder werden door het Rotterdams Bedrijfsleven en het Bataafs Genootschap voor proefondervindelijke Wijsbegeerte geldprijzen toegekend aan de studenten die dit studiejaar de beste prestaties leverden.

BUITENLANDSE CONTACTEN

Uit de buitenlandse contacten blijkt onder meer dat de Medische Faculteit te Rotterdam, hoewel pas drie jaar oud, toch in vele opzichten de kinderschoenen al is ontgroeid. Haar leden ontvingen in het verslagjaar vele eervolle uitnodigingen voor voordrachten in het buitenland, o.a. voor New York, Cambridge, Indonesië en ook Mexico. Een van de Rotterdamse hoogleraren was consulent voor de wereldgezondheidsorganisatie in Ecuador. Er waren talrijke congressen waar de M.F.R. vertegenwoordigd was en diverse keren werd door deze vertegenwoordigers het voorzitterschap uitgeoefend.

Een ongewone en zeer verheugende gebeurtenis is, dat het Amerikaanse Commonwealth Fund belangstelling heeft getoond voor de opbouw van de Rotterdamse faculteit.

Een fonds van \$ 108.000 wordt ter beschikking gesteld teneinde een samenwerking met het Albert Einstein College of Medicine te New York te realiseren, ter versterking van het onderwijs met Amerikaanse academici, opleiding van onderzoekers in de Verenigde Staten, en voor steun bij de organisatie van de bibliotheek en de ziekenhuisadministratie.

DETAILINFORMATIE MEDISCHE FACULTEIT TE ROTTERDAM

Uniek „Hartcentrum”

Naast het Academisch Ziekenhuis Dijkzigt, in het gebouw aan de Westzeedijk, zal een hartcentrum worden ingericht dat in vele opzichten uniek mag worden genoemd. De plannen voor dit centrum zijn aangepast aan de noodzakelijkheid om in het moderne ziekenhuis of in het ziekenhuis van de toekomst, tot een concentratie van diagnostische en chirurgische hulpmiddelen te komen, rondom die patiënten die deze speciale verzorging het meest nodig hebben.

De computer is hierbij een belangrijke plaats toegedacht: het maken van veelvuldige observaties bij patiënten, het vaststellen van het verband tussen verschillende gebeurtenissen (bij voorbeeld tussen hartslag en bloeddruk) kan vaak beter door een computer worden uitgevoerd. Evenzo is het geval met het verzamelen en verwerken van gegevens over de toestand van de patiënt voor en na de operatie, gegevens over elektrocardiogrammen, patiëntenbewaking enz.

Alleen in de meest vooraanstaande instituten in de Verenigde Staten wordt deze manier van werken ook reeds toegepast.

In het gebouw komt verder een afdeling waar nieuwe technieken op het gebied van de chirurgie worden beoefend. Men denkt hier in de eerste plaats aan het vervangen van hartkleppen door „homografts” en het repareren van

bloedvaten in de hartspier. Men hoopt deze technieken zover te ontwikkelen, dat operaties in een later stadium ook in het hartcentrum kunnen plaatsvinden. Ook research wordt in het gebouw beoefend. Men wil door middel van deze research de inzichten in de patho-fysiologie zover vergroten, dat de patiënten zullen kunnen rekenen op de meest moderne behandelingsmethoden. De oprichting van dit hartcentrum wordt voor de M.F.R. een unieke kans geacht. Er zijn in Nederland tal van mogelijkheden en men verwacht veel van een samenwerking met de T.H. in Delft en de Nederlandse industrie. In 1970 hoopt men dat het hartcentrum tot in al zijn facetten op volle kracht zal draaien.

34 Commissies

TOELICHTING

Zonder schijn van volledigheid wordt hier een lijst van commissies gegeven, die werkzaam zijn op een of ander onderwijsgebied. De indeling loopt zoveel mogelijk parallel met de hoofdstukken van het algemeen gedeelte van dit verslag.

I ALGEMEEN

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Interdepartementaal			
Commissie overleg onderwijs/volksgezondheid (c.o.o.v.)	okw en SoZa: 21.11.1960	v.: mr. J. de Vries (SoZa) s.: Mej. E. I. Weyland	
<i>De commissie heeft tot taak: interdepartementaal overleg onderwijs/volksgezondheid.</i>			
<i>Interdepartementaal overleg met CRM vindt plaats door middel van commissies ad hoc</i>			
Interdepartementale stuurgroep jeugdvrage			
<i>De stuurgroep heeft tot taak: zich te beraden over de wijze waarop meer samenhang kan worden gebracht in maatregelen of voorzieningen die door de verschillende departementen met betrekking tot de jonge generatie zijn of worden getroffen en aangeven van de wijze waarop in eventuele leemten zou moeten worden voorzien. Desgevraagd of uit eigen beweging rapporteren of adviseren aan de betrokken ministers omtrent het vorenstaande</i>	12 september 1967 geïnstalleerd bij beschikking van de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, mede namens haar ambtgenoten van justitie, binnenlandse zaken, onderwijs en wetenschappen, financiën, defensie, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening, landbouw en visserij en sociale zaken en volksgezondheid	v.: dr. G. Hendriks, directeur-generaal voor de maatschappelijke ontwikkeling van het Ministerie van CRM s.: A. P. van der Meij (CRM)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Kamers			
Vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen der Eerste Kamer	ingesteld per buitengewone zitting in 1967, bij Besluit van de Kamer	v.: dr. J. W. van Hulst, Oosterpark 33, Amsterdam plv.v.: S. de Jong, Prinses Marijkelaan 11, Zutphen s.: griffier jhr. mr. J. W. Roëll, Schiefbaanstraat 17, 's-Gravenhage	
<i>De commissie heeft tot taak: de behandeling van alle wetsontwerpen het onderwijs betreffende en de behandeling van de begroting van onderwijs en wetenschappen</i>			
Vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen der Tweede Kamer	zittingsjaar 1948-1949, op voorstel van de voorzitter	v.: dr. J. G. H. Tans s.: griffier (hr. De Ruiter)	
<i>De commissie heeft tot taak: 1 het doen van onderzoeken van bij de Kamer ingekomen wetsontwerpen, voorstellen van wet en andere voorstellen en van regeringswege ingekomen stukken; 2 het doen van verslag omtrent van regeringswege voorgestelde of genomen maatregelen of besluiten of omtrent de werking of naleving daarvan, alles voor zover zij dit ter voorlichting van de Kamer nodig acht, of de voorzitter dan wel tenminste tien leden dit verzoeken; 3 het bevorderen van geregelde gedachtenwisseling tussen de regering en de Kamer, daaronder begrepen het vragen aan de regering van de inlichtingen en stukken die de commissie gewenst acht en het overleggen met deze over al datgene waaromtrent de regering met de commissie in overleg wenst te treden</i>			
Leerplanontwikkeling			
Commissie inventarisatie van de vraagstukken die voor de leerplanontwikkeling van belang zijn	1968 in oprichting; in te stellen door staatssecretaris o & w	v.: inspecteur-generaal van het onderwijs	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie verkeerskunde (Balistraat 30, 's-Gravenhage) <i>De commissie heeft tot taak: beraad over een adequate opleiding verkeerskunde voor leraren h.t.o., research stedenbouw en planologie en vele aanverwante taken</i>	eerste vergadering 2.12.1965; niet departementaal	v.: prof. ir. J. L. A. Cuperus, Huis ter Heide s.: W. A. Vervoort (NIRIA, 's-Gravenhage, tel.: 184048) (zitting heeft o.a.: inspectie h.t.o.)	Eén rapport d.d. 21.7.1966 aangeboden aan de minister
Maatschappijstructuur			
Commissie voorbereiding onderzoek toekomstige maatschappijstructuur (bijgenaamd: Commissie 2000) <i>De commissie heeft tot taak: het organiseren en stimuleren van interdisciplinair sociaal-wetenschappelijk onderzoek op lange termijn, met het oogmerk een ingrijpen in de ontwikkelingen mogelijk te maken</i>	installatie: 18.4.1968	v.: prof. P. de Wolff (Un. van Amsterdam) s.: drs. R. Ruiter (cpb)	
Spelling			
Ned.-Belgische woordenlijstcommissie (Nederlandse delegatie) <i>De commissie heeft tot taak: de respectieve regeringen van advies te dienen over: a de samenstelling van een woordenlijst, ten gebruike bij de voornaamwoordelijke aanduiding en het bezigen van de genitiefvormen; b de schrijfwijze van de bastaardwoorden; c de schrijfwijze van historische namen en d de schrijfwijze van de Nederlandse aardrijkskundige namen</i>	besch. OKW: 27.3.1947 Kabinet nr. 964 I	v.: prof. dr. C. B. van Haeringen (emeritus ru, Utrecht) s.: drs. J. H. L. Mols (o & w)	'Groene boekje' 1954: Woordenlijst van de Nederlandse taal, samen- gesteld in opdracht van de Neder- landse en de Belgische regering

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie van advies inzake de schrijfwijze van de Nederlandse taal (vaste comm.) (Wet van 14.2.1947, Stb. nr. H 52, art. 5) <i>De commissie brengt op verzoek van de minister van O & W advies uit omtrent uitvoering en toepassing en omtrent ontwerpen tot wijziging van de wet van 14.2.1947, Stb. nr. H 52; zij kan zich eigener beweging met voorstellen betreffende aangelegenheden, gelegen op het hiervoor genoemde terrein, tot de minister wenden</i>	besch. okw: 29.10.1947, nr. 59	v.: prof. dr. C. B. van Haeringen (emeritus RU, Utrecht) s.: dr. L. M. van Dis, Naarden adj.s.: drs. J. H. L. Mols, 's-Gravenhage (o & w)	Incidentele adviezen, b.v. in 1954 (betr. 'groene boekje'); in 1958 (betr. rapport van de commissie Damsteegt); in 1966 (betr. rapport van de Bastaard- woorden- commissie)
Ned.-Belgische commissie van advies inzake de spelling van de bastaardwoorden (Nederlandse delegatie) <i>De commissie heeft tot taak: de respectieve regeringen te adviseren op welke wijze, in afwijking van de woordenlijst, een spelling van bastaardwoorden zonder keuzemogelijkheid kan worden bereikt, waarbij een zo consequent mogelijke opzet in fonologische zin en een zo ver mogelijk gaande vernederlandsing wordt nagestreefd</i>	besch. okw: 21.5.1963 Kab. nr. 440	v.: dr. J. H. Wesselings, 's-Gravenhage s.: drs. J. H. L. Mols 's-Gravenhage (o & w)	Voorlopig rapport 1964; rapport 10.6.1966, gepubli- ceerd; 28.2.1967. Eindrapport, gepubli- ceerd; 28 mei 1969
Commissie bevordering goed taalgebruik <i>De commissie heeft tot taak: te adviseren inzake de maatregelen die genomen kunnen worden om een goed gebruik van de Nederlandse taal te bevorderen (speciaal bij het onderwijs)</i>	besch. okw: 24.3.1965 ngo nr. 42.868 I (inst.: 20.4.1965)	v.: dr. C. M. Geerars, inspecteur s.: dr. J. A. Veering	Interim- rapport 12.12.1966 (voorlopige conclusies)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie voor de spelling van buitenlandse aardrijkskundige namen	besch. o & w; 7.6.1968 dgw nr. 158.414	v.: prof. dr. F. J. Ormeling (GU, Amsterdam) s.: dr. D. P. Blok, Amsterdam	
<i>De commissie heeft tot taak: richtlijnen voor te stellen voor het gebruik en de spelling van moderne buitenlandse aardrijkskundige namen en een inventaris op te maken van algemeen gebruikelijke Nederlandse vormen van buitenlandse aardrijkskundige namen, alsmede van Nederlandse namen voor een aantal internationale geografische objecten</i>			
Stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie	15 januari 1969 geïnstalleerd door minister van o & w a.i., mej. dr. M. A. M. Klompé. De stichting werd in het leven geroepen 14 september 1967	v.: jhr. mr. C. J. A. de Ranitz, burgemeester van de gemeente Utrecht	
<i>De stichting heeft tot taak: de studie van de Nederlandse woordenschat te bevorderen. Het is een stichting naar Nederlands recht, die mede door de Belgische regering zal worden gesubsidieerd. Tegenover deze subsidie krijgt de Belgische regering overeenkomstige inspraak. Het instituut bestaat uit twee afdelingen: 1 de lexicologische afdeling, t.w. de afdeling waar het Woordenboek der Nederlandse taal wordt samengesteld; 2 de afdeling Thesaurus, die met behulp van machines een permanente woord- inventaris van de Nederlandse taal op ponskaarten aanlegt en op peil houdt</i>			
Studietoetsen			
Stichting Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (C.I.T.O.)	1968 in oprichting		
<i>De commissie zal tot taak hebben: het bevorderen van de objectieve beoordeling, in het bijzonder door de ontwikkeling van school- en studietoetsen, van de kennis, het inzicht en de vaardig- heden, die leerlingen en studenten hebben verworven</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Vakantiespreiding			
Coördinatiecommissie vakantiespreiding bedrijfsleven en onderwijs	besch. ministers SoZa en o & w: 28.9.1966 nr. AV. 53.843 (SoZa)	v.: mr. C. J. Nierstrasz (SoZa) s.: mr. J. van Dooyeweert (SoZa)	Eén rapport in april 1967
<i>De commissie heeft tot taak: advies uit te brengen aan de ministers (SoZa en O & W) omtrent de coördinatie bedrijfsleven en onderwijs, teneinde te geraken tot een zo effectief mogelijke vakantiespreiding</i>			

II AFDELINGEN VAN ALGEMENE AARD

II A Rechtspositiezaken onderwijs (RO)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Automatisering			
Commissie automatisering rijksdienst (CAR)	25.8.1966 dir. OAR nr. CG 66/U 1391	v.: vac. s.: F. G. Kordes (BiZa)	
<i>De commissie heeft tot taak: advies uit te brengen aan minister BiZa inzake automatiseringsbeleid en -projecten</i>			
Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (CASO)	besch. o & w: 5.7.1967 ABD nr. 706; in werking: 1.8.1967 (inst.: 17.1.1968)	v.: drs. P. H. van der Elst (o & w) s.: A. P. van Eeden (o & w)	Deelnemers- lijst CASO- project, januari 1968
<i>CASO is een zuiver adviesorgaan voor alle aangelegenheden betreffende de automatisering salarisadministratie onderwijs. Er zijn twee subcommissies, t.w.: subcomm. controle-aspecten CASO-project (CASO-C) d.d. 29.2.1968 en subcomm. deelname landbouwonderwijs (CASO-L) d.d. 29.2.1968. De CASO brengt jaarlijks vóór 1 maart aan de minister schriftelijk verslag uit van haar werkzaamheden over het afgelopen kalenderjaar</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Technische commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (TASO) <i>De TASO is belast met de administratief-technische voorbereiding van de door de Rijkscentrale voor mechanische administratie (RMA) te verrichten werkzaamheden inzake de ontwikkeling en de aanpassing van de automatisering. De TASO brengt jaarlijks vóór 1 maart aan de minister schriftelijk verslag uit van haar werkzaamheden over het afgelopen kalenderjaar. Er zijn de volgende werkgroepen: Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds; betalingsverkeer; belastingdienst; bedrijfsverenigingen; interimregeling ziektekosten; jaarwerk onderwijsproject; korttijdelijken; Raden van Arbeid; technische verwerkingservaring (toezicht op het juiste functioneren van het goedgekeurde systeem); wachtgeld en uitkeringen; WVO-salarisregeling</i>	besch. o & w: 5.7.1967 ABD nr. 705; in werking: 1.8.1967 (inst.: 17.1.1968)	v.: drs. P. H. van der Elst (o & w)	
Georganiseerd overleg			
Algemene commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van onderwijzend personeel <i>De commissie heeft tot taak: overleg in zaken betreffende de rechtspositie van onderwijzend personeel. Overkoepelend orgaan met een coördinerende taak t.a.v. de zeven bijzondere commissies (hierna genoemd)</i>	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: mr. J. de Bruijn (o & w) plv.v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Dompsele plv.s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het kleuter-onderwijs	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Dompsele plv.s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel kleuteronderwijs</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het g.l.o., v.g.l.o., u.l.o. en b.l.o. <i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel g.l.o., v.g.l.o., u.l.o. en b.l.o.</i>	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Domseler plv. s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel van de opleidingsscholen van kleuterleidsters <i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel van de opleidings- scholen van kleuterleidsters</i>	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Domseler plv.s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het nijverheidsonderwijs <i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel nijverheidsonderwijs</i>	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Domseler plv.s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het lager en middelbaar landbouwonderwijs <i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het lager en middelbaar landbouwonderwijs</i>	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: ir. P. van der Schans (Ministerie van Landbouw en Visserij) s.: mr. D. J. Broer (Ministerie van Landbouw en Visserij)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het kweekschoolonderwijs	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Dompsele plv.s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het kweekschoolonderwijs</i>			
Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	K.b.: 20.12.1958 Stb. 1958, nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Dompsele plv.s.: mr. R. W. van Lier (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs</i>			
Centrale commissie voor georganiseerd overleg in ambtenarenzaken	ingesteld ingevolge artt. 105 t/m 107 van het Algemeen Rijksambtenaren- reglement (Besluit van 12 juni 1931; Stb. 1931, nr. 248) K.b.: 26.9.1968, Stb. 1968, nr. 475	v.: het overleg staat onder leiding van de minister van binnenlandse zaken s.: mej. H. Meyer	
<i>De commissie behandelt, alvorens het bevoegd gezag een beslissing neemt, alle aangelegenheden van algemeen belang voor de rechtstoestand van het burgerlijk rijkspersoneel</i>			

II B Onderzoek en planning (OP)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie planprocedure <i>De commissie heeft tot taak:</i> <i>in onderling overleg tussen bedrijfs- en onderwijsorganisaties met deskundigen en dienstverlenende organisaties (CPB, CBS) te komen tot het creëren van een cijfermatig hulpmiddel ten behoeve van de "planning" van scholen genoemd in de W.V.O.</i>	31.5.1965 op initiatief van de staatssecretaris, geen beschikking, niet officieel geïnstalleerd	v.: drs. H. Veldkamp (o & w) s.: drs. F. Th. Zwarte (o & w)	Interim scholenplan 1968-1969 voor het h.a.v.o. Met tabellen, februari 1967. Het tweede rapp., sept. 1967, heeft alleen betrekking op het voortgezet onderwijs, voor zover dit direct aansluit op het basis-onderwijs. Het derde rapport, getiteld 'Gegevens ten behoeve van het scholenplan 1971, 1972 en 1973 (tweede scholenplan)' verscheen september 1968
Stichting voor onderzoek van het onderwijs (Juliana van Stolberglaan 148, 's-Gravenhage) geen departementale commissie <i>De stichting heeft tot taak:</i> <i>het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot het onderwijs door middel van het steunen, doen uitvoeren en coördineren van dergelijk onderzoek</i> II C Bouwzaken onderwijs (BO)	9 juni 1965, opgericht bij notariële acte; bij besch. min. o & w, op nr. 2745, vond de ledenbenoeming plaats	v.: prof. dr. Ph. J. Idenburg, 's-Gravenhage s.: drs. C. J. M. H. Souren	

II D Rijksstudietoelagen (RS)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Beroepscommissie rijksstudietoelagen <i>De commissie heeft tot taak: in die gevallen die door de belanghebbenden worden voorgelegd, na te gaan of bij de berekening van de rijksstudietoelagen de bestaande normen op de juiste wijze zijn toegepast. De uitslag van dit onderzoek zal aan de minister en aan de betrokkenen worden medegedeeld</i>	besch. o & w: 11.4.1969 RS nr. 181.932		
Commissie voor de stichtingen van beurzen voor het onderwijs <i>De K.b.'s houden bepalingen omtrent het beheer der goederen, behorende aan de stichtingen van beurzen voor het onderwijs. In zaken waarin de minister O & W beslist, doet deze uitspraken op de rapporten der adviserende commissie</i>	K.b.: 26.12.1818 (Stb. 1818, nr. 48); en 2.12.1823 (Stb. 1823, nr. 49); en 12.2.1829 (Stb. 1829, nr. 3)	v.: jhr. mr. P. Th. Six s.: mr. H. J. C. ter Kuile	
Commissie studiefinanciering wetenschappelijk onderwijs <i>De commissie heeft tot taak: een onderzoek in te stellen naar de problematiek, welke voortvloeit uit de onderlinge verhouding tussen collegegelden, rijksstudietoelagen, kinderbijslag en -aftrek en voorstellen te doen voor een eventuele herziening van de ter zake bestaande regelingen, zulks mede tegen de achtergrond van de voorgenomen herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs.</i>	besch. o & w: 1.12.1967 DGW nr. 162.633 (inst.: 5.12.1967 door minister o & w)	v.: prof. dr. J. E. Andries- sen s.: drs. P. E. A. M. van Campen, adj. insp. van het Ministerie van Financiën; mr. J. B. P. M. van Dijk, hoofd- ambtenaar directoraat- generaal wetenschappen (o & w)	Eén memo- randum, d.d. 4 maart 1969

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie harmonisatie studietoelagen <i>De commissie heeft tot taak: te onderzoeken de wisselwerking tussen rijksstudietoelagen enerzijds en kinderbijslag, kindertoelagen en kinderaftrek anderzijds en verder in hoeverre rekening moet worden gehouden met het vermogen van de aanvragers en hun ouders</i>	besch. o & w: 25.1.1968 rs nr. 46.767	v.: prof. J. E. A. M. van Dijk (KH, Tilburg) s.: G. Jochems (o & w)	Eerste deel- rapport aan- geboden aan minister o & w op 30.8.1968; ge- publiceerd d.d. 10.12.1968

II E Internationale betrekkingen (IB)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Belgisch cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		v.: drs. L. J. M. van de Laar, Bergen op Zoom s.: Afd. In- ternationale betrekkingen, Ministerie o & w, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311	
Nederlands-Belgische subcommissie voor effectus civilis, Nederlandse delegatie		v.: prof. dr. F. L. R. Sassen, 's-Gravenhage s.: mr. A. M. van Kalmthout, Afd. azw (o & w), 's-Gravenhage, Nieuwe Uitleg 1, tel. 070-624311	
Nederlands-Belgische subcommissie voor uitwisseling op het gebied der muziek, Nederlandse delegatie		s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Nederlands-Belgische subcommissie voor het volksontwikkelingswerk en cultureel grensverkeer, Nederlandse delegatie		v.: prof. dr. H. D. de Vries Reilingh, Naarden s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Duits cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		v.: mr. A. M. J.H. Baeten, Maastricht s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Subcommissie voor uitwisseling van jongeren met Duitsland, Nederlandse delegatie		v.: dr. J. Verhoeve, Wassenaar s.: Afd. IB, (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Frans cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Grieks cultureel verdrag		s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Gemengde commissie ter uitvoering van het cultureel verdrag tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk van Groot- Britannië en Noord-Ierland, Nederlandse delegatie		v.: prof. dr. A. G. H. Bachrach, Oegstgeest s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Iraans cultureel verdrag		s.: Afd. IB (Ministerie van o & w, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311)	
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Italiaans cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		v.: mevr. J. F. Schouwenaar- Franssen, Bilthoven s.: Afd. IB (Ministerie van o & w, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311)	
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Luxemburgs cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		v.: prof. dr. F. L. R. Sassen, 's-Gravenhage s.: Afd. IB (Ministerie van o & w, 's-Gravenhage Bankplein 2, tel. 070-624311)	
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Noors cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		v.: prof. dr. C. J. Gorter, Leiden s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Roemeens cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		v.: jhr. M. M. P. M. van Karnebeek, 's-Gravenhage s.: Afd. IB (Ministerie van o & w, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311)	
Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Tunesisch cultureel verdrag		s.: Afd. IB (Ministerie van o & w, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311)	
Commissie van advies inzake de uitvoering van het Nederlands-Turks cultureel verdrag, Nederlandse delegatie		s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Commissie van advies inzake de uitvoering van het cultureel verdrag tussen Nederland en de Verenigde Arabishe Republiek, Nederlandse delegatie		s.: Afd. IB (Ministerie van CRM, Rijswijk, Steenvoorde- laan 370, tel. 070-907600)	
Commissie van advies en coördinatie ten dienste van de culturele betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika		v.: prof. mr. W. F. de Gaay Fortman, 's-Gravenhage s.: Afd. IB (Ministerie van o & w, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Nationale Unesco-commissie, 's-Gravenhage, Bankplein 2, tel. 070-624311) <i>De commissie heeft tot taak: te fungeren als verbindend orgaan tussen de Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur en het Nederlandse volk</i>		v.: dr. F. Bender, Amsterdam vice-v.: J. H. Bannier, 's-Gravenhage s.: drs. G. Strasser (o & w)	
Commissie voor overleg inzake de gevolgen van de invoering van de Nederlandse Wet op het voortgezet onderwijs voor Suriname en de Nederlandse Antillen <i>De commissie heeft tot taak: overleg te plegen inzake de invoering van de W.V.O.</i>	besch. o & w: 19.7.1965 icb nr. 75.162		Conclusie omstreeks april 1968: de invoering van de w.v.o. niet 1.8.1968, doch waar- schijnlijk een jaar later
Coördinatiecommissie voor internationale 1968 culturele betrekkingen (BuZa, CRM, o & w), Nederlandse delegatie		v.: mr. J. H. O. Insinger, Baarn (post Soest) s.: H. Boissevain (Ministerie van BuZa, 's-Gravenhage, Lange Hout- straat 5, tel. 070-614941)	
Stichting ontwikkelingshulp onderwijs <i>De commissie heeft tot taak: de ontwikkelingshulp te bevorderen op het gebied van het onderwijs, voor zover dit niet het wetenschappelijk onderwijs betreft</i>	besch. o & w: 10.6.1966 IB nr. 82.696 (inst.: 22.6.1966 door staatssecretaris o & w)	v.: mr. ir. M. Goote, 's-Gravenhage s.: drs. G. Strasser (o & w)	Adviezen aan de directie Inter- nationale technische hulp, Ministerie van BuZa

III KLEUTER- EN BASISONDERWIJS (KBO)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
a kleuteronderwijs			
b basisonderwijs			
Commissie van advies inzake het ontwerpen van een wet op het basisonderwijs	geen ministeriële beschikking; geïnstalleerd: 19.1.1966 door staatssecretaris o & w	v.: J. de Bruijn (p.v. directeur- generaal v.h. onderwijs) s.: mr. J. P. Rentenaar (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak: de staatssecretaris te adviseren inzake het ontwerpen van een wet op het basisonderwijs ter vervanging van de Lager-onderwijswet 1920</i>			
c buitengewoon onderwijs.			
Commissie tot voorbereiding van een wettelijke regeling betreffende het buitengewoon onderwijs	besch. okw: 19.3.1953 BU nr. 6077/1001; uitbreiding 10.4.1956, Afd. Lo nr. 2317/ 1/1001, Stcrt. nr. 72 d.d. 12.4.1956	v.: dr. J. H. Wessels s.: N. Mosterd (o & w)	Eén rapport aangeboden op 9 april 1962, gepubliceerd juni 1966
<i>De commissie heeft tot taak: voorstellen te doen omtrent een wettelijke regeling van het b.lo. en de met dat onderwijs samenhangende problemen. In 1956; tevens voorstellen te doen omtrent een regeling van het buitengewoon onderwijs, dat niet het karakter draagt van het buitengewoon lager onderwijs</i>			

IV VOORTGEZET ONDERWIJS

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
1 algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (a.v.o. en v.w.o.)			
Commissie vwo-HAVO-MAVO	comm. v.w.o.-h.a.v.o., besch. OKW: 9.4.1964 VHMO nr. 239.422 I (inst.: 15.5.1964 door staatssecretaris o & w)	v.: dr. C. M. Geerars, Amersfoort s.: prof. dr. G. Th. M. Verhaak, Weurth (N.B.) adj.s.: mr. I. L. Sie (o & w)	september 1965 aangeboden aan staatssecretaris één vertrouwelijk rapport, 16 blz. Eén rapport: enquête v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. 1965-1966/1966-1967, medio 1968
<i>De commissie heeft tot taak:</i> <i>1 contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van:</i> <i>a scholen, die op grond van art. V van de Wet tot het verlenen van grotere vrijheid van inrichting van het onderwijs als scholen voor v.w.o. worden bekostigd;</i> <i>b scholen voor m.a.v.o.;</i> <i>2 het bevorderen van het onderling contact tussen deze besturen;</i> <i>3 het tenminste één maal per jaar uitbrengen van een rapport van de verrichte werkzaamheden</i>			
Commissie modernisering leerplan wiskunde	besch. OKW: 12.6.1961 VHMO nr. 157.069 III (inst.: 19.7.1961 door staatssecretaris o & w)	v.: prof. H. Th. M. Leeman, Amsterdam s.: prof. dr. A. F. Monna, Utrecht	Eén rapport in 1964; één interim-rapport d.d. 28.10.1966 aan minister van o & w; één rapport, 1968
<i>De commissie heeft tot taak:</i> <i>gelet op de ontwikkelingen in doelstellingen en in didactiek en methodiek, het wiskunde-onderwijs in studie te nemen en van advies te dienen, o.a. inzake experimenten en heroriëntatie der leraren t.a.v. nieuwe ontwikkelingen in de wiskunde. Deze commissie is onderverdeeld in diverse subcommissies</i>			
Commissie modernisering leerplan natuurkunde	besch. o & w: 2.4.1965 VHMO nr. 269.590 (inst.: 3.5.1965 door staatssecretaris o & w)	v.: prof. dipl. ing. J. B. Westerdijk (TH, Delft) s.: dr. F. Balkema, Leeuwarden, inspecteur	
<i>De commissie heeft tot taak:</i> <i>de modernisering van het natuurkunde-onderwijs bij het voortgezet onderwijs, in het bijzonder het v.h.m.o., in studie te nemen en van advies te dienen omtrent leerplannen, experimenten en heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen <i>De commissie heeft tot taak: gelet op de ontwikkelingen in de opvattingen omtrent de doelstellingen van het onderwijs in de moderne vreemde talen en omtrent de methodiek en didactiek daarvan, de modernisering van het onderwijs in die talen, in het bijzonder ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het h.a.v.o. en het m.a.v.o., in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, experimenten en maatregelen ter heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i>	besch. o & w; 21.1.1966 VHMO nr. 294.207 (inst.: 10.2.1966 door staats- secretaris o & w)	v.: prof. dr. G. Storms, Berg en Dal s.: mej. drs. H. van der Vliet, Oegstgeest adj.s.: mej. mr. L. Tol (o & w)	Eén interim-rapport, d.d. 31.10.1967
Commissie modernisering leerplan klassieke talen <i>De commissie heeft tot taak: gelet op de ontwikkelingen omtrent de doelstellingen van het onderwijs in Grieks en Latijn, alsmede omtrent de methodiek en didactiek, de modernisering van het onderwijs in Grieks en Latijn ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, eindexamenprogramma's, experimenten en maatregelen ter heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i>	besch. o & w: 27.10.1967 AVO nr. 336.450 (inst.: 21.11.1967 door staats- secretaris o & w)	v.: prof. dr. C. M. J. Sicking, Oegstgeest s.: dr. H. J. W. Verhaak, Beetsterzwaag	Eén interim-rapport d.d. 27.2.1968. Tweede interim-rapport, d.d. 10.6.1968
Commissie modernisering leerplan scheikunde <i>De commissie heeft tot taak: de modernisering van het onderwijs in de scheikunde ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het h.a.v.o. en het m.a.v.o. in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, experimenten en heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i>	besch. o & w: 6.5.1968 AVO nr. 356.283 (inst.: 14.5.1968 door staats- secretaris o & w)	v.: prof. dr. H. J. den Hertog, Wageningen pl.v.v.: prof. dr. G. C. A. Schuit, Eindhoven s.: drs. J. Groen, Oosterhout	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie modernisering leerplan aardrijkskunde	in oprichting		
Commissie modernisering economische wetenschappen	in oprichting		
Commissie modernisering leerplan expressievakken	in oprichting		
Commissie modernisering leerplan geschiedenis	in oprichting		
Commissie modernisering maatschappijleer	in oprichting		
Commissie onderwijsbevoegdheid officieren	besch. o & w: 1.4.1966 (inst.: 9.6.1966 door staats- secretaris o & w) VHMO nr. 294.411	v.: mr. ir. M. Goote, 's-Gravenhage s.: mr. D. G. Jansen (o & w) adj.s.: mej. mr. G. Filarski (o & w)	Eén interim- rapport, nr. c.o.o. 18; is 9.10.1968 aangeboden aan de minister van defensie en de staats- secretaris van o & w
<i>De commissie heeft tot taak: de minister van defensie en de staatsse- cretaris van O & W van advies te dienen inzake het aan officieren van zee-, land- en luchtmacht verlenen van bevoegdheden tot het geven van voortgezet onderwijs, zulkas met inachtneming van de in dit opzicht nog bestaande bevoegdheden, van de genoten opleiding en in de praktijk van de militaire dienst verworven ervaring, alsmede van de eisen, die dienen te worden gesteld ten aanzien van hun pedagogisch-didactische vorming</i>			

2 technisch onderwijs

2a lager technisch onderwijs (l.t.o.)

2b middelbaar technisch onderwijs (m.t.o.)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<i>2c hoger technisch onderwijs (h.t.o.)</i>			
Commissie behoefte afgestudeerden hogere technische scholen	besch. staats-secretaris okw en minister economische zaken: 30.8.1965 no/A nr. 414.668/063.579	v.: prof. P. de Wolff (CPB, 's-Gravenhage) s.: J. C. Hoytink (Ec. Zaken) adj.s.: drs. L. A. E. Feher, 's-Gravenhage	Jaarlijks verslag voortgang werkzaamheden aan minister van economische zaken en staats-secretaris o & w
<i>De commissie heeft tot taak: de toekomstige behoefte aan afgestudeerden van h.t.s.'en en de wijze waarop in die behoefte kan worden voorzien te onderzoeken; bestudering van tekorten en overschotten aan afgestudeerde h.t.s.'ers</i>			
Commissie assisterend laboratorium-personeel/analisten	ingesteld bij beschikking van staatssecretaris o & w en staats-secretaris SoZa: 27.7.1966. no/A nr. 440.201-176.019 (inst.: 4.8.1966)	v.: dr. ir. W. L. Ghijsen, 's-Gravenhage, 1966 en 1967 inspecteur h.t.o. s.: L. W. Oostmeyer, 's-Gravenhage, ambtenaar inspectie h.t.o.	Interim-rapporten in 's-Gravenhage, 1966 en 1967
<i>De commissie heeft tot taak: zich te beraden over de verschillende richtingen in de opleiding voor analist en overig assisterend personeel en over de diplomering, voorts te adviseren omtrent de behoefte aan en de spreiding van de opleidingen</i>			
<i>3 nautisch onderwijs</i>			
<i>4 huishoud- en nijverheidsonderwijs (h.n.o.)</i>			
Commissie van overleg voor de aansluiting van opleidingen, verbonden aan nijverheidsscholen voor meisjes, aan opleidingen voor verzorgende beroepen	besch. okw: 24.2.1961 no/A nr. 253.609	v.: mej. I. Jongsma, Groningen inspectrice	
<i>De commissie heeft tot taak: het overleg omtrent de aansluiting van opleidingen aan n.o.-scholen voor meisjes aan opleidingen voor verzorgende beroepen</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie tot bestudering van onderwijsmethoden voor het algemeen vormend nijverheidsonderwijs voor meisjes (nieuwe naam van de in 1949 ingestelde commissie)	besch. o & w: 17.3.1967 nvo/n nr. 453.310	v.: prof. dr. T. T. ten Have, Amsterdam s.: mej. J. G. Gunther, Deventer	Vanaf 1965; a 3-jr. opleiding voor lerares n.o. meisjes, maart '65 b herziening leerstof lerares- opleiding, april '66 c kinderver- zorging en opvoeding, april '66 d basisleer- stof vor- mingsklas, augustus '66 e zorg voor de voeding in de vor- mingsklas, augustus '66 f richtlijnen leerstofom- schrijving natuur- en scheikunde l.h.n.o., oktober 1966 g richtlijnen leerstofom- schrijving plant- en dierkunde, september '67
<i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de onderwijsmethoden voor het algemeen vormend n.o. voor meisjes en de indeling der leerlingen naar hun mogelijkheden (12 subcommissies, t.w.: differentiatie n.o. meisjes; assistente in de huishouding; land- en tuinbouw; C-stroom/INOM; maatschappelijk inzicht; A-groep; lichamelijke opvoeding; partieel onderwijs; leraresopleiding; toetsingsmethoden; audio-visuele hulpmiddelen; rekenmethoden)</i>			

5 land- en tuinbouwonderwijs

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
6 economisch en administratief onderwijs (e.a.o.) en middenstandonderwijs			
Contactcommissie lager economisch en administratief onderwijs	besch. o & w: 1.6.1966 NO/EO nr. 440.740 (inst.: door staatssecretaris o & w)	v.: J. Th. Schelfhout, Wassenaar s.: W. C. Olyslagers, ambtenaar inspectie	
<i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van de experimenterende scholen; het coördineren van de leerplannen met het oog op het daarop aansluitend eindexamen, het ontwerpen van een voorlopige eindexamenregeling, het uitbrengen van een jaarlijks rapport</i>			
Contactcommissie middelbaar economisch en administratief onderwijs	besch. o & w; 1.6.1966 NO/EO nr. 441.336 (inst.: door staatssecretaris o & w)	v.: J. Th. Schelfhout, Wassenaar s.: W. C. Olyslagers, ambtenaar inspectie	
<i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van experimenterende scholen; het coördineren van de leerplannen met het oog op het daarop aansluitend eindexamen, het ontwerpen van een voorlopige eindexamenregeling, het uitbrengen van een jaarlijks rapport</i>			
Contactcommissie hoger economisch en administratief onderwijs	besch. o & w: 1.11.1967 (inst.: door staats- secretaris o & w) MEA nr. 120.431 (inst.: door staatssecretaris o & w)	v.: drs. H. H. Ensing, Haarlem, inspecteur	
<i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van experimenterende scholen; het coördineren van de leer- plannen met het oog op het daarop aansluitend eindexamen, het ontwerpen van een voorlopige eindexamenregeling, het uitbrengen van een jaarlijks rapport</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Contactcommissie middelbaar detailhandelsonderwijs <i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van de scholen voor de detailhandel, waaraan — bij wijze van experiment — middelbaar detailhandelsonderwijs wordt gegeven; het bestuderen van de meest wenselijke vorm van het leerplan en van de leerstof, de voorbereiding van een eindexamen, het uitbrengen van een jaarlijks rapport</i> 7 sociaal-pedagogisch onderwijs (s.p.o.)	besch.: 1.12.1965 NO/MI nr. 421.954 (inst.: door staatssecretaris O & W)	v.: drs. A. G. Hilbrink, *s-Gravenhage s.: J. M. Wüsten (O & W)	
Commissie opleiding justitieel inrichtingswerk <i>De commissie heeft tot taak: de minister van justitie en de staatssecretaris van O & W te adviseren over:</i> 1 de eisen, te stellen aan groepsleiders-(sters) en medewerkers in verpleeg-inrichtingen waar minder- of meerder-jarigen worden verzorgd, verpleegd of behandeld in het kader van de uitvoering van een rechterlijke uitspraak; 2 de vooropleidingen dier leiders; 3 de relaties tussen ad 1 en 2; 4 de spreiding der bedoelde opleidingen	maart 1969; geïnstalleerd door minister van justitie	v.: mr. J. H. J. Schouten (Justitie) s.: J. O. B. Kaizer (O & W) lid en vice-voorz.: mr. J. P. M. Weusten, inspecteur sociaal-pedagogisch onderwijs	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
8 <i>kunstonderwijs (ku.o.)</i>			
Studiecommissie onderwijs beeldende kunsten	besch. CRM: 4.2.1969 (inst.: door mej. dr. M. A. M. Klompé, minister van CRM)	v.: dr. A. de Jong, inspecteur- generaal van het onderwijs s.: D. Zweers, hoofd van de afdeling Kunst- onderwijs, Ministerie van CRM	
<i>De commissie heeft tot taak: de minister van CRM en de staatssecretaris van O & W advies uit te brengen over het vraagstuk van het onderwijs in de beeldende kunsten (d.w.z. de totale structuur van het onderwijs in de beeldende kunsten en de onderlinge samenhang van de op dat gebied bestaande instituten). Het advies wordt verwacht in de vorm van interim- rapporten en verslagen</i>			
9 <i>opleiding onderwijzend personeel</i>			
Commissie opleiding leraren	31.12.1964 R.A.i.a.D. nr. 944/U Min okw	v.: dr. J. B. Drewes, Rijswijk (Z.-H.) (raadadviseur in algemene dienst ministerie van o & w) s.: dr. G. J. Boelens	Eén interim- rapport d.d. 22 april 1966. Samen- vatting onderwijzers- opleiding 23 augustus 1967 aan- geboden aan de staats- secretaris van o & w
<i>De commissie heeft tot taak: advies uit te brengen over: 1 de organisatie van de opleidingen tot het verkrijgen van de akten van bekwaamheid art. 35 wvo; 2 de programma's van de examens; 3 organisatie van de opleidingen voor het bewijs van voldoende pedagogische en didactische voorbereiding; 4 de programma's voor sub 3; 5 de maatregelen nodig voor de overgang van de bestaande naar de nieuwe regelingen</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie van advies inzake de opleiding van schoolhoofden	geen ministeriële beschikking; geïnstalleerd 10.11.1966 door staatssecretaris o & w	v.: mr. K. Zürcher, directeur Afd. kbo (o & w) s.: mr. S. T. The (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak: na te gaan op welke wijze een goede opleiding tot schoolhoofd zou kunnen worden verwezenlijkt</i>			
Commissie opleiding leraren beroepsgericht onderwijs (C.O.L.B.O.)	besch. o & w: 30.12.1968 (inst.: 20. 12.1968 door staatssecretaris o & w) bvo nr. 136.782- tbo nr. 485.983	v.: dr. A. de Jong, inspec- teur-generaal van het onderwijs s.: mr. J. Roepert, 's-Gravenhage	
<i>De commissie heeft tot taak: de minister van O & W van advies te dienen over de organisatie van de desbetreffende lerarenopleiding, de programma's voor de examens voor de akten van bekwaamheid, bedoeld in art. 35, vierde lid W.V.O. en de te nemen overgangsmaatregelen in verband met de bestaande regelingen. Gezien de doelstellingen van de Wet op het voortgezet onderwijs eist de regeling van de lerarenopleidingen voor de onderscheiden scholen van beroeps- onderwijs in genoemde wet een gemeenschappelijke structuur</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
10 leerlingwezen			
Contactcommissie beroepsbegeleidend onderwijs	besch. o & w: 17.3.1969 LW nr. 510.504 (inst.: 1.4.1969 door staatssecre- taris o & w)	v.: G. H. F. Sniijders, ing., Voorburg s.: mej. M. C. A. van Jaarsveld, Rijswijk	
<i>De commissie heeft tot taak:</i>			
<i>1 het onderhouden van contacten met de besturen van de scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs, die toestemming hebben verkregen om te experimenteren met nieuwe leerplannen;</i>			
<i>2 het verder helpen ontwikkelen en het coördineren van deze leerplannen;</i>			
<i>3 het bestuderen van de aspecten die met de leerplannen te maken hebben;</i>			
<i>4 het doen van voorstellen met betrekking tot de geleidelijke introductie van de verkregen inzichten bij het leerlingwezen als geheel;</i>			
<i>5 de staatssecretaris van advies te dienen met betrekking tot het werkterrein van de commissie;</i>			
<i>6 het uitbrengen van een jaarverslag</i>			
11 vormingswerk leerplichtvrije jeugd (v.l.j.)			
Commissie vorming en onderwijs leerplichtvrije jeugd	besch. o & w: 16.2.1967 VLJ nr. 21.445; Stcrt. nr. 36 (inst.: 16.2.1967 door staats- secretaris o & w)	v.: dr. B. C. J. Lievegoed, Zeist s.: mr. J. Schuilwerpe (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak:</i>			
<i>de staatssecretaris van advies te dienen inzake de vormgeving en de invoering van een wettelijke verplichting tot het volgen van niet-volledig dagonderwijs of tot het deelnemen aan vormingswerk</i>			

12 schriftelijk onderwijs (s.f.o.)

V WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS (W.O.)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<i>Algemeen, chronologisch</i>			
Commissie bevordering opleiding en onderzoek radiobiologie (Leiden)	besch. okw: 29.10.1958 how nr. 44.905	v.: prof. dr. J. W. Tesch s.: instituut voor radio- pathologie en stralen- bescherming, Steenstraat 3c, Leiden	
<i>De commissie heeft tot taak: te adviseren omtrent cursussen (van Inst. voor radiopathologie en stralen- bescherming), vraagstukken van onderwijs en wetenschappen in verband daarmee, bevordering goede samenwerking tussen universitaire instellingen en instituten op dit terrein; radiobiologisch onderzoek</i>			
Commissie bestuurswetenschappelijke studie	besch. okw: 16.9.1960 dgw nr. 70.161-t	v.: prof. mr. G. J. Wiardi s.: mr. Th. E. H. Arriëns (o & w)	Eén rapport, 30 maart 1962
<i>De commissie heeft tot taak: voorstellen te doen in de vorm van ontwerpen met toelichtingen betreffende de instelling van bestuurswetenschappelijke studierichtingen</i>			
Selectiecommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten	besch. okw: 13.12.1962 dgw nr. 84.152 (inst.: 16.12.1962)	v.: prof. dr. Th. G. van Rijssel (ru, Leiden) s.: mr. G. J. Zwarts (ru, Leiden)	
<i>De commissie heeft tot taak: de eisen vast te stellen waaraan de wetenschappelijke medewerkers moeten voldoen</i>			
Landelijke commissie voor de academische studievoorzichting	besch. okw: 9.8.1963 dgw nr. 103. 823	v.: prof. dr. ir. A. W. van den Ban (Wageningen) s.: mr. J. Thooft (o & w)	Er zijn geen rapporten; wel jaar- verslagen, t.w. over de periode 31.10.1963- 1.9.1966, 1966-1967 en 1967-1968 (1 sept. t/m 31 aug.)
<i>De commissie heeft tot taak: belanghebbenden inzicht te geven in de eisen, die een academische studie in het algemeen stelt, alsmede een overzicht te geven van de academische studies en de daarop aansluitende beroepsmogelijkheden</i>			

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Studiecommissie vierde technische hogeschool <i>De commissie heeft tot taak: van advies te dienen omtrent de problemen, welke verband houden met de oprichting van een vierde technische hogeschool, en zich te beraden over de plaatskeuze, opzet, het bouwprogramma enz.</i>	besch. o & w: 3.9.1965 dgw nr. 133.024	v.: drs. J. de Vries, Vinkeveen s.: drs. Ch. W. Ligtfoot (o & w)	Eén interim-rapport, d.d. 25.8.1966
Interdepartementaal overleg voor het wetenschapsbeleid <i>De commissie heeft tot taak: het overleg over aangelegenheden van algemeen wetenschapsbeleid en over de samenwerking tussen de regering en de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid</i>	september 1966	v.: dr. A. J. Piekaar (o & w) s.: drs. C. H. Stefels (o & w)	
Studiecommissie coördinatie TWO-HTO <i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de kwalitatieve aspecten van de coördinatie van technisch wetenschappelijk onderwijs en hoger technisch onderwijs, met name ter bevordering van de doelmatige ontwikkeling van het hoger technisch onderwijs</i>	besch. o & w: 14.9.1966 dgw nr. 148.500 (inst.: 29.9.1966)	v.: prof. dr. W. M. J. Schlösser, Stiphout s.: dr. C. W. van Severen (o & w)	Interimadvies omtrent art. 27 derde lid w.v.o.: 9 maart 1967 Deeladvies inzake titulatuur voor h.t.s.-ers: 6 maart 1968. Medio november 1968 is het rapport, waarin het advies van 6 maart 1968 is vervat, voor publicatie vrijgegeven

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie reken- en informatie-verwerkende apparatuur bij het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek <i>De commissie heeft tot taak: adviezen uit te brengen omtrent de uitrusting met moderne rekenapparatuur van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, met dien verstande dat adviezen met betrekking tot de landbouwhogeschool te Wageningen slechts op verzoek van de minister van landbouw en visserij zullen worden uitgebracht. Contact wordt gehouden met de Comm. automatisering rijksdienst</i>	besch. o & w: 27.10.1966 DGW nr. 148.949 (inst.: 15.11.1966 door minister o & w)	v.: prof. P. de Wolff (Un. van Amsterdam) s.: dr. ir. M. G. van Diehl	Als onderdeel van haar taak heeft de comm. verscheidene adviezen uitgebracht ter zake van de uitbreiding van de rekenapparatuur aan verschillende universiteiten en hogescholen
Studiecommissie achtste medische faculteit <i>De commissie heeft tot taak: van advies te dienen omtrent de vraagstukken, welke verband houden met uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs in de geneeskunde, waaronder begrepen de oprichting van een achtste medische faculteit en de maatregelen welke ter zake nodig zullen zijn. Er zijn twee subcommissies</i>	besch. o & w: 21.12.1966 DGW nr. 152.282 II	v.: mr. G. E. van Walsum, Capelle aan de IJssel s.: drs. Ch. W. Ligtoet (o & w) adj.s.: dr. C. W. van Severen (o & w)	Voorlopige conclusie, april 1968. Eén rapport, eind november 1968
Commissie ter bestudering van het vraagstuk der universitaire gezondheidszorg <i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de universitaire gezondheidszorg en daarover een rapport uit te brengen omstreeks eind 1968</i>	besch. o & w: 16.11.1967 DGW nr. 162.728 I	v.: dr. J. Wester, Heemstede s.: dr. J. Sunier, Rotterdam	Eén rapport d.d. 8 november 1968

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie honorering wetenschappelijk corps medische faculteiten (herziening Querido-regeling)	30.1.1968 DGW/OW nr. 680.305	v.: J. Smallenbroek, oud minister BiZa, lid van de Raad van State s.: mr. F. C. A. Zaat (o & w) adj.s.: mr. G. J. Ketel (o & w)	
<i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van een herziening van de honorering van de wetenschappelijke staf der medische faculteiten; samenstelling beginselen van de eventuele nieuwe regeling; maatregelen om de overgang van de huidige naar de nieuwe regeling te vergemakkelijken</i>			

